

Magyar Képzőművészeti Egyetem
Doktori Iskola

„Jó lesz ez még valamire!”
A gyűjtögető és környezetének értelmezési mezői

DLA értekezés

Zékány Dia

2022

Témavezető: Dr. habil. Radák Eszter DLA

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	5
SZOCIOLÓGIAI MEGKÖZELÍTÉS	10
PSZICHOLÓGIAI MEGKÖZELÍTÉS	41
TANULMÁNYUTAK	72
Erdélyi helyszínek felkeresése	83
Londoni helyszínek felkeresése.....	92
A gyűjtögetés nemzetközisége	114
KORTÁRS MŰVÉSZETI PÁRHUZAMOK	120
1. A művész maga is gyűjt, és a tárgyakat felhasználja a műveiben.....	126
2. A művész gyűjtögetést dokumentál, és azt egy művészeti projekt keretén belül feldolgozza.	134
3. A művész valamilyen társadalmi kérdést fogalmaz meg, ennek érdekében a felhalmozás gesztusát használja	139
4. A művész imitálja a gyűjtés, felhalmozás gesztusát azért, hogy azzal valamit kifejezzon, a mondanivalóját érvényre juttassa	147
Festészeti párhuzamok	158
MESTERMUNKA	169
ÖSSZEFOGLALÁS	179
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS.....	184
BIBLIOGRÁFIA.....	185
ÖNÉLETRAJZ.....	200

„SÓHAJNAK BEILLÓ SZÓZAT EGY ISMERETLEN RENDELTETÉSŰ
VASDARABHOZ, MELY A TÖRTÉNELEM VIHARAIN KERESZTÜL SZÉP CSÖNDBEN
MEGLAPULT EGY LIMLOMMAL TELE LÁDIKÓBAN, MERT SE NAGYAPÁMNAK,
SE APÁMNAK, SE NEKEM NEM VOLT MERSZÜNK SZEMÉTRE DOBNI, ÉS AZ
UTÁNAM JÖVŐNEK SE LESZ

- Túlélsz, pöcök.”¹

(Örkény István)

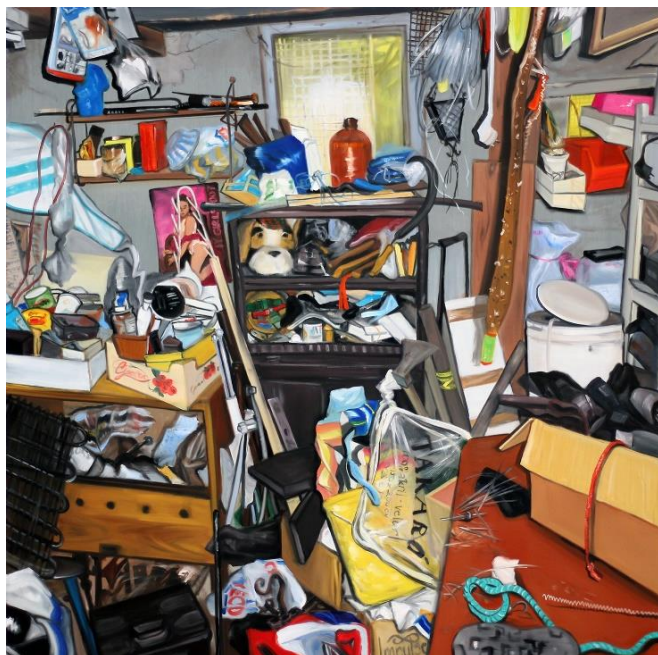
¹ Örkény István: Egyperces novellák, (2019 [1968]), Helikon, Budapest

BEVEZETÉS

Közel egy évtizede foglalkozom a felhalmozás, gyűjtögetés, és az ebből fakadó rendetlenség 21. századi problémájának művészeti oldalról való megvilágításával. Évekig a családi házunk, az otthon intim terei, enteriőrjei voltak munkáim középpontjában, majd bővültek a barátok, ismerősök és ismeretlenek helyszíneivel. A környezet és az ember viszonyát tanulmányozó alkotói vizsgálódás érdekel, a mögöttük meghúzódó szociológiai és pszichológiai jelenségek megfigyelését, feltárását szem előtt tartva, amit egyfajta realista jellegű ábrázolásmóddal, sok esetben dokumentarista felfogással jelenít meg alkotásaimban. Személyes érintettségem okán foglalkozom ezzel a témával; nagy családban nőttem fel, négyen vagyunk testvérek, és én vagyok a legidősebb, ami meghatározó tapasztalat számomra. A pótanya szerep, az állandó odafigyelés a család tagjaira természetessé vált, és talán ez a fajta attitűd az, ami hozzásegít ma is ahhoz, hogy érzékeny figyelemmel forduljak a környezetem felé. A családi házunk mindig is túlszűfolt és meglehetősen rendetlen volt. Gyerekkoromtól kezdve konfrontáció a rendetlenség kérdése, a szüleim halmozása, gyűjtögetése, a káosz, a családom tárgyakhoz való viszonya. Különböző módokon küzdöttem a rendteremtésért kilenc éven át, majd feladtam. Az utóbbi tíz évben ez az „élmény” teljesen átalakult, a terek és tárgyak megfestésének hatására mára nemcsak a szüleim, családom, hanem mások tereit is elfogadással tudom kezelni. Ez a téma számomra - de akár a nézőnek is - egyfajta terápiás megközelítés, vizuális feldolgozása a problémának, a „bántó tereknek”, és végső soron esztétizálása annak, ami nekem idegen. Úgy tudtam/tudom elfogadtatni magammal ezt a helyzetet, hogy eltávolítom magamtól, úgy mond „hasznossá teszem” azáltal, hogy festői rendetlenséget jelenít meg a munkáimban. Mintegy megfigyelőként vagyok jelen, amikor is művészként egyfajta „installációkként” értelmezem a tárgy- és ruhakompozíciók sorát, amelyek romantikus ihletettséget adnak a megörökítés, megfestés vágyának újra és újra.

Ebből kifolyólag fő érdeklődési köröm az ember közvetlen környezete, lakótere, hozzá való viszonyulása, a viselkedés minták szoros összefonódása. Egy lakótérben a bennünket körülvevő tárgyak rendszereket alkotnak, összekapcsolódnak, nemcsak önmagukban értelmezhetőek, hanem leolvasható jelentést adnak a többi tárgynak is. Minden lakott tér berendezése tükörképe a kornak, a családi és társadalmi struktúráknak. Egy-egy tárgy az adott kontextusban más-más jelentéssel bír, melyet átalakítanak a felsejlő mögöttes szocializációs körülmények. Festményeimben mindezt a zsánereképek és csendéletek újraértelmezésében igyekszem megjeleníteni.

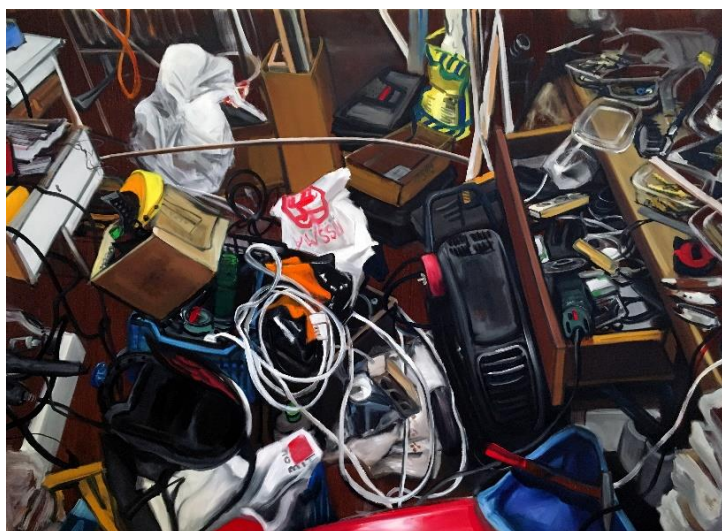
(Munkáimból csak néhányat csatolok a disszertációba, a többit a dolgozat végén az „Önéletrajzban” megadott internetes oldalakon lehet megtekinteni.)

1. kép: Zékány Dia, *Apa garázsa IV*, 2018, 150x150 cm, olaj, vászon

2. kép: Zékány Dia, *Tiszta, szennyes IV*, 2018, 200x150 cm, olaj, vászon

3. kép: Zékány Dia, *Zoli műhelye IV*, 2019, 110x150 cm, olaj, vászon

4. kép: Zékány Dia, *Zoli műhelye VIII*, 2019, 80x100 cm, olaj, vászon

5. kép: Zékány Dia, *Beke László raktára*, 2022, 100x130 cm, olaj, vászon

„Terepmunkám” kiindulópontjai eleinte a kispolgári enteriőrök voltak; a nagyszüleim lakása, és a debreceni családi ház és környezete ahol felnőttem. A szüleim most is ott élnek, életükben még soha sem költöztek, ez is hozzásegített ahhoz, hogy évtizedeken át gyűlhettek az ingóságok. Ez a típusú tárgyakkal telerakott közeg számos esetben megjelenik a magyar háztartásokban, többnyire a gyűjtögetés, felhalmozás eredményeképpen. Sok helyen a zsúfolt, egymásra rakott tárgyak halmazai szinte „horror vacui” szerűen töltik be a tereket.

Idővel túlléptem a személyes narratíván a téma kitágításával, és ma már a különbözőképpen szocializálódott emberek, személyiségek közötti párhuzamokat, hasonlóságokat és különbségeket is vizsgálom. Az utóbbi években tágult a tematika a hátsó kertek, udvarok, műhelyek, raktárhelyiségek, garázsok, különböző kiszolgáló helyiségek felé. A műtermi praxisom és a disszertációm is ennek a túlsúfolt miliőjű szocializációnak, élettapasztalatnak a közvetlen folyománya.

Tehát témaválasztásom inspirációja az egzisztenciális és identitásbeli érdeklődésből fakad, amelyet önelemzéssel, a személyes történetének kitágításával, művészeti módszerekkel, és további analízisekkel dolgozok fel. Megvizsgálom a magánszemélyek gyűjteményeinek kialakításához vezető mentalitást, érintem a múzeumi gyűjtés témakörét, és a kiemelt példák, elemzések segítségével teszek különbséget a kényszeres gyűjtögetés és az „egészséges” gyűjtés között. A tárgy gyűjtemények kutatását az etnográfia, az antropológia és a szociológia is vizsgálja, amely egy feldolgozott, kategorizált és katalogizált, a „tudományos kényszer hatására” könyvtárakba és digitális adatbázisokba létrehozott tudományos munka. Én

ennek az ellenpontjával foglalkozom, a nem tudományos igényű felhalmozással és rendetlen gyűjtögetéssel, a nem rendszerezett, ömlesztett tárgyhalomazzal, mint a megőrzés egy módjával, amelyet a visszakereshetetlenség, az áttekinthetlenség jellemez. Kutatásom motivációja, hogy az ember és környezetének ezt a fajta viszonyát, a felhalmozás, gyűjtögetés, és gyűjtés jelenségét ne csak lássam, hanem értsem is.

Célom a gyűjtögetésről mint központi témáról, a társadalomtudományi összefüggések és művészeti párhuzamok együtteséből kialakuló, megfelelő megállapítások létrehozása, a művészeti praxisom tágabb körben való értelmezése. A különféle szakterületek egyfajta együttműködését, egymás kiegészítését, átjárhatóságát, megfigyeléseit szeretném hangsúlyozni a tematika több oldalról való megközelítésével, a különböző diszciplínák összekapcsolásával, a közöttük lévő szakadékok áthidalásával.

„Az otthon egyik legfontosabb pszichológiai célja az, hogy benne tartsuk azokat a tárgyakat, amelyek meghatározták személyiségünket, és amelyek szükségesek ahhoz, hogy szelfünknek pontosan azokat az aspektusait fejezzük ki, amelyeket értékelünk és megtartunk. Az otthon tehát nemcsak konkrét értelemben vett menedékhely, hanem azoknak a dolgoknak is a menedéke, amelyek az életet értelmessé teszik.”² - írja Csíkszentmihályi Mihály és Eugene Halton a *Tárgyaink tükrében* című könyvükben. Az otthon, annak berendezése, a körülöttünk lévő tárgyak sokasága az életminőséget befolyásolja, meghatározza. Egyre több lakberendezéssel, életmóddal, pszichológiával foglalkozó könyv, cikk, weboldal, blog fordít figyelmet a felgyülemelő tárgyak kérdésére, folyamatos téma, hogy hogyan tartsunk rendet, mire van szükségünk a szelektáláshoz, milyen lemondások kellenek ahhoz, hogy ne alakuljon ki raktár a lakásból, hogyan teremtsük meg mindennek a „helyét”? A fogyasztói társadalom hatására állandóan új tárgyak érkeznek a mindennapokba, ezért nagyon oda kell figyelni arra, hogy mit hozunk, engedünk be a lakótérbe. Sokszor szinte láthatatlanul, fokozatosan telítődnek meg az otthon terei. Mindenki ismeri az „elrakom, mert úgyis jó lesz majd valamire” okfejtést, ami utalhat a spórolásra, a mögöttes gyűjtögető mentalitásra, a jövőtől való szorongó életérzésre. Ha valaki hajlamos a tárgyak, emlékek ragaszkodáshoz, akkor manapság igen nehéz dolga van, mert a tárgyáradat mindenhol ömlik felénk. Egy pár évnyi felhalmozás alatt a lakások zsúfoltsága megakadályozhatja az embert a normál életvitelben. Tehát valójában egy közismert, a mindennapjainkban állandó munkát és problémát okozó jelenségről írok, a fogyasztói társadalom életmódja, halmozása, a tárgyakhoz való viszonya, egy mindenkire

---

² Csíkszentmihályi Mihály - Eugene Halton: *Tárgyaink tükrében*, Az vagy amit birtokolsz, (2011 [1981]), Bozai Ágota fordításában, Libri Kiadó, Budapest, 203. o.

kiterjedő, lassan népbetegséggé váló tendencia, amely súlyosabb esetben a birtoklásvágy szélsőségesebb megnyilatkozását hozza magával és akár kényszeres gyűjtögetéssé is válhat.

A disszertációban nem vetek össze minden felmerülő nézőpontot, csak annyit igyekszem hasznosítani belőlük, amennyi a dolgozat szempontjából fontos és építő jelleggel van az egész kutatásra nézve. Nem is lehetne minden aspektust megvizsgálni, hiszen nagyon nagy témakörökről van szó. Többféle tematika közvetlenül kapcsolódhatna a disszertációhoz, de nem írok róluk, mert a dolgozat terjedelme nem engedi meg. Ilyen például a „zero waste” mozgalom, a tömegtermelés a természetre és a társadalomra gyakorolt hatásai. Ennek ellenére a kutatásában próbáltam áttekintést adni arról, hogy mennyire szerteágazó és összetett a témakör, illetve hogy milyen sok oldalról lehet megközelíteni.

A „Szociológiai megközelítés” és a „Pszichológiai megközelítés” című fejezetekben legfőképpen analógiákat gyűjtöttem össze, nem a szakelemzésekre és módszertanokra fókuszáltam, ugyanígy nincsenek teljességre törő műelemzések sem. A kutatás alatt amikor találok egy jelenséggel, próbáltam összekapcsolni azt más esetekkel, majd a saját rendszerembe illeszteni. Így az egész disszertáció, a diszciplínák kapcsolódási pontjai is a „művész szűrőjén keresztül”-i olvasattal értelmezendők.

A válogatott szakirodalom kiemelései mellett a disszertáció minden fejezetében írok a személyes tapasztalataimról, élményeimről. Bár ezekkel a megjegyzésekkel, gondolatokkal nem törekszem a tudományosság, szakszerűség szabályait követni, és többnyire nem is lehet őket hivatkozási alapnak sem tekinteni, mégis úgy gondolom, hogy az impulzusaim, a perspektíváim, megfigyeléseim „beszivárgása” nélkül kevésbé lenne értelmezhető a szubjektív kötődésem a témához. Mivel a munkáim közvetlenül kapcsolhatóak a kérdéskörhöz ezért a személyes érintettséget, az „átéltséget” nagyon fontos, lényegi mozgatórugónak tartom mind a disszertáció, mind a képzőművészeti tevékenységem szempontjából. Düll Andrea környezetpszichológus gondolatával szeretném választásomat alátámasztani: „A fenomenológiai, spirituális orientáltságú környezetpszichológiai helyvizsgálatok egyáltalán nem törekszenek az objektív, standard helyzetek kialakítására. Az ilyen kutatásokban a résztvevők élményeit elemzik, sőt maguk a kutatók és tapasztalataik is aktív és tanulmányozandó elemekké válnak önmaguk számára.”³

---

³ Düll Andrea: „Vannak vidékek legbelül”, Környezetpszichológiai szakralitás a helyhasználatban, (2010), Helikon, 56. évf. 2010/1-2., 227. o.

SZOCIOLÓGIAI MEGKÖZELÍTÉS

„A tökéletes háziállat ugyanis - a tárgy. Ő az egyetlen „lény”, amelynek tulajdonságai nem korlátozzák, hanem felmagasztalják személyemet. (...) A tárgy az, amely a legjobban engedi egyszerre „személyessé tenni” és számon tartani magát. (...) a tárgy a szó szoros értelmében vett tükör. (...) olyan kutya, amelyből csak a hűség marad meg. És én úgyis nézhetem őt, hogy ő nem néz engem. Ezért épül bele a tárgyakra mindaz, ami nem épülhetett bele az emberi kapcsolatrendszerbe. Ezért vonul vissza közéjük olyan szívesen az ember, hogy egy kicsit „összeszedje magát” közöttük. (...) szenvedélyes menekülés.”⁴

(Jean Baudrillard)

Jean Baudrillard *A tárgyak rendszere* (1987 [1968])⁵ című könyve megkerülhetetlen a tematika szakirodalmában. Olyan alapmű, ami a tárgykultúra leírásának, pszichológiájának, szociológiai megközelítésének alapvetéseit fogalmazza meg. A később született könyvek szinte kivétel nélkül támaszkodnak rá, forrásként jelölik meg mind a mai napig. Bár 1968-ban íródott, mégis meglepően korszerű. Számos olyan példát lehet megnevezni, amelyekre könnyedén találni mai párhuzamokat; ilyen például az IKEA sorozatgyártása, vagy a közösségi média megjövendölése az emberek tulajdonságainak átalakulását részletezve. A társadalom negatív változásait előre vetítő fél évszázada írt gondolatai, félelmei mind beigazolódtak. Baudrillard a tárgyakról, a gyűjtésről, a gyűjtők és a gyűjtögetők személyiségéről, ezek viszonyairól, az általános jellemzőikről, a szociológiai és pszichológiai vonatkozásokon keresztül rávilágít olyan alapvetésekre, amelyek nem változtak azóta sem, de szükségesek a mai fogyasztói társadalom megértéséhez.

Baudrillard azt írja, hogy a hagyományos környezetben a bútorzat „hű képe egy kor családi és társadalmi struktúrájának”.⁶ Ahhoz hasonlítja a házban lévő tárgyak anatómiáját a térben, mint a családét a társadalomban. Úgy gondolja, hogy a tárgyak és az emberek szorosan összekapcsolódnak. Idővel, ahogy az egyén helyzete változik, változik a bútoré is, mivel a rendelkezésre álló terek leszűkülnek, így modernizálódásra van szükség: az emberek a munka reményében a nagy városokba költöznek vidékről, soklakásos sorházak, panelek épülnek, kisebb lesz a lakótér, mint a régi kertesházakban. Szerinte ezek a „pragmatikus megoldások” elsivárosodáshoz vezetnek a sorozatgyártás és tömegtermelés miatt. Viszont a tárgyak, bútorok

---

⁴ Jean Baudrillard: *A tárgyak rendszere*, (1987 [1968]), fordította: Albert Sándor, Gondolat Kiadó, 105-106. o.

⁵ Jean Baudrillard: *A tárgyak rendszere*, (1987 [1968]), fordította: Albert Sándor, Gondolat Kiadó

⁶ Uo. 18. o.

„funkciójukban felszabadított tárgyakká” válnak. A régi bútorok súlyos, megmunkált anyaga és formája eltűnik, helyükre a funkció lép. A falak nyitottá válnak, a fényforrásokat igyekeznek eltakarni, a tükrök, arcképek és nagy méretű falirakások eltűnnek, semmilyen tárgy nem kerül túlságosan intenzív fókusz pontba. Mindennek funkcionálisnak kell lennie, megszerkesztettnek. A bútorzat szociológiáját felváltja az elrendezés szociológiája. A reklámok persze igen nagy hatással bírnak az emberekre, a fogyasztói társadalmi rendszer megszilárdulásának időszaka ez a '60-as évektől kezdve, nálunk inkább a '70-es évektől, amiről S. Nagy Katalin a *Fogyasztás és lakáskultúra Magyarországon a hetvenes években* (1997) című írásában is remekül részletez. A hagyományos színek eltűnnek a modern lakásbelsőkből, helyettük a szürke, fehér, fekete színek lesznek dominánsak. Megjelenik a funkcionális szín, mint hangulatélmény.⁷ Ezekkel a jellemzőkkel mintha csak a most divatos skandináv jellegű lakberendezés jelenne meg a szemünk előtt. Baudrillard azt írja, hogy ezzel a kiüresítéssel, leegyszerűsődéssel a lélek mozgásának és a dolgok jelenlétének természetes összhangja eltűnik.

Személyes tapasztalatom - ami a disszertáció és az eddigi munkáim témáját is adja - viszont mást mutat. Otthon Debrecenben mindig minden tárgy utalt/utal valamire, emléket idéz fel, jelentése van, és ez engem meglehetősen kimerít. Bárhová nézek, mindig mindenhol van valami, nem tud a tekintetem, az agyam megpihenni egy percre sem, mert kvázi mindig „munkára van fogva”. A családommal, szüleimmel ellentétben én mondhatni minimalista beállítottságú vagyok. Lakóteremben a szemem megnyugodhat a felületeken, nincs minden tele jelentéssel és a hozzá tartozó érzelmek sokaságával, van időm és lehetőségem pihenni, az agyam ki tud kapcsolódni. Nyilván ez egy soktényezős dolog, mindenkinek más igényei vannak. Apukámat megfigyelve úgy tűnik, hogy neki szüksége van a sok tárgyra, a rengeteg jelentésre, mert ő ezekkel szórakoztatja magát, így „kapcsol ki”, teszi át a gondolatait a jelenből egy ábrándozó, nosztalgizáló múltba vagy éppen jövőbe. James Gibson 20. századi amerikai pszichológus is megfigyelte, hogy az észlelés, érzékelés lényeges eleme az emlékezés és régi ingerek, készletések. Tehát a múlt alapozza meg a jelen érzékelést. Az én esetemben például, mivel mindig túlszűfolt környezetben éltem, - és ez a mai napig erőteljesen kihat rám -, az a vágyam, hogy minél tágasabb, letisztultabb, tárgyaktól mentes, minimalista stílusú helyiségekben éljek, teljesen más környezetben, mint amiben a családom. Egyfajta kiüresedést akarok magam körül megteremteni. Az otthon terének számomra gyógyítóknak kell lennie, hogy enyhítse a környezet, a társadalom által kialakított feszültségeimet. A célom rövid és hosszú

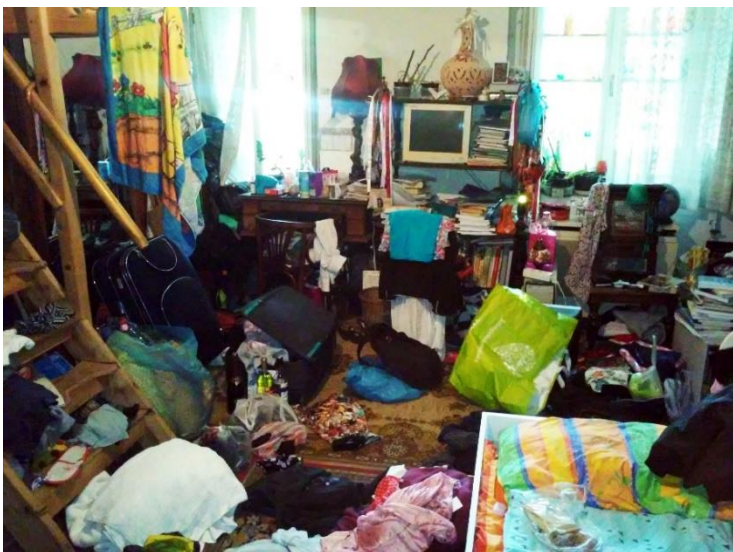
⁷ Később ezek a visszafogott színek a '70-es évek közepétől újra sok változáson mentek keresztül. A reklám hatására a trendek jöttek és mentek, a világnézeti fordulatok a hippy korszakkal együtt mindent színessé, harsánnyá, látványossá tettek.

távon is az, hogy a „jelenben levésre” tréningezzem magam, hogy az állandóan zakatoló gondolataimat kiüresítsem, arra fókuszáljak ami a legfontosabb, és ebben segít a nyugodt környezet is.

A debreceni családi házunk minden lakótere nagyon zsúfolt. A nappalit a szüleim úgy rendezték be, hogy a régi polgári lakásbelsőt idézzék meg velem. Két nagy tálaló, egy nagy fésülködő asztal tükörrel, zongora, négy személyes kanapé, két nagy fotel, egy kis kályha, egy magas komód, amelyen egy túl nagy méretű TV áll, egy magas „kisasztal”, és egy galéria, lépcsősorral, mindez 20,25 négyzetméteren. Ehhez jönnek még az elmaradhatatlan díszítőelemek: bekeretezett tükör, festmények, sok dísz, nippel, régi edények, köcsögök, utazási és lakberendezési könyvek, kő- és kagyló gyűjtemények a kirándulásokból, mindenféle ajándéktárgyak, a családtagokról fényképek, és még lehetne sorolni, hogy mennyi minden.

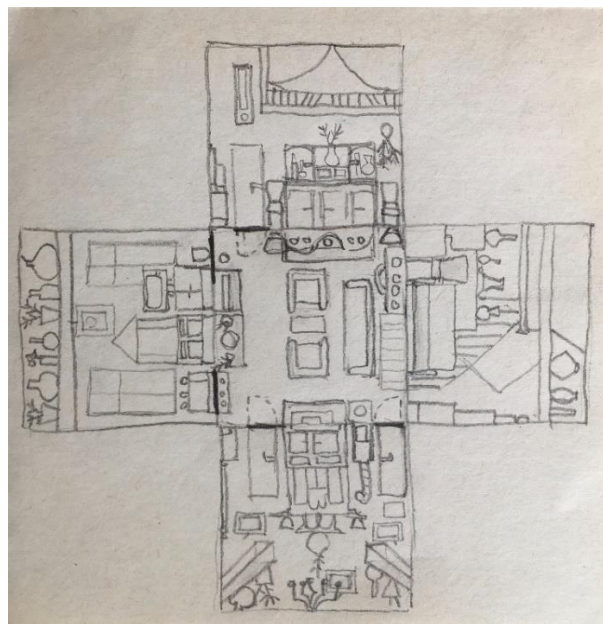
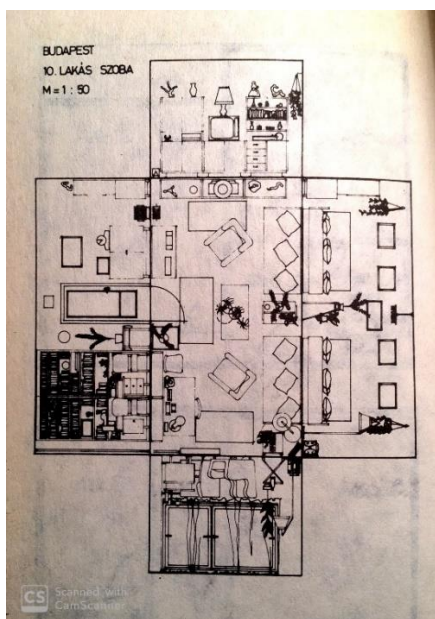
6. kép: A családi házunk nappalija, Debrecen, 2020, kép forrása: saját fotó

7. kép: A családi házunk „gyerekszobája”, Debrecen, 2015, kép forrása: saját fotó

A bútorok nem praktikusak, sok helyet foglalnak el, sötét színűek, és túl nagy méretűek a szoba arányaihoz képest. Neobarokk és neoklasszicista garnitúrák egy-egy darabjai, amelyekkel azért élünk együtt évtizedek óta, mert „szépek”. Én például egyáltalán nem is tudok ezekkel a nagy régi bútorokkal azonosulni, mert semmilyen kritériumnak nem felelnek meg, amire egy 21. századi kis méretű nappaliban egy 6+ tagú családnak szüksége lenne. Valójában a szüleim számára van csak jelentésük, mert a múltat reprezentálják, ami egyfajta múltba révedés. Azt akarják mutatni, hogy „megengedhetjük magunknak, hogy ekkora bútoraink legyenek, a szépben, az eredetiben, a régiben hiszünk, és mindez a nemesi múltat hivatott jelölni”,- azt, amik valójában nem vagyunk. Erving Goffmann (1999) szociológus a bútorzatot, annak elrendezését, a közvetlen környezetet úgy fogja fel, mint egy színpad alkotóelemeit: „ezek nyújtják a színpalákat és a színpadi kellékeket az előttük, bennük és rajtuk áradó emberi cselekvésekhez.”

A tér tárgyakkal való kitöltése a lakáselemzések fontos pontja. Az elemzésekben bevált eljárás, hogy a négyzetméterre (vagy egy légméterre) jutó tárgyak mennyiségével állapítják meg a zsúfoltság fokát. A tárgyszám és a zsúfoltság viszont nem jelenti ugyanazt. A tárgyszám a tárgyak méretétől is függ, nyilván annál több teret töltenek ki, minél nagyobbak. A tárgyak zsúfoltság hatása azon áll, hogy hogyan vannak elrendezve, mennyire láthatóak, tehát mennyire vannak szem előtt. Ugyanannyi mennyiségű tárgy kelthet egyik otthonban kaotikus hatást, a másik lakásban pedig rendezettséget is.

8. kép: Területtakarási arány ábrája egy „kulturálisan jól ellátott” budapesti lakás esetében, S. Nagy Katalin: Lakberendezési szokások (1987), Magvető Kiadó, Budapest, 324. o, kép forrása: a könyvből kifotózott saját kép

9. kép: Sematikus rajzom a debreceni házunk nappalijáról, 2020, kép forrása: saját fotó

A bal oldali képen az úgynevezett „területtakarási arány”, a bútorozott és bútorozatlan felületek nagyságának ábrája **S. Nagy Katalin: Lakberendezési szokások (1987)**⁸ című könyvében. A szerző azt írja, hogy akkor normális a bútorozott és a bútorozatlan alapterület aránya, „ha a bútorozatlan terület legalább kétszerese a bútorral takartnak.”⁹ A „zsúfoltsági index” fogalma is hasonló módon kiszámolható: „a bútorokkal való telítettség, az alapterület, a tárgyak száma és a lakásban élők arányszáma”.¹⁰ A jobb oldali képen a debreceni családi házunk nappalija, amelyet a könyvben található ábrák alapján próbáltam megrajzolni. Ezen a kis vázlaton is látszik, hogy mennyire össze vannak zsúfolva a bútorok, az ember minduntalan csak kerülgeti őket és a többi embert a lakásban. Eszerint egyértelműen ki lehet mondani, hogy ezek az arányok nálunk nagyon rosszak.

Az Anyukám felmenői között voltak tehetős nagypolgárok még a századforduló környékén, akik mindent elveszítettek a háborúk és később az államosítások alatt. Úgy látom, hogy a leszármazottak „átörökítették” egymásnak a kesergést az elveszített vagyon és presztízis felett. A nagyszüleim és szüleim vágya, hogy az értelmiségi polgári jólétbe kerüljön a család, mindig is érezhető volt nálunk. Apukám első generációs diplomás, és első generációs városi lakos is a családjában, így a jövő jobbá tételének vágya biztosan nagy nyomás lehetett számára. Viszont azt lehet mondani, hogy a közvetlen felmenőim legjobb esetben is kispolgárok, akiknek persze állandó vágyuk az, hogy valahogyan megidézzék a nagypolgárság életszínvonalát. Ez az igény egyébként teljesen természetes, minden kor sajátossága.

A kispolgár eredetileg az alsó-középosztályhoz tartozó személyt jelenti. A '80-as években az értelmiségi rétegek alsó része, például a tanárok, hivatalnokok, irodai dolgozók voltak, illetve a kevésbé jól menő maszekok, kiskereskedők, kisiparosok, kisgazdák, középparasztok. A „kispolgári” megjelölésnek van egy pejoratív kicsengése, ami a rájuk jellemző szemléletet, értékrendet egyfajta lenézéssel kezeli. Se nem paraszti, se nem polgári, se nem munkás, nem modern, nem korszerű, a zártság, a minden újjal és nem megszokottal szembeni bizalmatlanság, a család és a hagyományok tisztelete, szűk látókörűség, takarékoskodás, javak felhalmozása jellemzi, anyagias, némileg kicsinyes szemlélet, öltözékben konzervatív, nem kirívó, átlagos ember. Tulajdonságai közé tartozik még a szüntelen egzisztenciális veszélyeztetettség, és bizonytalanság életerzése is. „A dualizmus idején és a két világháború között - a polgárhoz hasonlóan - a kispolgárt is gazdasági szempontok szerint sorolták osztályba. Csakhogy maga a fogalom nem független attól a

---

⁸ S. Nagy Katalin: Lakberendezési szokások, (1987), Magvető Kiadó, Budapest

⁹ Uo. 352. o.

¹⁰ Uo. 352. o.

politikai szituációtól, amelyben használják. A „polgár” szóhoz ragasztott „kis” jelző politikai értelemmel telített: a gazdasági vagy társadalmi pozíción túl mindig jelzi a kispolgár helyét a politikai viszonyrendszerben is. A „kis” szócska nemcsak a „nagy” ellentéte, hanem legtöbbször valami hiányra, befejezetlenségre is utal; ezzel kijelöli azt az irányt, amerre tartani kell, és azt a célt, amit ajánlatos elérni.”¹¹ Folyamatos a törekvése felfelé a társadalmi ranglétrán ügyeskedéssel, „fusizással”, amiben hasonlít a prolihoz. (A hippik, punkok, később rockerek ezeket a tulajdonságokat vetették el, azt állították, hogy a társadalmi státusznál vagy a pénznél vannak „valódiabb” értékek, és inkább azokat kellene előnyben részesíteni, hogy ne váljunk olyan unalmas átlagemberekké, mint a kispolgárok.) Tehát amikor Anyukám azt mondja, hogy a mi családunk a polgársághoz tartozik, akkor maximum arra lehet gondolni, hogy a rendszerváltás nyomán egy újfajta „polgári” társadalom kezdett kiépülni a globalizációs hatások peremén, és ehhez egy új típusú polgári értékrend is társult (de ez már egy másfajta polgárság, mint a századforduló időszakában volt, amihez a szüleim annyira tartozni szeretnének).

A *Lakberendezési szokások* című könyv jól körülírja milyen is a kispolgári bútorzat típusa: „A jellegzetes kispolgári bútorok nálunk a két háború között alakultak ki. Az arisztokratikus és a nagypolgári bútorokat akarták utánozni, akárcsak a jellegzetes kispolgári dísztárgyak az arisztokrata eredetű barokk és rokokó dísztárgyakat. (...) történeti-társadalmi stíluskategóriákkal le nem írható, legfőbb jellemzője pseudo mivolta: olyan, mintha modern lenne, mintha polgári lenne, olyan mintha barokk, empire, biedermeier stb. lenne, olyan, mintha paraszti lenne, s mindezekből megtalálható bennük valami.”¹² Tipikus kispolgári bútorok: a vitrines kombinált szekrény, rekamié, és általában zöld vagy bordó huzatú nagy fotelok. (Ezeket leírva tudatosult csak bennem, hogy a nagymamámnál vörös a kanapé, nálunk meg zöld.) Jellemző a vitrinben található tárgyözön. „Rengeteg dolog zsúfolódik itt össze: látszólag felesleges tárgyak, dísz- és emléktárgyak, sosem vagy ritkán használt étkező- és különféle italoskészletek. Látszólag felesleges tárgyak, hiszen használati funkciójuk nincs, vagy alig van - azonban díszítő, esztétikai, érzelmi szerepük van, s ami ezeknél még szinte fontosabb: státusz- és presztízsszimbólumok, a gazdasági, anyagi lehetőségek mutatói.”¹³

---

¹¹ Szokol Réka: *Kispolgárok, Fogalomtörténeti vázlat* (2011), *Múltunk - Politikátörténeti folyóirat*, 56/2, 104-128 o., 107. o.

¹² S. Nagy Katalin: *Lakberendezési szokások*, (1987), Magvető Kiadó, Budapest, 127. o.

¹³ Uo. 127. o.

10. kép: A nagyszüleim lakásának tisztaszobája, Debrecen, 2020, kép forrása: saját fotó

11. kép: A nagyszüleim lakásának nappalija, Debrecen, 2020, kép forrása: saját fotó

12. kép: A nagyszüleim lakásának nappalija, Debrecen, 2020, kép forrása: saját fotó

13. kép: Festményem a nagymamám vitrinéről, Zékány Dia, *Prezentáció*, 2017, 160x130 cm, olaj, vászon, kép forrása: saját fotó

Baudrillard így írja: „A tipikus polgári lakásbelső patriarkális jellegű. Ebédlő és hálószoba együtteséből áll. Az eltérő funkciójú, de erősen egységesült bútorok a közép-re helyezett tálaló vagy az ágy körül keringenek. Látható a felhalmozásra való törekvés, hogy betöltsék, lezárják a teret. Egyfunkciósság, elmozdíthatatlanság, impozáns megjelenés és hierarchikus etikett. (...) A bútorok farkasszemet néznek egymással, össze vannak zsúfolva, egymást feltételezik egy olyan egységben, melyet nem annyira a tér, mint inkább az erkölcsi rend hoz létre. Egy tengely köré rendeződnek, amely a magatartások szabályszerű kronológiáját biztosítja: a család állandó jelképes jelenlétét saját maga előtt.”¹⁴ Tehát a polgári lakás is túlzású volt, a kispolgári pedig ennek mintájára, tovább alakítva, még jobban telítette azt.

Apukám eleinte többnyire régi használati és dísz tárgyakat, régiségeket gyűjtött, de az elmúlt 15-20 évben kitágult az érdeklődési köre mindenféle egyéb dologra is. Lakásában ma már minden keveredik mindennel: népies jellegű kiegészítők, orientalista falfestés és tartozékok, antik bútor, falikárpitok, '90-es évek divatos fali poszterei, rengeteg akvarell, rézkarc tájkép a falakon, stb. Kicsit minden kollázs szerűen jelenik meg, olyan, mintha egy Kurt Schwitters képet néznénk. A házunk homlokzata és konyhánk tele van mindenféle

¹⁴ Jean Baudrillard: *A tárgyak rendszere*, (1987 [1968]), fordította: Albert Sándor, Gondolat Kiadó, 17. o.

szerszámmal, régi eszközökkel, amelyeket Apukám érdekes kompozíciókba igyekezett rakni a falakon, művészi hajlamait ilyen formában próbálta érvényre juttatni (építész az eredeti szakmája, de nem abban helyezkedett el). Szabó László történész, muzeológus *A paraszti munkaeszközök esztétikája* (1989)¹⁵ című tanulmányában megmosolyogatóan fogalmaz erről az „újfajta” trendről: „Hiába, divat lett a népművészet, kultusza van a régi tárgyaknak. Ma a televíziót néző falusiak együtt nőttek e divattal, mégcsak nem is mosolyogják meg a városiakat vagy városra szakadt rokonaikat, mert kiteszik az egykor istállóban tartott tárgyakat modern lakásuk ebédlőjében. De elképzelem, aki nem a televízió emlőjén nevelkedett, milyen nagy szemeket meresztene, ha meglátná *darunyak*nak nevezett ganévvágóját egy modern lakás falán, s furcsán pillogatna a *taligakerékből* csillárrá avanszált szobadíszre, amelyről néhány cső kukorica lóg háncsánál fogva alá. Micsoda karrier!” (Észrevételei után a szerző levezeti az ok-okozati összefüggéseket a jelenségekben, a munkaeszköz és a művészi alkotás viszonyára vonatkozóan.) A „régiségekben” megjelenik az emlékezés, nosztalgia, az elvágódás, múltutalás, ősiség, természetesség, melegség, mitologikus egységesség és tisztaság. Viszont legfőképpen az időt jelképezi. „Az a követelmény, amelynek a régi tárgyak megfelelnek, egy végleges, lezárt, befejezett lét követelménye.”¹⁶ Tehát nincs benne dilemma vagy kétely, hanem megnyugtató érzést kelt. Ezek a tárgyak a múltbéli létezésüket reprezentálják, így önmagukban hitelesek, úgynevezett „befejezett” tárgyak. Apukám azért sem szereti az új, funkcionális tárgyakat, mert hamar tönkremennek, csak a mában léteznek, hiányzik belőlük az idő, és a lélek, amely a generációkon való átívelést szimbolizálja, a továbbélést, a fennmaradást, jelhagyást a jövőbe. A kézzel készült tárgyak hordozzák még azt a jellegzetességet is, hogy egyediek, megismételhetetlenek, nem úgy, mint a sorozatgyártott termékek. Szinte bennük van a készítőinek élete, gondolataik, lelkületük. Én is csodálom és tisztelem ezeket az értékeket, és úgy gondolom, hogy mindaddig rendben is van a gyűjtésük, amíg nem párosulnak egy olyan fajta szenvedéllyel, amely kiszorítja a tulajdonost vagy másokat is az élettérből. (Ez a típusú gyűjtés már valójában a szorongásból, hiányérzetből, az emberi kapcsolatokban lévő meg nem oldott konfliktusokból, és a félelemből fakad, de erről bővebben a „Pszichológiai megközelítés” című fejezetben írok.) Baudrillard szerint a gyűjteményben szereplő tárgyak a funkciójuktól elvonatkoztatott tárgyak, és leginkább az alanyra utalnak. A gyűjtők önmagukat keresik a tárgyakban, „Az ember ugyanis mindig önmagát gyűjti...”. A gyűjtő saját élete idejét látja bele a tárgyakba, ha ő meghal, akkor a gyűjteménye tovább él. Az író is megkülönbözteti a gyűjtéseket

---

¹⁵ Szabó László: *A paraszti munkaeszközök esztétikája*, (1989), in: Szabó László, Tóth László (szerk.): *Néprajzi tanulmányok*, (1989), Szolnok Megyei Múzeumok Közleményei 46, Szolnok, 275. o.

¹⁶ Jean Baudrillard: *A tárgyak rendszere*, (1987 [1968]), fordította: Albert Sándor, Gondolat Kiadó, 89. o.

típusait, azt, aki komoly értéket teremt, a hobbi gyűjtőt, és a kényszeres, beteges gyűjtést, felhalmozást. Baudrillard azt írja, hogy akik be szeretnének kerülni a felsőbb középosztályba, azok régiségeket vásárolnak. Presztízsnak számít, hogy a múlt értékeiben meglátja valaki a szépet, és mintegy megmenti azokat a jövő számára. A tárgyak az emberi kapcsolatok pótszerévé válhatnak, a tárgy megoldás lehet egy gyakorlati problémára, megoldás egy társadalmi vagy pszichológiai konfliktusra, és az embernek mindig szüksége van rájuk, ha másért nem hát azért, hogy „fogyaszthassa”.

Mint már korábban írtam, *A tárgyak rendszere* című könyv az „alaplmu” jellege miatt sok más írónak szolgált hivatkozási alapul. Hasonlóságot vélek felfedezni például **Hernádi Miklós** *Tárgyak a társadalomban* (1982)¹⁷ című művével. Hernádi átvesz Baudrillard-tól gondolatokat, magyarázatokat, de tételmondatokat és kinyilatkoztatásokat is, sőt a fejezetek is hasonlóképpen vannak felépítve. A könyv nyitó idézete remekül előrevetíti korunk jelenségét: „A termelés tehát nemcsak tárgyat termel a szubjektum számára, hanem szubjektumot is a tárgy számára. (Marx)”¹⁸ Fogyasztói társadalmunk ugyanis már azt is meghatározza, hogy hogyan kellene kinézni vagy mit kellene csinálni ahhoz, hogy egy adott terméket kiérdemelhessünk... A könyvben fellelhető egy-egy olyan kijelentés, amellyel manapság már nem lehet teljes mértékben egyetérteni, például: „Nincs haszontalan tárgy - ilyen nem jöhet létre.”¹⁹ Nyilván ez a '82-es társadalomra volt jellemző és nem a maira, akkoriban nem voltak még 1 eurós üzletek, „kacatos” boltok az egyszer használatos termékeikkel, de bármilyen mai eszközt is lehetne említeni, amelyek szavatossági ideje drasztikus csökkenésre kódolt. Hernádi nem sokat ír a gyűjtésről, mindössze egy keveset a gyűjtés klasszikus formájáról, amikor valaki egy gyűjteményt gondoz (például bélyeggyűjteményt), de nem nagyon tér ki a kényszeres gyűjtögetés bármilyen formájára, csak „nyitott jellegű halmozás”-ként említi. Az ezzel kapcsolatos gondolatokat Borsos Béla művészettörténésztől, építészmérnöktől idézi: „Minden gyűjtő szerény, elérhető céllal kezdi, de menthetetlenül megbokrosodik. A vérbeli gyűjtő (...) „kényszeresen” gyűjt. A gyűjtés elvben sohasem ér véget, mert köre (...) kitágul. A megszerzett tárgy sohasem elégedettséget, hanem további elégedetlenséget vált ki. Borsos Béla három különféle gyűjtőt különböztet meg: az eszményi gyűjtőt, akinek kívánsága, szenvedélye nemritkán tudományos értékű közhaszonra vezet; a sznob gyűjtőt, aki - saját ép ízlése nem lévén - divatokkal sodortatja magát; és végül a befektető gyűjtőt, aki bankbetét helyett

---

¹⁷ Hernádi Miklós: *Tárgyak a társadalomban*, (1982), Kosmosz Könyvek, Budapest

¹⁸ Uo. 5. o.

¹⁹ Uo. 24. o.

műtárgyakba, „értékálló” holmikba fekteti a pénzét: mindegy neki milyen tárgyakat gyűjt, csak a megszerzett tárgy „hibátlan” legyen, s jól kamatozzék. Bármit lehet gyűjteni, de csak azzal a feltétellel, hogy gondolatban megvonható a gyűjtésre kiszemelt tárgyösszeség határa. Aki e határ híján gyűjtöget, az nem gyűjt, hanem kuporgat vagy halmoz. (...) a tárgyak végleges elvesztésének irracionális félelméből táplálkozik - e félelem mélyén magának a veszendőbe menő öreg testnek a féltését találjuk.”²⁰ Manapság már többféle gyűjtögetés típusát különítenek el egymástól a pszichológusok és a velük együtt működő szociális munkások (főleg Amerikában). Tehát ez az idézett szöveg ilyen formában már nem állja meg a helyét, de azért mégis érdekesnek gondolom, mert a pszichológia Hernádi írásaiban is megjelenik, mint ahogy minden szociológiai szakirodalmi olvasmányomban. Mintha egyik diszciplína nem is létezne a másik nélkül. Az egyik feltételezi a másikat. Még akkor is, ha szigorúan csak a tényekre, és a jelenségekre koncentrál a könyv vagy tanulmány, egyszerűen kikerülhetetlen a lelki tényezőkről beszélni, amelyek valójában áthatják a mindennapjainkat és a gondolkodásmódunkat.

„A gyűjtőt felkarolja a tömegtermelés.”²¹ állítja az író. A tömegtermelés nagyban felelős azért, hogy elképesztő mennyiségű tárgy termelődjön a világon minden egyes nap. A könyv kiadása óta ráadásul olyan mértékben, mint korábban soha a történelem folyamán. Manapság mindenki szembesül ezzel a ténnyel, ha akarja, ha nem. Viszont nem csak a gyűjtőt, hanem természetesen a mániákus gyűjtögetőt is, de valójában a társadalom legnagyobb százalékát felkarolja a tömegtermelés. A gyűjtögetés kisgyermekkori ösztönös életérzésre például a nagy játékgyártó cégek is ráéreztek a '90-es években, amikor a Kinder tojások sorozat figuráit megteremtették. Ilyen volt később a Pokémon című mese egész világa; a kártyák, tazók, filmek, videójátékok, és egyéb kiegészítők (egyébként mai napig tartó sikere), amely a főcímdal „Szerezd meg hát mind!” felkiáltással tette még egyértelműbbé a kapitalista felfogást. A szüleimre is hatással volt ez a folyamat. Emlékszem, amikor egyre több turkáló jelent meg Debrecenben a '90-es évek végén 2000-es évek elején, és Anyukám minden hétvégén bejárta őket, zsákszámba hordta haza a különböző textil termékeket. Amikor megnyílt mellettünk az óriási Tesco áruház a hatalmas akciókkal, verhetetlen volt, és tönkretett minden kis boltot a környéken. Új elfoglaltsággá vált, hogy a hétvégék vásárlással teltek, ami akkoriban nem volt azért annyira jellemző, mint manapság. Nyilván ezek mind hozzájárultak ahhoz, hogy a kínálat növelésével a kereslet is nőtt, és az embereknek egyre több tárgya lett otthon, amivel mindenki másképpen birkózott/birkózik meg.

---

²⁰ Uo. 129-130. o.

²¹ Uo. 130. o.

A tárgyi bitokviszonyról nagyon megkapóan ír Pohárnok Mihály: „Minden tárgy arról vall, akihez tartozik, minden tárgy kifejez valamit abból, akinek szolgálatába szegődött. A tárgyak alapvetően emberi igények szolgálatát jelentik, de a termelés és elosztás folyamatában magukon viselik a társadalmi különbségeket. Mélyebb viszonyokat is mutat: a tárgyak kétszeres erőfeszítésre kényszerítik az embereket: egyszer, amikor létrehozzák, és egyszer, amikor megszerzik. A munkából tárgy lesz és a megszerzése újabb munkára készlet: így egyszerre lesz eszköze, terméke, eredménye és célja. Az ember kiszolgálója és egyben kiszolgáltatója lesz a saját maga szolgálatára teremtett tárgyainak. Minél nagyobb erőfeszítést igényel valaminek a megszerzése, annál fontosabbá válik az ember számára, hiszen a tárgy az emberi erők összpontosításának célja és jutalma. Életet használ el, és ettől életre kel. A befektetett munka emberiesíti a tárgyakat, miközben tárgyivá is teszi az emberi célokat. Tárgy lesz a munkából, tárgy lesz a viszonyból, és tárgy lesz az eszméből, tárgy lesz a vágyból. Tárgy fejezi ki az ideológia harcának termelésbe transzponált útjait. Tárgyba kapaszkodik az, akinek nincs más biztonsága, nincs emberi támasztéka, de átlelkesíti a tárgyat az emberség.”²² Ez az 1985-ben íródott idézet remekül vázolja a termelés-fogyasztás körforgását, és az eltárgyiasult világ jellemzőit.

Baudrillard azt állítja, hogy a bennünket körülvevő tárgyak rendszert alkotnak. Például egy bizonyos fajta nyakkendő nem csak önmagát jelzi, hanem jelzés egy bizonyos fajta ing irányába, ahogyan az ing is egy bizonyos fajta öltöny irányába. Az öltöny pedig egy bizonyos fajta cipőt jelez. Persze a cipő is jelzi közvetett módon az öltönyt, az inget és a nyakkendőt, ahogyan egy bizonyos fajta karórát vagy éppen egy parfümöt is, és így tovább. Tehát a dolgok, a tárgyak nem csak önmagukat jelentik, hanem mindegyik egyben rejtett jelzés a másik irányába. Mert a felszín alatt ugyanarról van szó, a státuszról, egy adott típusú életstílusról, életformáról. Baudrillardnál az úgynevezett fogyasztói társadalom alapja az, hogy a tárgyakat már nem annyira a használati értékük, hanem inkább a jelzőértékük miatt veszük. „Mert az egyes tárgy a tárgyaknak egy egész rendszerét jelzi. Vagyis amikor dolgokat veszünk, akkor tulajdonképpen magukat a jeleket, a jelzőrendszert fogyasztjuk. (...) Tehát nem is annyira a tárgy az amit fogyasztunk, hanem maga a státusz, az életstílus, az életforma. Mindazonáltal a kapitalista nagyipar termelése tömegtermelés, azaz funkcionálisan egyforma szériatermékek nagy volumenben történő előállítására. Az ipar ugyanakkor elképesztő módon differenciálja ezeket a termékeket. A differenciálás terepe pedig a tárgyak diszfunkcionális, lényegtelen

---

²² Pohárnok Mihály (szerk.): Örökség: Tárgy- és környezetkultúra Magyarországon, (1985), Kiállításkatalógus, Műcsarnok-Design Center, in: Takács R. Anna (szerk.): Losonczy Ágnes Műhelyéből, Tanulmányok 1960-2017, (2020), Gondolat Kiadó, Budapest, 178. o.

meghatározottságai, amelyben elburjánzanak.”²³ Baudrillard meglátása szerint a tárgyaknak ez a fajta elképesztő elburjánzása végső soron az ipar manipulációja, ami a fogyasztó számára a választás illúzióját adja; a választás illúziója pedig az egyéniség illúzióját. A fogyasztói társadalom termékkínálatának bősége, a fogyasztó termékválasztásának szabadsága, a „sajátos különbségek” jelenléte valójában illúzió. Lényegében szériatermékeket fogyasztunk. Vagyis a sorozatgyártás hatására a tárgyak között csak lényegtelen különbségek jelennek meg, de próbálják egyedivé tenni a darabokat, ezzel születik meg a divat. Manapság ez a helyzet már annyira eszkalálódott, hogy a plázákban lévő ruhaüzletben, gyakorlatilag mindenhol ugyanazokat a darabokat lehet vásárolni brandtől függetlenül, mert a divat ezt diktálja. A sorozatgyártás és a divat kapcsolódásából létrejött egy új fajta gyártás, aminek a lényege az, hogy meghatározott időről időre kiadnak egy újabb, jobb, másik verziót, vagy a régi elkopik, eltörik, divatjamúlttá válik. A sorozatgyártást így erővel és kontrollal tudják fent tartani. Az egész folyamat nagyon mülékony, iszonyatosan költséges, és nem utolsó sorban rombolja a természetet is.

Fogyasztási szokásaink megváltozására különböző megvilágításokból igyekszik magyarázatot és megoldást találni **Erich Fromm** a *Birtokolni vagy létezni?* (1994 [1976])²⁴ című könyvében. Egy tágabb, léptékváltó nézőpontból hasonló következtetésekre jut mint Baudrillard. Az alap gondolata, hogy az ipari korszak, a gépek használata, a nukleáris energia, a számítógép, a tudomány, technika segítségével egy olyan világot építünk fel, ami az emberi erőt már nem fogja majd igényelni. Így a megfelelő mennyiségű termelésből mindenkinek jut, az embereknek ezt követően nem kell annyit dolgozniuk, több lesz a szabadidő, jóléti államok lesznek, stb. Viszont ezt az állapotot sem a szocializmus, sem a kommunizmus, sem a kapitalizmus nem tudta teljesíteni, elérni. Miért nem? - teszi fel a kérdést. A válasz, az „annál több vagyok, minél többet birtoklok” típusú gondolkodás, az önzésre, birtoklásra épülő értékrend miatt. Ezt az alap tézist támassza alá, magyarázza a szerző neves gondolkodók írásait idézve, minél több oldalról megvilágítva, különböző érvelési metódusok mentén.

Így ír a fogyasztásról: „... úgy látszik, mintha a létezés tulajdonképpen lényege a birtoklásban rejlene, hogy nem is létezik az, aki nem birtokol.”²⁵ Majd kibővítve folytatja: „(...) a fogyasztás a birtoklásnak egy formája, a mai bőséggel rendelkező társadalmakban talán a

---

²³ https://hocinesze.blog.hu/2010/08/04/a_targyak_rendszere_onretro

²⁴ Erich Fromm: *Birtokolni vagy létezni?*, Egy új társadalom alapvetése, (1994 [1976]), Akadémia Kiadó, Budapest

²⁵ Uo. 25. o.

legfontosabb. A fogyasztás szerepe kettős minőségű: csökkenti a félelmet, mert az elfogyasztottat már nem vehetik el tőlem, ugyanakkor mind több fogyasztásra is kényszerít, hiszen a már egyszer elfogyasztott nem elégít ki többé. A modern fogyasztót ezzel a formulával jellemezhetjük: „Az vagyok, amit birtoklok és amit elfogyasztok.”²⁶ A „spirituálisnak” mondható bekezdésekben, az embert kínzó, egész életen át tartó halálfélelemlről is beszél, - számomra egyébként nagyon szimpatikus módon -, amelyet szintén a birtoklás fogalmával magyaráz: „Minél inkább megszabadul valaki a birtoklás bármely formája iránti vágyától és különösképp az én-rögzültségtől, annál inkább gyengül a halálfélelme, mivel nincs mit elveszítenie.”²⁷

E. F. Schumacher az emberek gyökeres gondolkodásbeli változását szorgalmazta. Két alapérve az, hogy a jelenlegi társadalmi berendezkedésünk megbetegít bennünket, és hogy gazdasági katasztrófához közeledünk, ha társadalmi rendszerünket alapvetően meg nem változtatjuk. Így írja a 70-es évek elején: „Helyesen élni többé nemcsak etikai vagy vallásos parancsteljesítést jelent. A történelemben először függ az emberiség fizikai túlélése az egyén gyökeres lelki megváltozásától.”²⁸ A fél évszázaddal ezelőtti climate change-el kapcsolatos írások idézeteinek aktualitása eléggé megrázó, olyan érzése van az embernek mintha Greta Thunberget²⁹ a ma rendkívül populáris klímajogi aktivistát hallanánk. A könyv lezárásaként kvázi javaslatokat ad a szerző arra vonatkozóan, hogy az ideális társadalomban milyen lenne az „új ember”. Tehát a mai „új ember” kialakítására vonatkozó tanácsok, kifejezéseink sem újak; a hogyan élj, milyen életvitel az, ami fenntartható, a mindennapokban már alapszavakként használt kifejezések mind 50 évesek, mint például: zero waste, help yourself, zero emission, be vegan, refuse, select your waste, plant trees, stb., amelyekkel tele van az összes közösségi média.

Csíkszentmihályi Mihály és Eugene Halton *Tárgyaink tükrében* (2011 [1981])³⁰ című könyvükben 82 chicagói családi ház lakóival folytattak vizsgálatot, 315 fővel, melyben többek között arra kérték őket, nevezzék meg kedvenc tárgyukat és indokolják is meg a választásukat. Arra voltak kíváncsiak, hogy milyen tárgyak fontosak az amerikaiak életében. 37 jelentéskategóriát állítottak fel, és eredményeik azt mutatják, hogy különbség van a generációk között a tárgyválasztásban. A fiatalok inkább olyan tárgyakat választottak, amelyek

---

²⁶ Uo. 36. o.

²⁷ Uo. 129. o.

²⁸ Uo. 21. o.

²⁹ <https://www.bbc.com/news/world-europe-49918719>

³⁰ Csíkszentmihályi Mihály - Eugene Halton: *Tárgyaink tükrében*, (2011 [1981]), Libri Kiadó, Budapest

által identitásukat megalapozhatják, és függetlenségüket megteremthetik, míg az idősebb korosztálynál előtérben voltak a társas kapcsolatokra utaló kellékek, és a mültra, az életük értékeit mutató, erősítő, segítő tárgyak. Eltérőek voltak az eredmények a nemek viszonyában is. A férfiak inkább a cselekvést idéző, énré irányuló tárgyakat részesítették előnyben, amelyek a teljesítmény, fizikai erő és általános képességek szimbólumai. A nők ezzel szemben kihangsúlyozták saját tárgyaikat, amelyek a személyes kapcsolatok, a családi folytonosság és nagyobb társadalmi rendszerekhez tartozás szimbólumai. A kutatás eredményeit összegezve a szerzők rámutatnak a modern életünk és az emberek egyéni válságára, a tárgyaktól való függésünkre. A könyvben felhozott példák arra utalnak, hogy rengeteg tárggyal rendelkezünk, egy-egy háztartásban fejenként akár több ezer tárgyról beszélünk. Összehasonlításképpen: egy 20 éves felmérés szerint a klasszikus parasztgazdaságban körülbelül 500 tárgy volt fellelhető. Ezeknek 80-90%-a szerszám, eszköz, a háztartás, udvartartás, állattartás, gazdálkodás legszükségesebb kellékei. Ma, egy átlagos európai háztartásban körülbelül 10.000 tárgy van. (Lásd Barnaföldi Anna: Tízezer lelkem van, 2012, digitális fotósorozat című művészeti projektje.³¹) Az általunk birtokolt tárgyak jelentősen hozzájárulnak én-azonosságunk kialakulásához és megszilárdulásához, valamint közvetítő szerepet töltenek be önmagunkról vallott nézeteink külvilág felé történő kommunikációjában (F. Lassú Zsuzsa 1999). Birtoklunk, tehát vagyunk, ahogy Erich Fromm is megfogalmazta, de a Csíkszentmihályi könyvborítón is ez áll alcímként: „Az vagy amit birtokolsz”.

F. Lassú Zsuzsa *Tárgyaink, mint tükrök* (1999)³² című publikációjában a „szerzési ösztön” magyarázatával keresi a választ arra, hogy miért akar az ember annyi mindent magának tulajdonítani. Ez az ösztön biológiailag, pszichológiailag mélyen gyökerezik bennünk, úgy mond „benne van a vérünkben” a túléléshez szükséges készlet. (Már a századfordulóról ismertek olyan munkák, amelyek a témakört vizsgálják, például James Marc Baldwin írásai 1908-ból (!)) „Az elmélet szerint minden organizmus arra törekszik, hogy maximalizálja túlélési esélyeit. A tulajdon szempontjából ez annyit jelent, hogy igyekszünk annyi erőforrás felett rendelkezni, amennyi csak lehetséges, és ez ösztönöz minket birtoklásra (Kitcher, 1985). Ezen a szinten a szociobiológiai megközelítés, a korai ösztön-teoretikusokhoz hasonlóan, a vagyon felhalmozásában a veleszületett, biológiai tényezők szerepét emeli ki. (...) A primitív népek többféle mágikus, animisztikus rítusa kötődik ahhoz a hithez, hogy tárgyaik át vannak itatva tulajdonosuk szellemével. Emiatt nem érinthetik meg azt idegenek s ezért temetik el őket

³¹ Inside express, Balkon kortárs művészeti folyóirat, 2016, 7/8, borító, hátlap

³² F. Lassú Zsuzsa: *Tárgyaink, mint tükrök*, (1999), Szabadpart, 3/1

tulajdonosukkal együtt. Ebben az értelemben az én egyenlő mindazzal, amit az egyén magáénak gondol, tehát ruháival, házával, stb.”³³ Bár a magántulajdont a kapitalizmus tette alapvetéssé, a vagyon, az anyagi javak fontos énkiterjesztést alkotnak, és ez már a kapitalizmus előtt is így volt, csak minden korszakban más-más arányban.

Csíkszentmihályék munkájához hasonló témájú, felépítésű és szerkesztésű a **Kapitány Ágnes és Kapitány Gábor** által írt *Tárgyak szimbolikája* (2005)³⁴ című könyv. Az író páros munkássága meghatározó a magyar tárgykultúra feltérképezésében. Ez a könyv is egy kutatáson alapul, ahol a megkérdezett alanyokkal interjúkat csináltak és kérdőívet töltöttek ki, ennek feldolgozására épül a kiadvány. Az elméleti bevezető egy jó összefoglaló a tárgyak csoportosításáról, ahol kategóriákra bontják típusaik és tulajdonságaik szerint őket. A kutatás eredményeiben arra keresték a választ, hogy melyek a megkérdezettek leghasznosabb, legféltettebb, legszebb tárgyai, az identitásukat legjobban kifejező tárgyak, melyek a számukra taszító, ellenszenves tárgyak, mit szeretnek ajándékba kapni és ajándékozni, milyen asszociáció kapcsolódik számukra a különböző fogalmakhoz például: öreges, fiatalos, férfias, nőies tárgyak, és így tovább. A kérdőívből a számomra legérdekesebb kérdések ezek voltak: „Milyen tárgyaknál fontos, hogy egyediek legyenek?”, „Ha három tárgyat vihetne egy lakatlan szigetre, melyek lennének azok?”. A könyv azt járja körül, hogy a tárgyak a használati funkciójuk mellett milyen szerepet játszanak az életünkben, miért válnak sokszor nagyon fontos részévé a mindennapjainknak, milyen érzelmeket mozgósítanak meg bennünk. Véleményem szerint a könyv alapvető gondolatmenete, az egész kérdéskör nagyon fontos és érdekes, viszont az írók saját elmondása szerint is a kutatás azon áll vagy bukik, hogy hogyan vannak feltéve a kérdések. Szerintem sok „hiba” van a kérdőívben, amelyek a következők:

- Túl általánosak a kérdések, nem eléggé specifikusak, emiatt sokszor személytelen, felsorolás jellegű választ kaptak.
- Eleinte az alanyok saját tárgyaira kérdez rá a kérdéssor, majd hirtelen kitágítja a kérdéskört a sajátáról az általánosra, de ez nincs semmilyen módon felvezetve, nem hívják fel arra a figyelmet, hogy inntől más kategóriában kellene gondolkodni, a szövegből viszont nem derül ki, tehát a megfogalmazás nem egyértelmű. Én is megcsináltam a kérdőívet, és végig csak a saját tárgyaimat figyeltem, a válaszokat abból válogattam, tehát egy erőteljes szűrőt használtam, és mint kiderült, nem egészen ez lett volna a feladat, így ebben a formában a válaszaim nem is lennének annyira értékelhetőek.
- Túlságosan hasonlóak a kérdések. Például: „Melyek Ön számára a...” luxus tárgyak, vágyott

---

³³ Uo. <https://www.kodolanyi.hu/szabadpart/szam3/tnt/lassu.htm>

³⁴ Kapitány Ágnes - Kapitány Gábor: *Tárgyak szimbolikája* (2005), Új Mandátum Könyvkiadó

tárgyak, modern tárgyak, trendi tárgyak. Ezekben a kategóriákban több is fedt egymást, nem biztos, hogy a válaszadók tudtak különbséget tenni közöttük.

- Nem adták meg, hogy milyen terjedelemben és formában várják a válaszokat, például: egy mondatban, vagy kifejtősen minimum 3 mondatban, esetleg felsorolás szerűen? Volt, aki azt írta, hogy „minden tárgyam szimbolikus”, vagy „nincsenek felesleges tárgyaim”, valószínűleg azért, mert nem lettek pontosan elmagyarázva a kérdések, így félreérthetőkké váltak.

- Nem kérdeztek rá a „miértre”. Sokszor azonos válaszokat kaptak, de nem biztos, hogy a válaszok ugyanazt jelentik. Márpedig egy ilyen típusú felmérésben az okok valójában fontosabbak, mint a szóban forgó tárgyak. Ugyanaz a tárgy egyik embernek teljesen más jelenthet, mint a másiknak, és a mögöttes ok, a személyes indíttatás, a szubjektum az, ami megkülönbözteti ezeket.

- Alapvetően kevés embert kérdeztek meg, 205 főt, akik főként értelmiségiek voltak, művészek, tanárok, egyetemisták, és bécsi phd-s hallgatók. Tehát nem lehet azt mondani, hogy egy átfogó képet kaptunk, inkább egy olyat, ami az író páros ismeretségi körének egyfajta kivonata.

A bécsi és a magyar hallgatók válaszáinak különbségeit érdekesnek találtam. A bécsiek nem hoztak iskolai tárgyi példákat a gyerekkorból, míg a magyarok nagyon sokat. A bécsieknél inkább az ételek, italok, szórakozás, vagy az állandóan visszatérő süléd, mint fontos tárgy volt domináns, a fogyasztói társadalom erősebb megjelenése mutatkozott meg, sokkal jobban, mint a magyaroknál. Az osztrák mintában az autó, a számítógép, és a mobiltelefon mint legfontosabb használati tárgyak voltak jelen, míg a magyaroknál a legföltettebbek között szerepeltek, főleg az autó! Az is meglepő, hogy ma már mennyi eszközt nem használunk azok közül, amiket akkor, mint például: CD, DVD lejátszó, hifi (ezek állandóan feltűnnek a válaszokban), naptár, jegyzetfüzet, fényképezőgép, mp4 lejátszó, telefonkönyv, kézzel írott levelek. Ezek ma már mind egy használati eszközön, az okostelefonunkban vannak.

Szintén a Kapitány házaspár által írt *Beszélő házak* (2000)³⁵ című könyvben a házak, lakások feltérképezésével foglalkoztak „a picétől a padlásig”. A ’90-es évek Magyarországnak 248 lakását elemezték. A részletgazdag leírások jó alapjai következő könyveiknek, így a *Tárgyak szimbolikájának* is. A dolgozat szempontjából fontos felhalmozás, gyűjtögetés kérdéskörét viszont éppen csak megemlíti a szerzők: „A tárgyak ilyen eluralkodása arra is utalhat, hogy az adott lakás lakóinak életében a birtoklás attitűdje az ember fölé kerekedett. De másfelől azt is látni kell, hogy a tárgyak sokszor azért olyan fontosak az ember számára, mert létükkel igazolják őt, illetve az ő értékrendszerét, státusát, stb.”³⁶

---

³⁵ Kapitány Ágnes - Kapitány Gábor: *Beszélő házak*, (2000), Kossuth Kiadó

³⁶ Uo. 162. o.

S. Nagy Katalin *Lakberendezési szokások* (1987)³⁷ című könyvét a *Beszélő házak* is idézi. Mindkét könyvnek könnyen érthető a nyelvezete, hétköznapi szóhasználata van, amit azért tartok fontosnak kiemelni, mert így a kevésbé kvalifikált vagy a bölcsészeti szövegekhez nem hozzászokott olvasó közönséget is eléri a könyvek, tehát populárisabbak lehetnek az átlag olvasói körökben is. A *Lakberendezési szokásokat* a szerző lakásszociológiai kutatások példáival kezdi, amelyek laikusként is teljesen befogadhatóak. A könyvben rengeteg összehasonlítást, elemzést találunk, a példák szorosan épülnek egymásra. Ha egy mondatban akarnám összefoglalni, jellemezni, akkor a bevezetőben leírt kissé közhelyes, ám annál kifejezőbb mondatát idézném: „Mutasd meg a lakásod és megmondom, ki vagy!”³⁸ A mindennapi éltünk kialakított tere, színhelye, úgymond egyetlen „látványban” összefoglalódik. Az értékrendünk, kulturális szükségleteink, de másfajta struktúrák is leolvashatóak a lakóterekről. A könyv tételmondata lehetne: „A lakáskultúra az életmód reprezentációja”³⁹.

1973-79 között Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, Zala megyében és Budapesten kiválasztottak 3000 lakást, ahol empirikus, szociológiai kutatást végeztek a lakásmódról, lakberendezési szokásokról, életkörülményekről. A könyv tehát szintén egy kutatásnak a beszámolója, következtetései, összefoglalója. (1996-ban digitalizálták a BME Szociológia Tanszékén a több ezer fényképet, alaprajzokat, interjúkat.) A magyarországi lakásbelső típusairól ír (1987-ből), ahol 16 féle szempontot, típust állít fel, például: feudális-paraszti lakberendezési mód, falusi kispolgári, falusi modern, városi kispolgári, városi polgári, városi lakótelepi, városi és falusi értelmiségi. Majd a lakásbelső változások tendenciáit fogalmazza meg. A '70-es években megindult a lakótelepek építése, egyre több társasház, családi ház épült, az úgynevezett „lakás boom” időszaka volt ez. Az urbanizáció, a migráció a nagyobb városokba, nagy hatással voltak a tárgykultúrára, a lakberendezésre. Nagyon érdekes, hogy az életvitelbeli különbségek hogyan hatottak a mindennapokra. Például túlnyomó többségben a faluból városba költöztek elhagyták a régi tárgyaikat, nem akarták a szüleik életmód mintáit követni, és a városias tömegtermelésen alapuló bútorházakból vett úgynevezett „varia bútorokkal” rendezték be az új lakásaikat. Aztán arra is kitér a könyv, hogy mi történt a paraszti világ kidobott tárgyaival, hogy az értelmiségi lakásokba bekerültek, mert ők mintegy kultúra megmentő szerepet vállaltak magukra a '70-es években és a '80-as évek elején (de egyébként még később is), és kialakulnak „népművészeti” magángyűjtemények. Viszont mivel az

---

³⁷ S. Nagy Katalin: *Lakberendezési szokások*, (1987), Magvető Kiadó, Budapest

³⁸ Uo. 8. o.

³⁹ Uo. 11. o.

értelmiségi, polgári családok voltak mindig a mintái a kispolgári, falusi, paraszti rétegeknek, ezért ők is újra beemelték dísz tárgyaik közé a népművészeti termékeket, viszont nem az eredetieket - amiket otthagytak vidéken, odaadtak a nagyszülőknek, vagy valamilyen módon igyekeztek megszabadulni tőlük -, hanem az ipari termeléssel előállított tucat tárgyakat, utánszobákat (dísz köcsögök, tányérok, butykosok, stb.), amelyek sok lakásban felhalmozódtak, és évtizedekkel később végül azok is a bolhapiacra kötöttek ki. Így ír erről a szerző a *Replika* folyóiratban *Fogyasztás és lakáskultúra Magyarországon a hetvenes években* (1997)⁴⁰ címmel: „E divat elterjedésének köszönhetően a lakótelepi lakások és az újonnan épült vidéki családi házak egy része is megtelik a sokszor iparilag előállított, sorozatgyártott ál-népművészeti tányér- vagy köcsögyűjteményekkel. „Fölösleges” tárgyak tömege halmozódik föl a lakásokban. Sorozatgyártott dísz tárgyak, ritka reprezentatív alkalmakkor használt pohárkészletek, kis üveg italok, külföldi cigarettásdobozok, sörösdoboz-gyűjtemények, képcsarnoki festmények és poszterek, ülőbútornak használt dupla rekamiék, funkciótlán dohányzóasztalok, hálószobában elhelyezett étkezőasztalok és fotelek stb. lepik el a lakásokat. A tér szűkös, a rendelkezésre álló falmennyiség, a mindennapi élet funkcióinak kielégítése korlátozott. Mégis megéri emberek millióinak, mert a sok-sok tárgy életformájuk stabilitását, biztonságát, tehetőségüket jelképezi. A magyar lakások diszfunkcionális túlszűfoltóságának kompenzatorikus jellege nyilvánvalónak tűnik. A lakberendező és lakásdíszítő tárgyak iránti vágy, a fogyasztói kereslet elburjánzása mindenekelőtt a megelőző két évtized korlátozott tárgykínálatának eredménye.”⁴¹

Érdekes látni, megérteni az összefüggéseket, a miértjét ennek a vándorlásnak, körfogásnak. Mivel érzelmileg érintett vagyok a témában, valószínűleg ezért volt jó pár „aha” élményem a könyv olvasása közben. A legfontosabb tanulsága számomra talán az volt, hogy ráismertem a családomra, rokonságomra, barátokra, gyerekkori tapasztalatokra, a hatásokra, és magamra, értelmet nyertek a fejemben azok a helyszínek ahol az életem során megfordultam gyerekkoromtól kezdve. Elkezdtem jobban érteni a bútorok, tárgyak jelentőségét, mi mért olyan, amilyen. A lakótelepi barátnőmék lakása a '90-es évek elején, a debreceni tiszteletesünk polgári lakása a parókián, a falusi paraszti származású apai nagymamám régi háza, a kispolgári anyai nagymamám „kamu szalon” szobájának kialakítása, az anyukám polgári származáshoz való ragaszkodása, és még sorolhatnám. Amikor például a paraszti tisztaszobát elemzi a könyv, - a bútorok jellegzetességeit, szimbólumait, majd azok továbbéléséről a modern lakásbelsőben -,

---

⁴⁰ S. Nagy Katalin: *Fogyasztás és lakáskultúra Magyarországon a hetvenes években*, (1997), *Replika* folyóirat 26., 47-53. o.

⁴¹ Uo. 47-53. o.

akkor olyan jelenetek jutottak eszembe gyermekkoromból, amelyekre már nem is emlékeztem, de olvasáskor újra megjelentek bennem, és válaszokat kaptam az akkor megfogalmazott kérdéseimre. Például amikor az erdélyi barátainknál gyerekként a tisztaszobában aludhattunk Kalotaszentkirályon, felfigyeltem arra, hogy a lóca felett a falon a tükör nem a fal síkjában volt, hanem be volt döntve, és most értettem meg, hogy azért, mert az öltözködésnél így láthatták a nők a fejükre helyezett gyöngyös pártát. Ugyanígy furcsálltam, hogy a Máriát ábrázoló festményt a sarokba fordították és nem a fal síkjába akasztották fel, ami persze azért van így, mert a szentély kicsinyített mását szimbolizálja. Olvasás közben magamat is sokkal jobban megértettem, pedig egy szociológiai könyvtől nem vártam, hogy ilyen „ezoterikus” magasságokat fogok megélni. Rávilágított arra is, hogy az elmúlt években miért dobáltam ki bizonyos dísz tárgyakat, emlékeket, hogy azok mit képviseltek számomra, és hogy milyen sokat változtam az elmúlt években.

Düll Andrea *A környezetpszichológia alapkérdései, Helyek, tárgyak, viselkedés* (2009)⁴² című könyve átmenet a diszciplínák között. A környezetpszichológia félúton van a pszichológia, szociológia, antropológia, lakberendezés, várostervezés, városkutatás, és még számos ember-környezet viszonyt kutató tudományág között. A '60-as évek Amerikájából indult el az irányzat, és sokáig nem vette komolyan a pszichológia, de ma már tudományág. Düll Andrea a '90-es években kezdte el nálunk is meghonosítani, amikor visszajött amerikai útjáról. Az író a magyar környezetpszichológia megteremtője. A könyv első traktusában hosszan taglalja a környezetpszichológia mint tudományág történetét, kialakulását, a pszichológiában való helyét. Sokféle témakörrel ír, például a személy és környezet kölcsönhatása, helyidentitás, helykötődés, a tárgyi környezet pszichológiája, helyváltogatás, helyveszteség, szelfidentitás és a környezet, stb. Mind olyan témák, amelyekről külön-külön mélyebben és hosszabban is lehetne írni, de most csak azokat a részeket emelném ki a könyvből, amelyek közvetlenül is érintenek.

A helyidentitás fogalmát Harold Proshansy dolgozta ki a '70-es évek végén. Szerinte az ismerős, biztonságos helyek az önállóság, függetlenség érzését keltik az emberben, ezáltal pozitívan értékeljük őket, és emiatt alakul ki az érzés, hogy ezek a helyek „hozzám tartoznak”, vagy jellemeznek engem, otthonosan érzem magam bennük. Így alakulnak ki a kedvenc helyek, effajta lehet a szülőváros vagy az otthon is. Olyannyira, hogy az ember szelfidentitása és helyidentitás érzete össze is mosódhat, ilyen például az a ház, ahol a lakó az egész életét töltötte,

---

⁴² Düll Andrea: *A környezetpszichológia alapkérdései, Helyek, tárgyak, viselkedés*, (2009), L'Harmattan, Budapest

és a szó pszichológiai értelmében azonosulhat is a lakásával (Düll Andrea 2009). Ez a megállapítás egyértelműsítette bennem azt a saját tapasztalatos élményt, amely ennek a jelenségnek tipikus példája lehet. A furcsának tűnő azonosulás megtörtént az apai nagymamával, Káti mamával is, amikor az Apukám és a testvére elköltöztették őt Nyírkátáról - a faluból ahol egész életében élt -, Debrecenbe azért, hogy közel legyen a családhoz, és öregségére tudják őt gondozni. Nagymamám az otthona elhagyását, a ház eladását élete elvesztésének élte meg, olyannyira, hogy bele is örült, és elmeógyógyintézetbe került több évre. Szerencsére később felépült, de évekig kereste a tárgyait, a kanalait, edényeit, a függönyöket, egyszerűen úgy érezte, mintha létének, tudatának, és testének is egy részét vesztette volna el. Egész további életében, 93 éves koráig gyászolta a házát. Nem csoda, ha a fia, az apukám is ennyire ragaszkodik a tárgyaihoz, és az évek alatt gyűjtögetővé vált... Y. F. Tuan (1974) a „topophilia” fogalmával írja le az ember érzékeny kötődését az anyagi környezethez. Harold Searles pszichoanalitikus nézete szerint: „a fizikai környezetnek normális esetben ugyanúgy biztonságos bázis szerepe van, mint az emberi kapcsolatoknak, sőt a rossz társas kapcsolatot akár ellensúlyozhatja is a fizikai környezet úgy, hogy az ember tudattalanul azonosul az őt körülvevő tárgyakkal, helyekkel. (...) Az ember függése a fizikai világtól tehát ugyanolyan erős és mély, mint a csecsemő függése az édesanyjától.”⁴³ Ez szépen rímel arra, hogy: „A lakás bizonyos értelemben úgy védi az ént, mint a test.”⁴⁴

A könyvben a kérdéskörhöz tartozó összes pszichológiai vonatkozású anyag megjelenik. Az egyik mintegy következik a másikból itt is, vagyis ezek a tudományágak nincsenek egyáltalán olyan messze egymástól, mint ahogyan azt a társadalmi közbeszédben gondoljuk - legalábbis a témám szempontjából. Ilyen például ez a kiemelés is: „Belk (1988) szerint a tárgyak, amelyek ténylegesen vagy pszichológiailag a birtokunkban vannak, a környezet feletti kontrollt sugallják, erősítik az én fogalmat, növelik az önbizalmat, biztonságérzetet adnak, és lehetővé teszik, hogy identitásunkat magunk és mások számára kommunikáljuk. Ennek a funkcionális kötődésnek egyenes pszichológiai következménye lehet, (...) hogy amennyiben az ember a jelenben elégedetlen az életével, akkor a vágyait-reményeit más helyre, más időbe helyezi át (Belk 1991), és ebben (is) gyakran segítenek a tárgyak. A múlt felé irányulás - „a régi szép idők” iránti nosztalgia - esetén jutnak pszichológiailag nagy jelentőséghez az emlékek, emlékeztetők, amelyek mintegy megerősítik a múltbeli, dédelgetett ént.”⁴⁵

---

⁴³ Uo. 137. o.

⁴⁴ Uo. 151. o.

⁴⁵ Uo. 141. o.

Mint ahogy a telefonunkat és a ruhatárunkat személyre szabjuk, úgy a tereket is perszonalizáljuk magunk körül. Sokan amikor egy étteremben leülnek az asztalhoz, egyből hozzányúlnak a kirakott evőeszközökhöz, tányérokhoz, és én magamon is észrevettem, hogy addig igazgatom őket, amíg megfelelőnek nem találok a helyüket. Persze ez nem is mindig tudatos, beszélgetés közben, mintegy pótcselekvésként „lekötjük” a kezeinket valamivel. Viszont valójában arról van szó, hogy az ember a helytulajdonlás érzéséből fakadóan intimizálja a környezetét, személyre szabja a teret maga körül azért, hogy otthon érezze benne magát, hogy biztonságban érezze magát (Grifford 1989, Dúll 2009). „Az otthon felfogható intimizált tárgyak összességéeként, sőt, önmagában is egységes intimizált tárggyá (Hernádi 1982), „az otthonnak nevezett szimbolikus alakzattá, interioritásstruktúrává (Baudrillard (1984/1987:18) válik a „belakás”, azaz a be- és átrendezés folyamatában: azaz a személyiség és környezete „egymáshoz hasonul” - így lesz az intimizált környezet biztonságos háttér a lakó számára.”⁴⁶ „Musil (1971/74) szerint az otthon az, ami kompenzálja a társadalom elszemélytelenedését és elracionizálódását. Duncan (1985) az otthon a renddel állítja analógiába, amely a világ egyéb részein uralkodó káoszt ellensúlyozza.”⁴⁷ Elmélete szerint - a legpozitívabb felállásban, amikor a családban harmónia van -, az otthon egyenlő a renddel.

„Számos környezetpszichológiai kutatás támasztja alá, hogy az ember számára kitüntetett jelentőségű az otthoni környezet (lásd Dúll, 2009) általában is, és témánk, az egészség-betegség szempontjából is. Akár az antropológiai lakásszükségletből (Malinowski), akár a filozófiai „valahol lakozás” (Heidegger) igényéből, akár az evolúciós territorialitás szükségletből indulunk ki, mindenképp tény, hogy az emberekben a térhasználat során lélektani tulajdonlás és kötődés fejlődik ki a környezetek iránt, amely sok tekintetben rokonságot mutat a humán kötődéssel (Altman, & Low, 1992; lásd Dúll, 2009). Ennek legfontosabb terepe az otthon. Az otthon környezetpszichológiai értelemben többet jelent, mint a „lakás” vagy a „ház”, ugyanis lényege az érzelmileg megalapozott, jelentésteli kapcsolat az ember és lakhelye között (Lawrence, 1987), bejósolható, biztonságos hely, ahol a személy kontrollt érez környezetete felett, és helyesen orientálódik térben-időben.”⁴⁸

Gaston Bachelard *A tér poétikája* (2011 [1957])⁴⁹ című könyvében meglehetősen

---

⁴⁶ Uo. 172. o.

⁴⁷ Uo. 170. o.

⁴⁸ Dúll Andrea: Környezet-pszichológia-egészség, (2012), in: Demetrovics Zsolt, Urbán Róbert, Rigó Adrien, Oláh Attila (szerk.) Az egészségpszichológia elmélete és alkalmazása I, Személyiség, egészség, egészségfejlesztés, (2012), ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 341-342. o.

⁴⁹ Gaston Bachelard: *A tér poétikája*, (2011 [1957]), fordította: Bereczki Péter, Kijárat Kiadó

„elvontan” gondolkodik a tér problematikájáról. A terekhez, helyekhez, a házhoz, a szülőházhöz való viszonyulásainkat, érzelmeinket járja körül. Legfőképpen a „boldog tér” képét emeli ki, a „bensőségesség tereivel” foglalkozik, olyan helyszínekkel, amelyek pozitív képet alakítanak bennünk, vagy vonzzák az embert. Bachelardot idézve: „Célunk az, hogy meghatározzuk a birtoklás tereinek, vagyis az ellenséges erőkkel szemben védelmezett, szeretett tereknek az emberi értékét.” Az író különböző tudományos nyelvezeteket váltakoztatva, érzékletesen fogalmaz meg egészen zsigeri, mély érzéseket: „Az ember és a ház dinamikus közössége, a ház és a világegyetem dinamikus vetélkedése, messze túlmutat az egyszerű geometriai formákra való hivatkozásokon. A megélt ház nem egy élettelen doboz. A lakott tér átlényegíti a geometriai értelemben vett teret.”⁵⁰ Azért írok erről a könyvről, mert teljesen más perspektívába hozta az otthon fogalmáról alkotott gondolataimat, eddigi elképzeléseimet. Írásmódjának élményszerűsége újra eszembe juttatta az elfeledett helyszíneket, amelyek valójában fontos szerepet töltek be gyerekkoromban, és amelyek kialakították bennem azt, hogy milyenek is „kellene” kinéznie számomra az „igazi otthonnak”. Mindig úgy éreztem, hogy olyannak kell lennie, ami a lelkemet mintázza meg, mintha én magam lennék „kiterítve a térben”, és végül is ezt írja Bachelard is: „(...) abban a pillanatban, hogy úgy tekintünk a házra, mint a vigasz és az intimitás tereire, mint olyan térre, mely a bensőségességet hivatott magába sűríteni és védelmezni, azonnal emberi jelleget ölt.”⁵¹ Már gyerekként is nagy érdeklődéssel és kritikával szemléltem az otthonokat ahol megfordultam. „A térnek mindig az emlékek adnak időbeli dimenziót: „A tér ezernyi méhsejtjeiben tárolja az időt. Erre való. (...) Az emlékek mozdulatlanok, és annál maradandóbbak, minél inkább térhez kötöttek.”⁵²

Ez a remek gondolat a gyakorlatban is jól működik. Ha elképzelem a teret, és a térben a bútorokat, tárgyakat, akkor hozzájuk tudom kapcsolni a szagokat, ízeket, érzelmeket, és abból már következnek a beszélgetések, az esetlegesen elhangzott mondatok is. Ilyen például a következő emlékem: a közvetlen szomszédunk Marika néni, születésemtől tini koromig az egyik legjobb barátom volt, abban az udvarban lakott ahol születtem Debrecenben, és ahol a családom most is él. Rengeteget voltam nála, olyan volt nekem mintha a nagymamám lett volna (neki meg olyan voltam, mintha az unokája lennék, mert a saját unokái Amerikában laktak, így én pótoltam a hiányukat). Az udvarunkban több házrész is van (tipikus debreceni cívis udvar),

---

⁵⁰ Miklósvölgyi Zsolt idéz Bachelard-tól, A bensőségesség terei, (2011), Műút, Irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat, LV/8, 2011030, 70-72. o.

⁵¹ Uo.

⁵² Gaston Bachelard: A tér poétikája, (2011 [1957]), idézi Moravánszky Ákos, M. György Katalin: A tér (Kritikai antológia, 2007)

az egyik ilyen házikóban lakott (amíg az amerikai családja öregek otthonába nem adta akarata ellenére). Körülbelül 13 éve, a szüleim válása óta Apukám az ő házában él, ami egyébként körülbelül tíz méterre van a mi házunktól. Amikor átmegegyek Apukámhoz, valahogy mindig eszembe jut, ahogyan Marika néni rendezte be azokat a tereket, és olyan élénken él bennem egy-két tárgy, mintha csak tegnap láttam volna őket. Viszont mivel a tér az utóbbi 20 évben megváltozott, úgy érzem, hogy az agyam és a lelkem is kézzel-lábbal kapaszkodik a régi emlékekbe. Újra és újra felidézem magamban hogy mi hol volt (főleg amikor a disszertációt írtam), mint valami megszállott, talán azért, mert így az emléket fent tudom tartani, különben attól félek, hogy végleg elfelejtem... Ahogy így elmélkedtem az ő tárgyairól, viselkedéséről, rájöttem, hogy rend- és tisztaságmániás volt. Egyedül élt a tárgyaival. Valójában ő tanított meg arra, hogyha bármihez hozzányúlok, mindig mindent szépen vissza kellett rakni a helyére, és én ebben kicsi lányként is nagyon jó voltam, meg is dicsért sokszor emiatt. Nagyon jól éreztem magam nála, szerettem ezt a kínos rendet és tisztaságot, ami pont ellentéte volt az otthoni „bohém”, zűrzavaros világnak. A családom mindig is értetlenkedett, hogy honnan van nálam ez a rendmánia, és a dolgozat írása közben jöttem rá, hogy Marika nénitől „örökölttem”!

Tehát már kicsi gyerekként kialakult bennem, hogy melyek azok a dolgok amelyeket nem bírok elviselni, és melyek azok amelyeket annyira szeretek, hogy ragaszkodom a jelenlétükhöz és úgy gondolom, hogy kellenek egy jól működő háztartáshoz. „Az emberi lakás nemcsak testi jelenlétet jelent a térben, hanem lényeges „négyességben” tartózkodást a tárgyakkal.”⁵³ - mondta Heidegger. Az „egészséges” kapcsolódást valahogy így tudom elképzelni, hogy a tárgyak a lakásban és a lakás lakója szimbiózisban élnek egymással. Nagyon vártam, hogy végre a saját lakásomat berendezhessem a felesleges tárgyhalmoktól, és rendtelenségtől mentesen, amiben megélhetem a nyugalmat adó állandóságot. Bachelard így fogalmaz: „A ház olyan képek gyűjteménye, melyek egyrészt magyarázattal szolgálnak számunkra az állandóságra, másfelől pedig megeremtik annak illúzióját.”⁵⁴ A karantén időszakok (Covid19 pandémia, 2020. március, november, 2021. március) még jobban megerősítették bennem az általam kialakított otthonhoz való ragaszkodásomat: „Mert a ház a világ nekünk kiutalt szeglete.”⁵⁵

Visszakanyarodva a gyűjtés és a birtoklás kérdéséhez, **Frank Trentmann *Crossing***

---

⁵³ Martin Heidegger: Építeni, lakni, gondolkodni című előadása, (1951), idézi Moravánszky Ákos, M. György Katalin: A tér, Kritikai antológia, Építészettudomány a 20. században, (2007), Terc, Budapest

⁵⁴ Gaston Bachelard: A tér poétikája, (2011 [1957]), fordította: Bereczki Péter, Kijárat Kiadó, 36. o.

⁵⁵ Uo. 27. o.

Divides: Consumption and globalization in history (2009)⁵⁶ című, a *Journal of Consumer Culture*-ben megjelent írásában részletezi, hogy milyen sokféle típusú gyűjtés létezik, és hogy a gyűjtés és a fogyasztás nem valami egymással versengő, különböző dologok, hanem nagyon is egymást támogató, egymást alakító, „fejlesztő” hatású társadalmi jelenségek. „Az 1980-as években az Egyesült Államokban évente 230 múzeum nyílt, míg Nagy-Britanniában kéthetente nyílt egy új múzeum. Ha a fogyasztói társadalmat úgy definiáljuk, mint „a természetes és az ember által előállított dolgok egyre növekvő bőségét, mint vágyott, megszerzendő, megízlelendő és birtoklandó tárgyakat”, akkor Belk szerint, „az egyéni és intézményi gyűjtemények elburjánzása” „az ilyen fogyasztói társadalom legmarkánsabb megnyilvánulása (Belk, 2001:1)”⁵⁷. Tehát ellentmondásos módon, a múzeum gyűjtése, amit ma már egy szükségszerű és nélkülözhetetlen értékmegőrzésnek gondolunk, a mögötte rejlő készletéből, a birtoklásvágyból ered, ami valójában a fogyasztói társadalom alapja. Ezt érdekes volt számomra ilyen kontextusban látni! Majd így folytatja: „Lehet, hogy inkább ritka sörösdobozokról vagy kifutott játékokról van szó, mint finom kézzel készített könyvekről vagy egzotikus szörmékről, de a sokszínűség és a helyi sajátosság keresése továbbra is él és virul - túlságosan is, egyes családtagok szemében, akiknek együtt kell élniük a gyűjtőkkel. Mickey, egy amerikai tőzsdeügynök 50 éves felesége például gondosan feljegyzi minden egyes diótörő aljára a származási helyet, Kelet-Afrikától Németországig (Belk, 2001:84). A távoli kultúrákból származó hitelesség egy szeletének megszerzésének érzése nélkül nehéz lenne megmagyarázni a turisták poggyászába, vitrinjeibe és nappalijába kerülő csecsebecsék sokaságát.”⁵⁸ Következésképpen, valójában mindegy, hogy egy múzeumi gyűjteményről van szó, vagy egy átlagember szalvéta gyűjteményéről, valahol ugyanazok a belső erők mozgatják az embert mindkettő létrehozásában.

Mások mellett Trentmann is hivatkozik Russell W. Belk *Collecting in a Consumer Society* (2001 [1995])⁵⁹ című művére. Ez egy úttörő könyv, amely a fogyasztói társadalom fejlődését, az egyének és az intézmények általi gyűjtés közötti kapcsolatot tanulmányozza. Belk azt vizsgálja, hogyan és miért gyűjtenek az emberek magánszemélyként, vállalatként, múzeumként, és azt, hogy ez a gyűjtés milyen hatással van ránk és kultúránkra. Érdekes módon a gyűjtésnek nem annyira az értékmegőrző, vagy esetenként „szentimentális” szerepére figyel,

---

⁵⁶ Frank Trentmann: *Crossing Divides: Consumption and globalization in history*, *Journal of Consumer Culture*, (2009), 9:187

https://www.researchgate.net/publication/291828820_Crossing_Divides_Consumption_and_globalization_in_history

⁵⁷ Uo. 200. o., nyersfordítás az angol cikk után

⁵⁸ Uo. 200. o., nyersfordítás az angol cikk után

⁵⁹ Russell W. Belk: *Collecting in a Consumer Society*, (2001 [1995]), Routledge

hanem egyszerűen az anyagi fogyasztásra összpontosít.

Nem úgy, mint a **Fejős Zoltán** és **Frazon Zsófia** által szerkesztett *Korunk és tárgyaink - elmélet és módszer* (2004)⁶⁰ fordításgyűjteménye, amely igen érzékenyen mutatja be - személyes történetekkel alátámasztva - az emberek gyűjtési szokásait, viszont a muzeológus szemszögén keresztül, amelyet külön érdekes aspektusnak találtam. Idegen nyelvű tanulmányokat fordítottak magyarra, az elmúlt 15-20 év európai néprajz kutatásait mutatják be. Úgy gondolom, hogy a kiadvány mindenki számára befogadható módon ír a tematikáról, miközben egyes esetekben nemzetkarakterológiai érdekességeket is olvashatunk, olyan sajátosságokkal, amelyek a többi idézett irodalomban kevésbé jelennek meg (talán azért, mert többnyire angol és amerikai példákkal dolgoztak a kutatók). A könyv tisztázza az alapfogalmakat, és röviden a történelmi háttérrel is beszél.

Már a 16. századtól kezdve alakultak kisebb-nagyobb gyűjtemények, de a klasszikus értelemben vett magán gyűjteményeket a 19. század folyamán kezdték el létrehozni, amely főként polgári szokás volt, majd egyre szélesebb körben elterjedt, és egyes esetekben gyűjtési mániává alakult. Főként az utazások alkalmával felhalmozott furcsaságokat gyűjtötték, ezeken kívül a családi iratokat, fényképeket, emléktárgyakat, és még lehetne sorolni, hogy mennyi mindent. Ekkor alakultak ki a wunderkammerek és a raktárak, ahol az emberek a gyűjteményeiket tartották, amelyeket a múzeumok elődeinek is tekinthetünk. A könyv azt írja, hogy ezek a gyűjtemények sokszor önreprezentációk, mintegy felvértezték az egyént egy olyan időszakban, amikor a személyes identitás és a család mint olyan sebezhetővé vált (John Gillis 1996). Ez a sebezhetőség elleni védekezés, a szelf megerősítése különböző utakon, - vagyis valójában bármi, amit segítségül lehet hívni a környezetünkből, a tárgyi világból -, támogat abban, hogy körbe bátyázza az ént. „Ezért fontos, hogy közelebről megvizsgáljuk, miért akarjuk önmagunkat megmutatni, és megélt életünk látható bizonyítékait megőrizni. A mód, ahogyan az emberek emlékeznek életükre, összefüggésben áll az életről kialakított szemléletmódjukkal és önértelmezésükkel.”⁶¹ Tehát az idézett tanulmány íróinak fő elképzelése az volt, hogy nem annyira az életutat állítják a középpontba (mint amilyen általában a múzeumi reprezentáció szokott lenni), hanem az életről kialakított szemléletet. Azt vizsgálták, hogy

---

⁶⁰ Fejős Zoltán, Frazon Zsófia (szerk.): *Korunk és tárgyaink - elmélet és módszer*, (2004), Fordításgyűjtemény, MaDok füzetek 2, Néprajzi Múzeum, Budapest

⁶¹ Fejős Zoltán, Frazon Zsófia (szerk.): *Korunk és tárgyaink - elmélet és módszer*, (2004), Fordításgyűjtemény, MaDok füzetek 2, Néprajzi Múzeum, Budapest, 33. o. Mivel fordításgyűjteményről van szó, ennek a tanulmánynak az adatai: Lene Otto, Lykke L. Pedersen: „Összegyűjteni önmagunkat”, *Élettörténetek és az emlékezés tárgyai*, (1995)

hogyan kapcsolódnak a tárgyak az emberek különböző jelentésekkel teli életéhez.

A *Korunk és tárgyaink* szépen összefoglalja, hogy a tárgy az egyén életében milyen szerepeket tölt be, - és a korábban említett Baudrillard elmélete is érződik benne, miszerint nemcsak mi alakítjuk a környezetünket, hanem a környezetünk is minket: „A tárgyak egy kettős folyamat által tartják fenn és irányítják az emlékezést: emlékül dolgokat választunk ki, miközben ezek a kiválasztott dolgok segítik strukturálni és formába önteni az emlékeinket. A kettősség alapja, hogy miközben elrendezzük magunk körül a dolgokat, azok egyidejűleg elrendezik a mi életünket (Miller 1994). Életünk rendje vagy mintája a tárgyokban nyer anyagi formát. Ezek a tárgyak tanúként őrizhetik mára eltűnt emberek és pillanatok emlékeit, vagy dokumentálhatják az életút egyes szakaszait. A dolgok ezért egy olyan közvetítőeszközt biztosítanak, amelyhez hozzákapcsolhatjuk tapasztalatainkat, és amelyek segítenek az emlékezet és az identitás megformálásában. Az érzések, tapasztalatok és ismeretek magukban a dolgokban rejtőznek. Fizikai bizonyítékai mindannak, ami elmúlik, így úrrá lehetnek „a vissza nem térő múlt és a jelenben való lét ellentmondásán” - ahogy Lévi-Strauss (1966) utalt rá. Azért használunk tárgyakat, hogy megértsük önmagunkat és életünket.”⁶²

„A gyűjtés sokféle formát ölthet, s különböző funkciókat tölthet be. Általános értelemben a rend, az osztályozás és a rendszerezés iránti vágyunk tekintjük, vagyis annak, ahogy „a világot saját képünkre formáljuk (Clifford 2002).”⁶³ Érdekesnek találom, hogy a gyűjtést, gyűjtögetést a rend, rendszerezés utáni vágyból vezetik le. A feldolgozhatóság, áttekinthetőség, megismerhetőség, a kategorizálás „tudományos kényszere”, hozta létre a könyvtárakat, az első számú igazi nagy gyűjteményeket, amellyel az ember a tudás, értelmezés, megértés biztonságát, a bizonyosságot fektette le. Hiszen minél több a kézzel fogható bizonyosság körülöttünk, annál kevésbé érezzük magunkat elveszettnek a világban. Ez ma is hasonlóképpen van. A digitális adatbázisok világa ugyanúgy igyekszik feltérképezni a világot, sőt talán még nagyobb akarattal, és ügybuzgósággal, mint eddig bármikor az emberiség történelme folyamán. Az információba vetett hit lett kvázi a nyugati ember hitvilága. Ezt a gondolatot támasztja alá Boris Groys *Az utópia természetrajza* (1997)⁶⁴ című könyvében található következtetés is: „(...) épp a modern korban vált szükségessé mesterséges emlékeztetőt, kulturális archívumot, illetve múzeumot teremteni: az ember így tudta emlékeit könyvek, képek és más eszközök segítségével megőrizni. A modern szubjektivitást ma már lehetetlen másképp meghatározni, mint a gyűjtésen keresztül. (...) Susan Sontag egyszer azt

---

⁶² Uo. 30. o.

⁶³ Uo. 28. o.

⁶⁴ Boris Groys: *Az utópia természetrajza*, (1997), Kijárat Kiadó, Budapest

írta, hogy Karl Marxnak részben igaza volt: a világot többé már tényleg nem lehet megérteni - de megváltoztatni sem. Semmi mást nem tehetünk, mint azt, hogy gyűjtünk. (...) gazdasági, vagy inkább ökológiai kérdéssel állunk szemben: vajon mi kerüljön a múzeumba a történelem folyamatosan növekvő szemétdombjáról? Mi legyen ezzel a sok kulturális szeméttel?”⁶⁵ „(...) hiszen a múzeumi kiállítások fő forrása épp a történelem szemétdombja.”⁶⁶ A múzeumi gyűjtés, a „kulturális szemét”, az ökológiai nyomás, „a telítettségéből eredő válság”⁶⁷, a nyugati fejlődő országok kultúrpolitikája, a múzeumok felelősségének kérdéskörei nagyon érdekes és fontos témák, de a dolgozatomban nem erre fókuszálok, viszont úgy gondolom, hogy érdemes megemlíteni a gyűjtésnek ezen aspektusait is, hiszen így megmutatkozik a tematika szerteágazó jellege.

Walter Benjámín Kirakom a könyvtáramat, Beszéd a gyűjtés szenvedélyéről (1994 [1931])⁶⁸ című esszéje egy pár oldalas önvallomás arról, hogy ő maga hogyan is gyűjti a könyveket. Belelátunk egy gyűjtő gondolatvilágába, első kézből tapasztaljuk meg azt, amit egy-egy vágyott könyv beszerzése okoz, végig követjük gondolatmenetét, mintha egy regényt vagy novellát olvasnánk. Mindezt úgy, hogy közben fanyar humorral átszótt önkritikát gyakorol, rálát a problémára, ki-be billegtetni nézőpontját, ő az ítélelhozó és az ítélet átélője is.

Azt írja: „Minden szenvedély határos a káosszal, a gyűjtőszenvedély az emlékek káoszával. (...) Hiszen mi más lenne birtoklásunk, mint olyan rendetlenség, amely a megszokással oly otthonossá vált, hogy már-már rendnek érezzük?”⁶⁹ A birtoklás, gyűjtés, rendetlenség, és a káosz között közvetlen összefüggést lát, amit a kutatásom szempontjából nemcsak fontosnak gondolok, hanem egyfajta statementnek is. Itt most nem a múzeumi gyűjtésre, vagy a jómódú műkincsgyűjtőre gondolok, aki megteheti, hogy raktárakban, megfelelő körülmények között, a leltárba vett valódi értékeket tartja. Hanem azokra, akikkel én is találkozom, amilyen Apukám is, aki mindent gyűjt ami szép, ami hasznos, aminek számára (!) értéke lehet, ami úgy mond „jó lehet még valamire”. A gyűjtögetők sohasem látják igazán, hogy a környezetük rendetlen. Megmagyarázzák a jelenséget ehhez hasonló válaszokkal: „nincs hely hova pakolni”, „megtalálom én így is azt, amire szükségem van”, vagy azt mondják, hogy „nem akarok én egy kirakatban élni”, „aki nem kertés házban él, az nem tudja, mennyi cuccal

---

⁶⁵ Uo. 65-66. o.

⁶⁶ Uo. 64. o.

⁶⁷ Tillmann József: A kényszeres új kultúráját követően - avagy a telítettségéből eredő ürességen túl, (2003), Kritika, 32. évf. 6. szám, 9-11. o., <http://www.c3.hu/~tillmann/irasok/muveszet/teli.html>

⁶⁸ Walter Benjámín: Kirakom a könyvtáramat, Beszéd a gyűjtés szenvedélyéről, (1994 [1931]), fordította: Schein Gábor, Enigma, 1994/4.

⁶⁹ Uo. 20. o.

jár”, vagy „akinek sok van, az meg is látszik, akinek meg kevés, az is”, „engem nem zavar, ha másokat meg igen, akkor ne nézzenek ide”. Ilyen, és ehhez hasonló válaszok mindig elhangzanak, ha a kaotikus küllemre rákérdez az ember.

„(...) egy igazi gyűjtő számára egy könyv megszerzése a könyv újjászületését jelenti.”⁷⁰ Így gondolja Apukám is, és a régiség gyűjtésével kapcsolatban többször megjegyezte már, hogy amit csinál, az igazi értékmentés, ezek a tárgyak lehet, hogy a szemétben végezték volna, de ő „megmentette őket, és nála újjászülettek”, vagy hogy „szeretnek itt lenni”, „jó nekik itt nálam”. (Mintegy felmentve magát az alól, hogy gyűjtögetése egyre jobban a kényszeresség felé sodródik.) „Megújítani a régi világot - ez mozgatja a gyűjtő vágyát”⁷¹, miközben Benjamin szerint éppen ettől válik a gyűjtő gyerekessé. Azt gondolja, hogy visszavásárolja a tárgy szabadságát, birtokában az újra kiteljesedhet. Ez párosulhat egyfajta kötelezettség érzéssel is a tárgyak, a tulajdon irányába. Az író azt állítja, hogy egy gyűjtemény csak addig értékes igazán (ha egyáltalán), ameddig a gyűjtő is ott van, és táplálja azt, azáltal lesz létjogosultsága, hogy szubjektivitása van. Apukám azt mondta, hogyha ő majd meghal, és nekünk nem kellene a tárgyai, akkor majd adományozzuk őket egy múzeumnak. Ez persze logikusan hangzik, és a legszebb darabokat talán meg is lehet próbálni, de a múzeumok sem minden esetben fogadnak el adományokat, nincs elég tárhelyük, vagy nincs szükségük például még egy szépen faragott keresztre. Ezen kívül iszonyú munka az évtizedeken át gyűjtögetett tárgyhalmazt leltározni (mindezt úgy, hogy valójában nem értünk hozzá, és egy nem kívánt, ránk erőltetett, megörökölt feladatot kapunk meg).

Az egyik legfontosabb gondolat viszont számomra az volt ebben az esszében, hogy a gyűjtőt (bármit is gyűjtsön) visszahelyezte az átlagember státuszába, mert azt mondja, hogy: „A gyűjtő boldogsága, a magánember boldogsága.”⁷² A kicsit furcsa, bolondos figura árca mögött tovább gyűjtögethet, hiszen a birtoklás a legmélyebb viszony számára, de „nem azért, hogy a dolgok benne életre keljenek, ő maga lakik bennük.”⁷³ Ezt a mondatot szintén nagyon fontos kijelentésnek tartom. Magyarázatot adhat egy-egy jelenségre, az értelmezés által új megvilágításba kerülhet a gyűjtögető személye. Ezt támasztja alá a Baudrillard-i gondolat is. A gyűjtemény egyes darabjainak „(...) egyedisége viszont abból a tényből származik, hogy én birtoklom őt, s ez lehetővé teszi számomra, hogy benne abszolút egyedi lényként ismerjem fel saját magamat. (...) Az ember ugyanis mindig önmagát gyűjti...”⁷⁴. Már korábban is idéztem

---

⁷⁰ Uo. 21. o.

⁷¹ Uo. 21. o.

⁷² Uo. 25. o.

⁷³ Uo. 25. o.

⁷⁴ Jean Baudrillard: A tárgyak rendszere, (1987 [1968]), fordította: Albert Sándor, Gondolat Kiadó, 107. o.

ezt a mondatát, mert annyira megkapó, lehetne a disszertációm záró vagy éppen nyitó gondolata is, mivel magában foglalja mindazt, amit keresek. Miért gyűjtenek az emberek? Miért gyűjt Apukám? Mit látunk ebben a gyűjtésben? Őt látjuk, az egyént látjuk.

A gyűjtés egyfajta „szokás” - állítja sokszor a közvélemény. **Dúll Andrea** „*Vannak vidékek legbelül*”, *Környezetpszichológiai szakralitás a helyhasználatban* (2010)⁷⁵ című publikációjában is ír a szokások fontosságáról. „Seamon (1983) a helyhez fűződő érzelmi szálak kialakulásában a tér-ballet (space ballet) szerepét emeli ki, amely az élet repetitív, megszokott oldalát jelenti. Ezekből lesz a tér „megélt tér”, azaz hely, amelyre kialakul a helykötődés, azaz Seamon terminológiájával az otthonosság (at-homeness). Az otthonosság nemcsak a lakóhelyre alakul ki, de elsősorban az otthonra jön létre.”⁷⁶ „A mindennapi rutinok, szokások legjellemzőbb helyszíne az otthoni környezet. A szokások hozzájárulnak ahhoz, hogy irányításunk alatt érezzük a lakókörnyezetünket. Az otthoni rutin-aktivitások automatizált természete biztosíthatja az otthonosság, az otthonlét érzését ennek összes pszichológiai előnyével. A seamoni otthonérzet (at-homeness) a megszokott, az ismerős, nem különösebben fontosnak tartott, biztosra vett tevékenységekből származik, amelyek végzésekor a figyelem lanyhulhat: otthon az embernek nem kell folyton arra gondolnia, hogy mit csinál, csak teszi a dolgokat és „önmagát adja”.⁷⁷ (Itt az író az egészséges megszokásról beszél, a mindennapok tevékenységeire utalva, nem a kényszeres cselekvéssorozatra (OCD)). „Cooper Marcus (1995) szerint az otthon a szelf szent szimbóluma, azaz a legmagasabb szintű önkifejezés, ami az ember-hely kapcsolatban létezik. Lawrence (1995) szerint az otthon érdekes „elegye” a szentnek (magasztos érzelmek) és a profánnak (rutinok). Ebben gyökerezik az otthon környezetpszichológiai szakralitása.”⁷⁸ Ez a kiemelés kicsit patetikusnak hangozhat, főleg azért, mert az otthon mint olyan mindenkinek mást jelenthet életkortól, nemtől, vallástól, országtól függően. Mégis úgy látom, hogy érdemes az „ember-hely” kapcsolaton elgondolkodni akár egy ilyen típusú, kicsit spirituális szemszögből is, mert egy másféle nézőpont mindig újfajta inputokat képes behozni, és az addig megszokott fogalmainkat, azok használatát új dimenziókban láttathatja.

Ebben a megkerülhetetlenül fontos közegben jelenik meg a gyűjtés, mint egyfajta szabályozó rendszer. „A tárgyak kétségtelenül szabályozó szerepet töltenek be a mindennapi

---

⁷⁵ Dúll Andrea: „Vannak vidékek legbelül”, *Környezetpszichológiai szakralitás a helyhasználatban*, (2010), Helikon, 56. évf. 2010/1-2., 227-238. o.

⁷⁶ Uo. 234. o.

⁷⁷ Uo. 237. o.

⁷⁸ Uo. 235. o.

életben, bennük oldódik fel a sok neurózis, bennük csitul el a sok feszültség, bánat és szomorúság; ez lehel „leket” beléjük, ez teszi őket a „mieinkké”, de ugyanez avatja őket egy makacs mitológia díszletévé, egy neurotikus egyensúlyi állapot ideális díszletévé is.”⁷⁹ - írja Baudrillard, és ezt a díszlet jelleget húzza alá a következő kijelentése is: „minden tárgynak két funkciója van: az egyik, hogy használják, a másik, hogy birtokba vegyék. „(...) a tiszta, funkciójától megfosztott vagy használatából kivont tárgy pedig kimondottan szubjektív státuszt vesz fel: gyűjteménytárggyá válik.”⁸⁰

„A szokás megszakítottság és ismétlődés (...) Az idő „megszokott” sémáinkra való feldarabolása révén oldjuk fel azt, ami szorongást válthat ki folytonosságával és az események abszolút egyediségével. (...) Tehát az állandó folytonosság és az állandó változás, szorongást idézhet elő az emberben (és hát ki ne érezte volna már ezt), amit szokásokkal, megszokásokkal oldunk fel. A tárgyak (...) mentális sorozatokba való rendezésükkel segítenek legyőzni az időt (...) A tárgy egyébként nyomban egy szokásegüttes, a magatartás megszokott cselekedeteinek kikristályosodási pontjává válik. És megfordítva: talán nincs is olyan szokás, ami ne valamilyen tárgy körül alakulna ki.”⁸¹ Az idő megállíthatatlan múlása önmagában szorongást okozhat. Ezért is írja Groys: „az emberek időtapasztalatukat az általuk őrzött dolgokba sűrítik.”⁸² Baudrillard hasonlóképpen érvel: „Maga a gyűjtemény megszervezése helyettesíti az időt. (...) a gyűjtemény egyfajta időtöltés.”⁸³

---

⁷⁹ Jean Baudrillard: A tárgyak rendszere, (1987 [1968]), fordította: Albert Sándor, Gondolat Kiadó, 106. o.

⁸⁰ U.o. 102. o.

⁸¹ U.o. 111. o.

⁸² Boris Groys: Az utópia természetrajza, (1997), Kijárat Kiadó, Budapest, 32. o.

⁸³ Jean Baudrillard: A tárgyak rendszere, (1987 [1968]), fordította: Albert Sándor, Gondolat Kiadó, 113. o.

PSZICHOLÓGIAI MEGKÖZELÍTÉS

A családi házunk rendetlenségét a szüleim gyűjtögetésből eredtettem. Ez a „szokás”, vagy „életstílus”- ahogy a családtagjaim szokták emlegetni - ösztönzött arra, hogy utánajárjak, mit mondj erről a szociológia és a pszichológia témámhoz kapcsolódó szakirodalma. Nem készíték elemzéseket arról, hogy Apukám, vagy egy-egy ismerősöm mit gyűjt és az mit jelent vagy jelképez, mert minden ember más és más, külön mélyinterjúkat lehetne készíteni az alanyok tárgyairól, hozzá fűződő viszonyaikról, amelyek nagyon izgalmasak lennének, de nem férnek bele a disszertáció terjedelmébe. Amivel foglalkozom, az inkább egy átfogóbb, általánosabb megvilágítása a gyűjtés és a felhalmozó, kényszeres gyűjtögetés pszichológiájának, a jelenségnek, tüneteknek, okoknak, példákkal illusztrálva azokat.

A pszichológusok egybehangzóan állítják, hogy sokkal erősebb az összefüggés a tárgyakkal való bánásmódunk és az élet egyéb dolgai között, mint gondolnánk. Ez a kölcsönhatás egyrészt azt jelenti, hogy lelkiállapotunkat önkéntelenül kivetítjük a tárgyakra. **Polcz Alaine** pszichológus a *Rend és rendetlenség* (1996)⁸⁴ című könyvében az ember tárgyakkal való viszonyával foglalkozik. A pszichológus szerint a rend és a rendetlenség meglehetősen viszonylagos fogalmak. Van lényegi és van formai (látszat) rend, és ideális esetben a kettő egyensúlya érvényesül. A lényegi rend az, amikor minden „kézre áll”, logikusan van elrendezve, a formai rend viszont csak látszólagos, az esztétikum dominál a leginkább. „Van a rendetlenségnek egy laza, oldott formája, amikor a tárgyaknak nincs kijelölt helyük, nincsenek formailag elhelyezve, csoportosítva, nem törekednek esztétikumra, hanem mintegy a cselekvés folyamatának megfelelően kézhez állnak: ez az életteljes, jó rendetlenség. Tulajdonképpen nem is lenne szabad annak nevezni, mert hiszen lényegileg rend, csak a rend formai részének hiánya miatt hat a kívülállóra rendetlenségként. Annak, aki a folyamaton belül van ez kellemes és harmonikus állapot, igen jól érzi magát benne, és jól boldogul. Természetesen a formai rész is fontos. A forma adja az áttekinthetőséget, világossá teszi az összefüggéseket, vagyis a forma a lényeg egyik kifejezőeszköze. A felépítés, a szerkezet megnyilvánulása. A formán keresztül érvényesül az esztétikai igény is. De mihelyt a forma önmagát hangsúlyozza, vagy csak túlzottan előtérbe kerül, rendszerint a cél, az értelem szenved kárt, a lényeg háttérbe szorul. Az esztétikum túlzott érvényesülése pedig dísztétté válik a lényeg hátrányára. Minél merevebb és formaibb a rend, annál nagyobb a veszélye, hogy életellenessé,

---

⁸⁴ Polcz Alaine: A rend és rendetlenség, (1996), Pont Kiadó, Harmadik kiadás, Budapest

célelenségé válik. A túlzott formai rend öncélú, nem az életet szolgálja, hanem az élet szolgálja a rendet.”⁸⁵ „(...) rend az, amikor a tárgyak elhelyezése értelmesen, és jól szolgálja a cselekvés célját.”⁸⁶ Tehát az öncélú formai rend az élet menetét, a napi tennivalók elvégzését, a mindennapokat nem szolgálja, hanem gátolja. A rendtelenség sokszor - de nem minden esetben - része a kialakulatlan vagy kevéssé stabil személyiségnek. Polcz Alaine leszögezi, hogy ép lelkületű ember lakása is lehet rendezetlen, ha az illetőnek nincs kedve vagy ideje a környezetével foglalkozni, de ez a külső állapot nem fogja az életét megkönnyíteni. A belső káosz következménye a külső káosz, aminek következtében beáll egy teljes körű, kaotikus rendtelenség. „Az igazi rendtelenség: összekuszálódottság, zűrzavar. A forma fölbomlik, kaotikus állapot uralkodik. A rendtelenség tulajdonképpen: a cselekvés lényegének összezavarása, az értelmes cél elvesztése vagy a céllal való törődés hiánya.”⁸⁷ „Sokszor a tárgyakhoz kapcsolódó érzelmeink miatt nem dobjuk ki a dolgokat. Az érzelmeinket átvisszük az emlékképekhez, azt pedig kivetítjük a tárgyakra. Viszont minél inkább érzékeny valaki, annál jobban érvényesülnek a tárggyal kapcsolatos érzelmek. Ezzel az a probléma, ha nem ismerjük fel a saját motivációnkat, és összekeverjük az érzelmi töltetet a funkcióval.” - írja Polcz Alaine. Az egészséges, kiegyensúlyozott emberek a bútorukat életvitelüknek megfelelően válogatják össze és helyezik el a lakásukban, ha úgy alakul, minden nehézség nélkül lecserélik vagy átcsoportosítják őket. A bútoroknak számukra csak akkor van értelme, ha jól szolgálják a cselekvéseik célját. Vannak viszont olyan emberek, akik életük végéig szenvednek az örökölt, vagy szerzett, kényelmetlen és rosszul használható bútoroktól, de nem változtatnak, az általuk legyőzhetetlennek gondolt akadályok miatt. Leggyakrabban ők azok, akik képtelenek rászánni magukat egy költözésre, egy lakásfelújításra vagy egy lomtalanításra. A kaotikus rendtelenség utalhat a családi élet problémáira, időlegesen felléphet válsághelyzet, krízis esetén - írja a szerző.

Már korábban is írtam arról az alapvetésről, hogy nemcsak a tárgyak segítségével lehet leolvasni az emberek világát, szokásait, érzéseit, hanem az otthon terei, helyiségei is sokatmondóak. Ezt a „leolvasó műveletet” önmagunk és családtagjaink megismerésére is lehet alkalmazni, például a következő módon. **Dr. Sallay Viola** (pszichológus, családterapeuta) és **Dr. Martos Tamás** (pszichológus) házaspár kutatása és egyik terápiás eljárása az úgynevezett „érzelmi térképek módszere”. Utazó előadásokat tartanak az otthon párterápiában betöltött

---

⁸⁵ Uo. 14. o.

⁸⁶ Uo. 69. o.

⁸⁷ Uo. 15. o.

szerepéről. A következő kérdésekre adnak válaszokat: Hogyan válhat az otthon kapcsolataink tükkrévé? Milyen módszerrel mérhető fel mindez? Hogyan teremthető meg kiegyensúlyozottságunk a tér segítségével? Mit mondd el az otthonok érzelmi térképe a családi kapcsolatokról? Mit üzen vissza rólunk a tér? „Az otthon kitüntetett terep, hiszen életünk legfőbb színtere, ami egyszersmind tükrot is tart. Mi megjelenünk az otthonunkban, s az otthonunk is megjelenik bennünk. A hely, ahova hazamegyünk lehet börtön vagy fészek, de mindenképpen hordozza személyiségünk állapotát, kapcsolataink lenyomatát.”- vallják a szakemberek. „(...) az otthon (...) hosszú időn át ismételt rituálék és aktivitások koreográfiája” (Saile 1985, Dúll 1999). Ez a koreográfia jelenik meg **Sallay Viola Környezeti-érzelmi önszabályozási folyamatok a családi otthon terében** (2014)⁸⁸ című disszertációjában, amit a dolgozatom szempontjából relevánsnak, és nagyon érdekesnek is találtam. A disszertáció téziseiben Sallay összefoglalja a folyamatot: „Az Otthon Érzelmi Alaprajza módszer alapja egy családterápiás diagnosztikus eljárás, a „családi otthon rajza” (Sherman és Fredman, 1986/1989, 85. o.). (...) a vizsgálati személyek elkészítik otthonuk alaprajzát, jelölve az egyes helyiségek funkcióját és a fontosabb bútorokat. Az elkészült alaprajzra vonatkoztatva tíz érzés, illetve élmény-minőség helyének megjelölését kértem a személyektől (például: Hol van Ön számára a biztonság helye az otthonában?). Az alaprajzon megjelölt minden egyes érzés helyére vonatkozóan történeteket kértem a vizsgálati személyektől (pl. Milyen történetek kapcsolódnak ahhoz, ahogy Ön a konyhában biztonságot él meg?). A forgatókönyvben a vizsgálati személyektől a (1) biztonság (2) bizonytalanság (3) jó közérzet (4) feszültség (5) gyógyulás / változás (6) szenvedés (7) összetartozás (8) elvonulás (9) betegség (10) az otthon szimbóluma helyeinek megjelölését kértem az otthon-alaprajzon.”⁸⁹ Az értekezésben leírt metódus alapján Sallay Viola és Martos Tamás a „térbalett” módszerével tárják fel a kapcsolati problémákat. „Láthatatlan falakat kerülgetve, bonyolult érzelmi koordinátarendszerben lavírozva teljesítjük a mindennapi koreográfiát.” - állítják a pszichológusok. „A környezetpszichológia találóan térbalettnek hívja az otthon terében zajló „rituális” mozgásokat, a családok életének ismétlődő koreográfiáját. A térbalettet a tér használói, vagyis a család tagjai saját, belső logikájuk szerint alakítják. Éppen ezért a napszakok, a napok, a hetek, az évszakok és az ünnepnapok váltakozásának megfelelően nagyjából mindenki tudja, mely helyiségben, mikor és kinek a jelenlétére számíthat. Ezekből a tapasztalatokból kiindulva dolgoztunk ki egy kutatási és

---

⁸⁸ Sallay Viola: Környezeti-érzelmi önszabályozási folyamatok a családi otthon terében, (2014), Doktori disszertáció, ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar

⁸⁹ Sallay Viola: Környezeti-érzelmi önszabályozási folyamatok a családi otthon terében, (2014), Doktori (PhD) disszertáció tézisei, 7. o.

egyben terápiás eljárást, amivel feltérképezhetjük az otthon tereihez fűződő érzéseket és a kapcsolatokat. (...) Ilyenkor mindenki beleélheti magát abba, hogy a mindennapok során az otthona mely szegletében mit él meg.”⁹⁰ Sallay a kutatása idején kiment személyesen a családokhoz, a terápia helyszíne viszont a munkahelyük, az irodájuk, mert úgy tapasztalják, hogy ott könnyebb a pácienseknek reflektálniuk lenniük, kívülről jobban rá tudnak látni az érzelmeikre, az otthonukra. A terápia folyamata közben a családtagok közelebb kerülnek egymáshoz, megismerik saját maguk és a másik érzéseit, viszonyukat az otthonukhoz, ahhoz a helyhez, ahol a legbensőségesebb, legintimebb kapcsolataikat élik meg. A szubjektív belső megjelenéseket hozzá lehet kötni az élettani jelenségekhez, ebből kifolyólag az otthonok érzelmi térképe sok mindent elmond a családi kapcsolatokról, jó technika az önmagunk és mások megismerésének útján.

Tehát az otthon tereiben vannak megszokott közlekedési „útvonalaink”, amelyek a lakás formája és berendezése alapján alakulnak ki. Minél több a bútor, minél több a tárgy, annál nehezebb egy lakótérben közlekedni. A rengeteg felhalmozott, akár rosszul elhelyezett berendezés akadályozza a helyiségek áramvonalas megközelítését, használatát, és ha valaki nem egyedül lakik, akkor nem csak a tárgyakat, hanem a család többi tagját is kerülgetni kell, amely akaratlanul állandó konfliktusforrást jelenthet. Ilyen helyzet lehet például az íróasztal körül halmokban álló könyvek, papírdobozok, tele elpakolni váró anyagokkal, amelyek megszüntethetik egy dolgozószoba funkcióját. Emiatt a munka helyszíne áttevődhet egy másik térbe, amelyet nem szívesen használunk, nem találjuk benne a helyünket, ráadásul útban vagyunk a család többi tagjának, ők pedig nekünk. Ehhez hasonló szituációk sokszor évekig szomoríthatják egy-egy család életét. A lakás tárgyainak kisselektálása, átrendezése, újragondolása nagyban segíthet a mindennapi összeütközések feloldásában, az évek alatt eltolódott, funkciójukat veszített helyszínek visszanyerhetik eredeti szerepüket, vagy teljesen naprakész rendeltetést kapva éledhetnek újra. Ezekben a személyre szabott terekben megtalálhatjuk magunkat, helyünket és a többiek helyét, amelyben akár a Térbalett módszere is segítségünkre lehet.

Több közmondásunk is van, amelyek utalnak a rend-rendetlenség problematikára, az abból való felülemelkedésre, a káosz elkerülésére. Ilyen például a „kiteregeti a szennyest”, ami kvázi azt jelenti, hogy nyilvánosság elé tárja az addig titokban tartott, el nem mondott, meg nem mutatott vagy nem illő dolgokat. A „tisztaság fél egészség”, „rend a lelke mindennek”, és

---

⁹⁰ https://hvg.hu/plazs/20151210_Sallay_Viola_Martos_Tamas_interju

az angol megfelelője, az „order is the soul of everything” mind a rend, rendrakás, rendszerben élés egészséggel kapcsolatos párhuzamai. A „Tiszta udvar, rendes ház” szállóigévé vált, 1952-es mozgalom házfalakra rakott tábláinak jelmondatával még ma is találkozni szerte az országban.

Rátérve a gyűjtögetés szűkebben vett témakörére, Apukám gyerekkori élménye sok mindent megmagyaráz annak kialakulásáról. Tárgyszegénységben nőtt fel egy nyírségi faluban, paraszti családban. Nem voltak játékaik, nem voltak gyerekkönyvek a polcokon, semmi személyes tárgy. Nem véletlen, hogy felnőttként, és nyugdíjasként, amikor „már megteheti”, és van rá ideje, gyűjti a számára tetsző tárgyakat, amelyek a megelégedés, megnyugvás érzetét keltik benne. „Figyelj, az egészsnek az alapja az, hogy az ember mibe születik.”- mondta egy vele készített interjúmban 2016-ban. „Lélektani szempontból a gyermekek esetében a gyűjtögető játék a külvilág birtokbavételének kezdetleges módját jelenti. Kamaszkorban pedig a gyűjtés az *én* erősítésének és az identitás kialakításának elengedhetetlen eszköze. A gyűjtemény a naplórészhez hasonlóan lehetővé teszi a saját egyéniségünk egyediségének teljesebb átélését. De a gyűjtés a későbbi életszakaszok során is az „én-kiterjesztést” és az „ego-duzzasztást” szolgálhatja.”⁹¹ Apukám nem érzi magát rosszul a túlszűfolt terekben, rengeteg tárgyával körbevéve. „Választása talán nem több - és nem kevesebb -, mint önmaga jutalma.”⁹² Hiszen a „(...) tárgyak jelképezte kapcsolatai aktiválódnak a tudatában. (...) Napi életét motiválják.”⁹³

A családtagjaim (és az anyagbeszerző útjaimon meglátogatott gyűjtögetők is) különböző magyarázatokkal, ok-okozati összefüggésekkel támasztják alá azt, hogy nem tudnak a dolgoktól megválni, például: „ez még jó lehet valamire”, „azért egyszer pénzt fizettünk”, „azt ajándékba kaptuk ettől és ettől”, „jó lesz majd a gyerekednek”, „ha majd felnőtt”, „de olyan szép”, „a kertbe jó lesz dolgozni”, „portörlőnek még kiváló”, „ennek csak egy kereke hiányzik, majd megjavítatjuk”, „majd megvarrom”, „varrok belőle ágytakarót, párnákkal”, „nem dobom ki, mert szép rajta a hímzés”, „le lehet még vágni róla a gyöngyöket/gombokat/cipzárt/övet”, „emlék”, „az még a nagyapádé volt”, „lehet, hogy majd még valaki tudja használni”, stb. A régi dolgoktól való megszabadulás, a szanalás tényleg az egyik legnehezebb és legtovább tartó része az alapos rendcsinálásnak. A rendrakás háritására vonatkozó gyakori válaszok például: „nincs

---

⁹¹ Kollár Zsófia Anna: „Túlélés pöcök!”, Talált tárgyak és gyűjteményszemlélet a képzőművészetben, Szakmódszertani szakdolgozat, (2017), Magyar Képzőművészeti Egyetem, 21. o.

⁹² Csikszentmihályi Mihály, Eugene Halton: Tárgyaink tükrében, Az vagy amit birtokolsz, (2011 [1981]), Bozai Ágota fordításában, Libri Kiadó, Budapest, 158. o.

⁹³ U.o. 157. o.

elég időm rá”, „utálok rendet rakni”, „nincs elég hely a cuccainknak”, „nem tudom, hogyan kell megszerezni a dolgokat”, „rossz szokás”, „nem tudok olyan ütemben pakolni, ahogy a többiek szétrámolnak, mert csak én pakolok, és nem győzöm”, „tök mindegy, ennek sosincs vége”, stb. A Néprajzi Múzeum MaDok füzetek 2-ben is van egy részlet, amely ezt a típusú gondolkodást mutatja be: „A másik végletet jelentik azok, akik mindent összegyűjtenek. Mindezt kizárólag a dokumentálás kedvéért teszik, habár gyakran úgy képzelik, hogy „később az emberek azokat még hasznosnak fogják találni”, és hogy „ezek túl jó dolgok ahhoz, hogy eldobjuk őket”. Ebben a csoportban találunk típusú tárgyakat és -anyagokat, amelyekről úgy gondolják, hogy később majd értékesek lesznek: csomagolópapírokat és selyemszalagokat (amelyeket kisimítva őriznek meg a következő karácsonyig), lekvárosüvegeket, ruhákat, amelyekbe a gyerekek egyszer majd belenőnek, vagy amelyeket át lehet szabni, esetleg lefejtetni és újra kötni. A tárgyakat gyakran kéziratos feljegyzések és útmutatások kísérik: „be kell stoppolni a sarkát” és hasonlók.”⁹⁴ Ehhez kapcsolódó személyes élményem a „Majd meglátod, kelleni fog, ha baj van!” felkiáltás, szinte fenyegetőzés, a „Sosem tudni, milyen idő jön fiam!”- apai nagymamám háborút, és nélkülözést megélt tapasztalata. Az aggodalom „táplálása” mint egyfajta kifordított gondoskodás áradt mindig Káti mamából. A jövőtől való félelem, az, hogy csak magamra számíthatok, „abból dolgozok, ami van”, ezért kvázi gyűjteni kell, hogy legyen miből.

A mindenféle talált, összegyűjtögetett anyagokat felhasználó „buhera építkezés”, a „sufni tuning”, megmosolyogtató kifejezések mögött valójában egy bizonytalan élethelyzet áll. Főként a különféle okokból nehéz szociális körülmények között élő emberekre jellemző, és nem csak vidéken (egy 2019-es adat szerint a szegénység mértéke Magyarországon körülbelül a lakosság 36,3%-át érinti és ez egyre csak nő⁹⁵). A nélkülözés és a szegénység velejárója, hogy azt kell használni „ami van”, amit talál az ember maga körül. Aki ebbe beleszületik, nagyon nehezen tud kilépni belőle. A gyerekkorban tanult állandó szorongás a jövőtől, a csalódottság, kétségbeesés, az a tapasztalat, hogy „bármit teszünk, nem lábalunk ki ebből”, tehát „nincs értelme küzdeni”, mély létbizonytalanságot okoz. Ez az állandó átmenetiség, esetlegesség, kiszolgáltatottság passzívvá teszi az embert. Viszont mégis a túlélési ösztön egyfajta kreativitást is kikényszerít, így jöhetnek létre a nulla költségvetésből kialakított lakó és tárolóhelyiségek, amelyek az addig összegyűjtött építkezési hulladékokból, különböző talált, gyűjtögetett anyagokból készülnek. Tehát a gyűjtögetés egyfajta alapfeltétele lehet a szegényebb sorsú emberek mindennapi életének, amely a megélhetést segíti. Ezt élte át egy

---

⁹⁴ Fejős Zoltán, Frazon Zsófia (szerk.): Korunk és tárgyaink - elmélet és módszer, (2004), Fordításgyűjtemény, MaDok füzetek 2, Néprajzi Múzeum, Budapest, 34. o.

⁹⁵ <https://privatbankar.hu/cikkek/makro/hivatalos-egyre-jobban-melyul-a-szegenyseg-magyarorszagon-.html>

egész háborús nemzedék, köztük a nagymamám, és „megörökölve az életérzést”, az Apukám is. Számos eredete és magyarázata lehet a gyűjtögetésnek, ez a levezetés csak egy a sok közül.

A rendtelenségnek lehet az egyik oka a gyűjtögetés, amelynek különböző fokozatai vannak. Nem írok részletesen róluk, csak azokat emelem ki, amelyek a témához közvetlenül kapcsolhatóak, vagy a rendszerezés szempontjából elengedhetetlen legalább megemlíteni őket. Az egyszerűség kedvéért most csak két nagy csoportra bontom a felhalmozás típusait:

1. Gyűjtés: az illető szelektálva gyűjt valamit, konkrét céllal, hobbiként. Megmutatja a kívülvilágnak, rendszerezett, értéket képvisel, például műtárgygyűjtő, tárgysorozat gyűjtő (lemez, képregény, régiség, stb.). Különös lehet a kívülállóknak, de gyűjtése nem kényszeres, nem gátolja a mindennapokban.

14. kép: Mary Hickay, 93 éves, 420 darabos baba gyűjteménye van, Ashbourne, Írország, kép forrása⁹⁶

2. Gyűjtögetés: az illető mindent gyűjt ami „jó lehet még valamire”. Nincs konkrét cél, rendszertelen, nem mutatja meg a kívülvilágnak, nem képvisel értéket, például funkciójukat vesztett, vagy sérült tárgyak (ruhák amelyek használhatatlanok a gyűjtögető számára, lejárt hirdetések, szórólapok, újságpapírok, könyvek amelyeket biztosan soha sem fog olvasni, stb.). Gyűjtögetése kényszeres, gátolhatja a mindennapokban, negatív hatással lehet a környezetére is.

---

⁹⁶ <https://www.buzzfeednews.com/article/gabrielsanchez/the-most-insane-collections-of-random-stuff-in-the>

15. kép: Hoarders sorozat, Flora, 11. évad, 6. rész, 2020, A&E, Daphne, Alabama, Amerika, kép forrása⁹⁷

A két „csoportot” esetenként csak kis különbségek választják el egymástól. Nyilván vannak olyan gyűjtők akik rendetlenek, és a gyűjtögetők között is akik rendszeretöbök, például akiknek a lakása, családi háza alapvetően rendben van, de a külső kert- és raktárhelyiségek tele vannak zsúfolva mindenféle dologgal (ilyen volt például Váncsodon Tömö Zsiga bácsi a Debrecen környéki anyagbegyűjtő körutam tapasztalata szerint, amelyről a „Tanulmányutak” című fejezetben részletesen írok).

1. Gyűjtés

A gyűjtésnek van egy társadalmilag elfogadott, „pozitív” vagy „normális” verziója, amikor valaki például régi rádiókat gyűjt, lemezeket, vagy műtárgyakat, a múlt tárgyait archiválja, tehát van egyfajta értékteremtő, vagy valamilyen módon elismerésre méltó vetülete, és amivel nem okoz másoknak és magának megoldhatatlan nehézségeket az életben. Erről **Dr. Haraszi László** pszichiáter remekül ír: „A gyűjtés kreatív, értékteremtő tevékenység. Alkalmas arra, hogy személyiségproblémákat kiegyensúlyozzon, eltakarjon vagy fejlesszen. Az ént erősíti és támogatja. Nem véletlen, hogy már a gyerekek is gyűjtenek. (Ezt használják ki reklámfogásaikban a nagy cégek.) Számukra ugyanis a tárgyak a biztonságot, a stabilitást jelentik. Leginkább azokhoz a tárgyakhoz vonzódnak, amelyek szimbolizálnak számukra valakit vagy valamit, azt a helyzetet, amelyben jól érezték magukat. Ezért lehet -

⁹⁷ https://www.youtube.com/watch?v=X29_UP1FWVQ, screenshot a videóból

szakkifejezéssel élve: az átmeneti tárgy - egy mackó, egy darab rongy számukra annyira fontos. Valami hasonló történik a felnőttekkel is, amikor gyűjteni kezdenek. A tárgyak ugyanis visszahívják az emlékeket, azt az illúziót keltik, mintha most is ott lennének, ahol akkor régen, most is úgy szeretnének minket, ahogy akkor - és ezzel egy kicsit be is csapjuk magunkat. De fontos hangsúlyozni, hogy mindez a túlélést szolgálja, a gyűjtemény mindig élni segít bennünket. Az is előfordulhat, hogy a gyűjtés támogatja az embereket abban, hogy kiváljanak a tömegből, hiszen egy-egy különleges gyűjteménnyel a saját személyiségünket öltöztethetjük fel. Mindez nagyon kreatív, érdekes és értékteremtő munka is egyben, és semmiképpen nem betegség.”⁹⁸

Haraszi a *Gyűjtés és...* (2009)⁹⁹ című publikációjában összefoglalja a gyűjtés összetett lelki vonatkozásait:

- Nincs vége folyamat: addig izgalmas a gyűjtés a gyűjtő számára, amíg meg nem szerzi a hiányzó darabokat a gyűjteményéből, kvázi amíg a folyamatnak nincs vége. Ha a gyűjtemény teljessé válik, csökken, vagy akár el is veszi az érdeklődését, majd más dolgok felé fordul. Az igazi öröm a folyamatban van.

- Álomvilág: mereng, időt tölt a gyűjteményén való gondolkodással, visszaemlékszik a korábban szerzett tárgyak történetére, tervezi a következő vásárlást, azok elhelyezését, stb. „Saját világot teremt, amelyben ő irányít, otthon van, szabályait, rendszerét ő alakítja. (...) A nosztalgia célja: álomba ringatni, a „mintha” világába. Egy pillanatra fantáziánkba idézzük az emlékekkel járó jó érzést. Erőt merítünk belőle: valamikor tudtuk ilyen jól érezni magunkat. Képesek leszünk máskor is. A nosztalgia adott percében ignoráljuk a valóságot, a realitást, ami átmenetileg zárójelbe kerül. A meg nem történtté tevés csak átmeneti, de gyakorivá éppen az ilyen tárgyak segítségével tehetjük, segít tehát eltávolodni a jelentől.”¹⁰⁰

- Biztonságot nyújt: a gyűjtemény növelése, rendezgetése, a vele való foglalatosság, az átláthatóság, ragaszkodás, biztonság érzetét nyújtja, mert a tárgyai között a gyűjtő mindent jól ismer, ott minden rendben van. Így a világ kaotikusságától, zavarától, zajától, veszélyeitől elvonulhat oda, ahol szeret lenni. „A gyűjtemény ebből a szempontból sziget, ahol megszűnik a szorongás, ahol nem kell attól tartani, hogy valami veszély fenyeget. A gyűjtemény tehát pihentet, relaxációs lehetőség. (...) Ha ismerős tárgyak vesznek körül, az növeli a nyugalmat,

---

⁹⁸ Hulej Emese, Rist Lilla: Mindannyian gyűjtők vagyunk..., (2008. 11. 26.), Nlc
https://nlc.hu/ezvan/20081126/mindannyian_gyujtok_vagyunk/

⁹⁹ Dr. Haraszi László: Gyűjtés és... (2013): Vérti Zsuzsa (szerk.), Vége nincs folyamat, Ring Magazin, 2013.01.12, <https://ringmagazin.hu/2013/01/12/gyjtes-es/>

¹⁰⁰ U.o.

nem kell mindig készenlétben állni, alkalmazkodni.”¹⁰¹

- Önértékelést növeli, kontroll élmény, hiánypótlás: „A gyűjtésben azonban nem mindig a tárgyak az érdekesek, hanem a megszerezhetőségük, illetve a megszerezhetetlenségük. Általuk s magával a gyűjteménnyel felértékelheti magát az ember. Azzal, hogy megszerez egy ritka sorozatot (kiemelkedik a többiek közül), önértékelését növeli. Őneki van, másnak nincs. Ezáltal ő lesz olyan, mint az egyedülálló tárgy, ő is az lesz, mint egyedülálló birtokos. Identifikálja magát a tárgy által, értékesebbé válik saját maga és a többiek szemében. Ezért is megy el a gyűjtők társaságába: learatni a dicsőséget. Egymás közt dicsekednek, rivalizálnak, milyen értékes gyűjteményük van. (...) Úgy tűnik, a külső világot is kontrollálni tudjuk a gyűjtemény tárgyain keresztül.”¹⁰² Az életben kudarcokat megelőző ember (például munkahelyen, párkapcsolatban) be tudja bizonyítani magának és másoknak, hogy van olyan terület, amihez nagyon ért és sikeres is benne. Ezáltal helyreáll az önbecsülése (ami nélkül lehet, hogy teljesen összeomlana), és a felépített önértékelés segítségével az élete egyéb területein is képes lesz valamennyire helytállni. „Sok elbizonytalanodott, szorongása miatt nehezen kommunikáló és ezért izolálódott embernek jelent ablakot a világra valaminek a gyűjtése.”¹⁰³ A gyűjtés kiterjeszti az én-t, identifikációs hatása van, a gyűjtemény az én részévé válhat, ezzel a gyengeségeket erősíti az emberben. Az érzelmi biztonság elmaradását kompenzálhatja (például szülő, társ szeretetének hiányát), „pótlásának illúzióját adhatja meg a gyűjtemény, amely felé gondoskodó, szerető attitűddel irányul a gyűjtő. Munkát, pénzt fektet bele, s e folyamat során értékeli fel olyan magasra, hogy annak értéke ténylegesen ekvivalensnek tekinthető azzal, amit pótolnia kellene.”¹⁰⁴

Haraszi azt írja, hogy a gyűjtők gyűjteményeinek állandó gyarapítása hasonlít a kényszerbetegség ismétlési kényszeréhez, de ha a kényszerbeteg megfosztják a kivitelezéstől, akkor feszült lesz, szorongó, nagyon nyugtalan, és kényszeres gondolatai lesznek. Míg ha a gyűjtőt megfosztják a tevékenységétől, akkor depressziós lesz, visszahúzódó, de nincs kényszeres gondolata. Gyűjtése inkább szenvedélyszerű, izgalmat ad és függőséget, ahogy újra és újra bejárja a beszerzőhelyeit, egyfajta „játékként”, amivel jutalmazza önmagát. Viszont ha kell, akkor abba tudja hagyni tevékenységét, hiszen „A gyűjtő szelektálva választja ki gyűjteményének darabjait. Mérlegel, dönt, rendszerben helyezi el tárgyait.”¹⁰⁵

---

¹⁰¹ U.o.

¹⁰² U.o.

¹⁰³ U.o.

¹⁰⁴ U.o.

¹⁰⁵ Ez a publikáció megjelent több fórumon is: Dr. Haraszi László: Gyűjtés és..., (2013), in: Bagdy Emőke, Demetrovics Zsolt, Pilling János (szerk.): Polihistória, Köszöntők és tanulmányok Buda Béla 70. születésnapja alkalmából, (2009), Akadémia Kiadó, 405-423. o.

Ettől függetlenül talán mondhatjuk, hogy a gyűjtés sem teljesen „egészséges”, mert egyfajta hiányt, űrt tölt be az ember életében, amelyet lehet, hogy a tárgyak helyett másnak kellene kitöltenie, de a gyűjtő valamilyen oknál fogva nem képes rá, ezért mintegy mankót, segítségül hívja a tárgyakat, enyhítve ezzel a szorongását. Ez az érzés egyébként nem csak a gyűjtőkre jellemző, hanem a fogasztói társadalom hatására egyre több emberre is. „Populáris verziójában” szinte szállóigévé vált, hogyha valaki feszült vagy szomorú, akkor elmegy egy kicsit „shoppingolni”, hogy elmúljon a feszültség. Mondván a vásárlás, tulajdonlás érzése mintegy megnyugtatóan hat az emberre, ami valójában egy önbecsapás, hiszen a probléma attól még fennál, csak elnapolódott a vele való foglalatosság, a figyelem máshová terelődött, és a birtoklás boldogító érzésével kvázi kompenzálva lett a negatívként megélt élmény.

2. Gyűjtögetés

„Amikor viszont valaki csak gyűjtöget és a tárgyakhoz irracionális módon ragaszkodik - az már kóros folyamat. Az különbözteti meg őket a valódi gyűjtőktől, hogy nem rendszerezik a gyűjteményt, csak felhalmozzák azt, néha olyannyira, hogy már a lakásban is csak szűk folyosókon lehet közlekedni.”¹⁰⁶ - idézi egy életmód magazin Harasztit. Majd szintén tőle egy hosszabb leírás: „A felhalmozó (beteges) gyűjtögető esetében sosem domesztikálódnak a tárgyak, így nem tudja elengedni őket. Ha megkísérli, heves szorongás fogja el, mintha kezét vágnák le. (...) Úgy fogja érezni, mintha maradandó sérülés érné. (...) Kényszerbetegek között (...) nem ritka, mintegy 30-40%-ban előforduló tünet a gyűjtögetés. Irracionálisan ragaszkodnak a megszerzett tárgyakhoz, nehezen engedik el, válnak meg tőlük. (...) Nem értéket akar teremteni, hanem kényszer indíttatása által cselekszik, miközben értéktelen tárgyakat szed össze, s azokat nem katalogizálja. Ha rendszerezi is, az a rendszer nem tükrözi az általános értékrendet, hanem önkényesen alakul ki, változtatni nem lehet rajta. Általa nem teremt új rendet a világban, nem kommunikál a gyűjteménnyel, s nem növeli vele önértékelését. Sőt, a kényszerbeteg gyűjtögető szenved e kényszerétől, tudatában van beteg voltának, de képtelen felhagyni vele. Környezetét irritálja halmozó gyűjtögetése, ami higiéniai problémákat is okoz. A rendszerező gyűjtő viszont értéket óv, képvisel, tárgyainak új dimenziót nyit, amivel környezetében elismerést, rangot szerez.”¹⁰⁷

A kóros folyamatról egyre többször esik szó a médiában is, a Legát Tibor által írt

---

¹⁰⁶ Hulej Emese, Rist Lilla: Mindannyian gyűjtők vagyunk..., (2008. 11. 26.), Nlc
https://nlc.hu/ezvan/20081126/mindannyian_gyujtok_vagyunk/

¹⁰⁷ <https://ringmagazin.hu/2013/01/12/gyjtes-es/>

Kényszeres gyűjtögetés - Ne szabadíts meg! (2010)¹⁰⁸ című cikk a Magyar Narancsban jelent meg: „A kényszeres gyűjtögetőt nem a teljességre törekvés vagy a pusztán szenvedély mozgatja, attitűdje teljesen más, mint a hobbistának, aki legfeljebb „mániás” gyűjtővé válhat. A legnagyobb különbség kettejük között mégis az, hogy míg a hobbista nagyon jól ismeri tulajdonát, s szenvedélye sok esetben épp a rendszerezéssel, rakosgatással, nézegetéssel teljeseedik ki, addig a gyűjtögetőnek fogalma sincs arról, hogy mi je van. Pontosabban csak akkor értékelődik fel egy-egy tárgy, ha a kidobás kerül szóba. Nem gondolkodik „hosszú távú befektetésben”, tetteit a meglátni és megszerezni igénye mozgatja. Nem véletlen, hogy a gyűjtögető sok esetben kleptomániás vagy kényszeres vásárló, izgalma pedig csak addig tart, míg a kiszemelt tárgy a birtokába nem kerül. Igaz, ez csak rövid ideig tartó örömet okoz számára, viszont megszabadulni nem tud és nem is akar tőle.” Ahogy korábban említettem, a gyűjtésnek és a gyűjtögetésnek különböző fokozatai vannak, sokféle típusa, megnyilvánulása létezik, hiszen minden ember más és más, ezen kívül mindenkinek eltérőek a szimptomákat okozó problémái. Míg az egyik gyűjtögetőnél a háború nélkülözésének élménye, a szegénység és a „jó lesz ez még valamire” típusú gondolkodás alakítja gyűjtögetési metódusát, addig a másik embernél mondjuk a gyerekkorban átélt szülői szeretetmegvonás okozza a kényszeres vásárlás, beszerzés, birtoklás, „ez is az enyém” típusú felhalmozási kényszert.

Fontosnak tartom, hogy az ilyen problémák bemutatása megjelenjen a mainstream médiumokban, mert így sokkal több emberhez eljut az információ, egyre többen felismerik majd a betegséget, megértik a mögötte rejlő lelki folyamatokat, és talán könnyebben segítenek az arra rászorulóknak, ha szembe találkoznak vele, vagy felismerik benne saját magukat.

16. kép: Legát Tibor, *Kényszeres gyűjtögetés-Ne szabadíts meg!*, 2010/19, 05.13, Magyar Narancs, kép forrása¹⁰⁹

17. kép: Kassai Tini: *Szemét a mennyezettől a padlóig*, 2011.06.20, Life.hu, kép forrása¹¹⁰

¹⁰⁸ https://magyarnarancs.hu/lokal/kenyszeres_gyujtogetes_-_ne_szabadits_meg-73748

¹⁰⁹ https://magyarnarancs.hu/lokal/kenyszeres_gyujtogetes_-_ne_szabadits_meg-73748, screenshot

¹¹⁰ <https://www.life.hu/egeszseg/20110620-szem-et-a-mennyezettol-a-plafonig-a-koros-gyujtogetes-pszichologiaja.html>, screenshot

Amerikában a héten publikálták a DSM 5 átdolgozott, bővített kiadását. A DSM (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) a mentális rendellenességek körmeghatározó és statisztikai kézikönyve, melyet az Amerikai Pszichiátriai Szövetség (American Psychiatric Association, APA) ad ki. Az ötödik kiadás megjelenését sok vita övezte, a kritikusok szerint a szerkesztők feleslegesen bővítik az elérhető pszichológiai kezeléseket köré (az amerikai felnőtt népesség több mint 10 százaléka szenved rendszeresen antidepresszánsokat). A legújabb DSM olyan új mentális zavarokat nevez meg, mint például a hiperszexualitás, az internetfüggőség vagy a kényszeres gyűjtögetés (hoarding).

Honnantól betegség?

18. kép: Index, *Új betegség lett a kényszeres gyűjtögetés*, Tudomány rovat, 2013.05.23, kép forrása¹¹¹

19. kép: Index, *Ilyen a lakása a férfinak aki sose dob ki semmit*, Velvet rovat, 2017.10.20, kép forrása¹¹²

20. kép: Kaya Laterman: *Helping Those Who Hoard*, 2017.07.30, The New York Times online, kép forrása¹¹³

¹¹¹ <https://index.hu/tudomany/2013/05/23/hoarding/>, screenshot

¹¹² https://velvet.hu/elet/2017/10/20/rendetlensegporno_ez_a_ferfi_sose_dob_ki_semmit_galeria/, screenshot

¹¹³ <https://www.nytimes.com/2017/06/30/realestate/helping-those-who-hoard.html>, screenshot

A magyar nyelv nagyon sok mindent érzékletesen kifejez, de egyelőre az angol „hoarder”¹¹⁴ szónak nincs pontos magyar megfelelője. Körbe tudjuk írni a halmozó, gyűjtögető, kényszeres gyűjtögető kifejezésekkel, de ez még mindig nem teljesen az, mint amit angolul lehet alatta érteni. A kényszeres gyűjtögetés, másképpen Obszesszív-kompulzív zavar (angolul: Obsessive - Compulsive Disorder = OCD) patológus halmozás, kényszerbetegség¹¹⁵. A legújabb kutatások szerint a pszichológusok már nem tekintik a felhalmozást a rögeszmés-kényszeres rendellenesség (OCD) részhalmazának. Bár a felhalmozás és az OCD néhány tünete átfedésben van, és a rendellenességek együtt is előfordulhatnak, számos fontos tekintetben különböznek egymástól. 2013 óta már önálló rendellenességként ismerik el a felhalmozást. „A jelenségről magyarul alig jelent meg korábban közlemény (Demetrovics és Kun, 2007; Haraszti, 2009).”¹¹⁶ A Nemzetközi OCD Alapítvány (International OCD Foundation) becslései szerint minden 50. ember küzd súlyos felhalmozással. Körülbelül minden negyedik OCD-ben szenvedő ember kényszeres felhalmozó.¹¹⁷ Epidemiológiai eredmények arra utalnak, hogy a felhalmozás a felnőtt lakosság 2-6%-ánál fordul elő, így két-háromszor gyakoribb, mint a rögeszmés-kényszeres rendellenesség.¹¹⁸ „Az OCD-kutatások a halmozó-gyűjtögető tünet előfordulását 18-35% közé teszik kényszerbeteg felnőtteknél (Frost, Krause és Steketee, 1996; Samuels és mtsai, 2002; Saxena és mtsai, 2002). Elsődleges tünetként fordul elő az OCD-betegek 11 %-ánál. (...) Tünetként sokféle betegségben jelenhet meg, előfordulhat szkizofrénia, elbutulás, anorexia, depresszió stb. kísérőjelenségeként. Több szempontot és adatot figyelembe véve becsülhetően a populáció 2-3 ezrelékénél fordul elő, jelentős szociális gondokat okozva.”¹¹⁹ Ez azt jelenti, hogy 100-ból 1-2 embert érint¹²⁰, tehát például minden 3-4 szintes, tipikus budapesti belvárosi lakóháza jut 1-2 gyűjtögető ember. A kényszeres gyűjtögetés Amerikában körülbelül 5-14 millió embert érint, ami sokkal nagyobb probléma, mint ahogy azt a kutatók gondolják. Ez legalább kétszer annyi, mint ahány embert OCD-vel diagnosztizálnak.¹²¹

---

¹¹⁴ <https://www.psychiatry.org/patients-families/hoarding-disorder/what-is-hoarding-disorder>

¹¹⁵ https://hu.wikipedia.org/wiki/Obszessz%C3%ADv-kompulz%C3%ADv_zavar

¹¹⁶ Dr. Haraszti László: Kényszeres/halmozó viselkedés, in: Demetrovics Zsolt, Kun Bernadette (szerk.): Az addiktológia alapjai IV., (2010), Viselkedési függőségek, ELTE Eötvös Kiadó, 237. o.

¹¹⁷ Dr. Gregory L. Jantz: The Psychology Behind Hoarding, (2014), Psychology Today,

<https://www.psychologytoday.com/intl/blog/hope-relationships/201409/the-psychology-behind-hoarding>

¹¹⁸ Randy Frost, Gail Steketee: The Oxford Handbook of Hoarding and Acquiring, (2014), Oxford Library of Psychology

¹¹⁹ Dr. Haraszti László: Kényszeres/halmozó viselkedés, in: Demetrovics Zsolt, Kun Bernadette (szerk.): Az addiktológia alapjai IV., (2010), Viselkedési függőségek, ELTE Eötvös Kiadó, 237. o.

¹²⁰ <https://egeszsegvonal.gov.hu/k/790-kenyszeres-gyujtogetes.html>

¹²¹ <https://www.scientificamerican.com/article/real-world-hoarding/>

Dr. Varga Márta klinikai szakpszichológus doktori értekezésében megfogalmazott definíciója szerint: „(...) Az OCD-nek két jellegzetes tünetegyüttese van, a kényszergondolatok és a kényszercselekvések. Az előbbieket sztereotip, a személy akarata ellenére megjelenő fantáziák, impulzusok, elképzelések lehetnek, amelyek többnyire visszatartóak, elfogadhatatlanok, szorongást, diszkomfort érzést váltanak ki, szenvedést okoznak, minden védekezési próbálkozás ellenére fennmaradnak. A kényszercselekvések sztereotip jellegűek, nem járnak sem örömmel, sem haszonnal, valamilyen nem kívánt veszélytől óvják meg az egyént vagy annak környezetét, illetve ennek a látszatát keltik. Sok esetben a kényszercselekvések hasztalansága nyilvánvaló, a személy próbál megszabadulni tőlük, ha azonban a kényszercselekvés nem megy végbe, a szorongás fokozódik. (...) A kényszergondolatok és a kényszercselekvések szoros kapcsolatban állnak. (...) Tartalom szerint a következő kényszergondolatok különböztethetők meg: beszennyeződéssel, megfertőződéssel, kóros kételkedéssel, testtel, szimmetriával, renddel, agresszivitással, szexualitással kapcsolatos obszessziók. A kompulziók a következő tartalmak köré szerveződhetnek: ellenőrzés, tisztálkodás, számolás, kérdezés, beismerés, szimmetria, precizitás, gyűjtögetés. A kényszerbetegség gyakran társul egyéb tünetekkel, depresszív hangulattal, alvászavarral, suicid gondolatokkal, szkizofréniával, fóbiákkal, az evészavarokkal, Tourette-szindrómával és bizonyos agyi károsodásokkal, bipoláris zavarral, pánikzavarral, generalizált szorongással, étvágycsökkenés, koncentrációzavarok, döntésképtelenség, deperszonalizációs zavarok, hipochondria, fóbiás tünetek is sokszor társulnak a kórképhez (De Silva és Rachman, 1992; Németh, 2000; Angst és mtsai, 2004).”¹²² A legtöbb kényszeres gyűjtögető viszont nem érzékeli a felhalmozással kapcsolatos gondolatokat tolatkodónak vagy kellemetlennek, míg sok OCD-ben szenvedő ember rögeszméit nem kívánatos megszakításnak tekinti szokásos gondolatfolyamában. A legújabb külföldi megfigyelések alátámasztották, hogy az antidepresszánsok a többi OCD-s tünet esetében működnek, míg a hoardereknél nem sikeresek, mert az OCD és a felhalmozás genetikailag és neurológiailag is különbözik egymástól.¹²³

Miért gyűjt valaki kényszeresen? **Mannhardt András** pszichológus a szélsőséges, beteges esetek nehézségeit fogalmazza meg: „Mindenki hallott már dobozokkal, ruhákkal, zacskókkal, újságokkal, könyvekkel, nem működő műszaki cikkekkel, mindenféle vicik-

---

¹²² Dr. Varga Márta, Az orthorexia nervosa korrelátumai, különös tekintettel az evészavarokra és a kényszeres tünetekre, (2014), Doktori értekezés, Semmelweis Egyetem

¹²³ <https://www.scientificamerican.com/article/real-world-hoarding/>, nyersfordítás az angol cikk után

vacakkal a padlótól a plafonig teletömött, takaríthatatlan, járhatatlan lakásokról. Aki - általában hosszú évek alatt - ilyené alakítja otthonát, az bizony pszichés zavarban: kényszeres gyűjtögetésben szenved. A tünetek jól meghatározhatók: a beteg nagy mennyiségben gyűjt be és tárol olyan tárgyakat, amelyek - mindenki más szerint - teljesen értéktelenek. Ő viszont képtelen megválni tőlük, mert irreálisan eltúlozza az általa birtokolt tárgyak fontosságát és érzelmi jelentőségét, erős szorongás él benne, hogy valami olyasmit veszít el, amire később még szüksége lehet. A kényszeres gyűjtögető nemcsak a saját életét lehetetleníti el azáltal, hogy a saját lakását alkalmatlanná teszi a rendeltetésszerű használatra, hanem a környezetének is árt, hiszen az ilyen, lomhalmazzá változtatott otthonok paradicsomi állapotokat kínálnak a csótányok és rágcsálók számára, s ami még nagyobb baj, gyakran komoly tüzesetek kiindulópontjai.”¹²⁴ A betegség jelzésértékű, a benne szenvedő ember komolyabb lelki zavaraira utal, miközben nem mindig egyértelmű a kóros viselkedést a könnyedebb gyűjtögetési szokásoktól elkülöníteni. A kényszeres gyűjtögetés egy pszichológiai betegség, amelynek során az illető olyan mértékben halmoz fel tárgyakat az otthonában, hogy egy idő után alig lehet elférni benne. A jelenség mindenképpen talajvesztettségre utal. A betegség hátterében nagyon sokszor valamilyen veszteség áll. Például egy szeretett személy halála, amikor a gyász munka elhúzódik vagy megreked, a gyűjtögető nem tud túllépni a veszteségen, nem tud megbirkózni a fájdalommal, a magánnyal, és a félelemmel sem. (A *Hoarders* (2009-2013)¹²⁵ című sorozatban több emberről kiderült, hogy meghalt egy vagy több hozzátartozójuk, és nem tudták azt feldolgozni. Ugyanez volt a személyes tapasztalatom a londoni anyagbegyűjtő körutam egyik helyszínének tulajdonosával is.) A társ elvesztésétől és a magánytól való félelem, a tartós munkanélküliség, az üresség érzése, vagy traumatikus esetek átélése mind okozhatják a betegség kialakulását. Lehetnek a betegnek tartós döntési nehézségei, esetleg valamelyik családtagja is gyűjt, vagy gyűjtött és ebben nőtt fel, ezt látta példaként. Sok esetben az illető „kapaszzkodik” a tárgyakba, azok helyzetét ellenőrizgeti, vagyis a dolgokon keresztül uralja, irányítja a saját életét. Ilyenkor a tárgyak birtoklásának érzése az, amely a hiány betöltését segíti. Az állandósuló szorongást ellensúlyozza a halmozással. Alapvetően az embernek természetes hajlama van a készletek felhalmozásra, hiszen a gyűjtögetés (itt nem a hoarder félelre gondolok), az élelem elraktározása nemhogy nem káros, hanem egyenesen a túlélés biztosítója az élővilág számtalan faja számára, mert csökkenti az élőlény függését a környezet változásaitól, tehát fontos funkciót tölt be. A kóros állapotot csak fokozati

---

¹²⁴ Mannhardt András: Betegség-e a gyűjtögetés?, (2015), Mindennapi pszichológia
<https://www.mipszi.hu/cikk/100801-betegseg-e-gyujtogetes>

¹²⁵ <https://www.imdb.com/title/tt1497563/>

különbségek választják el a teljesen egészségestől. Ahogyan feljebb is említettem, bizonyos esetekben normális a gyűjtés, főleg amikor csupán egy hobbiról van szó. Kóros formát akkor ölthet, ha már csak a felhalmozás mennyisége számít, és akadályozza a rendes életvitelt. Az emlékek halmozása például egy könnyedebb fajtája a gyűjtögetésnek, amikor valakinek egyszerűen nincs szíve kidobni a tárgyakat, értéke van az egyén számára, kötődik hozzá valamilyen érzelmhez, vagy azokon keresztül képes őrizni a múltját. Minden egyes tárgy lenyomata valaminek, amely egykor fontos volt számára. Ez is egyféle lelki problémára utalhat, mert valószínűleg az illető nem tud elengedni semmit, nem tudja lezárni élete egy-egy korszakát. Ha viszont a dolog megáll ezen a szinten, akkor az még nem nevezhető patológiás esetnek. Különböző magatartászavarok alakulhatnak ki, hogyha valaki gyerekkorában hosszabb kórházi vagy más intézeti, például nevelőotthoni tartózkodást élt át (hospitalizációt elszenvedett gyerek). A korai, anyától való elszigetelődés miatt a kötődési magatartásban zavar keletkezik, vagy nem megfelelően alakul ki, ez is lehet oka a tárgyakhoz fűződő kóros ragaszkodásnak. Sok esetben állhat gyermekkori trauma a háttérben, például válás, a szülő vagy szülők elvesztése, de ilyen lehet az érzelmi elhanyagolás, személyiségzavar, mélyszegénység, a súlyos nélkülözés is. Az élelmiszer készletek nagyon nagy mennyiségű felhalmozása is jellemző szokott lenni, például konzerv, cukor, liszt, WC papír, tüzelő, stb. Ez inkább az idős emberek sajátossága, akik háborút, vagy nagyon súlyos, nehéz korszakokat éltek át, így talán mondhatjuk azt is, hogy félelmük nem alaptalan, hiszen láttak már olyan időszakot, amikor hiány volt mindezekből. Ha viszont egy fiatal kezd el nagy mennyiségű felhalmozásba, az már elgondolkodtató. Komoly érzelmi válságra, vagy párkapcsolati problémára is utalhat.¹²⁶

21. kép: Melinda konyhája, 56 éves, 2015, Searcy, Arkansas, USA, kép forrása¹²⁷

¹²⁶ Kassai Tini, Szemét a mennyezettől a padlóig - A kóros gyűjtögetés pszichológiája, Life.hu online magazin, 2011. 06. 20, a cikk után

<https://www.life.hu/egeszseg/20110620-szem-et-a-mennyezettol-a-plafonig-a-koros-gyujtogetes-pszichologiaja.html>

¹²⁷ <https://www.arkansasonline.com/news/2015/sep/28/comfort-in-clutter-20150928/>

Az elmúlt évtizedben egyébként sokszor találkozhattunk olyan időszakokkal, amikor embertömegek vásárolnak pánikszerűen újra és újra az ünnepek közeledtével, a Black Friday alkalmakkor, vagy természeti katasztrófák és háborúk kitörésének hírére, amely események a nyilvánvaló természetes félelem reakciókon kívül összefügghetnek a fogyasztói társadalom, a média, és a pánikkeltés hatásaival is. Az utóbbi pár évben tömegével jöttek létre olyan profilkok az Instagram és Tik-Tok közösségi oldalakon, ahol tinik és huszonévesek rendelnek online halom számra nap-mint nap ruhákat, különböző kiegészítőket, csecsebecsüket, és mutatják be azokat rendszeresen a követőiknek. Ezek az „influenzerek” sokszor ebből is élnek (a követő és like számok után), így mintegy a fogyasztás válik a munkájukká. Gyakran látni a videóik háttérében, hogy gardróbjaikban, és a helyiség minden pontján óriási kupacokban állnak a holmijaik, és még néha ők maguk is panaszkodnak, hogy sorra raktár lesz a szobáikból, és át kell költözniük egy másikba. Persze nem kényszeríti őket az állandó vásárlásra senki, és sok esetben nagyon tehetős emberekről van szó, így nem a megélhetés az ösztönző erő számukra. Tehát felmerül a kérdés, ilyen fiatalok is lehetnek hoarderek? A fogyasztói társadalom hatására a birtoklásvágy olyannyira elharapódzott, hogy a gyűjtés, a szélsőséges felhalmozás, kezd népbetegséggé válni?

Nem mindig könnyű megállapítani, hogy valaki felhalmozó, vagy csak egy olyan ember, aki nagyon szereti a különböző tárgyakat, de két megközelítés segítségünkre lehet a probléma felmérésében, súlyossága megállapításában:

1. Az egyik meghatározó tényező, hogy a viselkedés elkezdte-e negatívan befolyásolni a saját maga és mások működését, napi életvitelét, és ha igen, akkor hogyan és mennyire.
2. A másik meghatározó tényező: „A betegség egyik mértékegysége a szabadon hagyott hely százalékaránya.”¹²⁸

A felhalmozó viselkedés az enyhétől a betegesen át az életveszélyesig terjedhet. Nem gondolom, hogy a szüleim gyűjtögetése beteges lenne. Zavaró az összegyűjtött dolgok mennyisége, túlszűfolt a környezet, ez kényelmetlenné teszi a mindennapokat, de lehet mellettük élni. Az otthoni felhalmozás tapasztalata egy kiindulópont volt számomra a kutatásban, segítségével közelebb kerültem a jelenség extrémebb, de annál elterjedtebb változataihoz, amelyről ezért részletesebben írok.

A jelenség súlyos eseteit **Kassai Etelka** író is jól összefoglalja: „Egy egészséges ember

---

¹²⁸ Dr. Haraszti László: Kényszeres/halmozó viselkedés, in: Demetrovics Zsolt, Kun Bernadette (szerk.): Az addiktológia alapjai IV., (2010), Viselkedési függőségek, ELTE Eötvös Kiadó, 243. o.

számára elképzelhetetlen, hogy otthonában a padlótól a mennyezetig érjenek a kacatok, és hogy a felhalmozott limlomtól lépni, élni se lehessen. A kényszeres gyűjtögetők számára viszont ez a természetes, és éppen ezért olyan nehéz a gyógykezelés elkezdése, mert nem látják be, hogy betegek. A betegség felismerése eleinte egyébként is nehéz, hiszen hol van a határ a jóleső birtoklás, a „nehezen válok meg” érzése és a halmozás között? Sokszor észrevétlenül csap át a tárgyak gyűjtögetése szenvedélybe. A környezet pedig gyakran tehetetlen, mert a beteg minden jó szándékú figyelmeztetést zokon vesz, a segítségnyújtás lehetőségét pedig beavatkozásként értékeli és minden erejével hárítja. A tárgyak és a felhalmozás miatt kialakuló megdöbbentő körülmények miatt saját magát rekeszti ki a közösségből. Nem hív, nem fogad vendégeket, mert nem akarja, hogy mások észleljék a viszonyait. Később ő maga sem megy sehová, mert a betegség egyéb leépülésekkel is jár. Ahogy a lakás „szűkül”, éppúgy „szűkül” a beteg személyisége is. Zárkózottá válik, a külvilággal szemben ellenségessé és gyanakvóvá. Külseje pedig elhanyagoltta: tisztálkodási lehetőségei korlátozódnak (nem fér hozzá a saját fürdőszobájához), higiéniai szokásai pedig a megváltozott körülményekhez igazodnak. Szükségleteit a kertben vagy a lakás egy pontján végzi el, nem fürdik, nem vált ruhát, nem mos és nem takarít. Rémálommá válik az otthona, amely sokszor végzetesen fertőzővé és tűzveszélyessé válik. (...) Ám az is előfordulhat, hogy a gyűjtögetés kényszere egyéb pszichiátriai megbetegedés mellé társul. A gyógykezelésben nagy segítség lehet a pontos ok felderítése, a sérelmek elengedése, az életben, a környezetben és a szociális környezetben más kapaszkodók megkeresése. A beteggel szembeni ellenséges fellépés, az elutasítás és a megítélés semmilyen módon nem szolgálja a gyógyulást. David Tolin kutatásvezető, a Hartfordi Institute of Living szorongásos zavarokkal foglalkozó központjának igazgatója szerint azonban egészen más oka is lehet a kóros gyűjtögetésnek, a tárgyak felhalmozásának. Funkcionális mágneses rezonanciás vizsgálatokból kiderült, hogy a kóros gyűjtögetők agyának bizonyos területein eltérő, abnormális az aktivitás mértéke, amikor kényszerhelyzetbe kerülnek, és arról kellene dönteniük, hogy kidobjanak vagy megtartsanak valamit. A fokozott mértékű agyi aktivitás azokon a területeken jelentkezett, amelyek a kockázatértékelésben és az érzelmi lehetőségek kiválasztásában vesznek részt. Vagyis a kóros gyűjtögetés a döntéshozatali folyamat zavara lehet. E szerint akármilyen megdöbbentő is, az otthonaikban hulladékot feltornyozó, a „hulladék alatt élő” emberek valójában csak attól félnek (de attól betegesen), hogy rossz döntést hoznak, amikor kidobnak valamit. Agyuk túl nagy kockázatként értékeli a tárgy „ elvesztésének” lehetőségét.”¹²⁹

---

¹²⁹ Kassai Etelka, Life.hu, 2014.03.08., <https://www.life.hu/egeszseg/20140303-a-patologikus-gyujtogetes-pszichiatriai-megbetegedes-a-benne-szenvedok-megertesre-es-segitsegre.html>

Dr. Haraszi László is a következőket írja *Az addiktológia alapjai IV.* (2010) című tankönyvben: „Ez a fajta gyűjtés nem hasonlítható a lelkes bélyeg-/szalvéta-/sétapálca-stb. gyűjtéshez. Az ilyen emberek képtelenek megválni értelmetlenül felhalmozott, értéktelen holmijaiktól, melyek között a leggyakoribbak az újságok, a régi ruhák, a könyvek, a jegyzetek, a dobozok. Túlazon, hogy képtelenek megválni dolgoktól, személyiségükre jellemző még a határozatlanság, a döntésképtelenség, a megfelelni akarás és a kerülő magatartás. Rettegnek a hibázástól, emiatt halasztgatják feladataikat; úgy érzik, mindent nagyon jól kéne csinálni, arra pedig „még nincsenek felkészülve”. (...) A kognitív viselkedési modell szerint a kompulzív gyűjtögetés alapvető problémákra vezethető vissza. Ezek: a) az információfeldolgozás hibái b) hiedelmek a birtoklás és az ahhoz való kötődéssel kapcsolatban c) az előzők következményeként megélt érzelmi stressz és elkerülő viselkedés.”¹³⁰

Az amerikai **Collyer Brothers** bizarr természetükről és kényszeres gyűjtögetésükről váltak hírhedté 1947-ben¹³¹. Homer és Langley Collyer voltak az első olyan beteges, kényszeres gyűjtögetők, akik történetét a média részletesen dokumentálta. Az ő esetük miatt hívják a kényszeres gyűjtögetést Collyer szindrómának is. Évtizedekig éltek visszavonultan a New York-i 2078 Fifth Avenue és a 128. utca sarkán lévő négyemeletes harlemi házukban, ahol megszállottan gyűjtötték a könyveket, bútorokat, hangszereket és számtalan más tárgyat, a folyosókon és ajtókon pedig csapdákat állítottak fel, hogy megállítsák a betolakodókat. A testvérek egész életükben agglegények és gyermektelenek voltak. Mindkettőjüket 1947 márciusában holtan találták meg több mint 140 tonna, több évtized alatt felhalmozott tárgyaikkal körülvéve.

Jó családból származtak, apjuk egy sikeres manhattani nőgyógyász volt, anyjuk operaénekesnő. 1909-ben költözött a család a sarki, barna színű, négyemeletes kőházba. A testvérpár mindkét tagja diplomát szerzett a Columbia Egyetemen. (Homer jogász volt, Langley mérnök, emellett kiváló koncert zongorista, egy ideig hivatásszerűen játszott, majd zongorakereskedő lett.) 40-es éveik közepére mindkét szülőjük meghalt. Anyjuk halála után még négy évig dolgoztak, találkoztak az ismerőseikkel, rendszeresen eljárak otthonról, hétvégente katolikus iskolában tanítottak. 1933-ban Homer elvesztette a látását, emiatt Langley otthagya a munkáját, hogy gondoskodhasson a bátyjáról, majd mindketten visszavonultak a társadalomtól. Homer valószínűleg soha többé nem ment ki a házból. A testvérek szokatlan

---

¹³⁰ Dr. Haraszi László: Kényszeres/halmozó viselkedés, in: Demetrovics Zsolt, Kun Bernadette (szerk.): *Az addiktológia alapjai IV.*, (2010), Viselkedési függőségek, ELTE Eötvös Kiadó, 242. o.

¹³¹ <https://www.youtube.com/watch?v=81jV9D8FiFA>, Történetük leírása a videó után nyersfordítással.

életmódjáról szóló pletykák terjedtek el Harlemben, sokszor tömegek gyűltek össze a házuk előtt, a tinédzserek kövekkel dobálták meg az ablakaikat. A figyelem hatására a testvérek félelmei a különbségükkel együtt nőttek. Elterjedt róluk, hogy otthonukban értéktárgyak és nagy összegű pénz található, emiatt többen megpróbálták kirabolni a házat. A betörők kizárására Langley bedeszkázta az ablakokat és az ajtókat, mérnöki tudását felhasználva csapdákat és alagutakat épített a házat megtöltő tárgyak és szemétygyűjtemény közé, amelyeket buktatódrótokkal is felszerelt.

22. kép: A Collyer testvérek háza belülről, 1947, New York, Harlem, kép forrása¹³²

23. kép: A Collyer testvérek háza belülről, 1947, New York, Harlem, kép forrása¹³³

Langley ideje nagy részét különböző találmányok bütykölésével töltötte, emellett idősebb

---

¹³² <https://allthatsinteresting.com/collyer-brothers#16>

¹³³ <https://www.futilitycloset.com/2018/03/19/podcast-episode-193-the-collyer-brothers/>

testvérét, Homert is gondozta, aki időközben gyulladásoos reuma miatt lebénult, de nem voltak hajlandóak orvoshoz menni. 1938-ban kikapcsolták az áramot, a vizet, a gázt, és a telefont is. Az évek alatt többször bekerültek a hírekbe, mert nem fizették a jelzalog hitelüket, vagy mert kisebb tűz ütött ki náluk, sokszor rájuk hívták a rendőröket, de Langley mindig mindenkit elkergetett. Egy alkalommal, amikor már egy végrehajtó rendőri kísérettel be kellett, hogy törjön a házukba, Langley csekket írt, hogy kifizesse minden tartozását, a mai léptékkal mérve körülbelül 111,116 dollár értékben (ami kb. 41 millió forint), ezek szerint volt félretett pénzük. Amikor egy közvetlen szomszéd próbált leleskelni az ablakából, kézpénzben megvette a lakásukat csak azért, hogy senki ne tudjon benézni hozzájuk. 1947. március 21-én egy névtelen bejelentő felhívta a rendőrséget azzal, hogy valaki biztosan meghalt az épületben, mert olyan bűz áradt ki onnan. Először Homert találták meg, ő körülbelül tíz órája volt halott, és csak napokkal később április 8-án bukkantak rá Langley holttestére, aki március 9-e körül halhatott meg. Az idősebb testvérétől mindössze 3 méterre feküdt egy 60 cm széles, rozsdás ágyrugókkal és egy komóddal kibélelt „alagútban”. A rendőrség elmélete szerint Langley az alagútban kúszott, hogy ételt vigyen lebénult testvérenek, amikor véletlenül megbotlott egy általa készített csapdában, és a tárgyak maga alá temették, ahol megfulladt.

A házból elképesztő mennyiségű tárgyat távolítottak el, voltak közöttük rozsdás biciklik, babakocsik, régi élelmiszerek, fegyvergyűjtemény, üvegcsillárok, bowling golyók, több ezer üveg és konzervdobozok, fényképezőgép felszerelések, egy lovaskocsi összecsukható teteje, próbababák, festmények, gipsz mellszobrok, az édesanyjuk ládái tele ruhákkal, ékszerek, rozsdás ágyrugók, petróleumkályha, egy gyerekszék, több mint 25.000 könyv (több ezer orvosi, mérnöki és több mint 2500 jogi témájú), üvegekben tartósított emberi szervek, nyolc élő macska, egy régi Ford-T modell autó, faliszőnyegek, több száz méternyi használaton kívüli selyem és más szövet, órák, tizennégy zongora, két orgona, bendzsó, hegedű, kürt, harmonika, gramofon és hanglemezek, számtalan köteg újság és magazin, röntgengép, több komplett orvosi csontváz, bankszámla nyilvántartó könyvek mai árfolyamban számítva körülbelül 18 millió forint értékben, és rengeteg szemét. A lomtalanítás egy igazi látványosságnak számított, benne volt az újságokban, százak álltak a ház előtt, hogy végignézzék a takarítási munkálatokat. A tárgyak értékesebb részét később elárverezték, ezekből mai értékben mérve 1,2 millió dollár folyt be. A ház lakhatatlannak bizonyult, ezért még abban az évben lebontották. Az 1960-as évek óta az épület helyén egy „zsebpark” található, amelyet Collyer Brothers Park-nak neveztek el.

Ez egy nagyon tragikus és szélsőséges eset, ami világ szerte ismerté vált, és megerősítette azt a hitet, hogy a felhalmozók különc és társadalmilag elszigetelt emberek.

Valójában a felhalmozók nagy többsége viszonylag tipikus életet él, állandó munkahelyet töltenek be, és kapcsolatot tartanak fent a barátaikkal és családjakkal, még akkor is, ha szokásaik feszültséget keltenek.

24. kép: A Collyer testvérek háza belülről, 1947, New York, Harlem, kép forrása¹³⁴

25. kép: A Collyer testvérek háza belülről, az „alagút” ahol Langley-t megtalálták, 1947, New York, Harlem, kép forrása¹³⁵

26. kép: A Collyer testvérek háza kívülről, 1947, New York, Harlem, kép forrása¹³⁶

27. kép: A Collyer testvérek háza kívülről, 1947, New York, Harlem, kép forrása¹³⁷

¹³⁴ <https://allthatsinteresting.com/collyer-brothers#12>

¹³⁵ <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2217953/Homer-Langley-Collyer-Hoarder-brothers-killed-clutter-New-York-mansion.html>

¹³⁶ <https://allthatsinteresting.com/collyer-brothers#14>

¹³⁷ <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2217953/Homer-Langley-Collyer-Hoarder-brothers-killed-clutter-New-York-mansion.html>

A gyűjtögetők életmódjával, betegségeivel foglalkozó cikkek, televíziós sorozatok nem új keletűek. A jelenség az '50-es évek Amerikájában már megjelent, mint fontos, egyre többször felbukkanó probléma, de „újráfelfedezése”, a fogyasztói társadalom „csúcsra járatásával”, a zero waste mozgalmakkal, és az Amerikában berobbanó *Hoarders* (2009-2013)¹³⁸ sorozattal a 2010-es évek eleje óta vált újra fontos témává, amire manapság egyre jobban felfigyelnek. Többféle széria is készült ezzel a tematikával, ilyen a *Hoarding: Buried Alive* (2010-2014)¹³⁹ reality sorozat is. Az amerikaihoz hasonlóan az Only Human dokumentációs televíziós program is készített az angolokról egy ilyen felépítésű műsort a *Britain's Biggest Hoarders* (2012-2013)¹⁴⁰ címmel, ahol Jasmine Harman (aki maga is gyűjtögető családban nőtt fel) segítségével látogatnak meg különböző hoarder-eket és segítenek nekik megszabadulni az életüket tönkretevő tárgyhalmoktól. „I Don't Hoard, I Keep Stuff That Will Be Used Again” („Nem gyűjtögetek, csak megtartom a dolgokat, amelyeket újra lehet használni.”- nyersfordítással) - mondja az egyik videóban a 87 éves Olive.¹⁴¹

28. kép: Britain's Biggest Hoarders, Extreme Hoarders: *Secret Lives & Shame*, Only Human, 2018, , kép forrása¹⁴²

¹³⁸ <https://www.imdb.com/title/tt1497563/>, [https://en.wikipedia.org/wiki/Hoarders_\(TV_series\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Hoarders_(TV_series)), Reality Show, A&E, USA, 2009

¹³⁹ <https://www.imdb.com/title/tt1538296/>, https://en.wikipedia.org/wiki/Hoarding:_Buried_Alive

¹⁴⁰ <https://www.bbc.co.uk/programmes/b01sfyvj>

¹⁴¹ <https://www.youtube.com/watch?v=LCzPCq-1MrI>

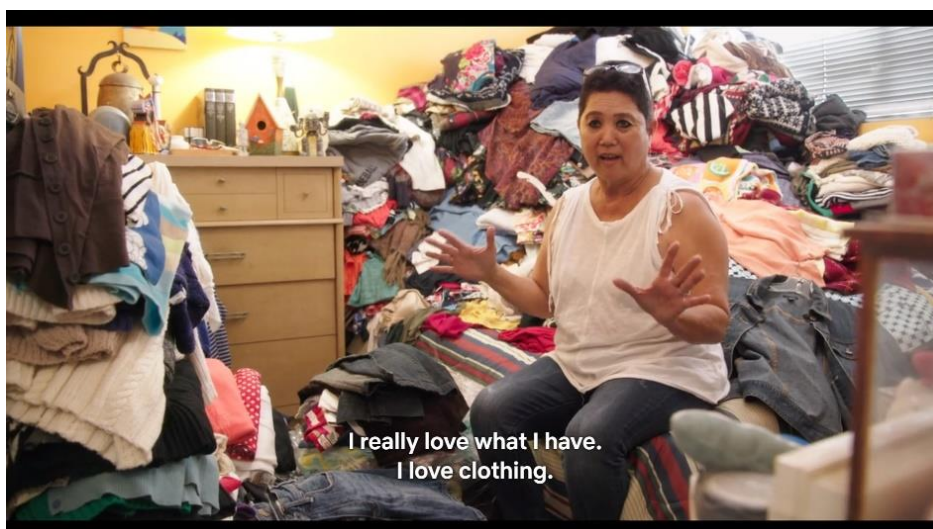
¹⁴² <https://www.youtube.com/watch?v=LCzPCq-1MrI>, screenshot a videóból

29. kép: Britain's Biggest Hoarders, *Inside The Shocking Homes*, Only Human, 2018, (a képen a műsorvezető Jasmine Harman édesanyját láthatjuk), kép forrása¹⁴³

Az angol Filth YouTube csatorna¹⁴⁴ nagy-britanniai TV sorozatok epizódjait gyűjti össze (van facebook oldaluk is¹⁴⁵), mint például a *Grime Fighters*, *Filth Fighters* vagy a *Supersize Grime*. A Lifenetwork *Beteges gyűjtögetők* (2012)¹⁴⁶ epizódjai is ezt a témakört járják körül. Magyarországon a legnépszerűbb a Netflixen megjelent *Marie Kondo: Rakjunk rendet!* (2019)¹⁴⁷ című sorozata volt.

30. kép: Marie Kondo, *Tidying up*, Netflix sorozat, 2019, 1. évad, *Üres fészkek*, kép forrása¹⁴⁸

¹⁴³ <https://www.youtube.com/watch?v=ctFN4gGGFmk>, screenshot a videóból

¹⁴⁴ https://www.youtube.com/channel/UCqdfD1yE_U5fcoR9_V46c1A

¹⁴⁵ <https://www.facebook.com/FilthTDTM/>

¹⁴⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=mSDZ00svcDg>

¹⁴⁷ <https://www.netflix.com/hu/title/80209379>

¹⁴⁸ <https://www.netflix.com/hu/title/80209379>, screenshot a videóból

31. kép: Marie Kondo, Tidying up, Netflix sorozat, 2019, 1. évad, Szabadulás egy hegynyi holmitól, kép forrása¹⁴⁹

A gyűjtögetés, a kényszeres felhalmozási zavar tehát egyáltalán nem veszélytelen dolog. Többek között a szorongás és a birtoklásvágy (különböző okok miatt) annyira elhatalmasodhat az emberen, hogy teljesen „megrészegítheti” az egyént, olyannyira, hogy már nem lát „józanul”, és a betegség a mindennapi élethez szükséges alap tevékenységek elvégzésében is akadályozhatja. Nagyon fontos lenne felismerni a tüneteket, és segíteni azoknak az embertömegeknek, akik erre rászorulnak. Ehhez viszont edukációra van szükség. Szerencsére egyre jobban odafigyelnek a problémára, egyelőre főleg Amerikában és Angliában. Egyetemek által kiadott publikációk is megjelennek, az egyik legjobb példa erre a *The British Psychological Society: A Psychological Perspective on Hoarding, Division of Clinical Psychology Good Practice Guidelines (2015)*¹⁵⁰ című kiadványa, amely a felhalmozással kapcsolatos empirikus kutatásokat részletezi. A publikáció remekül összeszedett, részletes, viszonylag egyszerűen fogalmaz, közérthető ábrákkal illusztrál, rövid, könnyen olvasható, így egyszerre szól a szakembereknek, az érintett családtagoknak, az érdeklődőknek és a betegeknek egyaránt.

¹⁴⁹ <https://www.netflix.com/hu/title/80209379>, screenshot a videóból

¹⁵⁰ Sophie Holmes (szerk.): *The British Psychological Society: A Psychological Perspective on Hoarding, Division of Clinical Psychology Good Practice Guidelines*, (2015), BPS

Critical incidents E.g. Loss, trauma, onset of depression	Co-morbidity E.g. Depression, social anxiety, GAD, PTSD	Vulnerability factors Early experiences Core beliefs: unworthy, unloveable, helpless Personality traits: perfectionism, dependency, anxiety sensitivity, paranoid
---	---	---

Figure 2: The vicious shamrock model (Bream, 2013).

32. kép: The British Psychological Society: *A Psychological Perspective on Hoarding*, DCP Good Practice Guidelines, 2015, 31. o., kép forrása¹⁵¹

A tudományos megjelenések edukáló szándéka mellett fontos, hogy egyre több (populáris) felületen is ismertessék meg az embereket a betegséggel. A South Park *Insheption* (2010) című részét is ide sorolnám, ahol bár a megszokott humorral operálnak, mégis az hogy egyáltalán felmerül a betegség, mint tárgyalandó és megoldandó dolog, egyfajta érzékenyítés a fiatal felnőttek számára.

¹⁵¹ <https://www.bps.org.uk/>

33. kép: South Park, *Insheption*, 14. évad, 10. epizód, 2010, kép forrása¹⁵²

Amerikában mostanra akkora mértéket ölt a probléma, hogy több mint 100 intézmény van, amelyek a kényszeres gyűjtögetőkkel foglalkoznak, és ha nem is mindenki gyógyul meg tünetmentesen, akkor is valamennyire kordában lehet tartani a betegséget. Különböző weboldalak születnek, ahol mindenféle segítséget próbálnak megadni ebben a betegségben szenvedőknek és hozzátartozóiknak, az információkon, könyvajánlásokon keresztül a tréningekig.¹⁵³ Az internetes oldalak egyik legjobban ajánlott könyve **Randy Frost** és **Gail Steketee** által írt *Stuff: Compulsive Hoarding and the Meaning of Things* (2010)¹⁵⁴ és a *The Oxford Handbook of Hoarding and Acquiring* (2014)¹⁵⁵ című könyveik, amelyek nagyon jó összefoglalók, a hétköznapi olvasók számára is hasznosak, mert ösztönzést nyújtanak annak vizsgálatához, hogy hogyan alakítjuk ki és mivel igazoljuk saját kötődésünket a tárgyakhoz. Frost pszichológus, a Smith College professzora, Steketee a Boston University professzora és a szociális munka karának dékánja, közel 20 éve dolgoznak a kényszeres gyűjtögetőkkel. Ők voltak az elsők 1993-ban, akik összeállítottak egy kérdőívet a betegség felmérése (azóta többször is bővítették), amivel könnyebben fel lehetett ismerni az OCD-s betegek között a gyűjtögetőket. (23 kérdést kellett pontozni 0-4-ig az „egyáltalán nem” és a „szélsőséges mértékben” közötti skálán, három témakörben: megszerzés, lomok iránti „vonzalom”, lomtalanítás nehézsége.) Írnak például arról, hogy korábban a szakértők csakis elszigeteltnek és paranoiásnak ábrázolták a gyűjtögetésben élőket, akiket gyermekkorukban megfosztottak

¹⁵² <https://www.youtube.com/watch?v=PRVSpIUWBHk>, screenshot a videóból

¹⁵³ <https://hoardingdisordersuk.org/>

¹⁵⁴ Randy Frost, Gail Steketee: *Stuff: Compulsive Hoarding and the Meaning of Things* (2010), Houghton Mifflin Harcourt

¹⁵⁵ Randy Frost, Gail Steketee: *The Oxford Handbook of Hoarding and Acquiring*, (2014), Oxford Library of Psychology

mindenféle dologtól, most pedig képtelenek eldobni az értéktelen szemetet, még akkor is, ha annak nincs szentimentális értéke. Viszont egyre több páciensük jön jó családból. A hoarderek a felhalmozásukat gyakran gondoskodásnak titulálják, és az újrahasznosítással indokolják. Frost és Steketee szerint a tárgyakban való gyönyörködés az, ami különbséget tesz a felhalmozási tendenciák között. Azt sugallják, hogy a felhalmozók „a vizuális részletek iránti intenzív észlelési érzékenységet örökölhetik”, és „a kreativitás egy különleges formájáról és a mindennapi dolgok esztétikája iránti megbecsüléséről”¹⁵⁶ elmélkednek. A szerzők is úgy gondolják, hogy a tárgyak segítenek megőrizni az identitást és segítenek újra átélni a múlt eseményeit, biztonságérzetet nyújtanak, és lehetővé teszik, hogy kifejezzék a törődést. A rendszeresen megjelenő újságkivágások kifelé mutatnak, a tágabb világban rejlő lehetőségek felé, a bezártság ellentétei (például utazási hirdetések, kulturális események, amelyekre a gyűjtögető nem megy el). Általában a hoarderek 50%-a súlyos depresszióban szenved, 48%-nak pedig szorongása vagy szociális fóbiája van, miközben a perfekcionizmus és határozatlanság jellemvonásait mutatják, a gyűjtés pedig enyhülést ígér. Az úgynevezett „terror management theory”, a „rettegéskezelési elmélet” szerint a gyűjtés a haláltól való félelmet enyhíti a halhatatlanság egy formájának kialakításával. A „kompenzációs elmélet” azt állítja, hogy a tárgyak megnyugvást nyújthatnak azoknak, akik megkérdőjelezzik önértékelésüket. A gyűjtögetést a szerencsejáték-függőséggel hozták összefüggésbe, miszerint a megszerzés kevésbé a kényszer, mint inkább impulzivitás, a hirtelen, heves, meggondolatlan viselkedés kérdése. Frost és Steketee a felhalmozást a modern materializmussal, a kapitalizmussal, a reklámozással, a fogyasztási szokásokkal is összekapcsolják. Állításuk szerint a gyerekek 90%-a gyűjt valamit, és az amerikai háztartások kétharmadában (!) van gyűjtögető, tehát mondhatjuk, hogy egyfajta népbetegséggel van dolgunk.

A kényszeres gyűjtögetés kezelése

A betegség kezelésével kapcsolatban egyelőre nincs pontos, bevált eljárás, de mindenhol a pszichoterápiát javasolják. A kényszeres gyűjtögetés gyógyítható, viszont a külföldi kiadványok beszámolóiban nem lehet egyértelműen áttörésről olvasni, nem úgy mint a többi OCD esetében. Vannak azért sikerek, azonban a folyamat, mint általában a terápiák többsége elég lassú, és állandó munkát igényel. Viszont a kényszeres gyűjtögetők zömének nincs betegségtudata, emiatt hamar abbahagyják a kezeléseket, amelyek nem tudják kifejtetni

---

¹⁵⁶ Peter D. Kramer: One Man's Trash... (2010), The New York Times, pszichológus könyvajánlója után nyersfordításban, <https://www.nytimes.com/2010/04/25/books/review/Kramer-t.html>

hatásukat, így nem is lehet rendesen felmérni a betegek százalékos változását, gyógyulását. A *Hoarders* című sorozat technikája az volt, hogy szakemberekkel egy pár hét alatt, gyorsan és intenzíven, nagy erőket befektetve kitakarították, rendbe rakták egy-egy gyűjtögető otthonát, akik egyébként sok esetben teljesen kiborultak az események hatására. Volt, aki öngyilkos is lett, többen feljelentették a műsort amiatt, hogy az alanyok lelki életében kárt tettek. Számos alkalommal megtörtént, hogy a forgatások után a gyűjtögetők egy pár hónapon belül újra rengeteg tárgyat felhalmoztak, amelyektől megint nem lehetett elférni a lakásokban. Ebben a sorozatban is próbálkoztak a lelki tényezők érintésével, de nagyon felületesen, maximum csak megemlítve azokat. Viszont volt egy több hónapos utánkövetési projektjük¹⁵⁷, ahol terápián vehettek részt a műsor szereplői. Itt derült ki az is, hogy az egyikőjük, Verna Carter¹⁵⁸ esetében például a teljes forgatás alatt nem beszéltek arról, hogy a testvére öngyilkos lett, amit ő nem tudott feldolgozni, tehát kvázi a lényegről, a lelki háttérről, az okokról és okozatokról nem esett szó, így nem meglepő, hogy újra visszaesett a gyűjtögetési fázisba. A terápia opcionális volt, ezért csak nagyon kevesen használták ki a kezelés lehetőségét.

Dr. Haraszti László így írja: „Szükséges a pontos diagnosztika kialakítása s a diagnózis megtisztítása az OCD, ADHD, impulzuskontroll-betegségek, s talán a pszichózis és a demencia vonatkozásában is. Terápiájában fontos a kompulzív birtoklási igény korlátozása, kontrollt nyerni a szerzés felett újrastrukturálási és expozíciós technika segítségével. Jelenleg úgy tűnik a fókusz leginkább a rendszerező gondolkodás fejlesztésére kell irányítani nem a limlomok kidobására. Ez utóbbit addig nem is érdemes megkísérlni amíg a beteg nem bízik meg terapeutájában és nem hisz a terápia fontosságában. A megfelelő multimodális terápia kialakításához szükséges a megfelelő diagnosztikus interjú a viselkedés megfigyelése a beteg otthonában összehasonlító fényképezési módszer a családtagok bevonása és még sok innovatív elem...”¹⁵⁹ Az elbutulásban szenvedő öregek gyűjtögetését Haraszti megkülönbözteti a kényszeres gyűjtögetéstől: „Az időskori demenciában előforduló halmozó gyűjtögetést egzisztenciális félelem motiválja, kétségbeesett kísérlete ez az énnék, hogy megvédje magát a teljes széteséstől, megsemmisüléstől. A maguk köré gyűjtött tárgyak a biztonság szigetét adják számukra, a tájékozódási képtelenségük miatt egyre fenyegetőbb ismeretlen világban.”¹⁶⁰ Szerencsére már Magyarországon is kezd egyre elterjedtebb lenni a betegség ismerete, az utóbbi években különböző hírek és cikkek jelentek meg róla, több pszichológiai rendelés

---

¹⁵⁷ <https://www.thelist.com/186250/the-untold-truth-of-hoarders/>

¹⁵⁸ <https://patch.com/california/santacruz/hoarders-comes-to-santa-cruz>

¹⁵⁹ Dr. Haraszti László: Kényszeres/halmozó viselkedés, in: Demetrovics Zsolt, Kun Bernadette (szerk.): Az addiktológia alapjai IV., (2010), Viselkedési függőségek, ELTE Eötvös Kiadó, 247. o.

¹⁶⁰ <https://ringmagazin.hu/2013/01/12/gyjtes-es/>

oldalán láthatunk tájékoztatót, és a kényszeres gyűjtögetés általános leírása, a szakemberhez fordulás ajánlása már a Nemzeti Népegészségügyi Központ oldalán is fellelhető: „A kényszeres gyűjtögetés leghatásosabb kezelése a pszichoterápia, azon belül is a kognitív viselkedésterápia. Az ülések során a terapeuta segítséget nyújt a betegnek abban, hogy felderítse annak okát, miért kezdett el gyűjtögetni, és hogy miként tudja a viselkedését megváltoztatni. Ezenkívül a szorongásoldó hatású gyógyszerek és egyes antidepresszánsok is enyhíthetik a tüneteket.”¹⁶¹ (Feljebb már írtam, hogy az antidepresszánsok a többi OCD-s tünet esetében működnek, míg a hoardereknél nem sikereseek.)

Randy Frost, Gail Steketee és David Tolin (aki az Institute of Living Anxiety Disorders Center igazgatója és a Yale Egyetem Orvosi Karának pszichiátria adjunktus professzora) a *Buried in Treasures: Help for Compulsive Acquiring, Saving, and Hoarding* (2013)¹⁶² című könyvükben az önségítő csoportokat és a kognitív terápia változatait ajánlja a gyűjtögetés kezelésére. Az vallják, hogy a felhalmozóknak sokkal hatékonyabb úgy segíteni, hogy apránként (akár helyiségről helyiségre) teszik rendbe az otthonukat, nem pedig olyan módon, hogy egy takarítóbrigádot bérelnek, akik mindent egy csapásra eltávolítanak. A hirtelen jött drámai veszteség feldühítheti a gyűjtögetőket, vagy mély depresszióba is sodorhatja őket, ráadásul később így még nagyobb arra az esély, hogy csak egyszerűen újra pótolják azt amit elvettek tőlük. A szerzők a felhalmozással és a rendetlenség különböző megjelenési módjaival küzdő embereknek nyújt olyan segítséget, amelyet csoport terápiaként is lehet alkalmazni, és ez különösen azok számára nagyon praktikus, akik nem engedhetik meg maguknak az egyéni terápiát. A „Buried in Treasures workshopok” ingyenesek (jelentése magyarul „Kincsekbe temetve”), nyolc-tizenkét résztvevő végzi el ugyanazokat a gyakorlatokat és házi feladatokat, 20 héten keresztül egy vezető (facilitátor) segítségével. Beszámolóik alapján a foglalkozások hatására a felhalmozás tünetei 22-27%-al csökkentek, a résztvevők otthonainak körülbelül 70%-a sokat javult a terápia elkezdéséhez képest.¹⁶³ (A Buried in Treasures műhelyek Massachusettsből indultak ki, jelenleg San Franciscóban és Miamiban működnek, és hamarosan New Yorkban is indulnak.) Ez a könyv ugyanúgy segítségére van a terapeutáknak vagy különböző szakembereknek, mint maguknak a betegeknek, akik akár hozzátartozóik segítségével is végig tudják vinni a benne lévő feladatsorokat, amelyek elindíthatják őket a gyógyulás felé vezető úton.

---

¹⁶¹ <https://egeszsegvonal.gov.hu/k/790-kenyszeres-gyujtogetes.html>

¹⁶² Randy Frost, Gail Steketee, David Tolin: *Buried in Treasures: Help for Compulsive Acquiring, Saving, and Hoarding*, (2013), 2. kiadás, Oxford University Press

¹⁶³ https://www.mutual-support.com/the_buried_in_treasures_workshop

TANULMÁNYUTAK

Az eredeti hipotézisem megcáfolása

Ahogy a „Bevezetés” című fejezetben is írtam, évekig a debreceni, otthoni helyszíneket dolgoztam fel a munkáimban, amelyek állandóan változtak/ változnak a pakolások, rendezgetések, építkezések, Apukám állandó gyűjteménybővítésének hatására. Az otthoni lakóterekről készült videóimból (*Nála* (2017), *Nálunk* (2017), *Landscaping* (2018), *Practical process* (2018)) és a fényképekből is árad egyfajta „bizonyíték” jelleg, a helyszínelés hatását keltik, és megjelenik bennük az ítélethozás érzése is. Míg a festmények, rajzok, elvonatkoztatnak a valóságtól, mert esetükben mindig valamilyen absztrakcióról van szó. Talán ezért is gondolom úgy, hogy a fényképek csak dokumentációk, se kiállítani, se megmutatni nem szeretem őket. (A dolgozathoz nyilván elengedhetetlen, hogy csatoljak néhányat.)

34. kép: Zékány Dia, *Náluk*, 2017, 7'30", videó, Debrecen, kép forrása: screenshot a videóból

35. kép: Apukám garázsa, Debrecen, 2018, kép forrása: saját fotó

Korábban írtam az alkotói munkám változásáról, amely abból indult ki, hogy túl szerettem volna lépni a személyes narratíván a téma kitágításával. Akik látták a munkáimat, sokan jelezték, hogy ismernek olyan személyeket, akik kisebb-nagyobb mértékben gyűjtögetnek, és ez ösztönzött arra, hogy megnézzem, mi is rejlik a „mindenki ismer ilyen embert”, „persze, nálunk is vannak hasonló kupacok, tele felesleges cuccokkal” típusú vélekedés mögött. Tehát a családom környezetének ábrázolása mellett az utóbbi években elkezdtem foglalkozni a barátok, ismerősök, távolabbi kapcsolatok közegeivel, tereivel. A különbözőképpen szocializálódott emberek, személyiségek közötti párhuzamokat, hasonlóságokat és különbségeket vizsgáltam, különös tekintettel a magyar jellegzetességekre. Mindenkinek más kapcsolata és értékszemlélete van az egyszerűség-bonyolultság, sokaság, a rend-rendetlenség, káosz viszonylatokkal, de mégis központi kérdéssé vált a munkámban és a kutatásomban: általánosítható-e a problémakör? Az MKE Doktori Iskolájába azzal a megválaszolendő felvetéssel felvételiztem, hogy „A gyűjtögetés egy magyar jellegzetesség-e?” Ez volt a hipotézisem: „A közép-kelet-európai „magyaros szervezőerő” tipikus, leolvasható jegyeket mutat a tárgyakhoz és terekhez való viszonyban.” Úgy gondoltam, hogy van egyfajta „magyaros” környezet alakítás, ami főként az idősebb generációra, a szegényebb vagy kispolgári családokra jellemző, de olykor jelen van a fiatalabb korosztály életében is, akár az átöröklés révén (ez a gondolatmenet részben azóta is megállja a helyét). Munkáimat egyfajta „mini” antropológiai elemzés részévé szerettem volna alakítani, a festészet és esetenként a videó nyelvére átírni, képi megformálásban vizsgálni, többek között ezekre a kérdésekre keresve a választ: Hogyan alakítja ki az ember azt az életteret, ahol a legtöbb idejét tölti? Mikor alakul ki a saját rendünk? Leírható-e tárgyai által egy személy? Leírható-e az élet a tárgyakkal való viszonyban? A felmerülő kérdésekre úgy gondolom, hogy többé-kevésbé sikerült válaszokat találnom. A DLA időszaka alatt viszont megjelent a nemzetközi kontextus kérdése is: Hogyan jelenik meg a gyűjtögetés a különböző országokban, milyen hasonlóságok és különbségek figyelhetőek meg az eltérő kultúrákban? A szűk családom megfigyeléséről és a magyar helyzetről nemzetközi kitekintéssé tágult a tematika. A kutatás, az utazásaim, és a tapasztalataim hatására rájöttem, hogy a DLA első időszakában felállított hipotézisem azon része, miszerint a gyűjtögetésben van egyfajta „magyaros szervezőerő”, nem bizonyult valósnak, nem állja meg a helyét, és ezt érvekkel is alá tudom támasztani.

Minden kor és társadalom másfajta rendszereken alapszik, máshogyan fajsúlyosak a problémák, eltérően kategorizálják, rendezik az életüket, különbözőek a nézetek, más a kultúra, másképpen látják a világot, ezt írja Foucault is *A szavak és a dolgok* című könyvében (1966), és természetesen „egyik kultúráról alkotott képünk sem azonos a kultúra önmagáról alkotott

képével.”¹⁶⁴ Mindezek ellenére a dolgozatban szereplő külföldi források, képanyagok, a fejezet végén lévő „A gyűjtögetés nemzetközisége” című szakasz is azt igazolja, hogy a gyűjtögetés, a halmozás, a tárgyak összevisszasága mindenhol rendetlenségként hat, és nincs nagyon különbség az országok között. Tehát a gyűjtögetés struktúrája, felépítése, a világon mindenhol megegyezik, és mindenhol jelen van. Az amerikai kultúrában egy gyűjtögető házában, padlásán, kertjében is hasonlóan mutatkoznak meg a tárgyhalmazok, mint Magyarországon, Angliában vagy Japánban. Különböző okok miatt jöhet létre, de az bizonyos, hogy a fogyasztói társadalom nagy hatással van a kialakulására. Ezért is alakulhatott úgy, hogy a legtöbb hoarder Amerikában él, és a gyűjtögetést lassan népbetegségként tartják számon. Eszerint kívülről, távolabbi rálátásból a gyűjtögetés struktúrája mindenhol ugyanolyan, de mivel mások az emberek és a történeteik, végeredményben ez adja valamennyire a különbözőségeket is, ezért az összegyűjtött tárgyak milyenségében lehetnek különbségek. Ez az, ami kultúrától, országtól függően változó lehet. Vidék-város, régió szerinti különbségek is megjelenhetnek, a szociális helyzet is leolvasható, viszont a „halomba rendezésük” mechanizmusa megegyezik. Ha egy kaotikus szobáról látunk egy fényképet, de nem tudjuk az eredetét, valamennyire akkor is meg lehet állapítani, hogy az európai/amerikai, távol-keleti vagy arab belső teret ábrázol. Ebben persze nagy segítségünkre vannak a bútorok, a berendezési tárgyak, kiegészítők, díszek, és az írásjelek is.

Tanulmányutak

Három nagyobb terepfelmérő, anyagbegyűjtő körutat csináltam a DLA időszakában: Hajdú-Bihar megyei helyszíneken, Erdélyben és Londonban. A képzőművészeti munkásságom során körülbelül 2018-ig többnyire a rendetlen belső terekkel, enteriőrökkel foglalkoztam. Ezekkel az utazásokkal arra vállalkoztam, hogy kilépjek a külső terekbe, és megvizsgáljam a ház falain kívül eső, de ahhoz tartozó udvart, kertet, és a különböző melléképületeket. A témámnak megfelelően ezeken a helyeken is a gyűjtögetést, az összegyűjtött, felhalmozott tárgyakat, a belőlük kialakult rendetlenséget kutattam.

Az udvar, a kert, a ház folytatása, meghosszabbítása, ami ugyanúgy tükrözi a benne élőket, mint a lakás többi része. Ezek gyakran rumlisak, szedett-vetett, felhalmozott kellékek sokaságából állnak, sokszor az udvar „vakfoltjai”, amelyeket a tekintetnek illik elkerülni, mert

---

¹⁶⁴ Kapitány Ágnes - Kapitány Gábor: Tárgyak szimbolikája (2005), Új Mandátum Könyvkiadó, 33. o.

azok a porta olyan részei, amelyek úgymond „nem illenek bele a képbe”. A tárgyak összevisszaságai véletlenszerű, kollázs jellegű elegyet képeznek, így rendszerint a tér és a tárgyak viszonyában voltaképpen abszurditás jön létre, egyfajta „buhera installációkká” válnak. Talán az etnográfiai jellegű gyűjtéshez hasonlíthatnám a kutatómunka e fázisait. A dokumentálás után a kiválogatott fényképeket a műteremben dolgoztam át műtárggyá. Úgy gondolom, hogy a későbbiekben is ezt a DLA-n kialakított munkamódszert fogom alkalmazni. (Mindegyik utam dokumentációja több száz fényképből áll, ezekből csak egy párat csatolok a disszertációhoz.)

Elsődleges források amelyeket a kutatáshoz használtam:

- Utazások, személyes megfigyelések, tapasztalatok, interjúk.
- Utazásaim hatása: Kelet-Magyarország (2019. február, március), Erdély (2019. április), London (2019. október). Ezeket az utakat az Új Nemzeti Kiválóság Program ösztöndíjával sikerült megvalósítanom.
- A magán szervezésű utak is hozzásegítettek a munkám egészéhez, a tézisem alakulásához, bár ezeken a helyeken nem a kutatás volt az elődleges szempont. Ilyen volt az 1 hónapos utam Indiában (2019. június-július), és egy kisebb körút Egyiptomban (2020. március).
- A családomhoz való leutazások Debrecenbe, anyaggyűjtések Apukám raktáraiban.
- Interjúk a meglátogatott helyszíneken élőkkal és a családom tagjaival.

Másodlagos források:

- Szakirodalom olvasása.
- Kutatás az interneten.

Ütemterv (általánosított):

- Magyar vagy külföldi ismerősök, barátok, ajánlatok felkeresése.
- Magyar vagy külföldi közösségek, szervezetek felkutatása, velük való együttműködés.
- Találkozók lebeszélése, kiutazás, terepbejárás, anyaggyűjtés.
- Dokumentáció, fénykép, és videó felvételek készítése.
- Lehetőség szerint rövid interjúk készítése a tulajdonosokkal, a házban lakókkal.
- Múzeum és-intézménylátogatás, könyvtárak látogatása, kutatás.
- Klasszikus gyűjtemények és kortárs kiállítások megnézése, témámhoz illő kapcsolódási pontok keresése.
- Interjúk, videók, hanganyagok megszerkesztése, vágása, esetlegesen nem csak dokumentáció, hanem videó mű készítése.

- Műteremben való feldolgozás festmény, rajz sorozat formájában.
- Az elkészült művek kiállításon való bemutatása, kiállítás lebonyolítása kísérő programokkal.

Hajdú-Bihar megyei helyszínek felkeresése (2019. február, március)

Mindig az otthoni, debreceni életképet tekintem kiindulási alapnak, így a környék kisebb településein élő ismerőseink udvarainak (esetenként házainak) bejárása kézenfekvő volt. Olyan helyeket kerestem fel, amelyeket a családtagok ajánlottak, a közvetlen barátaikat, ismerőseiket, vagy az ismerősök ajánlották a barátaikat, szomszédaikat, tehát az „első körös merítés”, a legalapvetőbben levezethető felkeresés módszerét használtam, amelyben csak a személyes kapcsolatokra támaszkodtam. (Nem egy utca, falu, vagy terület szisztematikus felmérése volt a cél.) 11 helyszínen voltam, 5 városban, amelyek a következők: Debrecen, Sáránd, Váncsod, Hajdúszoboszló, Derecske.

Az esetek közül egyet kiemelnék, mert ez volt a legmeghatározóbb élmény számomra. Váncsodon ismerhettem meg Tömő Zsiga bácsi hatalmas, összegyűjtögetett, végtelennek tűnő tárgy halmaival, ahogyan ő mondta „gyűjteményét”. A háza egy tipikus vidéki kockaház, kívülről az utcafronttól, de még a lakóterekből sem látható semmi nyoma a szenvedélyének. A házban rend van, a felesége nem enged behozni „semmiféle szemetet”. Viszont Zsiga bácsi a kertet teljesen beépítette mindenféle raktárakkal, sufnikkal, amelyeket teletömött az utóbbi 25 évben. Legfőképpen fémeket gyűjt, alkatrészeket, motorokat, bicikliket, autórongsókat, de egyébként minden más dolgot is, amit értékesnek tart. Ezt a nagy raktár területet már régen kinőtte, és csak azért vásárolt meg a faluban még négy ingatlant (!), hogy azokban az épületekben és a kertjeikben tudja tárolni az összegyűjtött holmijait. Zsiga bácsi tipikus kényszeres gyűjtögető, a szónak a klasszikus, patológus értelmében is. Érkezésünkkel nem akart minket beengedni, mert azt gondolta, hogy a hatóságoktól jöttünk, és fel fogjuk jelenteni, mint ahogyan az sokszor megesett már vele korábban (Anyukám és a párja is jöttek velem az útra). Persze sikerült meggyőződnöm arról, hogy minden rendben lesz, de efféle helyzettel többször is találkoztam már, annak ellenére, hogy az alanyokkal előre egyeztetjük az időpontokat, megbeszéljük a részleteket. Szerencsére tudom már kezelni ezeket a szituációkat, viszont egy-egy ilyen látogatás szellemileg, lelkiileg és fizikailag is nagyon kimerítő. Jó emberismerőnek kell lenni, végig tudatosan kell vezetni a beszélgetés fonalát úgy, hogy fent lehessen tartani az alany érdeklődését a helyszínbejárás folyamán, miközben a dokumentáció készül. Ezek az alkalmak terepgyakorlatok is egyben, mert sok helyre be kell mászni vagy éppen préselődni, a rossz látási viszonyok, a por, a kosz, a pókháló, néhol egerek vagy patkányok, illetve a különféle szagok

nagyon kellemetlenné tudják tenni az ottlétet és a munkát. A személyes tapasztalatnak viszont ez az egyedisége, mert minden negatívuma ellenére nagyon érdekes megismerkedni egy gyűjtőgetővel, felfedni valamennyire az ok-okozati viszonyokat, és persze végigjárni a „gyűjteményt”. Zsiga bácsinak nagyon sokat köszönhetek, az ő helyszínei voltak azok, amelyeket leginkább tudtam használni a munkáimban.

A Covid19 pandémia lezárásai miatt pár hetes megszakítástól eltekintve 12 hónapon át nem tudtam használni az MKE Doktori Iskola műtermét ahol egyébként dolgoztam. Így ebben az időszakban többnyire otthon az asztalomon készítettem papírra pasztell munkákat, főként a Debrecen környéki dokumentációból, amely végül egy új, 71 darabból álló pasztell rajz sorozattá nőtte ki magát. A lezárások után visszatértem az olaj-vászon képek készítéséhez.

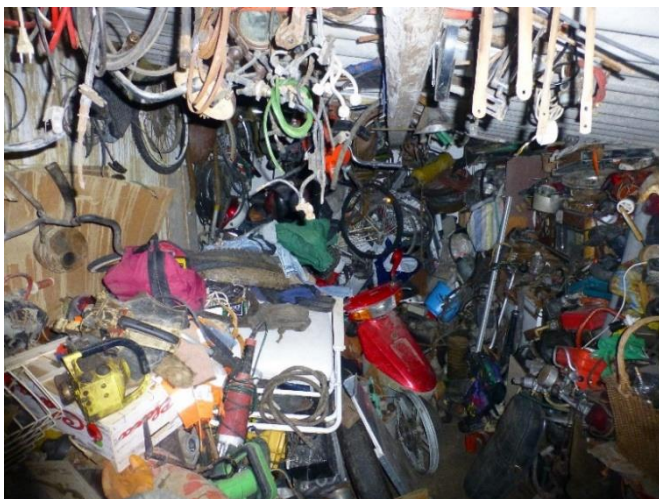

36. kép: Tömő Zsiga bácsi átalakított kertje a raktárak bejárataival, Váncsod, 2019, kép forrása: saját fotó

37. kép: Tömő Zsiga bácsi portréja, Váncsod, 2019, kép forrása: saját fotó

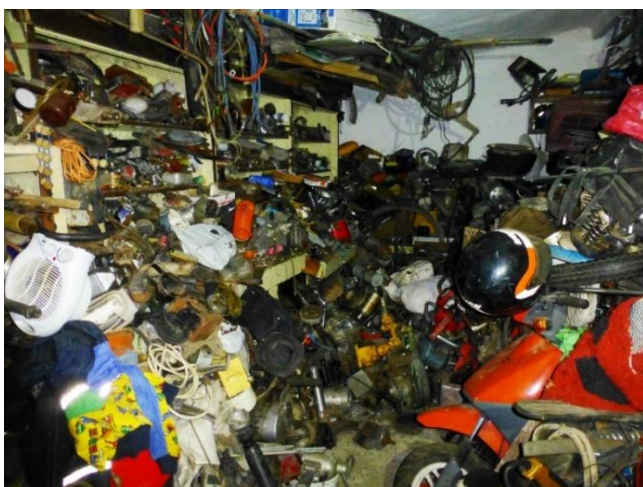
38. kép: Tömő Zsiga bácsi átalakított kertje a raktárak bejárataival, Váncsod, 2019, kép forrása: saját fotó

39. kép: Tömő Zsiga bácsi egyik raktára, Váncsod, 2019, kép forrása: saját fotó

40. kép: Zékány Dia, *Collection 1*, 2021, 75x100 cm, olaj, vászon, a raktárról készült munka, kép forrása: saját fotó

41. kép: Tömő Zsiga bácsi egyik raktára, Váncsod, 2019, kép forrása: saját fotó

42. kép: Önarckép Zsiga bácsi gyűjteményében, Váncsod, 2019, kép forrása: saját fotó

43. kép: Zékány Dia, *Composition 70*, 2021, 35x50 cm, pasztell, papír, a raktárról készült munka, kép forrása: saját fotó

44. kép: Tömő Zsiga bácsi egyik raktára, Váncsod, 2019, kép forrása: saját fotó

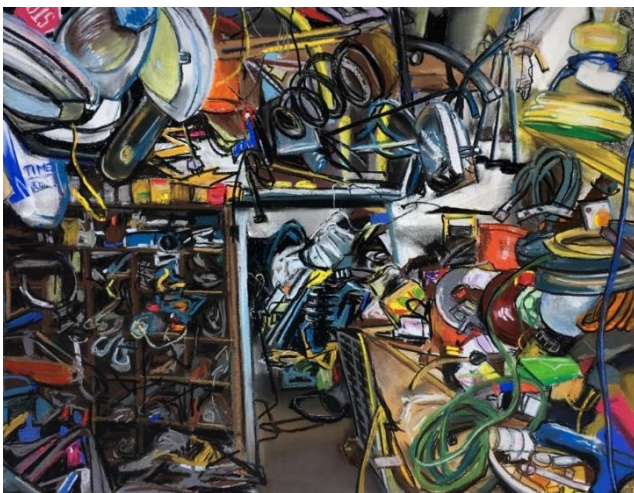
45. kép: Zékány Dia, *Composition 46*, 2021, 33x50 cm, pasztell, papír, a raktárról készült munka kép forrása: saját fotó

46. kép: Tömő Zsiga bácsi egyik raktára, Váncsod, 2019, kép forrása: saját fotó

47. kép: Zékány Dia, *Composition 48*, 2021, 50x65 cm, pasztell, papír, a raktárról készült munka, kép forrása: saját fotó

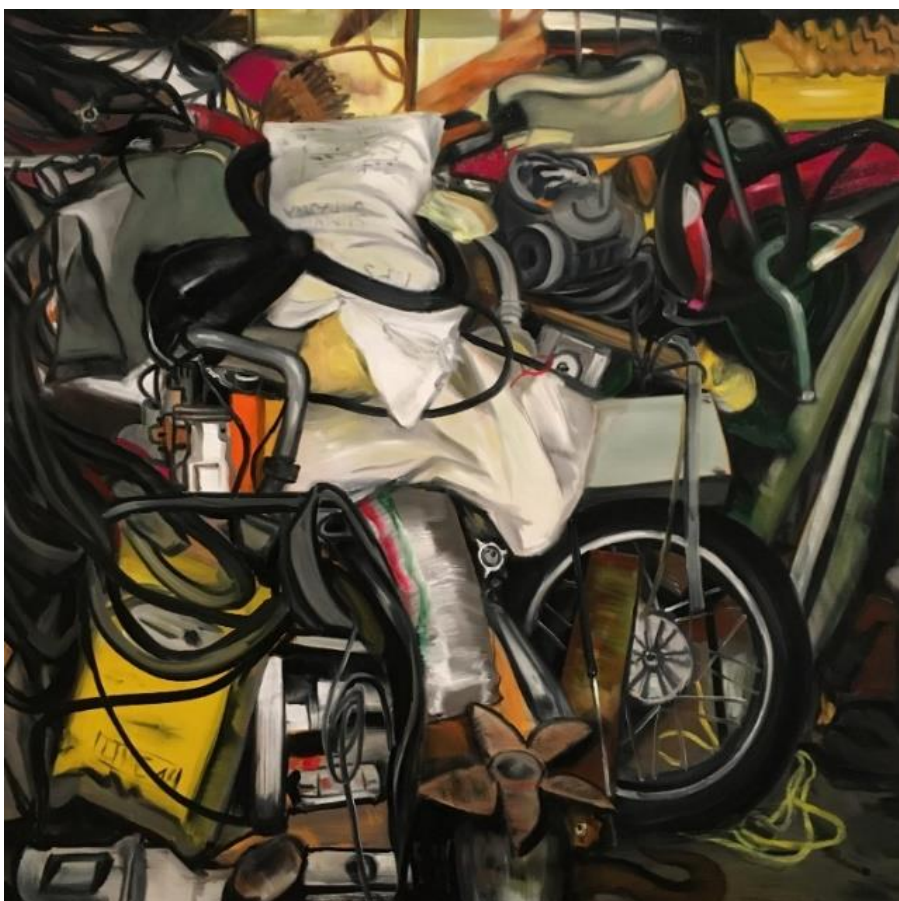

48. kép: Zékány Dia, *Composition 57*, 2021, 50x65 cm, pasztell, papír, a raktárról készült munka, kép forrása: saját fotó

49. kép: Zékány Dia, *Collection 8*, 2022, 65x90 cm, olaj, vászon, a raktárról készült munka, kép forrása: saját fotó

50. kép: Zékány Dia, *Collection 6*, 2022, 110x110 cm, olaj, vászon, a raktárról készült munka, kép forrása: saját fotó

51. kép: Zékány Dia, *Composition 71*, 2021, 50x35 cm, pasztell, papír, a raktárról készült munka, kép forrása: saját fotó

52. kép: Zékány Dia, *Composition 58*, 2021, 70x50 cm, pasztell, papír, a raktárról készült munka, kép forrása: saját fotó

53. kép: Tömő Zsiga bácsi egyik raktára, Váncsod, 2019, kép forrása: saját fotó

54. kép: Zékány Dia, *Collection 9*, 2022, 80x80 cm, olaj, vászon, a raktárról készült munka, kép forrása: saját fotó

Erdélyi helyszínek felkeresése (2019. április)

Olyan erdélyi városokat, falvakat kerestem fel, ahol a kulturálisan fellelhető nemzetiségi hagyományok karakteresen vannak jelen, és keveredik egymással a magyar, román, és a nemzeteken átívelő multikulturális befolyás. A magyar határhoz közelebb lévő városokba mentem el, mert gyerekként többször megfordultam ezen a vidéken, és a régi, családi baráti kapcsolatok felelevenítését segítségül tudtam hívni az alanyok felkereséséhez. 12 helyszínen voltam, 6 városban, amelyek a következők: Kalotaszentkirály, Magyargyerőmonostor, Magyarvalkó, Magyarókereke, Kolozsvár, Bánffyhunяд.

A kiutazás időpontját hóolvadás utánra kellett tenni, hiszen akkor váltak láthatóvá az udvarok, kertek tárgyai, különben okafogyottá vált volna a dokumentáció. „Egyébként a téli udvar kihasználatlan. Ezt mi sem jelzi jobban, mint hogy a havat nem hányják el az egész udvarból, csupán ösvényeket takarítanak tisztára a hótól, amelyeken a ház és melléképületei, illetve a ház és az utca között közlekedhetnek.”¹⁶⁵ Az emberek kedvesek voltak, nyitottak, befogadóak, mindenki szívesen látott, valójában örültek a „vendégnek”, annak ellenére, hogy nem nagyon értették miért dokumentálom a környezetüket, hiába igyekeztem elmagyarázni a koncepciót, de szerencsére ez nem okozott feszültséget, nem volt zavaró tényező.

Az erdélyi kultúrában talán még mindig egyfajta hagyományörzéseként jelen vannak, vagy legalábbis fellelhetőek a régi használati és dísz tárgyak, az udvarok klasszikus melléképületei, az építészeti sajátosságok, a népviselet, a szokások. Valószínűleg a történelmi és politikai okok, az ebből fakadó elszigeteltség, a kisebbségi magyar jelenlét Romániában, a Trianon utáni identitásmegőrzés „kényszere” miatt jobban konzerválódtak ezek a dolgok mint Magyarországon. Találtam olyan tárgyakat, amelyek akár identitás fenntartó- növelő hatásúnak mondhatóak, mint például a két méteres gereblye és kasza, fából készült mérleg és szita, teknő, szuszék (ácsolt láda), stb., amelyeket egyébként már nem használnak. Viszont nem sokáig lesznek ezek az udvarokban, a múlthoz köthető emlékek elhalványulnak, a fiatal generáció már más eszközöket vesz igénybe, a régi tárgyak is csak egy-egy portán láthatóak és érvényüket veszítik a hétköznapi életben, a múzeumok falai közé szorulnak, végül majd csak ott nyernek értelmet. Ez a tendencia Magyarországon, de Kínában, Japánban, vagy egy brazíliai kisváros lakóinál is megfigyelhető, tehát a jelenség általánosítható.

---

¹⁶⁵ Hofer Tamás, Fél Edit: Arányok és mértékek a paraszti gazdálkodásban, (1997), Ballasi Kiadó, 377.o.

55. kép: Kismihály Istvánné, csűr részlet, Kalotaszentkirály, 2019, kép forrása: saját fotó

56. kép: Bálint Palkó András, raktár részlet, Kalotaszentkirály, 2019, kép forrása: saját fotó

57-58. képek: Imre László, csűr, és előszoba részlet, Magyargyerőmonostor, 2019, képek forrása: saját fotó

59. kép: Bálint Palkó András, ácsolt láda a padlason, Kalotaszentkirály, 2019, kép forrása: saját fotó

Az udvarok, melléképületek jelenléte sok esetben nem volt egyértelmű, a porták főbejáratából, a lakóházak frontjáról nem mindig lehetett megállapítani, hogy van-e hozzá tartozó hátsó udvar. Néhány helyszínen szűk átjáró vezetett a raktárakhoz, ahol sokszor a családok legközelebbi, legrégebbi barátai sem jártak soha. Ezeket a helyiségeket a tulajdonosok talán már nem tartották fontosnak, lekezelően beszélnek róluk, vagy úgy tettek, mintha nem is lennének ott, esetleg szégyellték is őket, mert rumlisak voltak. Volt több olyan eset, hogy a tulajdonos szinte már el is felejtkezett a raktárjairól, mert több évtizede nem használta őket, nem is nyitotta ki az ajtajukat, pedig gyakran ezek a tárolók az udvar tetemes részét képezték. „Jaj, hát azt sem tudom én már, hogy mi van bennük!”- mondták nem egyszer. Jellemző volt a meglátogatott portákra (de az erdélyi falvak többségére is), hogy bár régen az állattartásból éltek, ma már csak nagyon kevés helyen tartanak állatot, de az ehhez szükséges helyiségek kihasználatlanul továbbra is ott vannak az udvarokban, és rendszerint nem bontják le őket. A funkciójuktól megfosztott épületeket sok esetben a fiatal családtagok, rokonok használják a már

nem kellő dolgok tárolására (például: gyerekjátékok, kinőtt ruhák, babakútorok, régi hifik, befőttesüvegek, videó kazetták, öreg konyhabútorok, paplanok, eltört használati és dísz tárgyak, sérült festmények, kádak, edények, faanyagok, dobozok, stb.). A lakóház mellett, az udvarban lévő terménytárolásra használt jellemző melléképületek (ezek portánként változtak): gabonás, kas, sütőház, kukoricás, góré, búzaszín, csűr, fásszín, kamra, pice, nyári konyha. Állattartásra használtak: istálló, pajta, akol, galambbúg, disznóól, állatfajtától függően különböző ól típusok. Egyéb: műhely, padlás, „pecu”, fészker, raktár, szerszámtároló, kerti WC.

60. kép: Vince János, raktár lett a régi szobából ahol egykoron nyolc családtag élt együtt, Kalotaszentkirály, 2019, kép forrása: saját fotó

61. kép: Vince János, a régi konyha ma ritkán használt műhely, Kalotaszentkirály, 2019, kép forrása: saját fotó

62. kép: Kiss Zoltán, használaton kívüli szoba, Kalotaszentkirály, 2019, kép forrása: saját fotó

63. kép: Imre László, szerszámos, Magyargyerőmonostor, 2019, kép forrása: saját fotó

64. kép: Imre Magdolna, padlás, Kolozsvár, 2019, kép forrása: saját fotó

65. kép: Vince János, használaton kívüli szoba, Kalotaszentkirály, 2019, kép forrása: saját fotó

66. kép: Ignác György, fásszín, Magyarókerke, 2019, kép forrása: saját fotó

67. kép: Ignác György, padlás, Magyarókerke, 2019, kép forrása: saját fotó

68. kép: Imre László, melléképület, Magyargyerőmonostor, 2019, kép forrása: saját fotó

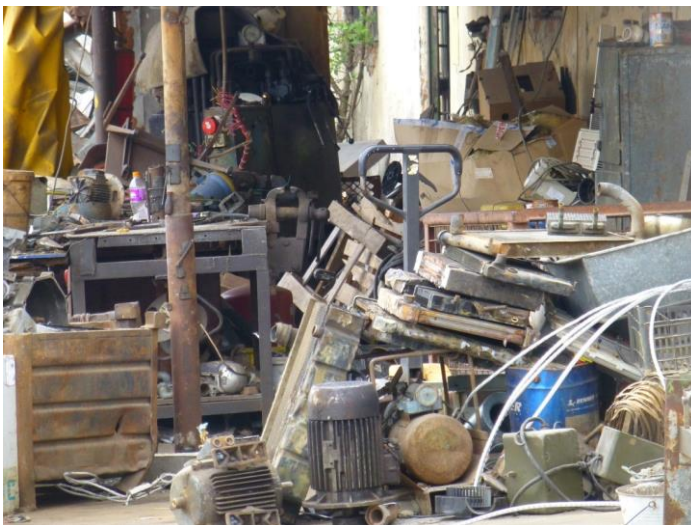
69. kép: Tósa Krisztián, padlás, Kolozsvár, 2019, kép forrása: saját fotó

70. kép: Tósa Krisztián, udvari raktár kívülről, Kolozsvár, 2019, kép forrása: saját fotó

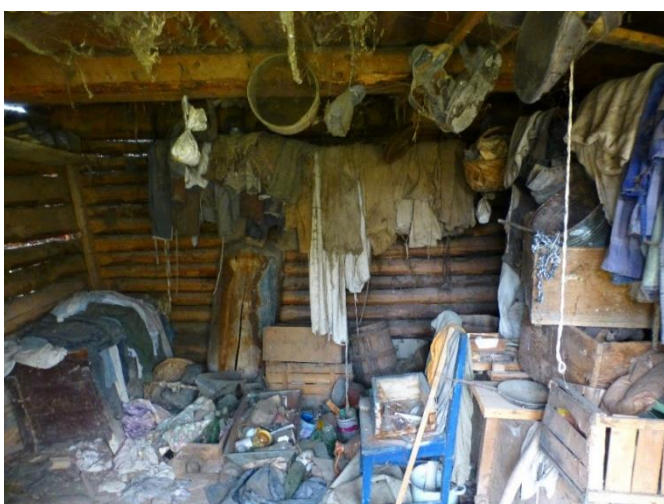
71. kép: Tósa Krisztián, udvari raktár belülről, Kolozsvár, 2019, kép forrása: saját fotó

72. kép: Udvar részlet, Bánffyhunяд, 2019, kép forrása: saját fotó

73. kép: Imre Ági szomszédjának udvara, Magyargyerőmonostor, 2019, kép forrása: saját fotó

74. kép: Bot Dénes, raktár, Magyarvalkó, 2019, kép forrása: saját fotó

A kijelentések mögött meghúzódó gyűjtögetési szokások Erdélyben is jellemzőek voltak, például: „Majd jó lesz ez még valamire!”, „Azért állnak halmokban a dolgok, mert építkezünk. Csak hát 15 éve.”, „Hát olyan szép, sajnálom kidobni!”, „Én kerestem azt a pénzt, amiből megvettem!”, „Há’ nincs nekem erre időm!”, „Hát most hova tegyem? Csak nem dobja ki az ember?!” Ilyen és ehhez hasonló magyarázatokkal el is lehet bagatellizálni azt a kérdést, hogy használhatatlan egy helyiség, vagy akár az egész udvar. Jellemzően a régi használati és dísz tárgyaiktól sem szívesen szabadulnak meg a tulajdonosok, akkor sem, ha már egyáltalán nem használják őket. Sokszor ezek rendkívül rossz állapotban vannak, vagy el is felejtkeztek róluk, de nem adják oda őket senkinek, még pénzért sem (nem úgy, mint régen a ’80-as ’90-es években), legalábbis nekem ez volt a tapasztalatom. Kötődnek az emberek a régi, értékesebb vagy esetenként semmilyen értékkel nem rendelkező felhalmozott tárgyaikhoz. „A ház is meg

az udvar is öregszik az emberrel.”- mondta Kismihály Istvánné Zentelkéről. Tehát kvázi nem nyúlnak hozzá semmilyen tulajdonukhoz, hagyják őket úgy ahogy vannak, idővel az enyészetté lesznek, vagy megöröklí egy rokon, aki majd talán kidob mindent.

Készítettem rövid interjúkat néhányukkal, kiemelek belőlük egy-egy részletet.

Bálint Palkó András édesanyja:

„... nekem nem kell az új. Ami régi, s ami még felvehető, s ami még szép, mer’ az a szép. Amit most csinálnak szép, mer’ új, mer’ szép, de nem olyan még az anyagja se mint amilyen vót a régi...”

Bálint Palkó András édesapja:

- „... és használja egyébként azokat, amiket elrak?”- kérdeztem.

- „Hát nem lehet tudni soha, hogy mikor mire használom. Valamire mindig. Valamire mindig. Azér’ rakosgatom el őket. Amit ténylegesen én is tudom, hogy nem jó semmire, azokat persze én is oda félredobom. De ameddig dolgozunk, addig mindig valamire szükség lehet. De veszekszünk ippeg eleget mi is itthon, hogy nem dobjuk el, mér’ nem teszünk túl rajta, de hát azért nem teszünk túl rajta, mert...”

- „De szerencse, hogy van helyük hova rakni, nem?”- kérdeztem.

- „Hát van..., de azér’ van a sok rumli mer nem nagyon van már hely se. Nem nagyon van hely se.”

Kismihály Istvánné:

„... igen, de hát nekem nincs, nem vót ennyi mindenem! S jöttek a vők, s amit tudtak hoztak, s rakták ide bé. S én meg kerengtem, mer’ mit csináljak? A pajta üres vót...” Ez esetben azt mesélte a majdnem 90 éves néni, hogy az unokái „blokkban” laknak a közeli nagyvárosban, és egyszerűen nincs elég helyük, ezért az összes olyan dolgot, ami nem kell nekik elhozták, és az állattartás híján üresen maradt udvar dűledező tárlóiba pakolták. Valójában a rokonságnak sincs már szükségük a sok „lomra”, de talán a fentebb említett okok miatt sem akartak megválni a tárgyaktól. Így az évtizedek óta gyűjtött holmik ugyanúgy szépen lassan feledésbe merülnek, mint a roskadozó melléképületek.

Találkoztam egy számomra érdekes jelenséggel, amely feltűnt mindenhol, ahol jártam. A különböző kötöző anyagok, például a zsinór, madzag, spárga, kötél, drót, fonál, vezeték, kábel, huzal, szegekre feltekert, feltűzdelt, akasztott, fellógatott tárolási formája. Nagyjából minden kiszolgáló helyiségben fellelhetőek voltak, az udvarokban, kertekben, nyári konyhákban, műhelyekben. Külön ezekről is van egy fotógyűjteményem, de csak néhányat

csatolok. Erről a szokásról Apukámmal készítettem egy rövid interjút, amiből a következő részletet idézem:

- „... ez egy ősi dolog, hogy az ember, miután már lett szege, akkor szegeket vert a kamrájába, és azokra rakta a dolgait. Hát jó, volt olyan, - a múzeumokba' a festményeken lehet látni-, hogy a lócára letette, de ami nem fért már oda, vagy könnyebb dolog volt, kisebb dolog, azt felakasztotta egy bevert szegre. A fába, falba bevert szegre felakasztotta, és ez valahogy így megmaradt. Látod itt is, nálam is megtalálható ez.”- mondta Apukám.

- „(...) de miért nincsenek egy helyen, összegyűjtve?”- kérdeztem.

- „ (...) Mert mindenhol van. Látod, még a ház falára is van felakasztva egy ilyen fogas szerű valami, ahol meg deszka van, ott egy deszkába bárhol be lehet verni [a szeget], aztán az ember nem törődött azzal, hogy egy melléképület hogy néz ki, bevert ide is, oda is szegeket, ahová éppen jutott, aszt' ráakasztotta a kaszát, a gereblyét, kapát, maradék drótokat. Mer' nem volt érdekes a magyar ember számára, hogy a hátsó udvara hogy néz ki. Ebben különbözünk, mondjuk az osztrákoktól, ahol semmi szemét nincsen. Mer' melléképület még csak van, de aszt' arra is ügyelnek, hogy hogy néz ki. Mifelénk ez szociálisan nem így alakult ki. Leszarta az ember, hogy hogy néz ki a melléképülete. Még kívül is, nemhogy belül. Belül aztán meg pláne! (...) Ott a praktikum sokkal, sokkal fontosabb szempont, mint a kinézet. Tehát fontosabb, hogy meglegyen egy szar darab drót, mint az hogy most azt hová teszem.”- mondta Apukám.

75. kép: Ignác György, raktár falára akasztott kötözőanyagok, Magyarókereke, 2019, kép forrása: saját fotó

76. kép: Imre Magdolna, raktár falára akasztott kötözőanyagok, Kolozsvár, 2019, kép forrása: saját fotó

77. kép: Ignác György, raktár falára akasztott kötözőanyagok, Magyarókerke, 2019, kép forrása: saját fotó

78. kép: Imre Magdolna, raktár falára akasztott kötözőanyagok, Kolozsvár, 2019, kép forrása: saját fotó

Úgy gondolom, hogy a Debrecen környéki és az erdélyi településekre szervezett utak nagyon eredményesek voltak, valójában a dokumentáció és anyaggyűjtés szempontjából még több dolog is teljesült, mint amire számítottam. Sok kapcsolatot sikerült összegyűjteni és mindenhová beengedtek. Több helyen voltam mintegy véletlenül, például amikor Tömő Zsiga bácsinak eszébe jutott egy barátja, aki szintén gyűjtöget, és elvitt hozzá. Sok összetevős egy hatékony és termékeny út kialakítása, például nagyon sokat jelentett a spontaneitás, a személyes jelenlétem egy-egy találkozó megbeszélésekor, fontos volt, hogy közeli barátaink ismerőseit kerestem fel, és az is, hogy a helyszíneken egyik ember ajánlott a másiknak. A vidékiek, falusiak nyitottak voltak, barátságosak, sokan a kertjükben, udvarukon ücsörögtek, beszélgettek amikor megérkeztem, ebből fakadóan könnyű volt őket megszólítani, egyből elindult egy párbeszéd, tehát gördülékenyen alakultak a látogatások.

Londoni helyszínek felkeresése (2019. október)

Többek között azért választottam Londont következő úti célnak, mert néhány magyar ismerősöm ott lakik, és számítottam a segítségükre a gyűjtögetők felkeresésében. Angliában körülbelül 300.000 magyar él - lehet, hogy többen, de sajnos nincs róla pontos adat-, a fővárosban megközelítőleg ennek a fele, így akár ki is jelenthetjük, hogy London a harmadik legnagyobb „magyar város”. Ezenkívül a korábban megfigyelt „magyar” rendetlenséget, felhalmozást, gyűjtögetést akartam párhuzamba állítani a „külföldivel”, kerestem bennük az esetleges összefüggéseket, ellentéteket, és próbáltam levonni következtetéseket. Továbbá a kis udvarok egyik legjellemzőbb példája a londoni sorház épületekhez kapcsolódik¹⁶⁶, amelyek a legtöbb esetben rendelkeznek hátsó kerttel, ilyen a terraced house¹⁶⁷ (másképpen row house), és a semi-detached house¹⁶⁸ is. Az udvarok jellemképek. Mindenki számára más feladatot töltenek be, másképp rendezik be őket, mást raktároznak bennük, más a hozzá fűződő viszonyuk. Az angolok habitusa nagyban különbözik a kelet-európaiktól, pedáns embereknek gondoljuk őket, a lakásaik, udvaraik sok esetben ápoltabbak, összeszedettebbek, rendezettebbek. Szerettem volna bepillantást nyerni a tipikus londoni sorházak hátsó udvaraiba, kertjeibe, legfőképpen azért, mert nem gondolnánk, hogy a tip-top házak néhol nagyon is rendetlen udvart takarnak, vagyis hogy a külső nem mindig árulja el a belsőt, bármennyire is úgy tűnik első pillantásra.

A rendetlen londoni hátsó udvarokról kutatva az interneten vettem észre, hogy számos cikket, blog bejegyzést¹⁶⁹ lehet olvasni a szomszédok panaszairól, feljelentésekről. A hoarderekre legtöbbször akkor lesz figyelmes a szomszédság, ha a környezetükben élő gyűjtögető tárgyai megjelennek a kertjében, a bejárat előtt, az utcafronton, tehát ha a ház falain kívülre „kifolyik” és láthatóvá válik mások számára is az illető enyhébb esetben hóbortja, súlyosabb esetben betegsége. Ilyenkor rendszerint méltatlankodásnak vagy követelőző reklamációnak adnak hangot a lakók, mert félnek például a rágcsálók elszaporodásától, fertőzésektől, esetleg a szagoktól, vagy egyszerűen csak nem akarják látni nap mint nap a rendetlen, felgyülemlett holmik, számos esetben szemét kupacok sokaságát. Majd felszólítják

---

¹⁶⁶ Alison Ravetz, Richard Turkington: The place of home, English domestic environments, 1914-2000, (1995), Routledge

¹⁶⁷ Stefan Muthesius: English Terraced House, (1984), Yale University Press

¹⁶⁸ Pamela B. Lofthouse: The Development of the English Semi-detached House: 1750-1950, (2012), University of York, Department of Archaeology, szakdolgozat

¹⁶⁹ <http://twssaidblog.blogspot.com/2009/03/backyard-disaster.html>

a hoardert, hogy takarítsa ki a környezetét, jórészt siker nélkül, és ez a civódás akár évekig is eltart, amíg hivatalosan is feljelentést nem tesz ellene a lakóközösség vagy az utca. Ezután egy takarítóbrigád a rendőrség közbenjárásával a tárgyak egy nagyobb mennyiségétől megszabadul. A város vagy település vezetésének hozzáállásától függ, hogy hogyan kezelik az egész kialakult helyzetet; segítő szándékkal, erőszakkal, esetleg közösségi edukációval oldják fel a problémát, amely egy ilyen nagytakarítás után sem mindig lesz jobb, és ahogyan a „Pszichológiai megközelítés” című fejezetben is írtam, a legtöbb gyűjtögető visszatér régi szokásához ha nincs terápiával korábban tartva a betegség.

Érdekes megjegyezni egyébként, hogy ilyen esetekről kevés magyar oldalt, vagy cikket találni, tehát ha vannak is nálunk feljelentések (nyilván vannak), akkor sem lesz belőlük újságcikk, vagy valamelyik portálon vezető hír. Angliában, Amerikában és Ausztráliában is úgy tűnik, hogy ennek a témának van hírértéke, néző és olvasó közönsége, és a reakciókat, kommenteket, olvasottságot elnézve ezek mondhatni szenzációhajhász¹⁷⁰ beszámolók. (Talán a katasztrófaturizmushoz lehetne a jelenséget hasonlítani, amikor tömegek egy másik ember életén szörnyülködnek, és manapság már komment zuhatagokkal is elárasztják az adott orgánomot.)

A Google Earth alkalmazáson még 2019 októberében volt arra lehetőség, hogy a műhold felvételekbe felülről bele lehetett zoomolni, és viszonylag közletről meg lehetett nézni az utcákat, a házakat, még nagyjából azt is, hogy melyik udvarban mi van. Hozzávetőleg fel is lehetett volna így térképezni a londoni sorházakat, hogy hova lenne érdemes bemennem, melyik udvar „elég rendetlen ahhoz”. (Persze ez nem úgy működik, hogy bekopogtatok az ajtón, és elmondom, hogy mit szeretnék, nemcsak azért mert az emberek nem nyitottak az ilyesmire, hanem mert veszélyes is, pedig valójában ez a legeredményesebb anyaggyűjtési eljárás.) 2020 januárjától kezdve viszont úgy tűnik, hogy korlátozta a Google Earth a ráközelítési lehetőséget, nem lehet már annyira rázummolni valamire, sokkal szemcsésebbé vált a kép, csak foltok látszanak, valójában már kivehetetlenek a formák. Valószínűleg a személyiségi jogok miatt változtatták meg a működését, ami természetesen érthető.

Egy ismerősöm barátja Kiss Katalin, kérésemre átküldött nekem néhány telefonnal készült képet, amelyeken időnként lefotózta a szomszédja kertjét az ablakából. Mindig változtak a lakók, és vele a felhalmozott tárgykupacok is, mégis valahogy állandóan rendetlen

---

¹⁷⁰ <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2922790/Family-home-buried-mountains-rubbish-collected-hoarder-owners-market-delight-neighbours.html>

volt a mellette lévő parcella, ami megnehezítette és most is kényelmetlenné teszi számára az ott élést.

79-80-81-82. kép: Kiss Katalin szomszédjának kertje, Wimbledon 37, Willmore End, London, 2018, képek forrása: Kiss Katalin

Vannak olyan londoni magyarok által vezetett blogok, amelyek a londoni élet sajátosságait, nehézségeit, és különféle tippeket osztanak meg azokkal, akik ki szeretnének költözni valamilyen okból. Visszatérő volt bennük az a figyelmeztetés, hogy az új bérlők nem mindig nézhetik meg belülről azt a lakást amit ki szeretnének venni, viszont javasolják, hogy a ház környezetét mindenképpen figyeljék meg. Milyen az előkertje, a hátsó kertje (ha be lehet látni), mert ha kupis, rendetlen a környezet, akkor a ház is olyan lesz, hiszen „olyan típusúak” a benne élők, akik kiadják a szobákat, és az ilyen közegetől óvakodni kell. A „Tiszta udvar, rendes ház” régi közmondás úgy tűnik, hogy egy érvényes, megfontolandó bölcsességként van jelen az ilyen döntésekben.

83. kép: Rendetlen előkert, London, 2017, kép forrása¹⁷¹

84. kép: Rendetlen udvar, London, 2012, kép forrása¹⁷²

Egy online magazin 2016-os cikkében¹⁷³ arra panaszkodik egy angol férfi, hogy a szomszédja már 10 éve gyűjtöget, de semmit sem érnek a vele való elbeszélgetések és felszólítások sem, 2 éve fel is jelentette őt, de a hatóságok még mindig nem csinálnak semmit. Pedig a gyűjtögető kertje rontja az utcaképet, és ahol ilyen típusú udvar van, ott nehezebb eladni egyéb ingatlanokat a környéken - állítja a cikk írója.

¹⁷¹ <https://www.shutterstock.com/hu/image-photo/london-england-february-28-2017-messy-601948280>

¹⁷² <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2277443/Rogue-landlords-create-sheds-beds-illegally-house-migrant-families.html>

¹⁷³ <https://www.thesun.co.uk/news/1768691/residents-fury-at-neighbour-who-stacks-his-garden-high-with-rubbish-including-rubble-corrugated-sheets-and-broken-down-machinery/>

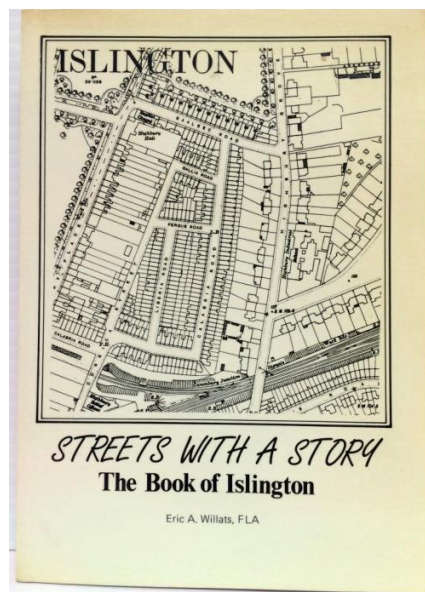
85. kép: A gyűjtögető kertje, Bradford, West Yorkshire, Anglia, 2016, kép forrása¹⁷⁴

Ahogy már korábban is írtam erről, a valamiben hiányt szenvedő, szegényebb, vagy nélkülözésben élő embereknél is jellemző lehet a gyűjtögetés, hiszen a „sosem lehet tudni, hogy arra a dologra mikor lesz szükség” elve áll fenn. A rossz lakhatási körülmények is hozzá tehetnek a rendtelenségnek ható látványhoz. A 18-19. századi és a jelenkori szegénynegyedek között sajnos vannak párhuzamok mindenhol a világban, így Angliában is. Korábban ideiglenesen felhúzott egy-két szobával rendelkező sorházakat építettek azoknak a munkásoknak, akik éppen hogy csak ki tudták fizetni a lakbérüket, miközben a gyári vagy egyéb munkaadójuk kihasználta, sok esetben sakkban tartotta őket. A nyomornegyedre használt „slum” szó 1825-ben jelent meg először írásban, az ilyen lakóövezetek a 19. század első felében váltak az angol városokra jellemzővé.¹⁷⁵ A népesség nagymértékű növekedése, és a mezőgazdaságról az ipari munkára történő váltás miatt az emberek a városokba mentek, ahol olcsó lakhelyek épültek rövid időre szóló bérleti szerződéssel, amelyeket eredetileg ideiglenes megoldásnak gondolt a város vezetése. Ezekbe a lakhelyekbe aztán idővel egyre több család zsúfolódott be, és a higiéniai viszonyok rohamosan rosszabbodni kezdtek. Erre a folyamatra jó példa Islington, amely egyébként London egyik jómódú környéke volt az 1800-as évek elején. Akkoriban a negyed lakossága 10.212 fő volt, majd 1891-re drasztikusan megnőtt 319.143 főre. Rengeteg új épület, tér és vasút építésébe kezdtek, de ahhoz a munkásokat és családjaikat is a környékre kellett költöztetni. Viszont a szegényebb néprétegek tömeges megjelenése miatt a terület tehető lakossága elköltözött, a nélkülözők egyre többen lettek, és hanyatlásnak indult a környék.

¹⁷⁴ <https://www.thesun.co.uk/news/1768691/residents-fury-at-neighbour-who-stacks-his-garden-high-with-rubbish-including-rubble-corrugated-sheets-and-broken-down-machinery/>

¹⁷⁵ <https://mult-kor.hu/a-bunzesrol-hires-nyomornegyedek-voltak-a-viktorianus-anglia-vadnyugata-20180726>

86. kép: Hátsó udvarok, Islington, London, 1960-as évek, kép forrása¹⁷⁶

87. kép: Eric A. Willats: Streets with a Story, The book of Islington, (1987), Islington Local History Education Trusta, a borítón látszik a városrész szerkezete a munkás sorházakkal, kép forrása¹⁷⁷

A második világháborúban nagy kárt szenvedett a körzet, sok rossz állapotban lévő terraced house-t lebombáztak, ezért valamennyire az önkormányzat újjáépített területeket, de ezután is túlsúlyos, és továbbra is szegénynegyed maradt. Ez csak az 1960-as években változott meg, amikor a középosztálybeli családok újra felfedezték a Georgian stílusú polgári házakat, amelyeket felújítottak, és a dzsentrifikáció következtében újra divat volt a tehetősebbeknek ide költözni, ezért ismét átalakult a negyed lakosságának összetétele. Islington a mai napig London legnépesebb kerülete.

88. kép: Szegény londoni családok egy munkás negyedben, 1901, kép forrása¹⁷⁸

¹⁷⁶ <https://londontopia.net/london-photos/photo-terraced-backyards-in-islington-in-the-1960s/>

¹⁷⁷ <https://www.amazon.co.uk/Streets-story-Islington-Eric-Willats/dp/0951187104>

¹⁷⁸ <https://www.bbc.com/culture/article/20150626-london-literatures-labyrinth-of-lost-souls>

89. kép: Gustav Doré, *London felett vasúttal*, 1872, fametszet, a *Londoni zárándoklat* című könyv illusztrációja

A 21. századi rabszolgaság közismert, számos tudósítás van arról, hogy mindenhol jelen van a világban, sokszor olyan helyeken is, ahol nem gondolnánk. A nagyvállalatok most is ugyanúgy kihasználják a szegényebb sorsú embereket, mint a 18-19. században, ami nagyon elkeserítő. A kapitalizmus, a tömegtermelés, a fogyasztói társadalom kritikájáról, a modern nyomornegyedekről, a slum-okról megannyi irodalom született, ilyen volt például Naomi Klein *No Logo* (1999)¹⁷⁹ című könyve is, amely elindított egy párbeszédet a kizsákmányoló társadalmunk kommunikációjáról. Napjainkban nagyon sok menekült lakik London külvárosaiban olyan helyeken, amelyek a 21. század nyomornegyedeiként definiálhatóak. A „*Why are londoners building slums in their backyards?*” (2012)¹⁸⁰ című cikk a rossz állapotban lévő munkás sorházak és azok udvaraiban felépített kisebb-nagyobb összetákolt építményekről ír, ahol a különböző származású munkavállalókat szállásolják el. A BBC is tudósított már többször a helyzetről, például 2012-ben: „Számos modern brit nyomornegyedet úgy jellemeztek, mint „fészereket ágyakkal”. Az illegális építményeket, amelyek némelyike veszélyes és nagyon szűkös is, a bérbeadók kínálják - gyakran a Nagy-Britanniába érkező illegális bevándorlóknak. Sok lakó pénzt küld a családjának Indiába, és közben több ezer fontot fizet az emberkereskedőknek is...”¹⁸¹ A menekülteket, bevándorlókat, engedély nélküli munkavállalókat számos esetben rossz körülmények között szállásolják el, egy szobában sokszor 5-6 ember is él, és a szegénység, a nyomor, a zsúfoltság, hozza magával annak

¹⁷⁹ Naomi Klein: *No Logo*, (1999), Knopf Kanada, Picador

¹⁸⁰ <https://www.citylab.com/equity/2012/11/why-are-londoners-building-slums-their-backyards/3867/>

¹⁸¹ <https://www.bbc.com/news/av/uk-17185294/sheds-with-beds-are-london-s-modern-day-slums>, nyersfordítás az angol cikk után

jellegzetességeit, például a szedett-vedett holmik sokaságát.¹⁸²

90. kép: Melléképületek, ahol 120 menekült lakott, Mill Hill, London, 2017, kép forrása¹⁸³

91-92. kép: „East End slum”, Wembley és Forest Gate, Tower Hamlets Road, London, 2013, képek forrása¹⁸⁴

93-94. kép: Wembley, és Tower Hamlets Road, London, 2013, képek forrása¹⁸⁵

¹⁸² <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2277443/Rogue-landlords-create-sheds-beds-illegally-house-migrant-families.html>

¹⁸³ <https://www.dailymail.co.uk/news/article-4956988/Shanty-town-Britain-Shameful-beds-sheds.html>

¹⁸⁴ <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2277443/Rogue-landlords-create-sheds-beds-illegally-house-migrant-families.html>

¹⁸⁵ <https://www.dailymail.co.uk/news/article-4956988/Shanty-town-Britain-Shameful-beds-sheds.html>

95. kép: „East End slum”, Forest Gate, Tower Hamlets Road, Kelet-London, 2013

A 95. kép az egyik angol cikk¹⁸⁶ illusztrációjaként jelent meg, de valószínűleg nem egy indiai, szíriai, afrikai menekült vagy bevándorló szobáját mutatja be, hanem egy magyarét, mivel a bal oldali képernyőn a „HÍREK” felirat tisztán olvasható, és a kép jobb oldalán az ágy mellett feltehetően egy magyar zászló függ.

Sokféle cég foglalkozik szemétszállítással, takarítással Angliában, ezek közül több is eco-friendly, odafigyelnek a recycling-ra, és a kerti szemét külön választására is. „Stress free” kínálatuk segítségnyújtás abban, hogy szétválasszák, kiszelektálják a nem kellő dolgokat, a még alapvetően használható tárgyakat pedig elviszik segítségnyújtó szervezeteknek, tehát ha nem tudja valaki, hogy mit hova kellene dobni, akkor ők segítenek benne, így a cég egyszerre sok terhet vesz le az ember válláról. Ilyenek például a Junk removal & rubbish Clearance¹⁸⁷, a Rubbish removal and collection in London¹⁸⁸, vagy a MCDonnell Skip Hire¹⁸⁹ magán szemétszállító cégek, amelyek olyan profi módon hirdetik magukat, mintha mentálhigiénés szolgáltatást nyújtanának. Nyilván azért van sokféle kínálat, mert van rá kereslet is. Magyarországon a kétévenkénti lomtalanítás alkalmával lehet a felgyülemlett dolgoktól megszabadulni ingyenesen, de nálunk is egyre több magáncég foglalkozik az erősebben szennyezett helyszínekkel (kb. 2007-től), „extrém takarítást”, vagy kényszertakarítást is vállalnak, és szakértelemmel, szelektíven, segítőkészen gyűjtik be a hulladékot.¹⁹⁰ A súlyos kényszeres

¹⁸⁶ <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2277443/Rogue-landlords-create-sheds-beds-illegally-house-migrant-families.html>

¹⁸⁷ <https://www.allyourjunk.co.uk/>

¹⁸⁸ <https://junkwize.com/>

¹⁸⁹ <http://mcdonnellskiphire.co.uk/>

¹⁹⁰ <https://www.ilan.hu/>, <https://kaoszirtok.hu/>, <https://www.cleanerscompany.hu/extrem-helyszinek-takaritasa/>

gyűjtögetők otthonait is ilyen és ezekhez hasonló cégek tisztítják. Itthon legtöbbször a szomszédok bejelentésére az ÁNTSZ és/vagy az önkormányzattól a jegyző rendelheti el az érintett lakóhely kényszertakarítását.¹⁹¹

A londoni Junk removal honlapján többek között az alábbi fényképpel is illusztrálnak.

96. kép: Lara Favaretto, *Monumentali Monument IV*, 2012, kép forrása¹⁹²

Amikor kerestem a kép forrását kiderült, hogy ez valójában egy műalkotás, egy helyspecifikus installáció, Lara Favaretto munkája *Monumentali Monument IV*. (2012) címmel, amely a 13. kasseli Documenta-ra készült.¹⁹³ A szemét művészetben való felhasználása a 20. századi művészet második felétől egy közkeletű dolog, viszont különösen érdekesnek találtam, hogy ezt az installációt pont egy ilyen megvilágításból, a véletlen folytán sikerült megismernem. Ez a megmosolyogtató hivatkozás jobban ráirányította a figyelmemet erre a megközelítésre, és megismertem több olyan képzőművészt, akik a hulladékot felhasználva, vagy azokból inspirálódva készítettek műtárgyakat. A „művészet szemétből”, „rubbish as art” gondolatok azt a kérdést feszegetik, hogy mit is nevezünk művészetnek, meddig művészet még valami, és hogy hol vannak ebben a határok?¹⁹⁴ A „Kortárs művészeti párhuzamok” című fejezetben több ilyen művet is elemzek.

---

¹⁹¹<https://budapestkornyeke.hu/az-undorito-patkanyfeszekben-haztetoig-ert-a-szemet-kenyszertakaritast-rendeltek-el/>

¹⁹² <https://nicolatriscott.org/2012/06/11/ruins-conflict-culture-and-science-documenta-13/>

¹⁹³ <https://www.youtube.com/watch?v=6bjN0wy4vMw>

¹⁹⁴ <https://modernartisrubbish.com/modern-art-can-rubbish-mair39/>

A londoni tanulmányúthoz kapcsolódó festészeti előképek

Ahogy korábban említettem, Londonnak, mint minden nagyvárosnak voltak és vannak szegénynegyedei. A „backyards”-al rendelkező sorházak rendetlen, koszos udvarairól is készültek felvételek a századelőn, amelyek megihlették a kor alkotóit.

97. kép: Princess Road, Lambeth, London, 1914, kép forrása¹⁹⁵

98. kép: 29-39 Richard Street, London, 1961, kép forrása: London Picture Archive

99. kép: Goreleston Street, 1937, London, részlet, kép forrása: London Picture Archive¹⁹⁶

Több angol művész is festett a londoni hátsó udvarokról a 20. század első és második felében. Olyan alkotóktól válogattam néhány példát, akik rendezetlen portákat ábrázoltak, ehhez az *East*

¹⁹⁵<https://www.magnoliabox.com/products/rear-of-houses-prior-to-slum-clearance-princess-road-lambeth-london-1914-2621488>, screenshot, és London Picture Archive

¹⁹⁶ <https://www.londonpicturearchive.org.uk/home?WINID=1656877747356>

End Vernacular: Artists Who Painted London's East End Streets in the 20th Century (2017)¹⁹⁷ című könyvet hívtam segítségül, amely az East London Group-ról¹⁹⁸, egy londoni művészcsoporthoz szól. Ők 1928-1936 között dolgoztak és állítottak ki együtt, többnyire munkásosztálybeli, amatőr, realista festők voltak, de némelyikük a Slade School of Fine Art-ban tanult. Tagjai között volt például Charles Mahoney, John Bratby, Ruskin Spear, Stanley Spencer, Walter Steggles, William Coldstream. A kor kiemelkedő művészeivel szerepeltek kiállításokon, sajtóvisszhangot és támogatást is kaptak, tanáraik között volt John Albert Cooper, Phyllis Bray, és Walter Sickert is. Az East London Group rajzai és festményei a látványelvű festészet hagyományait követték, olyan épületeket, utcákat és életformákat mutattak be, amelyek ma már nem léteznek. Munkáik jellemzően a mai Spitalfields területén készültek, mert ezen a környéken éltek az alkotók, vagy itt voltak a műtermeik.¹⁹⁹ Belőlük nőtte ki magát később a Londoni Iskola²⁰⁰ művészeti irányzat, ahol a művek szintén a hétköznapi életet tematizálták. Közülük például Lucian Freud is festett szemetes hátsó udvart ábrázoló képeket.

100. kép: Walter Steggles, *Old Houses, Bethnal Green*, 1929, kb. 13x18 cm, olaj, vászon, kép forrása²⁰¹

101. kép: Walter Steggles, *Roofs*, 1930, méretről nincs adat, olaj, vászon, kép forrása²⁰²

¹⁹⁷ Gentle Author: *East End Vernacular, Artists Who Painted London's East End Streets in the 20th Century*, (2017), Spitalfields Life Books

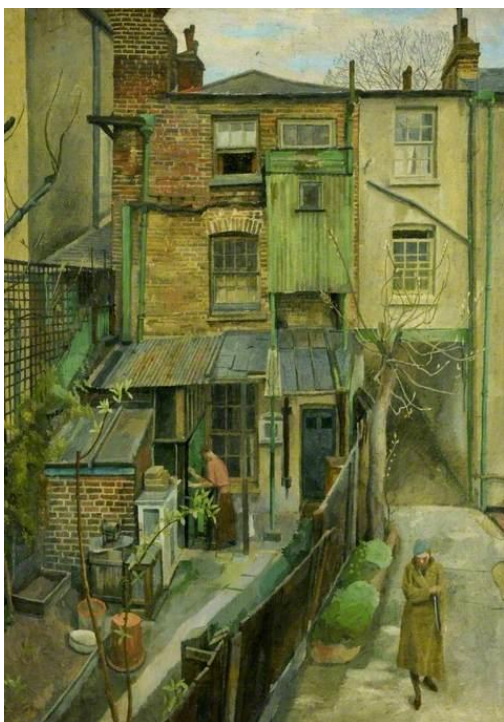
¹⁹⁸ <http://www.eastlondongroup.co.uk/group-history/4572586482>

¹⁹⁹ <https://spitalfieldslife.com/2017/07/30/dorothy-bishop-in-bethnal-green/>

²⁰⁰ <https://www.tate.org.uk/art/art-terms/s/school-london>

²⁰¹ <https://spitalfieldslife.com/2017/07/26/harold-walter-steggles-artists/>

²⁰² <https://hu.pinterest.com/pin/123426846021939004/>

102. kép: Charles Mahoney, *Hampstead Backs*, 1940 körül, 52,8x37,4 cm, olaj, vászon, kép forrása²⁰³

103. kép: Charles Mahoney, *Barnyard*, 1940 körül, 40,6x35,6 cm, olaj, vászon, kép forrása²⁰⁴

104. kép: Charles Mahoney, *Outhouses*, 1940 körül, 30,5x35,5 cm, olaj, vászon, kép forrása²⁰⁵

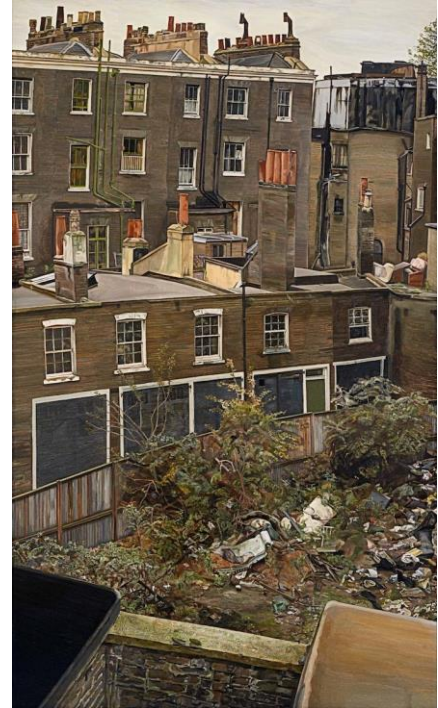
---

²⁰³ <https://artuk.org/discover/artworks/hampstead-backs-london-72306>

²⁰⁴ <https://artuk.org/discover/stories/charles-mahoney-teacher-artist-gardener>

²⁰⁵ <https://artuk.org/discover/stories/charles-mahoney-teacher-artist-gardener>

105. kép: Lucian Freud, *Waste Ground, Paddington*, 1970, 71x71 cm, olaj, vászon, kép forrása²⁰⁶

106. kép: Lucian Freud, *Wasteground with houses, Paddington*, 1970-1972, 167,5x101 cm, olaj, vászon, kép forrása²⁰⁷

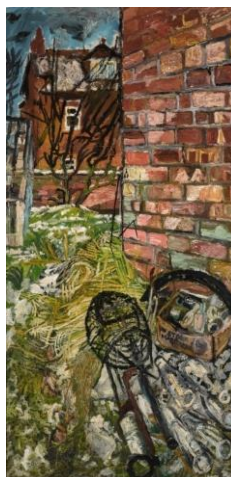
107. kép: Ruskin Spear, *A Royal Ordnance Factory Explosion, Hereford*, 1945, olaj, vászon, méretről nincs adat, kép forrása²⁰⁸

---

²⁰⁶ <https://www.christies.com/en/lot/lot-5846118>

²⁰⁷ <https://www.wikiart.org/en/lucian-freud/wasteground-with-houses-paddington-1972>

²⁰⁸ <https://artuk.org/discover/artworks/a-royal-ordnance-factory-explosion-hereford-7498>

108. kép: John Bratby, *Courtyard with Washing*, 1956, 122x172,7 cm, olaj, vászon, kép forrása²⁰⁹

109. kép: John Bratby, *Backyard with house and rubbish*, 1956, 177x92 cm, olaj, vászon, kép forrása²¹⁰

110. kép: Dorothy Bishop, *Looking towards the City of London from Morpeth School*, 1961, méretről nincs adat, olaj, vászon, kép forrása²¹¹

111. kép: Peri Parkes, *Condor St, Stepney*, 1977-80, méretről nincs adat, kép forrása²¹²

112. kép: Peri Parkes, *House in the East*, 1980-81, méretről nincs adat, olaj, vászon, kép forrása²¹³

²⁰⁹ <https://artuk.org/discover/artworks/courtyard-with-washing-34120>

²¹⁰ <http://www.artnet.com/artists/john-bratby/backyard-with-house-and-rubbish-GmVZ9XuJnBpcn2RJtFXjbQ2>

²¹¹ <https://spitalfieldslife.com/2020/12/05/favourite-east-end-artists/>

²¹² <https://www.periparkes.com/gallery>

²¹³ <https://spitalfieldslife.com/2019/12/02/peri-parkes-conder-st-paintings/>

113. kép: Peri Parkes, *Condor St, Stepney*, 1980, 40,6x70 cm, olaj, vászon, kép forrása²¹⁴

114. kép: Peri Parkes, *Conder St 3, House in the East*, 1980-81, méretről nincs adat, kép forrása²¹⁵

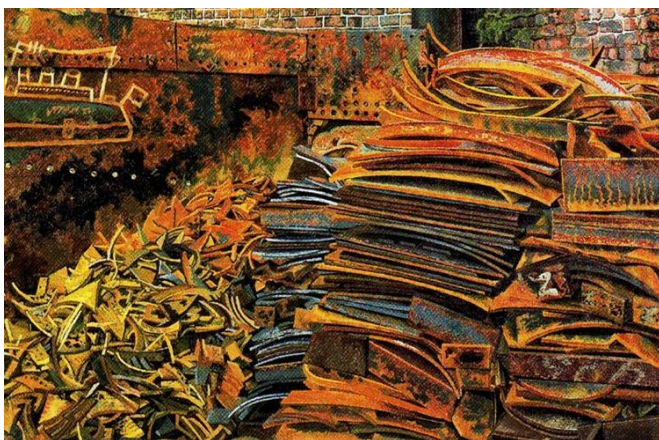
115. kép: Grace Oscoft, *Iron Foundry*, 1935 körül, méretről nincs adat, olaj, vászon, kép forrása²¹⁶

---

²¹⁴ <https://www.abbottandholder-thelist.co.uk/henry-silk-east-end-vernacular/>

²¹⁵ <https://www.periparkes.com/gallery>

²¹⁶ <https://spitalfieldslife.com/2021/03/21/grace-oscoft-painter/>

116. kép: Stanley Spencer, *The scrap heap*, circa 1930, 50,7x76,1 cm, olaj, vászon, kép forrása²¹⁷

117. kép: Stanley Spencer, *Geese run*, 1949, méretről nincs adat, olaj, vászon, kép forrása²¹⁸

118. kép: Stanley Spencer, *The blacksmith's Yard, Cookham*, 1932, méretről nincs adat, olaj, vászon, kép forrása²¹⁹

A 118-as kép, Stanley Spencer *The blacksmith's Yard, Cookham* (1932) című műve áll legközelebb a munkáimhoz, ez „hasonlít” kvázi a legjobban arra, amit csinállok. Nyilván nem szükséges ennyire direkt párhuzamokat keresni, de ha csak egyetlen (nem kortárs) festményt kellene kiválasztanom amit hivatkozási alapnak tekinthetek, akkor ez lenne az. A mű egy

²¹⁷ <https://www.wikiart.org/en/stanley-spencer/the-scrap-heap>

²¹⁸ <https://www.wikiart.org/en/stanley-spencer/geese-run>

²¹⁹ <http://www.kwantes.com/SSG%20website/location/location238.html>

kovácsműhely szűkebb kivágású udvarrészletét ábrázolja, az egymásra halmozott különböző tárgyak, fémhulladékok és eszközök uralják a képteret, figura megjelenítése nélkül. A részletgazdagon megfestett realista ábrázolásmódot, az egységes meleg színhang, téglavörösök, barnák dominálják és teszik kiegyensúlyozottá a kompozíciót.

Londoni helyszínek felkeresése

A londoni utamnál minden addiginál többet dolgoztam a magánszemélyek és az intézmények hivatalos megkeresésén, a találkozók megszervezésén, de úgy tapasztaltam, hogy az emberek nem voltak nyitottak, nem bíztak meg bennem sem az emailek, sem a telefonos beszélgetések alkalmával, nem voltak pozitívak a visszajelzések, és nagyon nehézkesen ment az egyeztetés. A gyűjtögetéshez, annak megmutatásához számos esetben egyfajta szégyenérzet kapcsolódik, ezért is történhetett az, hogy a megbeszélte időpontok többségét az utolsó pillanatban lemondták. A későbbiekben úgy fogom megszervezni az útjaimat, hogy személyesen is kapcsolatba tudjak kerülni a potenciális gyűjtögetőkkel, mert a gyakorlat azt mutatta, hogy hiába ajánlottak engem ismerősök, a londoniak nem szívesen engednek be a házukba egy idegent, vagy olyan embert, akivel nem találkoztak korábban már élőben. (Ez teljesen ellentétben volt az erdélyi tapasztalataimmal.) A meglátogatott alanyoknál is az segített, hogy ott voltam az első találkozásnál, tudtam velük beszélgetni, ami után már nyitottabbak voltak arra, hogy beengedjenek a privát szférájukba. Végül lett egy kisebb anyagom, többnyire a külvárosból, és a *London calling* festmény sorozatom ebből készült.

119-120-121-122-123. képek: Műhely és udvara, Croydon, London, 2019, képek forrása: saját fotó

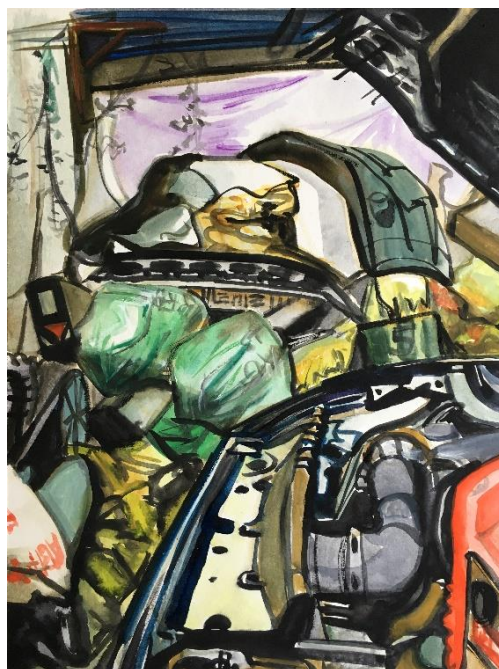
124. kép: Zékány Dia, *London calling I*, 2019, 110x150 cm, olaj, vászon, a műhelyről készült festmény, kép forrása: saját fotó

125. kép: Zékány Dia, *London calling III*, 65x95 cm, olaj, vászon, a műhelyről készült festmény, kép forrása: saját fotó

126. kép: Zékány Dia, *London calling II*, 2019, 180x130 cm, olaj, vászon, a műhelyről készült festmény, kép forrása: saját fotó

127. kép: Zékány Dia, *London calling IX*, 2020, 30x20 cm, akvarell, papír, a műhelyről készült festmény, kép forrása: saját fotó

128. kép: Zékány Dia, *Collection 3*, 2022, 100x65 cm, olaj, vászon, Ormay László raktáráról készült festmény, kép forrása: saját fotó

129. kép: Kevin Tinneny lakása az utcáról, Croydon, London, 2019, kép forrása: saját fotó

130. kép: Kevin Tinneny portréja, Croydon, London, 2019, kép forrása: saját fotó

131-132. kép: Kevin Tinneny nappalija és kertje, Croydon, London, 2019, képek forrása: saját fotó

133-134-135. képek: Kevin Tinneny kertje, Croydon, London, 2019, képek forrása: saját fotó

136. kép: Zékány Dia, *London calling V*, 2020, 100x65 cm, olaj, vászon, Kevin Tinneny kertjéről készült festmény, kép forrása: saját fotó

137. kép: Zékány Dia, *London calling VIII*, 2020, 65x50 cm, olaj, vászon, Ormay László raktáráról készült festmény, kép forrása: saját fotó

138. kép: Ormay László raktára, Croydon, London, 2019, képek forrása: saját fotó

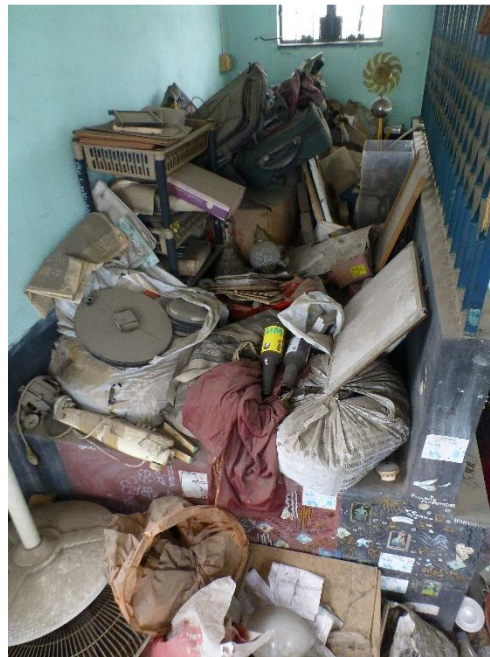
139. kép: Zékány Dia, *London calling VI*, 2020, 55x45 cm, olaj, vászon, Paolo Francis raktáráról készült festmény, kép forrása: saját fotó

A gyűjtögetés nemzetközsége

A magán szervezésű útjaimon nem a kutatás volt az elődleges szempont, mégis hozzásegítettek a munkám egészéhez, a tézisem alakulásához, a gyűjtögetés nemzetközi jelenséggé tágításához. Ilyen volt az 1 hónapos utam Indiában (2019. június-július), és egy kisebb körút Egyiptomban (2020. március). Művészeti praxisomban ezeket a képanyagokat a későbbiekben fogom feldolgozni.

140. kép: Raktárnak használt hátsó szoba, Kairó, Egyiptom, 2020, kép forrása: saját fotó

141. kép: Lakóház legfelső szintjén lévő használaton kívüli szobaresz, Kalkutta, India, 2019, kép forrása: saját fotó

142. kép: Felhalmozott tárgyakkal teli lakóhely utcára nyíló ajtókkal, Kalkutta, India, 2019, kép forrása: saját fotó

A „Szociológiai megközelítés” és a „Pszichológiai megközelítés” című fejezetekben lévő hivatkozásaim bár különböző országok íróitól származnak, mégis főként európai és amerikai a szakirodalmi válogatás. Valószínűleg azért van ez így, mert ezekben az országokban kiemelkedőbben foglalkoztak a betegség felismerésére, feltérképezésére irányuló kutatásokkal, és az angliai, amerikai kutatók egymás publikációira kereszthivatkoznak. Ez persze nem azt jelenti, hogy a világ többi részén kevésbé lenne a jelenség problematikus. Ahogyan korábban is írtam, a kényszeres gyűjtögetés egy határoktól, kultúráktól független, Amerikától Európán keresztül Távol-Keleten át Ausztráliáig jelen lévő, nemzetközi probléma. Eddigi utazásaim alkalmával én is mindenhol találkoztam vele. Az internetes keresések viszont sokkal nehezebben, és sokkal kevesebb találatot hoznak ki például a közel-keleti régiók eseteiről, vagy Indiáról, pedig személyesen tapasztaltam, hogy a szegényebb negyedekben az emberek mennyire fel tudják halmozni a nyitott tetőtereikben, udvaraikban, házaikban, kunyhóikban, és az utcán is a különböző tárgyalmokat. Ebben közrejátszhat az is, hogy az említett országokban nagy átlagban többen élnek egy háztartásban, akár több generáció is együtt, így kvázi kevesebb hely és lehetőség marad a felhalmozásra. Indiában, Brazíliában, az arab és közel-keleti államokban, de még a Balkán és mediterrán országok térségeiben is sokkal jobban használják a köztérket az emberek, akár egész délután kiülnek az utcára, vagy parkokba, beszélgetnek, ismerősökkel találkoznak, tehát az interakció, a szocializáció építő jellegűek, segítenek abban, hogy ne alakuljon ki az elszigeteltség. Úgy „könnyebb” gyűjtögetni ha van hová, például egy több szintes amerikai házban egyedülállóként, vagyis a korábban említett izoláltság nagyban hozzátesz a kényszeres gyűjtögetés kialakulásához.

143. kép: Egy utcán élő férfi háza, Kalkutta, India, 2019, kép forrása: saját fotó

144. kép: A Bolobas család háza, 19 Boonara Ave, Bondi Beach, Sydney, 2015, kép forrása²²⁰

145. kép: Az Al Nada utca egyik hátsó udvara, Katar, Doha, 2014, kép forrása²²¹

146. kép: Shanghai utca, Kína, 2021, kép forrása: Kay Ye fotóművész képe (beleegyezésével használom)

²²⁰ [https://www.dailymail.co.uk/news/article-2922790/Family-home-buried-mountains-rubbish-collected-
hoarder-owners-market-delight-neighbours.html](https://www.dailymail.co.uk/news/article-2922790/Family-home-buried-mountains-rubbish-collected-hoarder-owners-market-delight-neighbours.html)

²²¹ <https://www.asergeev.com/pictures/archives/compress/2014/1379/16.htm>

Japánban a kutatások szerint egyre több gyűjtögető van.²²² Ott is nehéz meghúzni a határt a még egészséges és a már egészségtelen gyűjtögetés között, különösen azért, mert az úgynevezett „Mottainai” szellemiségét sokan tisztelik és gyakorolják. A szó a sajnálat érzetét fejezi ki, jelentése „Micsoda pazarlás!”, amely a japán kultúra évszázados hagyományainak része, 2002-től pedig ez a környezetvédelem népszerűsítésének szlogenje is.²²³ Így egyes gyűjtögetők még büszkék is magukra, mert úgy gondolják, hogy helyesen cselekszenek azzal, hogy mindent összegyűjtenek, felhalmoznak.

147. kép: Hideyuki Aizawa háromszintes háza tele van szeméttel így ő az utcán él, Nagoya City, Aichi Prefecture, Japan, 2016, kép forrása²²⁴

A japán és a nyugati hoarding közötti megegyezések és különbségek elemzésébe nem megyek bele részletesen, de az megállapítható, hogy nagyon hasonló jegyeket mutat: „A kényszeres gyűjtögetés gyakorisága és klinikai jellemzői a kényszeres gyűjtögetés OCD-s alanyok körében hasonlóak voltak a nyugati országokban közöltekhöz, ami alátámasztja a transzkulturális konzisztenciát.”²²⁵ Természetesen olyan egyből felismerhető különbségek vannak, hogy ázsiai írásjeleket találunk a tárgyakon (ezt a fejezet elején említettem), vagy manga figura gyűjtemény van a laptop körül, de esetenként a kulturális jellegzetességekből is leolvashatjuk, hogy hol

²²² A National Library of Medicine riportja szerint: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32181397/>

²²³ <https://www.unep.org/ietc/news/video/mottainai-rethink-your-waste>,
<https://www.tofugu.com/japanese/mottainai/>

²²⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=jTg-UuoP0JE>, screenshot a videóból

²²⁵ <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/20414175/>, nyersfordítás az angol cikk után

vagyunk. Az ázsiai országokban a kisméretű, szűk lakások, a különböző rovarok és a magasabb páratartalom miatt sokszor felakasztva tárolják a holmijaikat az emberek. Tipikus például az, amikor egy kihúzott zsinóron kampókra akasztva lógnak a zacskók, különféle tárolók.

Japánban gyakori a társadalmi elvonulás vagy szociális visszavonulás egy formája, amely olyan mértékben érint súlyosan embertömegeket, hogy már nevet is adtak a jelenségnek, ez a „hikikomori”²²⁶. Főként a tinédzserekre és fiatal felnőttekre jellemző (de az idősebb generáció tagjai sem kivételek), akik szüleik otthonában vagy saját albérletükben remetékké válnak, és hónapokig vagy évekig képtelenek dolgozni vagy iskolába járni, illetve elhagyni a lakást.²²⁷ Az ő esetükben is nagyon gyakori a rendetlen gyűjtögetés, a kényszeres felhalmozás. Japán pszichiáterek először 1998-ban írtak róla, azóta ez a szimptóma a „kapunyitási pánikkal” is összefüggésbe került²²⁸, a Covid19 pandémia miatt pedig még erősebbé vált. A hikikomori sok esetben jár pszichotikus betegségekkel, például szorongásos zavarokkal, poszttraumás stresszel, hangulatingadozással, depresszióval, skizofréniával vagy más személyiségzavarokkal, különböző OCD-s kényszerbetegségekkel. „A 127 millió emberből körülbelül 3-4 millió embert érint, azaz a társadalom nagyjából 3 százalékát. (...) A hikikomorit általában az iskolai, vagy munkahelyi sikertelenség váltja ki, egy bizonytalan ember válasza a felnőtté válás nehézségeinek elkerülésére, teljes ignorálására. (...) Általában ezek az emberek nem tudják kezelni a stresszt, és a társadalmi nyomást, ami a felnőttkorban rájuk zúdul, és így menekülnek el a probléma elől. Ezt az is bizonyítja, hogy a 3-4 millió beteg 33,9 %-a tinédzser, 38,9 % a húszas éveiben jár és 23,7 % jár a harmincas éveiben. Mivel az elvárások általában a férfiakkal kapcsolatban magasabbak - hiszen nekik kell eltartaniuk a családot -, ezért nem meglepő, hogy 80%-uk férfi.”²²⁹

Nyilván mások az ázsiai országok szokásai, helyhasználatuk, berendezési tárgyaik, a rendhez való viszonyuk, de ahogyan a csatolt képeken is látható, a rendetlenség, az összevisszaság, a halmokban álló felgyülemlett tárgyak struktúrája megegyezik az eddig látottakkal.

---

²²⁶ <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4912003/>

²²⁷ <https://mipszi.hu/cikk/210805-ne-bantsatok-hikikomorit>

²²⁸ <https://www.bbc.com/news/magazine-23182523>

²²⁹ https://corvonusonline.blog.hu/2013/05/24/mi_lesz_veled_japan_395

148. kép: Hikikomori szoba, Japán, 2017, kép forrása²³⁰

149. kép: Hikikomori szoba, Japán, 2014, kép forrása²³¹

---

²³⁰ <https://stringfixer.com/tags/hikikomori>

²³¹ <https://japaninsides.com/hikikomori-the-people-who-choose-to-live-in-extreme-isolation/>

KORTÁRS MŰVÉSZETI PÁRHUZAMOK

A fogyasztói társadalom, a tömegtermelés, a sorozatgyártás amelyben élünk átformálta a tárgyakhoz való viszonyunkat. A tárgyak termékké alakulnak, amelyek rövid, meghatározott időn belül tönkremennek, szemétté válnak. Ez köztudott, rengeteg elemzés olvasható a témáról. Már több mint fél évszázada folyik diskurzus a szemét újra kategorizálásáról, hogy hogyan lehetne ismét használni őket, másképpen legyártani, más anyagokkal dolgozni, stb. A tematika kortárs művészeti oldalról való megközelítése az amire most fókuszálok, ezen belül is olyan művészeti alkotásokról írok, amelyek valamilyen módon párhuzamba állíthatóak a gyűjtés, gyűjtögetés, hulladék, tárgy felhalmozás, halmozás, témaköreivel. A '80-as évek óta egyfajta „utángyártott” művészet megjelenéséről beszélhetünk²³², amely a kollázs, assemblage, és ready-made műfajokkal új terepet nyitottak meg annak, hogy a talált tárgyakat, használati tárgyakat beépítették a művészek a műtárgyakba, vagy maguk a hétköznapi eszközök váltak műtárggyá. (Ez a folyamat valójában már a 20. század elején elkezdődött, ilyen például Duchamp *Forrás* című műve is.)

A londoni tanulmányutam alkalmával elmentem a University Collage London-ba meghallgatni egy előadást, amely az UCL Research Laboratory munkájáról szólt és a **Christoph Lindner** és **Miriam Meissner** szerkesztette *Global Garbage: Urban Imaginaries of Waste, Excess, and Abandonment* (2015)²³³ című kiadványról, annak elemzéséről, a szemét disztópikus valóságáról.²³⁴ Az esemény plakátját az indiai származású Vivan Sundaram installációjával illusztrálták, amelyben a művész egy városképet épített, kizárólag szemétből, mintegy újra értelmezve és kigúnyolva az építészek sok esetben utópisztikus és félresikerült városépítészeti álmait, törekvéseit. A könyv azt vizsgálja, hogy a különféle formákban megjelenő szemetet a jelenlegi városi környezetben, és a különböző kreatív és kulturális gyakorlatokban az emberek milyennek tapasztalják, hogy képzelik el, hogyan állítják elő, hogyan kezelik, szállítják, dolgozzák fel, vagy éppen hogyan rejtik el és miként esztétizálják²³⁵.

---

²³² Kollár Zsófia Anna: „Túlélés pöcök!”, Talált tárgyak és gyűjteményszemlélet a képzőművészetben, Szakmódszertani szakdolgozat, (2017), Magyar Képzőművészeti Egyetem

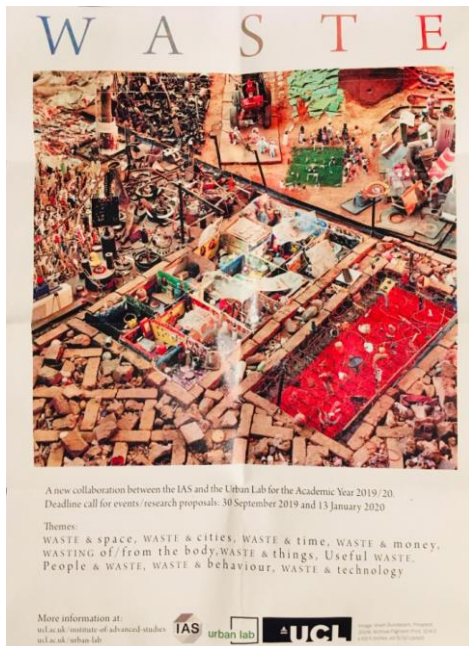
²³³ Christoph Lindner, Miriam Meissner (szerk.): *Global Garbage: Urban Imaginaries of Waste, Excess, and Abandonment*, (2015), Routledge

²³⁴ <https://www.ucl.ac.uk/urban-lab/news/2019/jun/collaborative-research-theme-launched-ucl-institute-advanced-studies-waste>

²³⁵ Nyersfordításban írok a könyv absztraktjáról:

<https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781315732251-7/globalization-garbage-urban-environment-christoph-lindner-miriam-meissner?context=ubx>

150. kép: Az ULC esemény plakátja, 2019, London, kép forrása: saját fotó

151. kép: Vivan Sundaram, *Prospect*, 2008, installáció, Delhi, kép forrása²³⁶

A sok szerzős könyv különböző elemzésekből áll, amelyek a globalizáció és a szemét egyre bonyolultabb kapcsolatát tárja fel olyan helyeken, mint Bejrút, Detroit, Hong Kong, London, Los Angeles, Manchester, Nápoly, Párizs, Rio de Janeiro és Teherán. Arra keresi a választ, hogy hol, hogyan, milyen célból áramlik a szemét? Főként azt vizsgálja, hogy a túlzás, a pazarlás, a jólét, vagy a nemtörődomségből fakadó szemetelés problémakörei hogyan állandósítják az egyenlőtlenségeket, amelyek főként a nagyvárosi életvitelhez köthetőek. A könyvben számos adatot felsorakoztatnak a szeméttel kapcsolatban, az antropológia, az építészet, a film- és médiatudomány, a földrajz, az urbanisztika, a szociológia területeit is érintve, több oldalról is megvilágítja tehát a kérdéskört, így számomra egyfajta ismeretterjesztő jellege is van. Ilyen például az, hogy egy átlagos városi lakos állítólag négyszer annyi szilárd hulladékot termel, mint egy vidéken élő ember. A szemét önkéntelenül is keringhet, a világ óceánjai körül sodródó sok tonna műanyag törmelékként, vagy akár önálló áruként is cirkulálhat az úgynevezett „másodrendű piacon”, ahol a szemetet felvásárolják és eladják újrahasznosítás vagy nyersanyag kitermelés céljából. Az újrahasznosításnak vannak irányító városai, ilyen például Shijiao Kínában, amely évente körülbelül 20 millió font importált karácsonyfaizzót dolgoz fel rézkitermelés céljából. Ezt a rezet aztán tovább értékesítik a szomszédos vezeték-, tápkábel- és okostelefongyáraknak. A „szemét hegyek” kifejezést a

²³⁶ <https://www.gallerychemould.com/artists/54-vivan-sundaram/works/1815-vivan-sundaram-prospect-2008/>

könyvben egy igen megkapó kapitalizmus kritikával mélyítik el David Trotter-től: „The success of the enterprise can be measured by the waste-matter it produces, by the efficiency with which it separates out and excludes whatever it does not require for its own immediate purposes.”²³⁷. (Nyersfordításban: „A vállalkozás sikere az általa termelt hulladékban mérhető, azzal a hatékonysággal, amellyel elkülöníti és kizárja mindazt, amire nincs szüksége saját közvetlen céljaihoz.) Tehát a pazarlás fenntartja a kapitalizmus növekedését.

A *Trashtopia* című fejezetben olyan művészeket hoznak fel példaként, akik a kommunális szeméttel, szemétből csináltak művészi projekteket. Ilyen például HA Schult *Trash People* (1996-2019)²³⁸ című sorozata, amelyben a művész hulladékból készít rengeteg ember alakú figurát, és azokat katonás sorrendben installálja köztereken, utaztatja őket a világ minden tájára. Erős párhuzamként eszünkbe juthat a kínai Csing Si Huan-ti Agyaghadzserege²³⁹, ezt a hatást a németországi gorlebeni sóbánya radioaktív anyagokat tároló helyszínén felállított szoborcsoport még jobban aláhúzza. A művész a szemetet mintegy örök utazóként, nem szívesen látott menekültként szereti elképzelni, aki kénytelen egyik helyről a másikra költözni. A szemét „tartósan nomád” jellege így megmarad.

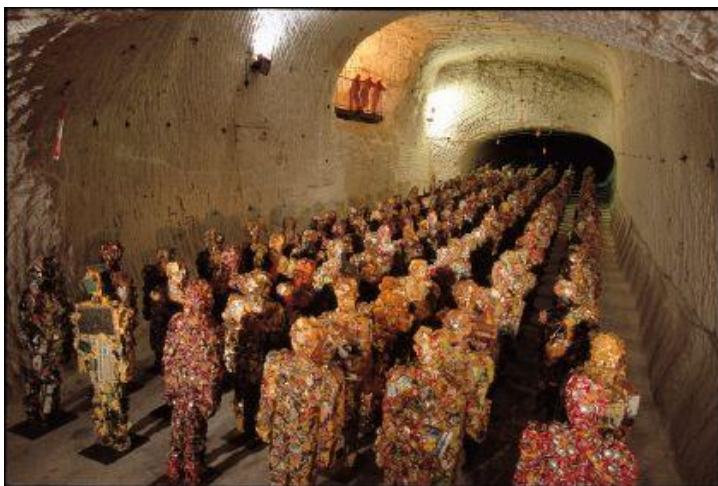
152. kép: Ha Schult, *Pyramids People*, 2002, vegyes technika, változó méretek, Giza, Kairó, kép forrása²⁴⁰

²³⁷ Christoph Lindner, Miriam Meissner (szerk.): *Global Garbage: Urban Imaginaries of Waste, Excess, and Abandonment*, (2015), Routledge, 70. o.

²³⁸ <https://www.haschult.de/>

²³⁹ <https://mult-kor.hu/10-teny-a-kinai-agyaghadzseregro-20180530>

²⁴⁰ <https://www.haschult.de/action/trashpeople#content>

153. kép: Ha Schult, *Stille Tage*, 2004, Gorleben Saltmine, vegyes technika, változó méretek, Gorleben, kép forrása²⁴¹

Lucy Walker játékfilmje a *Waste Land* (2010)²⁴², a városi szemét témája felé fordul, a Rio de Janeiro közelében lévő Jardim Gramacho-ról, a világ egyik legnagyobb szemétlakójáról szól. A dokumentumfilm bemutatja, hogy Vik Muniz képzőművész hulladékanyagokat állít össze műalkotásokká, amelyeket végül eladnak egy neves londoni aukciós házban. A szemét így árucikké alakul át, és kering a globális művészeti piacon. Muniz munkáját nemcsak művészeti projektként, hanem egyfajta társadalmi kommunikációt elősegítő programként is értelmezték, amely kérdéseket vet fel a globális egyenlőtlenségről és a környezetvédelemről.

Tim Noble és Sue Webster *British Rubbish* (2011)²⁴³ című könyvére a Royal Academy of Arts könyvesboltjában bukkantam rá, amelyben a művészpár *Shadow Sculptures* című installációit is bemutatják. A összegyűjtött szemétükből kialakított szobor kompozíciókat megvilágítják, amelyekből saját figuráik rajzolódnak ki, reflektálva ezzel a fogyasztásukra, az ökológiai lábnyomukra. (Munkásságuk alapvetően nem áll hozzám közel, ezeket a műveket is túl direktnek, esztétizálónak és illusztratívna tartom, viszont kritikai hozzáállással nyúlnak a megtermelt szemét kérdéséhez, ezért emeltem be a hivatkozásaim közé.)

²⁴¹ <https://www.haschult.de/action/trashpeople#content>

²⁴² <https://www.lucywalkerfilm.com/WASTE-LAND>

²⁴³ Tim Noble, Sue Webster: *British Rubbish*, (2011), Rizzoli International Publications

154. kép: Tim Noble, Sue Webster, *Dirty White Trash (with Gulls)*, a művészpár által felhasznált és összegyűjtött 6 hónapnyi szemét két kitömött sirállyal, 1998, kép forrása²⁴⁴

155. kép: Tim Noble, Sue Webster, *Falling apart*, a művészpár által 2001. január-március között felhasznált és összegyűjtött szemét, 2001, kép forrása²⁴⁵

A londoni Urban Lab programjai között volt egy filmvetítés, ahol Agnès Varda *Kukázók* (2000)²⁴⁶ című munkáját is meg lehetett tekinteni. A filmben elhangzik egy olyan mondat, amely rímel az „Elrakom, mert még jó lesz valamire!” gondolatra: „My mother would say, pick everything up so nothing gets wasted.”, tehát „Szedj fel mindent [a földről], úgy semmi sem megy kárba!”. A műben szereplő gyűjtögetők hozzászólásai meglepően hasonlítanak az Apukám és az apai nagymamám hitvilágához, amely még jobban aláhúzza a mentalitás nemzetköziségét. A filmben egyebek mellett a szántóföldek és piacok szemétbe kerülő zöldségeit, gyümölcseit gyűjtik össze a művész által megfigyelt emberek. Érdekes fordulat, hogy ami a 2000-es években furcsa és szomorú tevékenységnek tűnhetett, az ma kezdi újra egyfajta elfogadott világnézetté kinőni magát. Ebben a Zero Waste hulladékkezelés megelőzésére összpontosító mozgalmak sokat segítenek (ilyenek például a Food Not Bombs²⁴⁷ csoportok is).

Ezeket a munkákat nem mint műtárgyakat akartam elemezni, hanem inkább az attitűd, és a kontextus miatt érdekesek számomra.

²⁴⁴ <https://enviromentalart.wordpress.com/2013/04/23/tim-noble-and-sue-webster-dirty-white-trash/>

²⁴⁵ http://www.timnobleandsuewebster.com/falling_apart_2001.html

²⁴⁶ Agnès Varda: *Kukázók/ The Gleaners and I/ Les glaneurs et la glaneuse*, 82 perc, francia, angol felirattal, 2000

²⁴⁷ https://foodnotbombs.net/new_site/index.php

Londonban találtam rá **Amanda Boetzkes** *Plastic Capitalism: Contemporary Art and the Drive to Waste* (2019)²⁴⁸ című könyvére is, amelyben az író a hulladék kortárs művészetben való növekvő megjelenését elemzi.²⁴⁹ Összefüggésbe hozza a jelenséget a globális olajgazdaság felemelkedésével és az ökológiai gondolkodás kialakulásával. Az ökológiai válság amiben élünk, sok művészt megihletett, egyre többen használnak olyan hulladékokat a munkáikban, amelyek nem lebomlóak, például műanyag, elektronikus hulladék, mérgező hulladék, személtlerakókba hermetikusan zárt szemét, stb. Gyakran előfordul, hogy amikor a művészetet politikai, tudományos vagy ökológiai összefüggésben elemzik, azt pusztán illusztrációnak tekintik. Boetzkes úgy gondolja, hogy a művészet az ökológiai tudatosság konstitutív eleme, nem pedig egyszerűen annak kiterjesztése, ábrázolása. A hulladék vizuális kultúrája fontos szerepet játszik az ökológiai állapotok tanulmányozásában is. Az író számos művet elemez nemzetközi hírű művészekről, például Thomas Hirschhorn, Francis Alÿs, Song Dong, Tara Donovan, Agnès Varda, Gabriel Orozco és Mel Chin munkáit. Megvizsgálja az úgynevezett waste art, „hulladék művészet” kialakulását, történetiségét a kezdetektől napjainkig. Boetzkes azt állítja, hogy ezek a művészek nem a fogyasztói kultúra kiszámítható vagy egyszerű kritikáját fogalmazzák meg. Tehát az író a hulladék esztétizált, és szidalmazott, utált aspektusait veti össze a globális gazdasági rendszerrel, amelyet nemcsak egy érdekes, hanem fontos megközelítésnek is tartok.

A dolgozatomban és a munkáimban is a felhalmozás, gyűjtés, a hoarding, és az ebből fakadó rendetlenség kérdéskörével foglalkozom, amelyet releváns témának gondolok, továbbá számos szálon kapcsolódik a kortárs művészeti diskurzushoz. Munkáimat, és a dolgozatom tematikáját párhuzamba tudom állítani a következőkben kiemelt kortárs művészeti példákkal. A válogatás szempontrendszerében főként a formai asszociációkat vettem figyelembe, a halmozás káosz jellegű megjelenítését. Olyan munkákat választottam ki - a teljesség igénye nélkül -, amelyek valamilyen módon ábrázolják a tárgyak gyűjtését, a felhalmozás attitűdjét, és az azokkal kapcsolatos nem mindennapi, esetleg szélsőséges viszonyt. A kiválasztott alkotókra alapvetően nem jellemző a tárgy felhalmozás, mint művészeti programként való ábrázolás, nem foglalkoznak vele olyan formában, mint ahogyan én a kutatásomban, viszont munkásságukban találni egy-egy olyan művet, ami a dolgozatomhoz kapcsolható. Először az installatív alkotásokkal foglalkozom, - amelyek megközelítését négy csoportra bontottam-, azután a festményekkel.

---

²⁴⁸ Amanda Boetzkes: *Plastic Capitalism: Contemporary Art and the Drive to Waste*, (2019), The MIT Press

²⁴⁹ Nyersfordításban írok a könyv absztraktjáról: <https://mitpress.mit.edu/books/plastic-capitalism>

1. A művész maga is gyűjt, és a tárgyakat felhasználja a műveiben.

Karsten Bott német installációs és konceptuális művész, munkássága elsősorban a mindennapi dolgokkal és azok jelentésével foglalkozik. 1988 óta gyűjti a 20. század közepéről származó használati és hétköznapi tárgyakat, hogy a múzeumok és archívumok által általában elhanyagolt dolgoknak létrehozza a „Kortárs Történeti Archívumot” („Archive of Contemporary History”).²⁵⁰ Jelenleg 500.000 tárgyat tartalmaz a gyűjteménye, amelyet 5000 darab banános kartondobozban tárol és számítógépes adatbázisban is vezet, linkekkel és kereszthivatkozásokkal egészítve ki az egyes példányok adatait. „Miért kell a történelmet előbb eltemetni, hogy aztán a régészek kiássák?”²⁵¹ - teszi fel a kérdést a művész. Bott szenvedélyesen szeret tárgyakat gyűjteni, azokat tudományosan rendszerezni, tárolni, és megmutatni, kiállítani őket. Az érdeklő, hogy régészeti leltárt készítsen arról, hogy milyen tárgyakat használnak az emberek, mire van szükségük a mindennapokban, de nem foglalkozik azzal, hogy hogyan használták őket, és hogyan kapcsolódnak ezek a tárgyak egymáshoz. A *One of Each* (2007)²⁵² című kis szótárhoz vagy enciklopédiához hasonlóan kialakított könyvéhez több mint 2000 tárgyat fotózott le a gyűjteményéből, amelyeket abc szerint rendezett olyan témák mentén, mint a Hálószoza, Ékszerek, Szex vagy Háború. A Film kategórián belül például egy Oscar-díj reprodukciójának fényképét éppúgy megtalálhatjuk, mint egy régi popcornos vödröt. Olyan tárgyakat választott ki, amelyek a legjobban reprezentálják az adott kategóriát. A tárgyakról készült fényképek elfogulatlanul, egyenletes egymásutániségben készültek semleges, szürke háttérben, a méretek, címkéik és egyéb adataik pedig az oldal alján találhatóak. Viszont a művész szembeszáll a hagyományos kategorizálással, és kicsit gúnyolódik is rajta, erőteljesen jelen van személyes nézőpontja, ami arra készíti az olvasót, hogy elfogadja azt. Bott a kiállításokon sokszor hozzárendeli a tárgyakhoz a tárolási és elhelyezési kategóriákat, de címkék nélkül állítja ki őket, hogy a néző szabadon asszociálhasson. Gyűjteményén keresztül igyekszik kapcsolatot teremteni az emberek személyes történeteivel. Munkái Ed Ruscha művészkönyveit²⁵³ juttathatják az eszünkbe a '60-as és '70-es évekből, vagy Claes Oldenburg *Mouse Museum*-át²⁵⁴ szintén a '70-es évekből. A *One of Each* (1998-2021)²⁵⁵ című installációja egy állandóan bővülő, folyamatban lévő projekt (eredeti címe *Von Jedem Eins*,

---

²⁵⁰ https://vimeo.com/135026233?embedded=true&source=video_title&owner=42402919

²⁵¹ <http://www.karstenbott.de/en/Index.html>

²⁵² Karsten Bott: *One of Each*, (2007), Walther König

²⁵³ <https://www.thecollector.com/ed-ruscha-artist-book/>

²⁵⁴ https://www.moma.org/explore/inside_out/2013/05/24/dramaturgy-and-gut-inside-claes-oldenburgs-mouse-museum/

²⁵⁵ <http://www.karstenbott.de/en/Index.html>

jelentése *Mindegyikből egy*). Több helyen kiállította az elmúlt évtizedekben, mindig kicsit másként bemutatva a tér igényeihez mérten, ahol mindenféle tárgy szorosan egymás mellé van helyezve felsorolás szerűen, amelyek megannyiszor a horror vacui érzetét keltve teljesen befedik a galéria belső terét. A mindennapokban használt eszközök „törmelékei” ezek, amelyek kérdéseket vetnek fel a tárgyak és az emberek viszonyáról, arról, hogy mit tartunk, mentünk meg, mit dobunk el, és mennyit fogyasztunk. Nincs olyan ember a civilizált társadalmakban, akit ez ne érintene, mindenkihez szól, mindenkit elér, mindenkinek ismerős amit lát, és tudunk is vele azonosulni, értjük, hiszen benne élünk.

Felvetődik viszont a kérdés, hogy mi tesz egy gyűjteményt műalkotássá? Talán az összegyűjtött tárgyak kategorizálásában rejlik az egyediség? Vagy azok mennyiségben? Mikortól beszélünk művészetről, művészeti projektről, vagy csak szimplán egy átlagember gyűjtőszennvedélyéről? Ha a tárgyak a galéria terében vannak, akkor művészetté válnak? A művészeti intézményrendszer terei legitimálják a tárgyak felhalmozását, gyűjtését, és ezzel a folyamat művészeti tevékenységgé lesz? Nem szeretnék feltétlenül választ adni a kérdésekre. A jelenség elgondolkodtató, kritikák mindig is érték, érik a szcénát hasonló kérdések miatt, amelyekre különböző reflexiók, újabb művek, és projektek is születnek.²⁵⁶

156-157. kép: Karsten Bott, *One of Each, Deep Storage*, 1998, MOMA PS1, képek forrása²⁵⁷

²⁵⁶ Pédául: If I saw that in a gallery I would say this is art: <https://www.facebook.com/ifisawthatinagallery/>

²⁵⁷ https://www.moma.org/calendar/exhibitions/4631/installation_images/42653

158. kép: Karsten Bott, *One of Each*, 2011, Kunsthalle Mainz, Mainz, kép forrása²⁵⁸

159. kép: Karsten Bott, *One of Each*, 2011, Kunsthalle Mainz, Mainz, kép forrása²⁵⁹

160-161. kép: Karsten Bott, *One of Each, Altar*, 2004, Kunsthalle Jesuitenkirche, Aschaffenburg, képek forrása²⁶⁰

²⁵⁸ <https://machaerlottomarrion.wordpress.com/2015/12/17/karsten-bott-one-of-each/>

²⁵⁹ <https://arthur.io/art/karsten-bott/untitled-1>

²⁶⁰ <http://www.karstenbott.de/>

A *Mouse Museum* (1965-77)²⁶¹ **Claes Oldenburg** fa alapanyagokból épített kiállítótere (eredetileg hullámkartonból készült), amely egyszerre Mickey Mouse fej alakú, és egy régi típusú film felveőgép formának az egyesítése. Kívül-belül feketére festett kis építmény, amelynek a belső tere sötét, csak egy megvilágított folytonos vitrin sáv fut végig a falakon. A vitrinekben Oldenburg többéves gyűjtőtevékenységének közel 400 tárgyát rendezte el, különböző kompozíciókba állította össze.

162. kép: Claes Oldenburg, *Mouse Museum*, 2013, MOMA, kép forrása²⁶²

163. kép: Claes Oldenburg, *Mouse Museum*, 2013, MOMA, kép forrása²⁶³

A tárgyak talapzatok, rangsorolás, fontossági sorrend nélkül, laza asszociációban kapcsolódnak egymáshoz. A hasonlóságok, és a benyomás szerű képzettársítások vezetik a tekintetet egyik tárgytól a másikig. Vannak közöttük talált tárgyak, játékok, giccses csecsebecsék, kis modellek Oldenburg nagy méretű munkáihoz, olyan tárgyak, amelyeket talált vagy vásárolt, de valamit megváltoztatott rajtuk, és olyan tárgyak, amelyeket talált vagy vásárolt, de nem változtatott rajtuk semmit sem. Van, amelyik művészi értéket képvisel, és sok olyan van, ami egyáltalán nem, de mégis az installálás módjával - a megvilágított tárlókkal - ezek a hétköznapi tárgyak a múzeumokban kiállított darabokat utánozva műtárgyakká avanszálódnak. A *Mouse Museum* gyűjteménye egyfajta enciklopédikus világgépet mutat, olyan, mintha egy adott kor keresztmetszetét látnánk Oldenburg szemével, mintha belelátnánk a művész munkamódszerébe és az amerikai társadalomról alkotott képébe. Sokféle kérdést felvet amelyekkel Oldenburg egész pályafutása során foglalkozott, mint például a fogyasztói társadalom, a váratlan lépték, mutálódott formák, alacsony művészet mint magas művészet, talált tárgyak, a véletlen, a

²⁶¹ <https://www.artsy.net/artwork/claes-oldenburg-mouse-museum>

²⁶² <https://www.moma.org/calendar/exhibitions/1296?>

²⁶³ <https://www.flickr.com/photos/scottlynchnyc/8647218364/in/photostream/>

mindennapok, és a humor.

(A kiválasztott fényképek kifejezetten a fegyver alakú tárgycsoport gyűjtésére fókuszálnak.)

164. kép: Claes Oldenburg, *Mouse Museum*, 2012, Köln, kép forrása: saját fotó

165. kép: Claes Oldenburg, *Mouse Museum*, 2012, Köln, kép forrása: saját fotó

166. kép: Claes Oldenburg, *Mouse Museum*, 2012, Köln, kép forrása: saját fotó

Andy Warhol legnagyobb gyűjtőprojektje a *Time Capsules* (1974-87)²⁶⁴, amelyben körülbelül 500.000 darab hétköznapi holmiját zárta 612 kartondobozba, egyfajta időkapszulába. A saját mindennapi életének feljegyzéseit mentette el, a munkáihoz szükséges forrásanyagokat, de tartalmaznak mindenféle egyéb tárgyat is, például: fotófülkék fotóit, üzleti feljegyzéseket, személyes jegyzeteket, névjegykártyákat, lemezeket, fényképeket, újságcímeket, galériák szórólapjait, levélszemetet, rajongói leveleket, galéria meghívó kártyákat, munkára való felkéréseket, karórakat, bontatlan leveleket, Warhol barátainak és munkatársainak külön pornográf képösszeállításait, de tartalmaznak körömlévágásokat, döglött hangyákat, és használt óvszereket is, több ezer használt bélyeget, amelyeket a művész borítékokról tépett le, egy divatos étteremből ellopott hamutartót, Elvis Presley fotót, karácsonyi csomagolópapírt és szalagot, egy „ne zavarjanak” táblát, édességsomagokat, bontatlan Campbell's leveses dobozokat, és szemetet is. Ezek az időkapszulák személyes tárgyak és történetek gyűjteményei, életének, művészetének, műveinek forrásanyagát, és korának szociokulturális sokszínűségét, egy korszak látteleit adják, kulturális kontextust nyújtanak a pályafutása alatti amerikai társadalmi és művészeti életről, de egyfajta naplóként is értelmezhetőek. Sorozatművészeti alkotásként őrizik őket a pittsburghi The Andy Warhol Museumban.²⁶⁵

167. kép: Andy Warhol, *Time Capsule 44*, The Andy Warhol Museum, Pittsburgh, kép forrása²⁶⁶

168. kép: Andy Warhol, *Time Capsule 262*, The Andy Warhol Museum, Pittsburgh, kép forrása²⁶⁷

²⁶⁴ <https://www.warhol.org/timecapsule/time-capsules/>

²⁶⁵ <https://www.warhol.org/>

²⁶⁶ <https://www.bbc.com/news/magazine-29125003>

²⁶⁷ <https://www.bbc.com/news/magazine-29125003>

Felmerül a kérdés, hogy mennyire tekinthető műtárgynak a *Time Capsules* projekt, amely némileg hasonlít a hoarder-ök gyűjtögetési szokásaihoz. A művész ugyanis a sütitdobozoktól a kortárs művészetig mindent gyűjtött, árverési házakat, antikváriumokat és bolhapiacokat kutatott fel új kincsekért. Nagy kollekcója volt például giccses kerámia cukortartókból, és a híres parókáiból is körülbelül 100 darabot tudhatott magáénak.²⁶⁸ „Nem volt szíve” kidobni vagy elajándékozni a tárgyakat, pedig sok esetben vásárolt meg több darabot ugyanabból a termékből, tehát a mindennapokban is gyűjtögető volt. Miután elhunyt, manhattani ötemeletes házáat mindenféle dologgal zsúfolva találták meg, a legtöbb holmiját itt tárolta, sokakat közülük soha nem is csomagolt ki. „A gyűjtögető rendellenességet a hétköznapi rendetlenségtől az különbözteti meg, hogy az élettereket annyira elárasztják a tárgyak, hogy azokat nem lehet rendeltetésszerűen használni. Warhol ebédlőjéről nem sokkal a halála után készült egy lenyűgöző fénykép, amely teljes rendetlenséget mutat: a kandalló előtt magasra halmozott dobozok, a falnak támasztott festmények, könyvekkel, papírokkal, tálakkal és egyéb tárgyak halmával megrakott asztal” - írja Claudia Kalb *Andy Warhol Was a Hoarder* (2016)²⁶⁹ című könyvében.

169. kép: Andy Warhol lakásának ebédlőjében felhalmozott gyűjteménye, 1988, New York, kép forrása²⁷⁰

²⁶⁸ <https://www.infringe.com/fright-wigs/>

²⁶⁹ Claudia Kalb: *Andy Warhol Was a Hoarder: Inside the Minds of History's Great Personalities*, (2016), National Geographic

²⁷⁰ John Taylor, „*Andy's Empire*”, New York 21, no. 8, „The Andy Warhol hoard”, 1988
<https://biblio.uottawa.ca/omeka2/jmccutcheon/items/show/398>

Az alkotó számos műve a valóság, a fikció és a „nem-művészet” versus művészet határmezsgyéjén helyezkedik el. „Filmjeihez és hangszalagfelvételeihez hasonlóan az időkapszulák is arra tesznek kísérletet, hogy válogatás nélkül megörökítsék az időt és az emberi tapasztalatokat, művészetté emelve a triviális dolgokat (...) Tartalmuk, akárcsak Warhol művei, egyszerre tanulságos és rejtélyes.”²⁷¹ Egy másik nézőpont Malcolm McLarentől származik, aki az alkotó lelkes rajongója volt: „Andy mondása az volt, hogy „egyszerűen művész lehetek anélkül, hogy művészetet csinálnék: Én vagyok a művészet.”²⁷² Ez a típusú művészet értelmezés, és a warholi életmű teljesen megváltoztatta és kitágította a klasszikus értelemben vett fogalommagyarázatot. „[A dobozokba gyűjtés gesztusa] Az 1974-es költözés egyszerűsítésének vágyával kezdődött, amikor a Union Square West 33. szám alatti manhattani műterméből a Broadway 860. szám alatti új helyre költözött, és Warhol mindent, amit érdemesnek tartott arra, hogy megőrizze, egységes kartondobozokba csomagolt. Ezt követően ezeket a költöztető dobozokat kezdte el használni a kezei között rutinszerűen megforduló, zavarba ejtően sok anyag tárolására. Ironikusan „időkapszuláknak” nevezve ezeket a dobozokat, Warhol egy nagyon is humanista törekvésbe kezdett, hogy rendet teremtsen kaotikus világában. 1987-ben bekövetkezett haláláig több mint 600 időkapszulát készített.”²⁷³ - írja a The National Gallery of Victoria (Melbourne) honlapja. „Warholban van valami szürreális. Ezeknek a furcsa, szétszórt tárgyakkal együttesen van egyfajta különös költészete - mondja Tim Marlow brit művészettörténész. Ő egy archiváló és gyűjtő is egyszerre, olyan valaki, aki érti a „terméket”, akit ez lenyűgöz, és ezek az összeállítások ennek az asszemblázsai, és egyben csendéletek is.”²⁷⁴ Biztosan voltak olyan dobozok, amelyekbe Warhol egy hirtelen döntéssel csak beleseperzte az asztalán heverő dolgokat. Viszont személyes asszisztense Benjamin Liu²⁷⁵, - aki évekig segítette a munkáját, és a *Time Capsules* dobozokat is csomagolta,- azt mondta: „Ez egy válogatás. (...) Amikor segítetttem neki a csomagolásban és a lezárásban, nem olyan volt, mintha csak úgy bedobált volna dolgokat. Úgy volt, hogy ez ide kerül, ez meg oda. Az időkapszula egyben forrásanyag is sok munkájához.”²⁷⁶ E szerint maga Warhol is műtárgynak gondolta a sorozatot, amelyet egészen a hirtelen bekövetkezett haláláig folytatott.

---

²⁷¹ <https://www.ngv.vic.gov.au/exhibition/andy-warhols-time-capsules/> nyersfordítás az angol cikk után

²⁷² <https://www.bbc.com/news/magazine-29125003>

²⁷³ <https://www.ngv.vic.gov.au/exhibition/andy-warhols-time-capsules/>

²⁷⁴ <https://www.bbc.com/news/magazine-29125003> nyersfordítás az angol cikk után

²⁷⁵ <https://www.complex.com/style/2014/06/andy-warhols-assistant-benjamin-liu-reflects-on-time-capsules>

²⁷⁶ <https://www.bbc.com/news/magazine-29125003> nyersfordítás az angol cikk után

2. A művész gyűjtögetést dokumentál, és azt egy művészeti projekt keretén belül feldolgozza.

Song Dong kínai művész egyik legismertebb alkotása a *Waste Not* (2005)²⁷⁷ című munkája, amely formai szempontból, és a kiállítás installálásának módjában is hasonlít Karsten Bott *One of Each* című művéhez. Úgy gondolom, hogy Song Dong installációja az, amely a legközelebb áll hozzám és a munkáimhoz, mert segítségével a művész egy családi traumát is feldolgoz. Az alkotó édesanyja Zhao Xiangyuan hoarder, kényszeres gyűjtögető, ami a mindennapi tárgyak látványos felhalmozását eredményezte. Az installáció az ötven év alatt összegyűjtött használt és elhasznált különféle tárgyainak kvázi learakata, felsorolása, megmutatása, egymás mellé helyezése, leltára. Szerszámok, cserepek, székek, üres fogkrémes tubusok, régi TV-k, nejlonszatyrok, kötözőanyagok, rongyok, dobozok, cipők, ruhák, műanyag edények és palackok, konyhai eszközök, kalitkák, öngyújtók, lemezjátszók, plüss figurák, tollak, kupakok, stb., több mint 10.000 tárgyat felvonultató gyűjtemény.

170. kép: Song Dong, *Waste Not*, 2006, MOMA, New York, kép forrása²⁷⁸

Az installáció egy olyan időszakot idéz, amikor még a fogyasztói társadalom nem volt olyan léptékű mint ma. Song Dong édesanyja egy olyan világban nőtt fel, amikor Kínát politikai és társadalmi zűrzavar jellemezte, a forradalom és a gyermekkorában tapasztalt természeti katasztrófák miatt a hiány és a nélkülözéstől való félelem a mindennapjai részévé vált. Ezért

²⁷⁷ Wu Hung (szerk.): *Waste Not*, Zhao Xiangyuan & Song Dong, (2009), Tokio Gallery

²⁷⁸ https://en.wikipedia.org/wiki/Waste_Not

kezdett el gyűjtögetni, mert az a túlélés előfeltétele volt. A dolgok megmentésének és újra felhasználásának „művészete”, a kínai „wu jin qi yong” „ne pazarolj” elve egyébként is a kultúrájuk része (hasonlóképpen a korábban említett japán „Mottainai” „Micsoda pazarlás!” szellemiségéhez). A gyűjtögetés elhatalmasodásához hozzájárult a férje váratlan halála is, ami a gyász és a depresszió állapotát, a súlyos veszteség okozta űrt eredményezte. Ebből az élethelyzetből akarta kibillenteni Song Dong édesanyját azzal, hogy új lakásba költöztette, és a régi lakóhelyből egy művészeti projektet csinált. Így a mű egyfajta feloldása lett a veszteségeknek, és lezárása a múltnak. Az eredeti ház lebontása, az épület anyagaiból a kiállítóterbe készült váz és az egész installáció felépítése jól dokumentált események voltak, amelyekben a művész édesanyja is tevékenyen részt vett. A személyes családi tárgyak előkerülése néha erőteljes érzelmeket hozott a felszínre, az emlékek újra felelevenedtek, amelyeket általában megbeszéltek, tehát a folyamatnak terápiás jellege is volt (ezekről videó felvételek is készültek). 2009-ben Song Dong anyukája váratlanul meghalt egy balesetben. Azóta ezt a műtárgyegyüttest a család többi tagjával, nővérével, feleségével vagy rokonaival építik újra a különböző kiállításokon, amely egyszerre állít emléket a művész apjának, anyjának és az alkotó gyerekkorának is. Úgy gondolom, hogy a műnek igazán érzelemgazdag, sokrétű története, erőteljes üzenete van, amely sokat elmond a kínai kultúráról, az emlékezetről, a fogyasztásról, a félelemről, és arról, hogy a társadalmi és politikai változások hogyan változtatták meg az embereket.

171. kép: Song Dong, *Waste Not*, 2010, részlet, Vancouver Art Gallery, Vancouver, kép forrása²⁷⁹

172. kép: Song Dong édesanyja Zhai Xiangjuang, 2005, Tokió, kép forrása: Dazed Digital

²⁷⁹ <https://publicdelivery.org/song-dong-waste-not/>

173. kép: Song Dong portréja, 2012, Barbican Art Gallery, London, kép forrása²⁸⁰

Dayanita Singh indiai fotóművész a *Pothi Khana* (2018)²⁸¹ című művében fényépeit leveszi a falakról és installatív módon fa szerkezetekbe komponálja őket a galéria terében. A fotó sorozat (*Pothi Khana* jelentése archívum) India hatalmas, bürokratikus kormányzati archívumát dokumentálja, és sok esetben azt a jellemző archiválási típust is megjeleníti, amikor a papír alapú megőrzendő anyagokat textilkendőkbe bugyolálva tárolják. A toronyszerű struktúrák hol rendezettebbek, hol pedig teljesen kaotikusak, ami a rendtelenséggel, a hiábavalósággal, és a halandósággal is szembesíti a nézőt. A több mint egymilliárd lakosú ország bonyolultan működő bürokratikus archívumaiban az indiai bíróságok, önkormányzati hivatalok, állami levéltárak és más, az emberi adatok megőrzésére szolgáló intézmények végtelen iratsorai egyfajta emlékművek is, sajátos atmoszférájuk és felépítésük van, amelyet egyszerre érzékelünk történelmi múltnak és jelennek.

174-175. kép: Dayanita Singh, *Pothi Kahna*, 2018, Frith Street Gallery, London, kép forrása: saját fotó

²⁸⁰ <https://www.theguardian.com/artanddesign/gallery/2012/feb/14/song-dong-waste-not-in-pictures>

²⁸¹ Dayanita Singh: *File Room*, (2013), Thames & Hudson; Dayanita Singh: *Museum Bhavan*, (2017), Steidl Verlag; <https://frithstreetgallery.viewingrooms.com/content/feature/186/9477/>

176. kép: Dayanita Singh, *Pothy Kahna*, 2018, Frith Street Gallery, London, kép forrása: saját fotó

177. kép: Dayanita Singh: *Museum Bhavan*, (2017), Steidl Verlag, könyvből kivetített kép, kép forrása: saját fotó

Kudász Gábor Arion Memorabilia (2014)²⁸² című fénykép sorozata formailag nem hasonlít az eddig felsorolt példákhoz, de a művész akkurátus dokumentálásának módszere miatt ideillőnek érzem. A weboldalán lévő elemzés így fogalmaz a munkáról: „Kudász Gábor Arion Memorabilia című kiállítása és kötete²⁸³ az emlékezet logikájának feltérképezését szolgálja; a tárgyak rendszerének és emlékezetének leltárkönyve. Olyan emlék-kézikönyv, amely kifejezetten objektív és dokumentarista szándékkal készült. (...) A kollekció leginkább a reneszánszban kialakult és a 16-18. században kedvelt gyűjteményezési forma, a *Kunstkammer* jegyeit viseli magán. A tudomány és a művészet, illetve az élet szinte minden területéről felhalmozott tárgy-együttesben békésen megfértek egymással az ásványok, miniatűrök, ötletes találmányok és könyvritkaságok. A világról alkotott tudományos képzetek, a múlt tapasztalata, a tárgyakból levonható következtetések találtak helyet e sajátos gyűjteményben. A *Memorabilia* azonban az „emléktárgyakat” - ezeket az alázatos és alkalmazkodó statisztákat, ezeket a pszichológiai rabszolgákat és bizalmas barátokat - alaposan felforgatja és újrendezi. A kötet és a kiállítás keletkezéséről így vall a fotográfus: „Anyám, Kudász Emese, festőművész 2010. november 22-i halálát követő években a teljes hagyatékát katalogizáltam, és tőlem telhető tárgyilagossággal lefényképeztem, hogy gyorsan halványuló nyomát rögzíteni tudjam az időben. Tevékenységem megbontotta a csakis rá jellemző, általa teremtett és őt körülvevő rendet, amelyet ha akkor érintetlenül elzárok, emlékét még nagyon hosszú időn át hűen őrizte

²⁸² <http://arionkudasz.com/memorabilia.html>

²⁸³ Kudász Gábor Arion, *Kudász Emese: Memorabilia*, (2014), Magyar Fotográfusok Háza, Budapest

volna. A kutakodásom nyomán megbomló rend réseiből személyiségének rejtett szeletei és tárgyainak addig ismeretlen összefüggésrendszere bontakozott ki, amelyről ma már nem állítható bizonyossággal, hogy korábban is létezett-e vagy részint az én beavatkozásom szüleménye.”²⁸⁴ Simon Bettina írja egyik cikkében: „Foucault, Baudrillard és mások megidézése mellett összeköti a Memorabilia-t az assmanni kulturális emlékezet gondolattal és rávilágít arra, hogy a személyes megemlékezés hogyan lép ki a magánszféra intimitásából egy tágabb értelmezési területre - amilyen a kiállítótér is - és a hagyatéék lefényképezett tárgyai hogyan mesélhetnek el egy kollektív történetet. (...) egyenként lefényképezi anyja használt hajcsavarókészletét, a családi fotókat, a szobanövényt, röntgenfelvételt, anyja névtábláját és a kifizetési utalványszelvényeket, (...) Kudász a tekintetet, amivel felméri az objektumokat, a régészéhez hasonlítja, aki a múlt rétegződéseitől megtisztítva szemléli tárgyát és fejt le róla az információkat. A múzeumi dolgozó szeme ez, aki módszeresen vizsgál és rendszerez.”²⁸⁵ Automatikusan felmerül bennem a kérdés, hogy leírható-e az ember a tárgyai által?

178. kép: Kudász Gábor Arion, *Memorabilia*, 2014, kép forrása²⁸⁶

179. kép: Kudász Gábor Arion, *Memorabilia*, 2014, kép forrása²⁸⁷

180. kép: Kudász Gábor Arion, *Memorabilia*, 2014, kép forrása²⁸⁸

²⁸⁴ <https://www.galeriafaur.hu/kiallitas/kudasz-gabor-arion-kudasz-emese-memorabilia>

²⁸⁵ <https://revizoronline.com/hu/cikk/4889/kudasz-gabor-arion-memorabilia-magyar-fotografusok-haza-mai-mano-haz-faur-zsofi-galeria>

²⁸⁶ <https://revizoronline.com/hu/cikk/4889/kudasz-gabor-arion-memorabilia-magyar-fotografusok-haza-mai-mano-haz-faur-zsofi-galeria>

²⁸⁷ http://www.fotomuveszet.net/korabbi_szamok/201403/kudasz_gabor_arion_memorabilia

²⁸⁸ <https://revizoronline.com/hu/cikk/4889/kudasz-gabor-arion-memorabilia-magyar-fotografusok-haza-mai-mano-haz-faur-zsofi-galeria>

3. A művész valamilyen társadalmi kérdést fogalmaz meg, ennek érdekében a felhalmozás gesztusát használja.

Portia Munson amerikai interdiszciplináris művész, arról ismert legfőképpen, hogy a tömeggyártású, többnyire talált és vásárolt tárgyakat szín, forma vagy tematika szerint rendez el nagy méretű installációiban. Mindig másfajta rendszereket, osztályzást alkalmaz, de van, hogy rendszertelenül egybeönti, felhalmozza őket. Többek között a feminizmussal, a nemek kérdésével, a fogyasztói társadalom kritikájával foglalkozik. A *Pink Project: Table* (1994-2016)²⁸⁹ elnevezésű munkáját először a New Museum *Bad Girls* című kiállításán állították ki 1994-ben, amely egy nagy asztalon több ezer rózsaszínű, gondosan elrendezett tárgyból áll, egyfajta vizuális túlterhelést jelenítve meg. Olyan termékekből tevődik össze az installáció, amelyeket kifejezetten a nők és lányok számára készítettek, például hajcsavarókat, műkörmöket, fésűket, dildókat, tisztítószeret, játékokat, tampon applikátorokat, konyhai eszközöket és több száz más tárgyat, amelyek mind a tömeges fogyasztást képviselik. A *Pink Project*-et különböző formákban állította ki az alkotó az elmúlt évtizedekben; szoborként, üvegvitrinokban, szobaméretű halomként, hálósobaként és üvegporsóként is.

181. kép: Portia Munson, *Pink Project: Table*, 2016, PPOW Frieze, London, kép forrása²⁹⁰

182. kép: Portia Munson, *Pink Project: Table*, 2016, részlet, PPOW Frieze, London, kép forrása²⁹¹

Miért azonosítják a női nemet a rózsaszín, és a hímnemet a kék színnel?- teszi fel a kérdést az alkotó. A műcsoport a nemek marketingjére, a női nem infantilizálására mutat rá, a kulturálisan terhelt rózsaszín színt és annak a lányokra, nőkre való folyamatos társadalmi kivetítését vizsgálja. Továbbá a fogyasztói kultúra, a tömegtermelés környezeti hatásairól, következményeiről is párbeszédet generál. Mindezen jelentéstartalmak mellett engem főként az

²⁸⁹ <https://news.artnet.com/art-world/portia-munson-frieze-pink-table-690620>

²⁹⁰ <http://www.portiamunson.com/installations/pink-project.php>

²⁹¹ <http://www.portiamunson.com/installations/pink-project.php>

installációk telítettsége, zsúfoltsága ragadott meg. A tárgyak fojtogató jelenléte, kikerülhetetlensége hasonló érzeteket kelt, mintha egy kényszeres gyűjtögetőnek a lakásában járnánk.

183. kép: Portia Munson, *Pink Project: Mound*, 2006, SUNY Ulster Gallery, New York, kép forrása²⁹²

184. kép: Portia Munson, *Pink Project: Bedroom*, 2018, részlet, Bedford Gallery, Kalifornia, kép forrása²⁹³

Gabriel Orozco mexikói művész több ezer hulladék tárgyat gyűjtött össze *Sandstars* (2012)²⁹⁴ című projektje megvalósításához, amelyek a mexikói Isla Arena természetvédelmi vadrezervátum partjairól kerültek elő. Ez a terület a szürke bálnák élettere, ide járnak párosodni, majd visszatérnek meghalni. A régió nem látogatható, ezzel próbálják meg védeni, de még így

²⁹² <http://www.portiamunson.com/installations/pink-project.php>

²⁹³ <https://www.juxtapoz.com/news/installation/her-room-her-world-portia-munson-studies-mass-consumerism-bedford-gallery/>

²⁹⁴ A munka az *Asterisms* című kiállítás része, 2012, Deutsche Guggenheim Museum, Berlin, <https://hyperallergic.com/60196/gabriel-orozco-guggenheim/>

is a civilizációnk káros életvitele, pazarlása veszélyezteti fennmaradását. A művész összegyűjtötte a szemetet, amelyeket még ebben a védett menedékhelyen is partra mos a víz, például műanyag bójákat, védősisakokat és üvegpalackokat. A galériatér padlójára kategóriák szerint egymás mellé rendezte a körülbelül 1200 talált tárgyat. Az installációt tizenkét nagyméretű fotó kíséri, amelyeken Orozco a műteremben lefényképezte a partra vetett hulladékot anyag, szín és méret szerint elrendezve.

185. kép: Gabriel Orozco, *Sandstars*, 2012, Guggenheim Museum, New York, kép forrása²⁹⁵

186. kép: Gabriel Orozco, *Sandstars*, 2012, részlet, Guggenheim Museum, New York, kép forrása²⁹⁶

Munkája a New York-i Guggenheim Museum-ban volt kiállítva 2012-ben, amely egyébként több erős kritikát is kapott²⁹⁷, például a Hyperallergic cikkje így fogalmaz: „Az öntudatosan előkelő elrendezés elveszi a tárgyak súlyát és erejét, így azok nem annyira az emberiség Földre

²⁹⁵ <https://www.guggenheim.org/artwork/30591>

²⁹⁶ <https://hu.pinterest.com/pin/384917099388906008/>

²⁹⁷ <https://www.nytimes.com/2012/11/16/arts/design/gabriel-orozco-asterisms-at-the-guggenheim.html>

gyakorolt hatásának emlékei, mint inkább egy tengerparti nap szuvenirjei”, „felszínes esztétikai törekvésekre inspirál”, „It’s all more Pinterest than powerful.”²⁹⁸ A cikk írója a *Things Organized Neatly*²⁹⁹ nevű bloggal hozza párhuzamba, amely különben remek gyűjteménye a tárgyi világunk esztétikus kategóriákba rendezésének, ötletessége és szépsége mintegy feledtetni és felment minket a termelés és mértéktelen fogyasztás súlya alól. Kiállításában a művész nem ad választ a felbukkanó kérdésekre, a nézőre bízza az értelmezést, amely a bírálatoktól függetlenül egyszerre civilizációkritika és egyfajta költői megfogalmazású helyrajz is.

Mark Dion amerikai konceptuális művész *Tate Thames Dig* (1999)³⁰⁰ című műve megjelenítés módjában kicsit hasonló a *Mouse Museum*hoz, és némi átfedés van a fent elemzett *Sandstars* installációval is, mivel mind a kettő az ember által kitermelt hulladékkal, a természetben való vízparti jelenlétükkel kapcsolatos. A művész és egy londoni önkéntesekből álló csapat átfésülte a Temze partját apálykor a Tate Britain közelében, az északi Millbank, és a déli Bankside két partszakaszán. Nagyon különböző tárgyi emlékeket találtak, például agyagpipákat, evőeszközöket, edénydarabokat, műanyag játékokat. Mark Dion egy régi mahagóni szekrényben helyezte el őket anyag típusok szerint (például csontok, üvegek, kerámiák, fémtárgyak), látszólag történelmietlen és nagyrészt értelmezhetetlen elrendezésben. Az antik tárgyak a kortársak mellett helyezkednek el, a múlékonyak, törmelékek az értékes tárgyak mellett. Dion munkáiban fontos szempont, hogy a történelem lineáris értelmezését felborítja. Azt hangsúlyozza ennél az installációjánál is, hogy minden tárgy egyfajta tanú, és ugyanazt a funkciót töltik be, nevezetesen, hogy az adott kornak történelmi bizonyítékai. A szokásos muzeológiai eljárás, a kategorizálás hiánya ellentétben áll azzal, hogy a tárgyak elhelyezése egy olyan tipikus „cabinet”-ben van, amelyet a 16. századtól kezdődően használtak a „wunderkammer”-ek, kincsek, különböző gyűjtemények bemutatására. A nézők így szabadon létrehozhatják saját asszociációikat, kérdésként tevődik fel: mi számít értéknek; mit jelent a gyűjtemény mint olyan; mi az amit „illik” gyűjteni, mi az amit nem. Mi minden marad a földben a fogyasztói társadalom térnyerésével? Míg a régi, antik leleteket nagy megbecsüléssel kezeljük, addig a 21. század tárgyi maradványait sok esetben semmibe sem vesszük, sőt talán még szegyenkezve is nézünk rájuk. Pedig ezek is csak a jelenünk lenyomatai, korszépek.

---

²⁹⁸ <https://hyperallergic.com/60196/gabriel-orozco-guggenheim/> nyersfordítás az angol cikk után

²⁹⁹ <https://thingsorganizedneatly.tumblr.com/>

³⁰⁰ <https://www.tate.org.uk/art/artworks/dion-tate-thames-dig-t07669>

187. kép: Mark Dion, *Tate Thames Dig*, 1999, Tate Gallery, kép forrása³⁰¹

188. kép: Mark Dion, *Tate Thames Dig*, 2018, Whitecapel Gallery, kép forrása³⁰²

189. kép: Mark Dion, *Tate Thames Dig*, 1999, Tate Gallery, kép forrása³⁰³

Mark Dionnak több olyan munkája van, amelyek a dolgozatom témájához közvetlenül kapcsolhatóak, ilyen a *Concrete jungle (The Birds)* (1992)³⁰⁴ című installációja is. A mindenféle összehordott tárgyakkal álló szemétkupac tetejére különböző kitömött madarakat helyezett. Van, amelyik éppen elszállni készül, megkérdőjelezve ezzel a kint-bent, az intézmény, a galéria white cube tere és a köztér közötti különbséget.

³⁰¹ <https://www.tate.org.uk/art/artworks/dion-tate-thames-dig-t07669>

³⁰² https://twitter.com/raewyn_harrison/status/974715907137331200

³⁰³ <https://www.clarkgoldsberry.com/teaching--scraps--notes/collections>

³⁰⁴ <https://www.wikiart.org/en/mark-dion/concrete-jungle-the-birds-1992>

190. kép: Mark Dion, *Concrete jungle (The Birds)*, 1992, Nevada Museum of Art, Reno, kép forrása³⁰⁵

Az Instagramon @markdionstudio-ként van jelen a művész, remek kollekcója van olyan helyszínekről, ahol valamilyen gyűjteménnyel találkozott, vagy éppen rendetlenség van, például műhelyek, múzeumok és magánszemélyek raktárai, boltok, sőt egy alkalommal még egy hoarder lakását is dokumentálta.

Thomas Hirschhorn svájci művész, neki is több olyan műve van, amelyek közvetlenül kapcsolhatóak dolgozatom témaköréhez. Ilyen a *Too too - much much* (2010)³⁰⁶ című installációja, ahol a rá jellemző módon hétköznapi használati (újrahasznosított) tárgyakat, alufólia és ragasztószalag segítségével összeépített, kartonból készült figurákat, bútorokat, próbababákat, műanyag csöveket, elromlott technikai eszközöket, és óriási mennyiségű alumínium üdítős dobozokat épített be a munkájába, amely az érzékeket erőteljesen megmozgatta és kihívás elé is állította. Az üdítős dobozok ugyanis az egész galéria terét befedték, így a látogató magában az installációban bokáig, néhol térdig süllyedve jutott el az egyik teremből a másikba, kénytelen volt átgázolni a tárgyakon, szeméthalmokon, hajlongani, vagy éppen átpréselődni egy-egy átjáró között. A tárgyak túlcsoordultak fizikai kereteiken, erőteljes szimbólumai társadalmunk nagy „étvágyának”. A művész a közönséget arra készítette, hogy megkérdőjelezze önmagát a fogyasztásáról, az erkölcsi felelősségvállalásról, és párbeszédet generáljon általában a fogyasztói és környezetszennyezési szokásainkról.

³⁰⁵ <https://www.wikiart.org/en/mark-dion/concrete-jungle-the-birds-1992>

³⁰⁶ <http://www.thomashirschhorn.com/too-too-much-much/>

191. kép: Thomas Hirschhorn, *Too too-much much*, 2010, Museum Dhondt-Dhaenens, Deurle, kép forrása³⁰⁷

192. kép: Thomas Hirschhorn, *Too too-much much*, 2010, Museum Dhondt-Dhaenens, Deurle, kép forrása³⁰⁸

Daniel Knorr *Materialization* (2017)³⁰⁹ című projektje a Documenta 14-en volt látható Athénban. A művész Athén utcáiról különböző hulladékokat gyűjtött össze, amelynek darabjait megdolgozta, összepréselte, vágta, tépte, ragasztotta, majd beleépítette egy üres könyvbe, amelyet *Artist book*-nak nevezett el. Az egész folyamat egy élő performansz volt, ahol az elkészült könyveket meg lehetett vásárolni 80 euróért. A befolyó összegből finanszírozta az ezzel párhuzamosan létrejövő *Expiration Movement Manifest* (2017) című másik projektjét, a kasseli Fridericianum épület tornyából kiszálló füstöt, amely kissé olyan hatást keltett mintha valahol tűz ütött volna ki az épületben (minden nap hívták a látogatók a tűzoltókat a jelenség miatt), de fehérsége folytán leginkább a vatikáni fűsthöz hasonlított. Az athéni utcai

³⁰⁷ <http://www.thomashirschhorn.com/too-too-much-much/>

³⁰⁸ <https://www.artworksforchange.org/portfolio/thomas-hirschhorn/>

³⁰⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=9UoOgBrke9g>

gyűjtögetéssel, a könyv készítéssel, annak eladásából finanszírozott füst folyamatával a művész egyfajta metaforát hozott létre. Az összegyűjtött talált tárgyak kortárs régészetként is értelmezhetőek, amelyen keresztül egy körforgást hozott létre. A kortárs jelen tárgyhasználatát egyfajta kiadványba került, és miközben a szemét fogyott, átvitt értelemben eltávozott, megsemmisült, füstté vált. Daniel Knorr azt is vizsgálta ezzel, hogy egy tárgy, termék lejárata, kvázi céljának beteljesülése után hogyan alakítható újra hasznossá, hogyan tehető vissza újra a körforgásba úgy, hogy a folyamat valójában a gyűjtés és a megőrzés ellenpólusaként működjön.

193-194. képek: Daniel Knorr, *Materialization*, 2017, Documenta 14, Athén, képek forrása³¹⁰

195. kép: Daniel Knorr portréja munka közben, *Materialization*, 2017, Documenta 14, Athén, kép forrása³¹¹

³¹⁰ <http://artobserved.com/2017/06/ao-on-site-athens-greece-and-kassel-germany-documenta-14-learning-from-athens-on-view-through-september-17th-2017/>

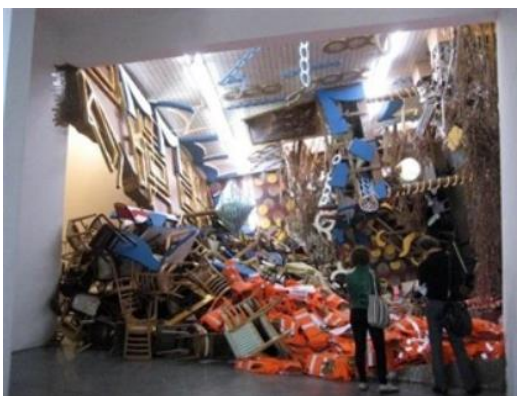
³¹¹ <https://www.dailymotion.com/video/x5jqm6h>

4. A művész imitálja a gyűjtés, felhalmozás gesztusát azért, hogy azzal valamit kifejezzon, a mondanivalóját érvényre juttassa.

Thomas Hirschhorn legtöbb munkájához hasonlóan a *Concordia, Concordia* (2012)³¹² is egy úgynevezett „total environment” (totális környezet), amely a tárgyak túlburjánzásával vonja be a nézőt a politika és a fogyasztás kérdéseinek vizsgálatába. A Costa Concordia nevű 4200 embert szállító, a valaha volt legnagyobb utasszállító hajó 2012 januárjában sziklának ütközött az olasz partoknál, 32 ember halálát okozva. A világot sokkolták a hatalmas hajó utolsó órájában készült képek. Hirschhorn erre a katasztrófára reagálva az elsüllyedt tengerjáró belsejét, pontosabban az egyik bárját jelenítette meg a hajótörés után. Főként a káosszá vált csillogó tereket megörökítő fényképeket használta fel az installációja felépítéséhez.

196. kép: Thomas Hirschhorn, *Concordia, Concordia*, 2012, Gladstone Gallery, New York, kép forrása³¹³

197. kép: Thomas Hirschhorn, *Concordia, Concordia*, 2012, Gladstone Gallery, New York, kép forrása³¹⁴

³¹² <http://artobserved.com/2012/10/new-york-thomas-hirschhorn%E2%80%99s-%E2%80%9Cconcordia-concordia%E2%80%9D-at-gladstone-gallery-through-october-20th-2012/>, elemzése részben nyersfordítás az angol cikk után

³¹³ <https://www.gladstonegallery.com/exhibition/82/concordia-concordia/installation-views>

³¹⁴ <https://www.mutualart.com/Article/Thomas-Hirschhorn--Concordia--Concordia/E3302D7BB82BCD3F>

A galériát mentőmellényekkel, törött edényekkel, összetört székekkel, bútorokkal, dobozokkal felhalmozott, felborult világgá alakította át, a talált és a kézzel készített tárgyak teljesen elfoglalták a teret. A függőlegesen kiemelkedő padlóból fal lett, a falból mennyezet, a mennyezetből pedig a szemközti fal. Bal oldalról egy diszkógömb állt ki a felületből, és ezekkel a kvázi ready made-ekkel, nemcsak a teret, hanem a néző tájékozódását is átalakította, így a térrel való első találkozáskor szinte vizuális sokként hatott a tárgyak sokasága és a megváltozott perspektíva. A valóságban minden nem rögzített dolog a vízben úszott, mint egy mozgásban lévő barikád, ami átjárhatatlanságot és használhatatlanságot eredményezett. Ezt a lebegő hatást Hirschhorn egyik jellegzetesen használt anyagával, a műanyag, barna színű ragasztószalaggal érte el. A művész legtöbb installációja interaktív, de ez a mű a nézők számára fizikailag nem volt hozzáférhető, a látogatóknak egy nézőpontból kellett betekinteniük, mintha egy film vagy egy bűnügyi helyszín díszletét néznék. A művész így nyilatkozott: „Megragadott ez az apokaliptikus, fejjel lefelé fordított látomás a felborult hajó banális és olcsó, „szép, hamis és hangulatos” belsejéről. Ez a múlt, a jelen pillanat és a jövő bizonytalanságát képezi le. (...) Ez kell, hogy legyen a mai katasztrófánk formája. Ez kell, hogy legyen a bizonytalanság végső kifejeződése, amellyel senki sem akar szembenézni.”³¹⁵ Az alkotó így ír honlapján a munkáról: „Egy nagy művet szeretnék készíteni, hogy megmutassam, hogy a „too big to fail” [túl nagy ahhoz, hogy elbukjon] mondásnak már nincs értelme. Épp ellenkezőleg, ha valami túl nagy, akkor annak meg kell buknia - ennek akarok formát adni.”³¹⁶ Hirschhorn alig láthatóan Karl Marx *A tőke* című művének lapjait szórta el az installációban, a „plafonon” pedig Géricault *A medúza tutajának* reprodukciója lóg, ezzel is hangsúlyozva apokaliptikus vízióját a kortárs túlfogyasztó kultúráról és társadalmi rendről.

Michael Landy *Break Down* (2001)³¹⁷ című projektjével lett közismert, amely a fogyasztói társadalomra adott reakcióként készített műalkotás volt: az összes tárgyat megsemmisítette egy londoni üzlethelyiségben. Egy évig készítette elő a munkát, írt egy hosszú és részletes leltárt a 7227 darab tárgyról, a bélyegektől kezdve a hivatalos dokumentumokon, élelmiszereken, ruhákon át, az emlékektől a műalkotásokig (köztük Tracey Emin és Damien Hirst művei), és a Saab 900 Turbo autójáig. A munkát tíz kategóriába sorolta: műalkotások, ruházat, felszerelés, bútorok, konyha, szabadidő, gépjármű, romlandó tárgyak, olvasnivalók és

---

³¹⁵ <https://www.mutualart.com/Article/Thomas-Hirschhorn--Concordia--Concordia/E3302D7BB82BCD3F>
nyersfordítás az angol cikk után

³¹⁶ <http://www.thomashirschhorn.com/concordia-concordia/>

³¹⁷ https://www.youtube.com/watch?v=IAJg7rH_EMI

műtermi anyagok. Ezeket aztán egy kéthetes időszak alatt mind megsemmisítették, nyilvános kiállításként, nyitvatartási időben. A megsemmisítés olyan volt, mint egy ipari folyamat, a tárgyak sárga tálcákban keringtek a 160 méter hosszú, fektetett nyolcas alakú futószalagon.

198. kép: Michael Landy, *Break Down*, 2001, London, kép forrása³¹⁸

199. kép: A művész portréja a munkafolyamat alatt, Michael Landy, *Break Down*, 2001, London, kép forrása³¹⁹

A művész 12 fős segítő csapata alapanyagokra bontotta a tárgyakat, szétszerelték, összetörték, aprították, porrá zúzták őket, amelyeket később a szelektív hulladékgyűjtőkbe szállítottak. A projekt mintegy 45.000 látogatót vonzott, a C&A divatáruházlánc éppen átalakítás alatt lévő üzletében valósult meg (ugyanebben az épületben ma a Primark található). Ezt a művész tökéletes helyszínnek gondolta, mert oda az emberek fogyasztani jártak. Ráadásul mivel az Oxford Street-en, a brit „fogyasztói társadalom Mekkájában” zajlott az esemény, az emberek nem is tudták, hogy kortárs művészettel fognak találkozni amikor besétáltak az épületbe. Először azt hitték, hogy valamiféle kiárusításon vannak. Meglepő lehetett a látvány, mert az emberek elgondolkodtak a tulajdonukhoz és a tárgyakhoz fűződő saját kapcsolataikon, a függés

³¹⁸ <https://elephant.art/break-michael-landy-subverted-digital-age/>

³¹⁹ <https://tp-online.de/info/consent/>

viszonyán, az elengedés folyamatán, ami nem egy egyszerű dolog, emiatt a hangulat gyakran komor volt. A projekt „egyfajta 21. századi hiábavalóságok máglyája volt.”³²⁰ Eszünkbe juthat róla a reptéri utasbiztonsági ellenőrzés folyamata is, ahol minden tárgyunkat, ingóságunkat kvázi közszemlére kell tennünk ahhoz, hogy tovább haladhassunk. Milyen furcsa érzés, hogy egy pár percig (szerencsétlenebb esetben akár egy óráig) csak a ruhánk van rajtunk, minden más vagyonunk úgymond a „hatalom kezében van”. Ez a kiszolgáltatott helyzet elég ijesztő tud lenni, Michael Landy viszont átalakítja magában és a nézőkben is ezt a negatív élettérzést, hiszen a folyamat végeztével már semmi sem volt a tulajdonában, kivéve a kék munkaruhát, amit viselt. „Ez volt életem legboldogabb két hete. (...) Gyakran éreztem igazi felemelkedést. Soha senki nem pusztította még el az összes világi holmiját.”³²¹ - nyilatkozta a művész. Ugyanebben a videó interjúban viszont a következőket is vallja: „Az igazság az, hogy a nyugati társadalomban nagyon nehéz szabadulni a fogyasztói társadalomtól. Valójában majdnem olyan, mint a légzés: nem lehet.” 2001 óta a fogyasztói társadalom mindenhol csak még jobban felgyorsult, még égetőbbé vált a Landy által nagyon erőteljesen ábrázolt probléma. Így a projektben megfogalmazott kérdés jobban megállja a helyét, mint valaha: mivel azonosítjuk magunkat, mit birtoklunk, és valójában mire vágyunk?

Michelangelo Pistoletto olasz konceptuális művész, az olasz Arte Povera egyik fő képviselőjeként tartják számon. Munkássága főként a reflexió témájával, a művészet és a mindennapi élet egyesítésével foglalkozik. *Scaffali* (2015)³²² című műve a *Mirror painting* sorozatából való, de egy lépéssel továbbviszi bennük az állókép és az aktivitás közötti kapcsolat vizsgálatát. Technikáját tekintve szitázott fotónyomatok láthatóak erősen polírozott rozsdamentes acélon. A *Scaffali* (jelentése polcok) a legkülönbözőbb szakmák eszközeivel megrakott ipari tárolókat ábrázol, amelyek tele vannak különböző tárgyakkal, az ételeket tartalmazó ládáktól, festékes kannáktól, kínai vázáktól kezdve a tisztítószeresig, fényképezőgépekig és autóalkatrészekig. A fotónyomatok bizonyos darabjain érzékelhető, hogy egy-egy polcrendszerhez gyakran hozzányúl a tulajdonosa, használják az ott tartott takarítószereseket vagy edényeket. Viszont vannak olyan tárolók, amelyeken évek óta porosodnak a felhalmozott, összegyűjtött majd nem használt, a feledés homályába merült tárgyak. A művész tágabb értelemben az eszközök kiszolgáltatottságát, hiábavalóságát, a térben való helyfoglalásuk okafogyottságát is ábrázolja.

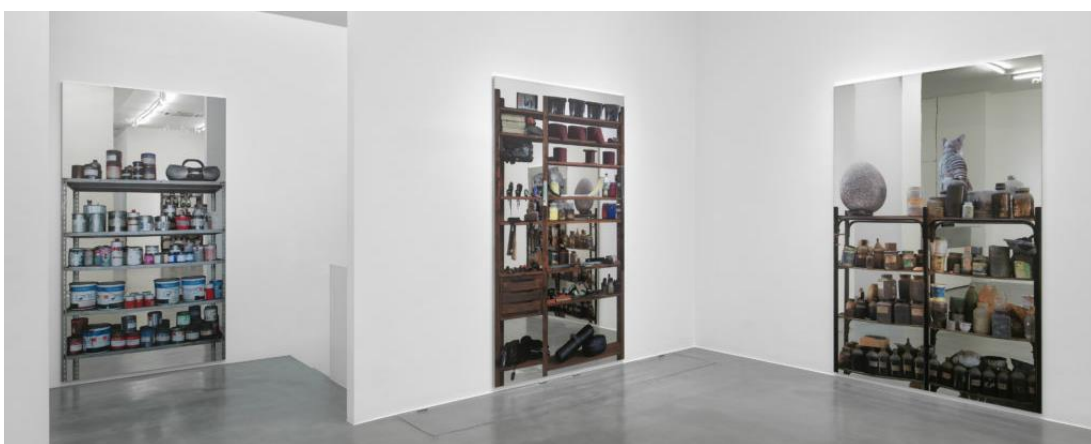
³²⁰ <https://www.bbc.com/culture/article/20160713-michael-landy-the-man-who-destroyed-all-his-belongings>

³²¹ <https://www.youtube.com/watch?v=6hYUnkW4sNA>

³²² <https://www.simonleegallery.com/exhibitions/127/>

200. kép: Michelangelo Pistoletto, *Scaffali*, 2018, Simon Lee Gallery, London, kép forrása³²³

201. kép: Michelangelo Pistoletto, *Scaffali*, 2018, Simon Lee Gallery, London, kép forrása³²⁴

202. kép: Michelangelo Pistoletto, *Scaffali*, 2017, Luhring Augustine Gallery, New York, kép forrása³²⁵

³²³ <https://www.simonleegallery.com/exhibitions/127/>

³²⁴ <https://www.simonleegallery.com/exhibitions/127/>

³²⁵ <https://www.luhringaugustine.com/exhibitions/michelangelo-pistoletto4>

203. kép: Michelangelo Pistoletto, *Scaffali*, 2017, Luhring Augustine Gallery, New York, kép forrása³²⁶

A művek egyfajta nyugalom érzetet is árasztanak egészen addig, amíg a nézők a képek terébe nem érnek, mert akkor visszatükröződnek a fényesre csiszolt felületekről, állandóan mozgó reflexiókkal megtöltve az addig képzeletbeli raktárakban álló, nyugodtan pihenő tárgyakat. Így a sorozat darabjai valahol a várakozást idézik meg, mintha a néző bármelyik pillanatban egy polcon lévő tárgyért nyúlhatna. A művész emlékeztet minket arra, hogy még az általunk raktárba száműzött dolgok is megérnek egy második pillantást. Mindegyik kép más-más történetet mesél el, mégis mindenki tud velük azonosulni, mert kollektív jelenlétet ábrázolnak, valójában a társadalom egyfajta önarcképei. Pistoletto nyilatkozta az egyik portréfilmjében: „There is no glory, there is the daily life, daily activity, that unite humanity.”³²⁷ (Nyersfordításban: „Nincs dicsőség, a mindennapi élet van, a mindennapi tevékenység, amely összeköti, egyesíti az emberiséget.”)

Pistoletto *Metamorfosi* (1976-2016)³²⁸ című műve is fontos hivatkozása a munkáimnak. Rongyokból és használt ruhákból álló kupacot jelenít meg, amelyet egy dupla tükör oszt ketté, az egyik oldalon a ruhák színesek, míg a másik oldalon teljesen fehérek. A tükör a teljesség kedvéért mindkét felet megduplázza, és azt a látszatot kelti, hogy a halom egyik vagy másik oldalról nézve egyforma ruhákból áll, vagy teljesen fehér, vagy teljesen színesekből. A munka az elmúlt évtizedekben nagyon sok helyen, és sokféleképpen volt installálva, a sorozat része egy fekete-fehér ruhakupac is. A cím jelentése metamorfózis, átalakulás, amelyben a nézők kapcsolatba kerülnek a művel, a látszat-valóság kettősét, a tükörképet és annak játékos illúzióját tapasztalhatják meg. Az installációnak sokféle olvasata van, a „látszaton túli látásra” is felhívja

³²⁶ <https://www.luhringaugustine.com/exhibitions/michelangelo-pistoletto4>

³²⁷ <https://www.frieze.com/video/michelangelo-pistoletto>

³²⁸ <https://www.moussemagazine.it/magazine/michelangelo-pistoletto-ravizza-brownfield-gallery-honolulu-2017/>

a figyelmet. A konzum életmód, a kultúránkat meghatározó ruha, mint az emberiség általános szimbóluma a tükörben megsokszorozódik, miközben ugyanazt tükrözi vissza, mint amit láttat, tehát mintha a világunk is egyfajta visszatükrözése, önmagának és egymásnak az ismétlése lenne. Pistoletto a láthatatlanra, a képzeletbelire összpontosít. Arra, ami a tükör mögött és azon túl van.

204. kép: Michelangelo Pistoletto, *Metamorfosi*, 2016, Palazzo Gromo Losa, Biella, kép forrása³²⁹

A *Metamorfosi*-hoz képileg erősen kapcsolódik **Christian Boltanski** *Personnes* (2010)³³⁰ című műve, de csak a megjelenés módjában hasonlít rá, a ruhahalmok fojtogató jelenléte nem a fogyasztói társadalom hátulütőit hivatott ábrázolni, hanem mintegy az „individuum negatív lenyomatait”. Ez a munka tipikusan abba a kategóriába tartozik ahol a művész a kifejezés érdekében imitálja a gyűjtés, felhalmozás gesztusát, hiszen vizuálisan jobban lehet érzékeltetni a mértékeket a sorba rakás, rendszerezés, osztályozás által. Boltanski francia művész, elsősorban az installációiról és konceptuális munkáiról ismert. Sok esetben dolgoz föl fajsúlyos tematikákat, például a holokauszttal, népirtásokkal kapcsolatosan, emlékműveket állítva ezzel a névtelen halottaknak. A *Personnes* az egyik legnagyobb volumenű műve, a Grand Palais-ban volt kiállítva Párizsban a Monumenta 2010 keretében. A hatalmas épület teljes terét kitöltő installáció címe az „emberek” és „senkik” jelentéssel is bír egyszerre. A csoportosított ruhák tömegsírokat vagy az azonosításra felsorakoztatott holttesteket jelenthetnek, de egyfajta temetőt is alkothatnak. Az élmény mindenesetre hasonló; az hogy nincs itt senki, és mégis zsúfolt a hely. „A metafora pedig egy tornyosuló ruhadombban csúcsosodik ki, amely fölött egy ötujjas karom lóg egy daruról, mely időnként megindul a kupac felé, felemel tetszőleges mennyiségű ruhadarabot, majd ugyanilyen önkényesen hagyja leesni.”³³¹

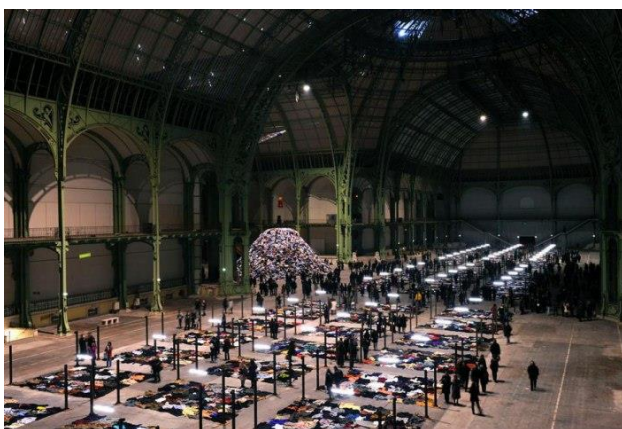
³²⁹ <https://www.sleek-mag.com/article/michelangelo-pistoletto/>

³³⁰ <https://www.theguardian.com/artanddesign/2010/jan/17/christian-boltanski-personnes-paris-review>

³³¹ <https://www.theguardian.com/artanddesign/2010/jan/17/christian-boltanski-personnes-paris-review>
nyersfordítás az angol cikk után

205. kép: Christian Boltanski, *Personnes*, 2010, Grand Palais, Párizs, kép forrása³³²

206. kép: Christian Boltanski, *Personnes*, 2010, Grand Palais, Párizs, kép forrása³³³

207. kép: Christian Boltanski, *Personnes*, 2010, Grand Palais, Párizs, kép forrása³³⁴

A mű a halál elkerülhetetlenségéről szól és arról, hogy a véletlen miként befolyásolja, alakítja a sorsunkat.³³⁵ Boltanski a ruhákkal egyszerre idézi fel azoknak az embereknek az életét akik viselhették őket, és a halálukat is. Hasonlít a náci koncentrációs táborokban halottaktól elvett ruhakupacokra, de a következtetés levonása a nézőre marad. A térben a látvány mellett egy hang installáció is hallható, amelyben 75.000 dobogó szív hangot gyűjtöttek össze a világ minden tájáról, ezzel még jobban aláhúzza a nem látható sokaságot, tömeget, azokat, akik már nem lehetnek köztünk, de a személyes tárgyaikkal akár megidézhetőek. Boltanski egész munkássága során egzisztenciális kérdésekkel foglalkozik: Miért vagyunk itt? Hogyan fognak

³³² <http://eva-albarran.com/en/production/personnes-christian-boltanski-monumenta-grand-palais/>

³³³ <https://www.metalocus.es/en/news/personnes-monumenta-2010>

³³⁴ <https://www.lemonde.fr/blog/lunettesrouges/2010/01/29/boltanski-personnes-apres/>

³³⁵ <https://www.designboom.com/art/christian-boltanski-personnes-monumenta-2010/>

ránk emlékezni? Ki vagy mi irányítja a sorsunkat? Talán a leghatározottabban az foglalkoztatja, hogy az emlékezet milyen mértékben formálja az emberismeretünket. Számára az emlékezet törékeny, miközben mégis megőrzi erejét, hiszen megmutatja a legsötétebb traumáinkat, az elkövetett legszörnyűbb eseményeket, az erőszakosság és embertelenség folyamatos, mindennapi bizonyítékait. Ebben a műben közel 10 tonna ruhával dolgozott, a felhalmozás művészi interpretációjával érte el, hogy a tematika súlyosságát átélje a néző. „Boltanski számára valakinek a fotója, használt ruhája, egy holttest és a szívdobogás mind-mind azonosak egymással: olyan tárgyak vagy jelenségek, melyek egy hiányzó alanyra vezethetők vissza. A művész logikája szerint minél nagyobb tömegben halmozzuk fel valakinek a tárgyait, annál inkább megmutatkozik e személy hiánya.”³³⁶

Peter Fischli és David Weiss svájci művészek, akiket leginkább a *The Way Things Go* (1987)³³⁷ című videójukról ismerhetünk, amely a háztartási és ipari tárgyak látványos láncreakcióját bemutató, nagy sikerű, 30 perces felvétel. A művészek sokféle médiumot alkalmaztak, a fotótól, videótól kezdve a művészkönyveken át a szobrokig és installációkig. 1982-ben kezdtek el dolgozni a hollywoodi díszlettervezők által akkoriban széles körben használt poliuretán gyantával, amelyből hétköznapi tárgyakat készítettek, egyesével faragtak, és festettek meg úgy, hogy a valóság mintegy hasonmásai legyenek. A hitelesség és funkcionalitás nem volt céljuk, egyszerre voltak a tárgyak filozofikusak, banálisak, és nagyon viccesek. Ezekből a művészek olyan installációkat építettek a galériák kiállítótereiben, amelyek munkaterületnek, vagy rendetlen raktárnak látszottak a felhalmozott, össze-vissza lerakott különféle tárgyaktól. Ilyen volt az *Untitled* (1994-2013)³³⁸ című munkájuk is, ahol rengeteg általuk készített „replikát”, kvázi szobrokat állítottak ki, például festékszórókat, ecseteket, polcokat, cigarettacsikkeket, kávéscsészéket, székeket, dobozokat, posztamenseket, autógumikat, szerszámokat, narancshéjakat, öngyújtókat, raklapokat, pizzásdobozokat, és különféle anyagokat, amelyeket egy művész műtermében találunk. Fischli és Weiss játszanak a „magas művészet” fogalmával, megkérdőjelezve a művészet- és kultúrtörténet megszokott narratíváit és mozgalmait. „Újrateremtik” a mindennapokat azzal az elhatározással, hogy úgymond „művészetté emelik a hétköznapiakat”.

---

³³⁶ Kerekes Anna: *Mű-émlék, emlék-mű?*, Balkon, 2010/3, 28-30. o.

³³⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=0LAQyPMSHiw>

³³⁸ <https://spruethmagers.com/exhibitions/peter-fischli-david-weiss-eine-ansammlung-von-gegenstanden-berlin/>

208. kép: Peter Fischli, David Weiss, *The Objects for Glenstone*, 2014, Glenstone gallery, Washington, kép forrása³³⁹

209. kép: Peter Fischli, David Weiss, *Untitled*, 2014, Sprüth Magers, Berlin, kép forrása³⁴⁰

210. kép: Peter Fischli, David Weiss, *Untitled*, 2016, faragott, festett poliuretán, Guggenheim Museum, kép forrása³⁴¹

³³⁹ <https://www.glenstone.org/art/exhibition/peter-fischli-david-weiss/>

³⁴⁰ <https://artmap.com/spruethmagersberlin/exhibition/peter-fischli-david-weiss-2014>

³⁴¹ <https://www.artsy.net/artwork/peter-fischli-and-david-weiss-untitled-detail>

A következő párhuzam más megközelítésű, mint az eddigiek, de a végeredményt, a fényképen ábrázolt rendszert nézve mégis ehhez a csoporthoz csatolnám. A *Magyarország szubjektív atlasza* (2011)³⁴² című könyvben a magyarság ábrázolását különböző művészeti munkákkal és projektekkel próbálták körülírni a felkért alkotók. **Soltész Noémi** építész a *Tulajdon* (2011) című projektjéhez összekapolta a lakásában lévő összes tárgyát, és megszámlolta, hogy egy-egy helyiségben mennyi gyűlt össze. Az egyhetes munka előtt hétezer tárgyra tippelt, végül 19.621 dolog halmozódott fel, a legtöbb a nappaliban, ahol majdnem nyolcezer holmit pakolt össze egy kupacba azért, hogy lefotózhassa. „Ketten lakunk egy 63 négyzetméteres lakásban, ami a KSH adatai alapján átlagosnak számít Magyarországon”³⁴³ - nyilatkozta Noémi. A projekt lényege, hogy rávilágítson arra, milyen sok felhalmozott tárgy van egy átlag háztartásban is. A halmokba rakott tárgyak a fényképeken nagyon kifejezőek, hiszen mindenki számára ismerősek, és persze feltesszük magunkban a kérdést, hogy nekem is ilyen sok tárgyam van?

211-212. kép: Soltész Noémi: *Tulajdon*, 2011, fotó, Magyarország szubjektív atlasza, (2011), Kitchen Budapest-HVG Könyvek, 82-83. o., kép forrása: saját kifotózott kép a könyvből

³⁴² Bujdosó Attila, Annelys de Vet (szerk.): Magyarország szubjektív atlasza, (2011), Kitchen Budapest-HVG Könyvek

³⁴³ https://hvg.hu/kultura/20110817_magyarorszag_szubjektiv_atlasza

Festészeti párhuzamok

Eberhard Havekost³⁴⁴ német festő, a mindennapokból meríttette heterogén témáit, ötleteit, koncepcióit, a hétköznapi képfigyasztsági szokásai érdekelték. Különböző tárgyakat, szituációkat fényképezett vagy videózott le és festett meg az épületeken keresztül, a használati tárgyakon, reklámtáblákon, autókön át a portrékig. Az ideális képalkotás problémakörével foglalkozott, fotóit megfestés előtt gyakran digitálisan is átdolgozta. Nem törekedett a fotográfiai pontosságra, az alapvetően banális témákat a szándékos „hibákkal”, torzításokkal, még természetesebbé, vizuálisan érzékenyebbé, kvázi harmonikusabbá tette. Viszont mivel rendszeresen festett a média által ihletett képvilágból, ezért munkáit egyszerre érezzük közelinek, ismerősnek és távolságtartónak egyaránt. Folyamatosan foglalkozott az érzékelés korlátaival, kompozícióira ezért sok esetben jellemző a radikális képkivágás, az extrém közelkép, a meredek perspektíva, az elő- és háttér kiegyenlítése. Nem foglalkozott a szeméttel, mint tematikával, de a *Trash* (2003) című festménye teljes mértékben illeszkedik a hivatkozásaim sorába, legfőképpen azért, mert formailag, és persze témájában is nagyon hasonlít a munkáimhoz.

213. kép: Eberhard Havekost, *Trash*, 2003, 150x150 cm, olaj, vászon, Albertinum, Drezda, kép forrása: saját fotó

Talán egy hátsó udvart látunk, ahol használaton kívüli tárgyak vannak felhalmozva, kidobva. Néhány kék kukászsák, nyitott kartondobozok, kidobott bútorok, hűtőszekrény, képkeretek,

---

³⁴⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/Eberhard_Havekost

egy feltekert szőnyeg, és különböző szemétkupacok hevernek szertelenül, mindez realista stílusban megfestve. A színek alapvetően kiegyensúlyozottak, az ecsetvonások egyenletesek és differenciálatlanok, a felületek kialakításánál nem törekedett a mélység-távolság illúziójának megfestésére, vagy a textúrák sokféleségének megmutatására. Tehát azt lehet mondani, hogy némileg elidegenítő a megfestés módja, mégis a kissé „homályos” ecsetkezeléssel egy vízióvá, emlékkép szerűvé válik a képtér. Mintha mi magunk sétálnánk a berlini utcán, és vetnénk egy sűrű pillantást a rendetlen szemetezés helyszínére, amiről hirtelen el is kapjuk a tekintetünket, mert lehet, hogy egyfajta szégyenérzettel párosul az amit láttunk, egy pillanat erejéig a nyugati társadalom bősége és nemtörődömsége is átfut a gondolatainkon.

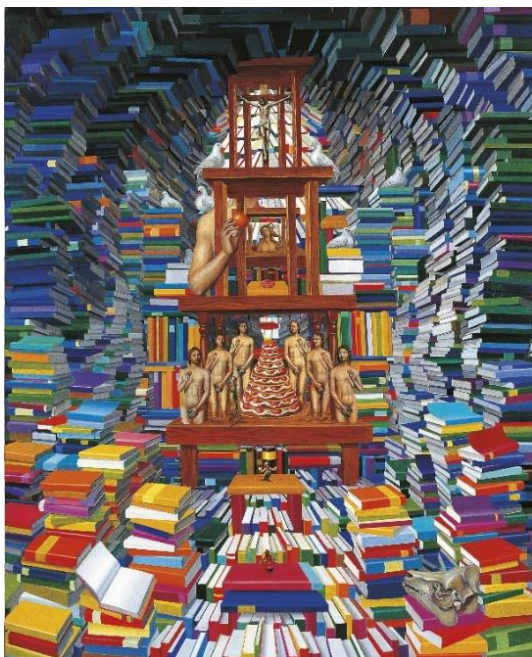
Hong Kyoung Tack koreai művész *Library* (1997-2001)³⁴⁵ című festmény sorozatában a könyvek és tárgyak túlszűfolt, hipnotikus elrendezése klausztrófó szorongást válthat ki a nézőből. Az élénken émelyítő színek és az emblematikus tárgyak túlbujánzása, a mindenhol kitöltött felületek egyfajta pszichedelikus vízióvá nőnek. Szimbolikus kompozíciókat állít össze a pop kultúra tömegtermékeiből, banális, giccses tárgyakat helyez az ősi tudást jelképező könyvek közé, amelyek mellett a különböző vallások tárgykultúrája is megjelenik szentély szerű beállításokkal, egyfajta rituális halmozásként. A szédítő kompozíciók mögött a művész a vallás és a popkultúra kettősségéről elmélkedik. Egy megszerkesztett, kiszámított, mérlegelt, átgondolt, strukturált káosz ez, ami rámutat társadalmunk összetettségére, annak kritikájára is.

214. kép: Hong Kyoung Tack, *Library 3*, 2001, 181x227 cm, olaj, vászon, kép forrása³⁴⁶

³⁴⁵ <https://www.christies.com/lot/lot-hong-kyoung-tack-5078578/>

³⁴⁶ <http://www.akive.org/eng/artist/A0000032/Kyoungtack%20%20Hong>

215. kép: Hong Kyoung Tack, *Library 2*, 2001, 227x181 cm, olaj, vászon, kép forrása³⁴⁷

216. kép: Hong Kyoung Tack, *Library*, 1997, 181x220 cm, olaj, vászon, kép forrása³⁴⁸

Erik Mattijssen³⁴⁹ holland művész figyelme az enteriőrök mellett leginkább a hétköznapi tárgyakra irányul, azokra, amelyek mellett könnyedén elmegyünk, átsiklik a tekintetünk. Ilyenek például a különféle konyhai eszközök, konzerves dobozok, cserepek, tisztítószeresek, kötözőanyagok, egymásra rakott műanyag vödrök, stb. Mattijssen az elmúlt évtizedekben több ezer fényképet és vázlatot gyűjtött össze ilyen tárgyokról a külföldi művészeti residency csereprogramjain. Minden ország szokásai különböznek, másképpen tárolják, pakolják a dolgokat. A művészt magával ragadta az, ahogyan az emberek gyakran öntudatlanul kis csendéletekbe rendezik össze a tárgyakat, a személyes belső terektől a publikus külső terekig, az ablakpárkánytól kezdve egészen a piaci standokig. Az ad hoc, talált kompozíciók mellett ő maga is készít beállításokat, amelyeket élénk színhasználattal, kissé plakát szerűen, dekoratívan fest meg, általában gouache-al, ceruzával és pasztellel dolgozik papírra. Van, amikor egy tárgyat ábrázol, van, amikor tárgyhalmokat, ez mindig változó, ezért nem egy munkát vagy egy sorozatot emelnék ki tőle, hanem a különböző években készített zsúfolt kompozícióit, főként konyhai tároló felületekről, raktárról, utcai árusról.

³⁴⁷ <https://www.christies.com/lot/lot-hong-kyoung-tack-5078578/>

³⁴⁸ <http://www.akive.org/eng/artist/artworks/A0000032/Kyoungtack%20%20Hong>

³⁴⁹ <http://www.erikmattijssen.nl/content.htm>

217. kép: Erik Mattijssen, *House ware*, 2019, 125x101 cm, gouache, papír, kép forrása³⁵⁰

218. kép: Erik Mattijssen, *Ultra power*, 2020, 237x197 cm, gouache és ceruza, papír, kép forrása³⁵¹

219. kép: Erik Mattijssen, *Paraiso*, 2014, 196x211 cm, gouache, papír, kép forrása³⁵²

220. kép: Erik Mattijssen, *Houshold supplies*, 2016, 150x101 cm, gouache, papír, kép forrása³⁵³

Mathieu Cherkit³⁵⁴ fiatal francia festőművész, akinek elsődleges témája a Párizs külvárosában található, nagyszüleitől örökölt régi, rendezetlen családi háza, ahol ő és családja él. Az épület különböző tereit ábrázolja: lépcsőházak, szobák, tetőtér, garázs, raktár, és a házat körülvevő kert több mint 190 festményén szerepel. A perspektívát, a tér mélységet nem mindig tartja szem előtt, emiatt képei jellemzően egyfajta naiv hangulatot árasztanak. Gyakran

³⁵⁰ <http://www.erikmattijssen.nl/content.htm>

³⁵¹ <http://www.erikmattijssen.nl/content.htm>

³⁵² <http://www.erikmattijssen.nl/content.htm>

³⁵³ <http://www.erikmattijssen.nl/content.htm>

³⁵⁴ <http://www.jeanbrolly.com/artiste/mathieu-cherkit/>

absztrakt, kitalált elemeket applikál a képtérbe, amivel elbizonytalanítja a nézőt, eltávolítva a valóságot a képzeletbeli világtól. Nem jellemző rá a nagyon zsúfolt, rendetlen terek szisztematikus megfestése, a tárgyhalomok úgy jelennek meg, ahogyan a művész mindennapi, privát életének eseményei alakítják. Ettől függetlenül úgy gondolom, hogy Cherkit általam kiemelt képei és az én munkáim között számos párhuzam felfedezhető, amely egyértelművé tette dolgozatomba való illesztését.

221. kép: Mathieu Cherkit, *Parade*, 2014, 190x290 cm, olaj, vászon, kép forrása³⁵⁵

222. kép: Mathieu Cherkit, *Turtle zwei*, 2012, 210x240 cm, olaj, vászon, kép forrása³⁵⁶

223. kép: Mathieu Cherkit, *Chapelle*, 2012, 120x120 cm, olaj, vászon, kép forrása³⁵⁷

³⁵⁵ <http://www.jeanbrolly.com/artiste/mathieu-cherkit/>

³⁵⁶ <http://prixjeanfrancoisprat.com/en/artiste/mathieu-cherkit/>

³⁵⁷ https://www.piasa.fr/en/products/mathieu-cherkit-ne-en-1982-chapelle-2012_5f4397b1632ec

Willem Weismann³⁵⁸ holland művész, festményei a kortárs társadalomra adott reflexiók, az emberi létezés abszurditását figurázzák ki. Munkájára hatással van a képregények, videójátékok, mesék és filmek világa. Humoros, geg szerű, furcsa, bizarr, szimbolikus tárgyakkal, jelekkel tölti meg a képtereket. Legtöbbször a mindennapok olyan jeleneteit ábrázolja, amelyben valamilyen szürreális szituáció történik. A művész központi motívuma, hogy megmutassa, mi rejlik a látottakon túl, egy homlokzat mögött, vagy a járda sima felülete alatt a csatornarendszerben. Ábrázolt helyszínei gyakran a kortárs élet és a fogyasztói társadalom túlkapásaiból származó „törmelékekkel” vannak tele zsúfolva, például egy rendetlen és szemetes környezet az utcán, vagy egy szobában, ahol könyvkupacok, üres üdítős üvegek, cigarettacsikkek és pizzaszéletekkel teli dobozok, laptopok hevernek. A kissé naivan, élénk színekkel, meseszerűen, játékosan, képzeletből megfestett képek arra próbálnak választ adni, hogy miként látjuk és értelmezzük az életünkbe nap mint nap beáramló információkat. Olyan képeket választottam ki a művésztől, amelyeken nincs figura, csak az emberi környezetet, és a bennük található tárgyakat látjuk. A *Door* (2006) című munkáját (225-ös kép) a dolgozatom szempontjából is fontosnak találom, mert a meseszerűen ábrázolt, kitalált világa egy olyan belső teret láttat, amely egy kényszeres gyűjtögető otthona is lehetne. Egy súlyos hoarder lakásában a földtől plafonig tele van minden tárgyakkal, és ez olyan kavargó és nyomasztó tud lenni, hogy az ember csak a kijáratot keresi.

224. kép: Willem Weismann, *Garbage heap posing*, 2008, 190x240 cm, olaj, vászon, kép forrása³⁵⁹

³⁵⁸ <https://www.db-gallery.com/willem-weismann>, <https://200-percent.com/willem-weismann-interview/>

³⁵⁹ <https://lustik.tumblr.com/post/135761636252/willem-weismann>

225. kép: Willem Weismann, *Door*, 2006, 190x140 cm, olaj, vászon, kép forrása³⁶⁰

226. kép: Willem Weismann, *Means of organisation*, 2017, 210x160 cm, olaj, vászon, kép forrása³⁶¹

Magyar művészek közül **Jovián György** erdélyi festő és grafikus, a *Bontás* és a *Tanulmány a bontáshoz* (2009-2020) című festmény sorozatai kapcsolhatóak leginkább a munkáimhoz és a dolgozatom témaköréhez, de nem a tematika, hanem az ábrázolt téma formai megjelenítése szempontjából. Fotórealista megfestés módjára a részletgazdagság és finom kidolgozottság jellemző. A buja kompozíciókban, kvázi anti csendéletekben Jovián a tér és tömeg, fény és árnyék viszonyát, kontrasztjait, az anyagszerűséget vizsgálja. A festmények roncsstelepeket ábrázolnak, a minket körülvevő tárgyak veszendőségéről szólnak, hiszen minden dolog tönkre megy egyszer, darabjaira hull, rozsdásodik, elszakad, elkopik, funkcióját veszti, elenyészik, így a tárgy együttesek végét, az idő múlását, magát a végzetet is jelképezik. A bontásból származó vashalmok többsége használhatatlan, rendeltetésüket veszített vagy elromlott szerkezetekből tevődnek össze. Az általunk teremtett tárgyvilág valójában egyre inkább nehezíti az emberi létezést, hiszen a végletekig szennyezik a környezetünket. A szeméttelpek a technikai civilizáció válságát, a posztindusztriális világ lerakatait, az ipari enyészet maradványait, úgyszólván időleges emlékműveket jelképeznek, amelyek a disztópiát, az „elrontott világot” szimbolizálják, azt a fogyasztói társadalmat, amiért mindannyian felelősek vagyunk.³⁶²

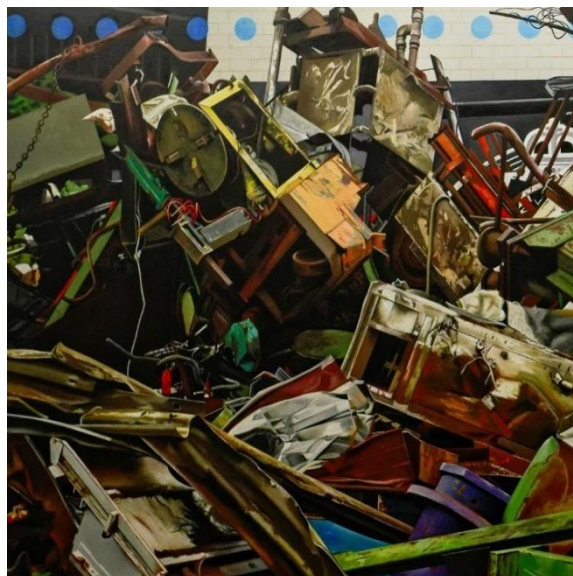
³⁶⁰ <https://www.instagram.com/p/B6SbV2Wk4m/>

³⁶¹ <https://200-percent.com/willem-weismann-interview/>

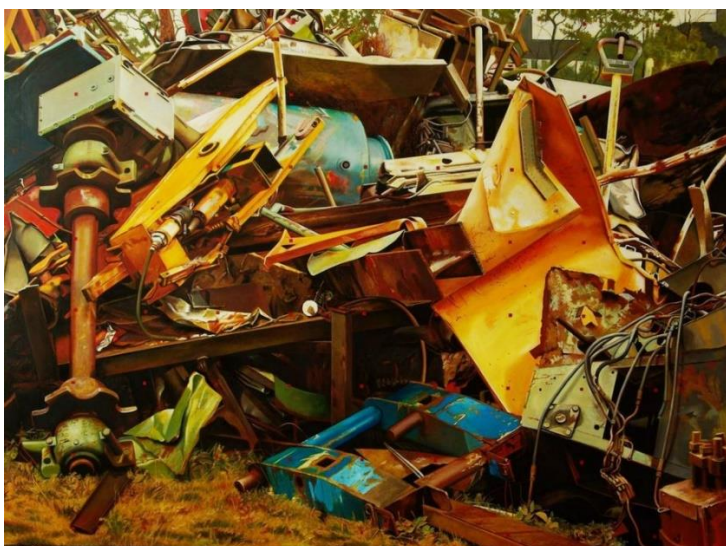
³⁶² <http://barkaonline.hu/kepzmveszet/5767-ingo-glass-es-jovian-gyorgy-konstruktiv-destruktiv-cim--kiallitasarol>
múelemzés a cikk után

227. kép: Jovián György, *Tanulmány a bontáshoz 17*, 2016, 100x100 cm, olaj, vászon, kép forrása³⁶³

228. kép: Jovián György, *Tanulmány a bontáshoz 19*, 2017, 100x100 cm, olaj, vászon, kép forrása³⁶⁴

229. kép: Jovián György, *Bontás 9*, 2013-14, 150x200 cm, olaj, vászon, kép forrása³⁶⁵

Konok Tamásnak is van egy *Roncstelep* (1961) című képe, még a korai, figurális festészeti időszakából, amelyen az expresszíven megfestett kidobott tárgyalmok organikus szövevényyé alakulnak a kép felületén, így szinte elvesztik felismerhetőségüket, inkább a formák és a tömegek játéka a domináns.

---

³⁶³ <https://www.galeriafaur.hu/muveszek/jovian-gyorgy>

³⁶⁴ <https://www.galeriafaur.hu/muveszek/jovian-gyorgy>

³⁶⁵ <https://www.galeriafaur.hu/muveszek/jovian-gyorgy>

230. kép: Konok Tamás, *Roncstelep*, 1961, 70x110cm, olaj, vászon, kép forrása³⁶⁶

„**Lakner László** az 1960-as években fellépő fiatal festőnemzedék egyik legjelentősebb képviselője. Festői stílusát mindig a hagyományos értelemben vett „érthetőség” jellemezte. Ábrázolt témái, motívumai mindig világosan felismerhetőek. Lakner a hétköznapi, többnyire banális valóság tárgyait és jelenségeit festette. És mégis Lakner festészete csupa újdonság, talány, folyamatos rákérdezés a valóság egyértelműnek tűnő képeire. Lakner szürrealizmusa a nagyon is egyértelmű, naturalista felfogású részletek zavarba ejtő sokaságából épül föl. Ezt a látásmódot, ami Lakner több kortársát is jellemezte, a korabeli magyar kritika a szürrealizmus és naturalizmus fogalmaiból alkotott „szürnaturalizmusnak” nevezte el. A sajátos látásmódhoz egyéni festéstechnika is társult, ami nem annyira az ecsettel való festéssel, hanem inkább a festékbe való rajzolással, visszakaparással jellemezhető. A szürnaturalizmus legjelentősebb alkotói Csernus Tibor és Lakner László voltak, de hasonló stílusjelenségek Gyémánt László, Szabó Ákos, Kóka Ferenc, Sylvester Katalin, vagy éppen Szász Endre munkásságában is megfigyelhetőek az 1960-as évek legelején.”³⁶⁷ - áll a Magyar Nemzeti Múzeum honlapján. Lakner korai munkáiból két ide vonatkozó festményt emelnék ki. A *Limlomok* (1960) című műve különféle fa és fém eszközöket ábrázol, amelyek egy kupacba vannak összehordva és összegabalyodva. Viszonylag részletgazdagon megfestett tárgyalmot ábrázol a kép, de ennek ellenére nem mindenről lehet megállapítani, hogy mi micsoda. Ugyanaz a látvány és érzet kapcsolódhat hozzá, mint amikor egy régi műhelyben lévő fiókot kihúzzunk és elénk tárul az évtizedek óta gyűjtögetett „bigyó” és apróság halmaz, amelyek értéküket, jelentőségüket vesztett limlomok, mégis a mai napig jó néhány háztartásban, kertesházak kiegészítő épületeiben és különböző szerelő, szerviz üzletekben is megbújnak.³⁶⁸

³⁶⁶ <https://konok.hu/konok-tamas/konstrualodo-ido/>

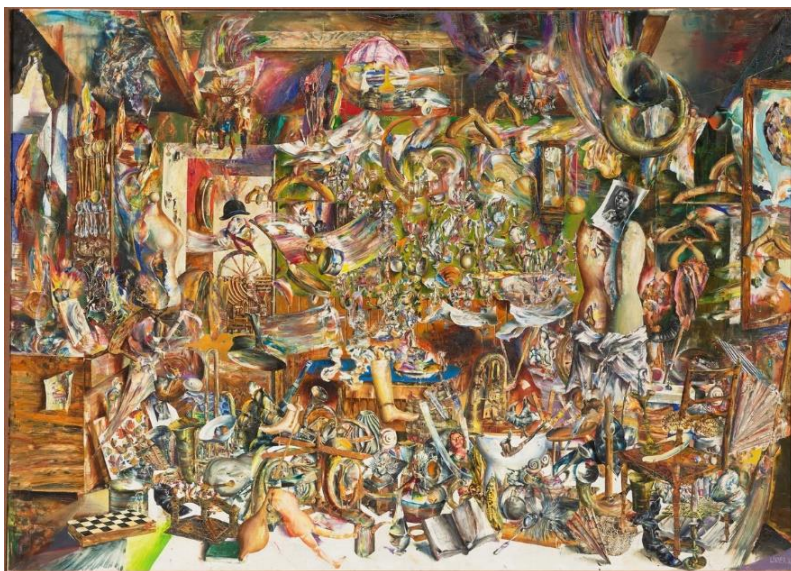
³⁶⁷ <https://mng.hu/lakner-laszlo-politechnikai-szekreny-1962-64/>

³⁶⁸ Lásd: Örkény István: *Egyperces novellák, Túlélés pöcök!* (2019 [1968]), Helikon, Budapest

231. kép: Lakner László, *Limlomok*, 1960, 60x90 cm, olaj, vászon, kép forrása³⁶⁹

Az *Egy szoba múltja* (1961) című festménye a művész saját szavaival szólva egy „szinte szétrobbanó szürrealizmus irányába helyesbítette” a realistább stílusú diplomamunkáit. A képen erőteljesen érződik Max Ernst hatása, de René Magritte-ot meg is idézi többek között az ikonikus fekete keménykalap, és a pipa ábrázolásával. „Ehhez a lopótököt, fúvós hangszereket, faliórát, sakktablát és próbababa-töredékeket vegyítő, vérbeli szürrealista képhez képest a *Limlomok* egy jóval földhözragadtabb kompozíció, kevésbé freudista, kevésbé franciás, közelebb áll a „magyar valósághoz.”³⁷⁰ - írja Hornyik Sándor művészettörténész.

232. kép: Lakner László, *Egy szoba múltja*, 1961, 132x181 cm, olaj, vászon, kép forrása³⁷¹

³⁶⁹ https://www.kieselbach.hu/alkotas/limlomok_4563

³⁷⁰ https://www.kieselbach.hu/alkotas/limlomok_4563

³⁷¹ https://mng.hu/mutargyak/szoba-multja-egy-szoba-multja/?fbclid=IwAR2k3J-x9d5hL9fCdnPNc4OUx0AO2v4_3aJ-gxE4-CmOTFhJc-KAZGjV1-g

A mű egy álomszerű, zsúfolt víziót, a forgó, kavargó tárgyak kavalkádját jeleníti meg. A felismerhető tárgyak között vannak különféle konyhai eszközök, kanalak, edények, ruhafogasok, vázák, hangszerek, bot és esernyő, cipő, csizma, gyertyatartó, seprű, legyező, csigák, kagylók, és különböző utalások más művekre és művészekre. Talán egy épület belső terében „játszódhat” a jelenet, utalhat erre a fiókos szekrény, a térelválasztó, a székek, gerendák, ajtófélfák, lépcsők. Ebből fakadóan tehát van ennek a kissé meghatározhatatlan térnek egy színpadi jellege, amelyet még jobban igazol az, hogy a formák a festmény éleinél és sarkainál kvázi tiszteletben tartva azokat, nem „úsznak ki” a képsíkból, hanem mintegy őskáosz szerűen lebegnek a térben. Festésmódját tekintve Lakner nagyon technikásan, különböző trükkös eljárásokkal vitte föl a festéket a vászonra, amelyek látványos, többek között festőkéssel visszakupart és elkent felületeket eredményeztek.

MESTERMUNKA

A mestermunka anyagát egyéni kiállításon mutattam be - más munkáim mellett - a Q Contemporary, Project Space nevű galériában (1062, Budapest, Andrásy út 110).

A kiállítás ideje: 2022.04.12 - 2022.05.14.

A tárlat címe: *Az én szívemben boldogok a tárgyak.*

A mestermunka öt olaj-vászon festményt foglal magába, amelyek a *Collection* című nagyobb, folyamatban lévő sorozat részei. A művek adatai:

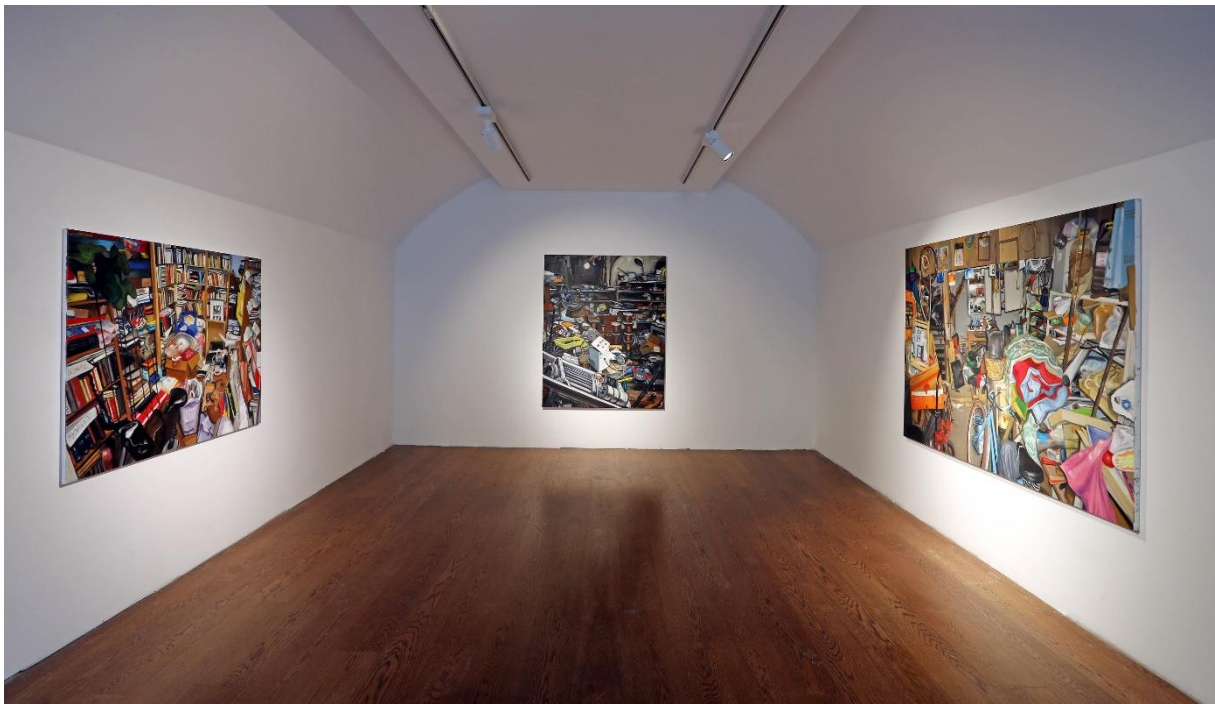
Collection 2, 2021, 75x100 cm, olaj, vászon

Collection 4, 2022, 130x150 cm, olaj, vászon

Collection 5, 2022, 90x65 cm, olaj, vászon

Collection 7, 2022, 70x50 cm, olaj, vászon

Collection 10, 2022, 150x120 cm, olaj, vászon

239. kép: Kiállítás enteriőr, Zékány Dia: *Az én szívemben boldogok a tárgyak*, Q Contemporary, Project Space, Budapest, 2022, kép forrása: Mányó Ádám

240. kép: Kiállítás interiőr, Zékány Dia: *Az én szívemben boldogok a tárgyak*, Q Contemporary, Project Space, Budapest, 2022, kép forrása: Mányó Ádám

241. kép: Kiállítás interiőr, Zékány Dia: *Az én szívemben boldogok a tárgyak*, Q Contemporary, Project Space, Budapest, 2022, kép forrása: Mányó Ádám

Munkáimban a gyűjtögetést, a felhalmozást és az ebből fakadó rendetlen tereket ábrázolom közel egy évtizede. A gyűjtögetés a 20. század eleje óta jelenlévő probléma, de csak az utóbbi 15-20 évben, a fogyasztói társadalom eddigi legnagyobb tetőpontján vált igazán szembetűnővé, és csupán 2013 óta ismerik el önálló rendellenességként, betegségként (angolul kifejezetten erre a jelenségre a hoarding szót használják, a betegség neve hoarding disorder³⁷²). Személyes érintettségem okán foglalkozom ezzel a témakörrel, amely a családom tereinek megjelenítése után az ismerősök, és ismeretlenek helyszíneivel bővült. Az egyetemi időszak alatt a családom tagjait festettem, a figurákra fókuszálva, nem foglalkozva a környezettel, a háttérrel. Az évek alatt viszont egyre kevesebb lett a figura, és egyre több a „háttér”, a diplomamunkámban már a staffázs jellegű ábrázolást is elhagytam, és maradt a tárgyakkal telepakolt környezet, a rendetlen enteriőr, mint teljesértékű téma. Az alkotásaimban ábrázolt terek és a bennük megjelenő mindennapi tárgyak univerzális szimbólumok, mindenki számára ismerős vizuális emlékek, ezért viszonylag könnyű kapcsolódni hozzájuk.

A saját fotóim alapján dolgozom, amelyet azért is tartok fontosnak, mert a terepbejárásoknál a személyes jelenlétem, tapasztalataim a helyszínekkel, a bennük lakókkal, tulajdonosokkal, mind hozzátesznek a munkáim alakulásához. A dokumentációk készítésekor nagyon tudatosan figyelek a kompozíció kialakítására, úgy fényképezek, hogy azok potenciálisan magukban hordozzák egy festménybe vagy rajzba való átültetés lehetőségét. (A félreértés elkerülése végett: nem én rakom halomba a tárgyakat, nem állítom be csendélet szerűen a látottakat, nem rakok hozzá semmit a képek összetételéhez, azt jelenítem meg amit látok.) A munkáim megfestésére jellemző, hogy realista megközelítéssel készülnek. A dokumentációkból kiválogatott képeket kinyomtatom A/4-es lapokra, a kezemben tartom őket festés közben, és „követem” a munka során, egyfajta kiindulópontként, piszkozatként kezelem őket. Szabad kézzel felvázolom a körvonalakat (nem vetítem ki a fotót), majd fokozatosan kitöltöm a felületeket, viszont mivel nem követem pontosan a fényképet, ezért az alkotás sok mindenben eltér a valóságtól, de ez engem nem zavar, nem célja munkámnak a „lemásolás”, inkább a tömeg, az érzet, a szín- és hangulatviszonyok érzékeltetése. Sokkal jobban érdekel a spontaneitás, a rövid idő alatt felfestett, expresszív, festői megformálás és felületek. A műveken van ahol jobban kivehetőek a tárgyak, van ahol kevésbé, ami részben tudatos, részben pedig a festészeti megoldások miatt alakul így. Talán a gyors, de mégis szisztematikus megfestés miatt, gyakran egyenértékűek az ábrázolt tárgyak, kevesebb kiemelés és alárendelés van bennük, sok esetben olyanok, mintha halmozott csendéletek lennének. Munkáimra jellemző az általában

---

³⁷² <https://www.psychiatry.org/patients-families/hoarding-disorder/what-is-hoarding-disorder>

fekete, sötét kontúrok, körvonalak használata, amelyek markánsabbá váltak a doktori képzés éve alatt. Ez a vázlatkészítésből, a rajzosságból, az alakzatok egymástól való elhatárolásának igényéből fakad. Egyfajta technikai kapaszkodó is számomra, amely bár megfogja a formák széleit, éleit, de vonalháló jellege lendületesen, gördülékenyen össze is köti azokat.

Sok esetben olyan nagy az ábrázolt káosz, hogy a rendetlenség halmazából alakul ki a tér vagy térszelet, így a teret rendszerint a tárgyak halmaza adja meg, és nem a térben a tárgyak. (A *Collection 2* című festményemen is ez érezhető (234. kép), de a *Collection 6*, *Collection 8*, *Collection 9* című művek is így épülnek fel.) Számos munkámban rejtett horizontot érzékelhetünk, a tárgyak mintegy önmaguk valóságában vannak jelen, és bár egy-egy képen a megfestett tárgyalmok összevisszaságnak hatnak, mégis elég erőteljes struktúrára épülnek, mondhatni „szerkesztett káoszra”. Legtöbbször nem tudatosan, de törekszem a kompozíciók „harmonikus” létrehozására, az irányok, a színhangok kiegyensúlyozásával esztétizálom azt, ami nekem idegen.

Alkotásimban megmutatkozik a külső megfigyelő pozíciója, a távolságtartás és ennél fogva némi elidegenedés is. Viszont a tárgyak egymás utáni megfestésével egyfajta leltározási folyamat megy végbe bennem. Ebből fakadóan közelebb engedem magamhoz, magamévá alakítom a látottakat, és a munka menetében mintegy „rendet teszek” a képtérben, miközben kvázi magamban is rendet rakok. A folyamatban így a lelki megtisztulás pszichológiája megy végbe, ezért is terápiás jellegű számomra a témakör.

Korábban is írtam arról, hogy a gyűjtőkre és a gyűjtögetőkre jellemző a szorongás, amely készítheti őket a tárgyak felhalmozására. Ennek egyik oka lehet az a fajta birtoklásvágy, amely a földi lét elmúlásából adódó feszültségből, aggodalomból, az enyészettől, a megszűnéstől való félelemből ered. A festészettörténetben például a vanitas csendéletekben mutatkozik meg ez a jelentés. Úgy gondolom, hogy az én alkotásaimnál is felvetődik ez az olvasat, még ha csak áttételesen is.

A munkákon ábrázolt tárgyalmok ellentétes érzelmeket mozgathatnak meg, mert egyszerre jellemző rájuk a káosz organikussága, természetessége, emberközelsége, esetenként otthonossága, ugyanakkor érezhetünk taszító döbbenetet, borzongást, klausztrófób hatást, akár undort is. A színek erőteljessége, dinamikája, a kifejező megfestésmód azonban látványossá, - a visszajelzések, utalások alapján - gyakran kifejezetten jó hangulatúvá teszik az alkotásokat, így a valóságban sokszor depresszív, nyomasztó és fullasztó terek a munkáimon kevésbé érződnek annak, amely egyébként szintén nem tudatos. Tehát az alapvetően nehéz témát könnyedséggel ruházza fel az erőteljes színhasználat, az oldott megfestésmód, továbbá a vizsgálódó, megfigyelő tekintet és a humor meg-megjelenése, amelyek „behúzzák” és

kalauzolják a nézőt a képtérben. Minél nagyobb méretű egy festmény, annál jobban el tudjuk képzelni a valódi helyszínt, mert olyan érzést kölcsönöz, mintha a térben járnánk. A nagyobb méretek ebből fakadóan még jobban segítik az azonosulást, a belehelyezkedést.

Úgy tapasztaltam, hogy doktori időszakában oldódott az ecsetkezelésem, és egyre festőibbé vált a gondolkodásom. Az utolsó évben is sokat alakult a technikám, amikor a műterem helyett otthon az asztalomon voltam kénytelen pasztellel dolgozni a Covid19 pandémia lezárásai miatt. A porpasztell sajátossága a könnyedség, gyorsaság, a rajzosság és festőiség egyszerre. Az elkészült sorozat tanulságait, tapasztalatait igyekeztem átültetni a festészeti módszerembe is, amely a legújabb *Collection* című sorozatban egyértelműen érezhető.

233. kép: Műterem enteriőrjének részlete, MKE Doktori Iskola, Feszty-ház, Budapest, 2022, kép forrása: Simon Zsuzsanna

Az összegyűjtögetett tárgyak halmazának ábrázolását egyfajta párbeszédként is lehet értelmezni; a tárgyak egymásra hatása, kommunikációja, mondanivalója segítségével leolvashatunk történeteket, időszakokat, akár a tulajdonos lelkivilágát, viszonyát a családjához, környezetéhez, a társadalomhoz, a múlthoz, a jelenhez. Távolabbról szemlélve lehet koncepciózus kompozícióknak is tekinteni a műveket, meglátni bennük az akaratlanul kialakult szépséget, összhangot, egyfajta véletlenszerű esztétikát. Ezek az összeállítások színeiben, szerkezeteiben kialakíthatnak akár absztrakt struktúrákat is, ezért úgy gondolom, hogy hosszabb távon a festézetem egyszerűsödésével egyfajta absztrakció felé is elbillenhet majd

az ábrázolásmód. Zemplényi-Kovács Barnabás írta a munkáimról (megerősítve bennem az alakuló érzetemet): „Aki fokozatosan feltölti szobáját, az végső soron absztraháló műveletet végez, egy imaginárius kép alkotását kezdi meg. A tornyosuló, amorf tömeg megszünteti a perspektívát, felszámolja az elő- és háttérrel, végül kétdimenzióssá válik, kiszorítva a nézőt a telítődő térből. A feltöltés és az absztrakció törvényszerű közeledése az ornamentika horror vacui-elvében egyesül. Mintha a tárgyak kényszeres gyűjtése és megtartása, a növekvő rendezetlenség csak átmeneti állapot lenne a privát térrel való küzdelemben. A kenofóbia, a bensővé tett horror vacui ideája egy „megszüntetve megőrzött”, tömeggé lett tér.”³⁷³

A disszertáció „Tanulmányutak” című fejezetében írok a Hajdú-Bihar megyei helyszínek meglátogatásáról, ahol a 11 helyszín közül egyet kiemeltem, és arról írtam kicsit bővebben, mert az volt az egyik legmeghatározóbb élmény számomra. Váncsodon ismerhettem meg Tömő Zsiga bácsi kényszeres gyűjtőjét, hatalmas, végtelennek tűnő tárgy halmait, ahogyan ő mondta „gyűjteményét”. A *Collection 2* (234. kép), *Collection 4* (235. kép), *Collection 7* (236. kép) című festmények az ő helyszíneit örökítik meg.

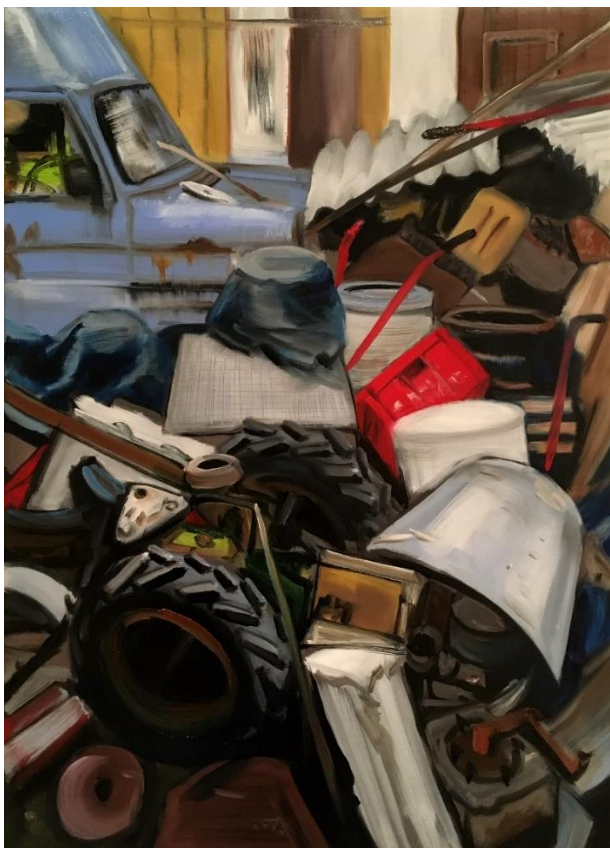

234. kép: Zékány Dia, *Collection 2*, 2021, 75x100 cm, olaj, vászon

³⁷³ Zemplényi-Kovács Barnabás: Entropikus Materializmus. Zékány Dia festészetéről, Artportal online, 2018/4 <https://artportal.hu/magazin/entropikus-materializmus-zekany-dia-festeszeterol/>

235. kép: Zékány Dia, *Collection 4*, 2022, 130x150 cm, olaj, vászon

236. kép: Zékány Dia, *Collection 7*, 2022, 70x50 cm, olaj, vászon

A *Collection 5* (237. kép) és a *Collection 10* (238. kép) című festmények egy háztartási gépet javító üzlet belső tereit jelenítik meg. Véletlenül találtam rá a Szív utcában (Budapest 6. kerület), és azonnal láttam, hogy az Apukáméhoz hasonló műhely teljesen beleillik a témámba. Ezekkel a képekkel megjelent a munkáimban azoknak a helyszíneknek a feldolgozása is, amelyek az előzetes kutatás, terepfelmérés, kontakt személy keresés, bármiféle egyeztetés nélkül, random módon dokumentálódnak, és kerülnek be a fénykép gyűjteményembe.

237. kép: Zékány Dia, *Collection 5*, 2022, 90x65 cm, olaj, vászon

238. kép: Zékány Dia, *Collection 10*, 2022, 150x120 cm, olaj, vászon

Művészeti tevékenységemre hatással voltak az enteriőrbrázolás, a polgári miliő megjelenítésének klasszikus mesterei: Matisse, Bonnard, Vuillard, és a 17. századi holland zsánerkép festészet nagyjai: Adriaen van Ostade, Hendrick Avercamp, Jan Vermeer. A jelenkori művészeti referenciáknak egy egész fejezetet szenteltem „Kortárs művészeti párhuzamok” címen.

A doktori képzés folyamán az intenzív műtermi munka hatására változtak az alkotásaim, készítésük módja, és a munkamorálom is. Minden évben csináltam egy egyéni kiállítást, és több csoportos tárlaton, workshopokon is részt vettem. Ez a nagyon aktív időszak 4+1 évig tartott, amelyben a +1 évben is használhattam a műtermet (a Covid19 járvány miatt) és létrehoztam még egy önálló kiállítást. Alkotói programomat a doktori ciklusa alatt meglehetősen termékenynek, és sikeresnek gondolom.

ÖSSZEFOGLALÁS

A kutatás, a disszertáció megírása segítséget nyújtott abban, hogy jobban megértsem a gyűjtögetés jelenségét. A tárgyak halmozásának szociológiai és pszichológiai oldalról való megvilágítása komplexebb rálátást adott a tematikára, tapasztalataimat megerősítve tudom elhelyezni egy szélesebb értelmezési mezőben. Kutatás közben a gyűjtögetőket, a szüleimet, a családomat, rokonságomat, a gyerekkori impulzusokat, és nem utolsósorban magamat és a cselekedeteimet is sokkal jobban megértettem, amely pozitív meglepetésekkel tűzdelt tapasztalat volt.

A „**Szociológiai megközelítés**” című fejezetben különböző szakirodalmak segítségével próbáltam meghatározni az otthon fogalmát, amely az ember számára lélektanilag a leginkább kitüntetett hely, viszont mivel a lakásigény elsődleges szükséglet, így a leghétköznapibb is egyszerre. Ebben a térben kísértem meg körbeírni a társadalom és az egyén viszonyát a tárgyakhoz, az azokhoz való ragaszkodás, a gyűjtés és a gyűjtögetés, felhalmozás, mint jelenség leírását. Továbbá a lakáskultúra, témához kapcsolódó szegmenseit, a kispolgárság jellemvonásait, a szokások szempontjait összevetve közelítettem a szűkített kérdéskörhöz. Többek között Jean Baudrillard, Hernádi Miklós, Csíkszentmihályi Mihály, Erich Fromm, Kapitány Ágnes és Kapitány Gábor, S. Nagy Katalin, Düll Andrea könyveiből építettem fel egy gondolatívét, amely körbe vezet és részletesebben megismertet az egyik legalapvetőbb emberi tulajdonsággal; a gyűjtés alapvetéseivel, társadalmi jelenségeivel. A tárgyak gyűjtésével életben tartjuk emlékeinket, életünk szakaszait képviselik, tágabb értelemben bizonyítjuk velük létezésünket, és ez az elkötelezettség a mindennapjaink része, amelyekből a megszokások és rituálék alakulnak. „Azért használunk tárgyakat, hogy megértsük önmagunkat és életünket.”³⁷⁴

Mindezt kiegészítettem a saját élményeimmel, tapasztalataimmal, amelyek hatására foglalkozom ezzel a tematikával. A kispolgári éltérzés és berendezés az Anyukám ágáról jelenik meg a családi házunkban, amely hozza magával a sok apró tárgy és díszítés megjelenését, felhalmozását. Az Apukám ágáról a paraszti gondolkodásban megjelenő „jó lesz ez még valamire” típusú érvelés, a nélkülözésből fakadó szükség alakította ki a felhalmozó attitűdöt és cselekvést, amely meghatározza a világvégét. A szüleim évek alatt egyre erőteljesebbé váló gyűjtögetését, kihatását az életemre nagyon sokáig nehéz volt elfogadnom. Okainak, miértjeinek megértésében a művészeti praxisom, a szakirodalom olvasása és a

---

³⁷⁴ Fejős Zoltán, Frazon Zsófia (szerk.): Korunk és tárgyaink - elmélet és módszer, (2004), Fordításgyűjtemény, MaDok füzetek 2, Néprajzi Múzeum, Budapest, 30. o.

magának a disszertációnak a megírása is sokat segített.

A „**Pszichológiai megközelítés**” című fejezetben a gyűjtögetés kialakulásáról, tulajdonságairól, kényszerességéről írtam, szakértők, pszichológusok, és egyéb szakirodalom alátámasztásával. Ismertettem a hoarding történetiségét, a nemzetközi és magyar média különböző forrásaiban való megjelenését, és a kezelésére vonatkozó irodalmat.

A rendetlenség egyik oka lehet a felhalmozás, amelynek különböző fokozatai vannak. Az egyszerűség kedvéért csak két nagy „csoportra” bontottam a típusait:

1. Gyűjtés: az illető szelektálva gyűjt valamit, konkrét céllal, hobbiként. Megmutatja a kívülvilágnak, rendszerezett, értéket képvisel, például műtárgygyűjtő, tárgysorozat gyűjtő (lemez, képregény, régiség, stb.). Különös lehet a kívülállóknak, de gyűjtése nem kényszeres, nem gátolja a mindennapokban.

2. Gyűjtögetés (angolul hoarding): az illető mindent gyűjt ami „jó lehet még valamire”. Nincs konkrét célja, rendszertelen, nem mutatja meg a kívülvilágnak, nem képvisel értéket, például funkciójukat vesztett, vagy sérült tárgyak (ruhák, amelyek használhatatlanok a gyűjtögető számára, lejárt hirdetések, szórólapok, újságpapírok, könyvek, amelyeket biztosan soha sem fog olvasni, stb.). Gyűjtögetése kényszeres, gátolhatja a mindennapokban, negatív hatással lehet a környezetére is.

A két csoportot esetenként csak kis különbségek választják el egymástól. A felhalmozást, gyűjtögetést, angolul hoarding-nak hívják, másképpen kényszeres gyűjtögetésként, Obsessive Compulsive Disorder (OCD-s gyűjtögetésként)=mániákus, rögeszmés, kényszeres rendellenességként utalnak rá. Kialakulásának okai lehetnek például:

- lelki betegségek, érzelmi válság, szorongás, fóbiák, egyéb OCD-s tünetek együttes hatása
- párkapcsolati problémák
- trauma, veszteségélmény (például elhunyt családtag, munkahely elvesztése, tartós betegség)
- tanult, „örökölt” gyűjtögetési „szokás” (például amikor egy gyermek ilyen környezetben nő fel)
- hospitalizáció
- szegénység, nélkülözés

Nem mindig könnyű megállapítani, hogy valaki felhalmozó, vagy csak egy olyan ember, aki nagyon szereti a különböző tárgyakat, de két megközelítés segítségünkre lehet a probléma felmérésében, súlyossága megállapításában:

1. Az egyik meghatározó tényező, hogy a viselkedés elkezdte-e negatívan befolyásolni a saját maga és mások működését, napi életvitelét, és ha igen, akkor hogyan és mennyire.

2. A másik meghatározó tényező: „A betegség egyik mértékegysége a szabadon hagyott hely százalékaránya.”³⁷⁵

A disszertációban némi kitekintést teszek arra vonatkozóan, hogy a fogyasztói társadalomnak milyen hatása van a kortárs világunkra, a szorongástól, aggodalomtól és félelemtől hemzsegő kultúránkra. Rengeteg ember mindennapjainak része a dolgok felhalmozása, az állandó vásárlás, fogyasztás, amely mintegy az érzések elhárításának és kezelésének egyfajta „terápiájává” vált. A gyűjtögetés így alakul észrevétlenül népbetegséggé, kortünnetté.

Az olvasmányaim alapján elmondható, hogy még maguk a szakértők sem tudják mindig pontosan megállapítani, hogy a gyűjtögetés mikortól válik kényszeressé, kórossá. Az orvostudomány egyelőre nehézségekbe ütközik a kiváltó okok megállapításával és a betegség gyógyításával kapcsolatban is. Bár vannak biztató előrelépések, jelenleg még nem találták meg a mindenki számára megfelelő és elérhető kúrát vagy eljárást. A probléma feltérképezése, kezelése, a társadalmi szerepvállalás, az intézmények és szakemberek működtetése tekintetében az USA élen jár, bizonyára azért, mert náluk a lakosság meglepően nagy százaléka érintett.

A tudományos megközelítések mellett megállapítottam, hogy a pszichológia a legtöbb szakirodalmi olvasmányomban megjelent, bármilyen diszciplína felől is közelítettem meg a disszertáció tematikáját. Különösen igaz ez a szociológiai jellegű olvasmányokra, amelyek mintha azt erősítették volna meg, hogy az egyik következik a másikból, vagy az egyik feltételezi a másikat. Még akkor is, ha csak az adatokra, és a jelenségekre koncentrálok egy könyv vagy tanulmány, egyszerűen kikerülhetetlen a lelki tényezőkről beszélni, amelyek áthatják a mindennapjainkat és a gondolkodás módunkat. Valójában mindent az emberi agy-szív-lélek kombináció működtet, a gondolataink, érzéseink, vágyaink határozzák meg a cselekedeteinket, amelyek mind a tudatunk és a tudatalattink összeköttetésén alapuló összefüggések. A szociológia és a pszichológia tudományágak tehát sok szálon kötődnek és meglehetősen közel állnak egymáshoz kutatási területemben.

A „**Tanulmányutak**” című fejezetben kifejtettem, hogy a kutatás, az utazásaim, és a tapasztalataim hatására megváltozott a hipotézisem. A DLA első időszakában felállított elképzelésem azon része, miszerint a gyűjtögetésben van egyfajta „magyaros szervezőerő”, nem bizonyult valósnak, nem állja meg a helyét, és ezt érvekkel alátámasztottam. A kényszeres gyűjtögetés egy határoktól, kultúráktól független, Amerikától Európán keresztül Távol-Keleten

---

³⁷⁵ Dr. Haraszti László: Kényszeres/halmozó viselkedés, in: Demetrovics Zsolt, Kun Bernadette (szerk.): Az addiktológia alapjai IV., (2010), Viselkedési függőségek, ELTE Eötvös Kiadó, 243. o.

át Ausztráliáig jelen lévő, nemzetközi probléma. Struktúrája, felépítése, a világon mindenhol megegyezik, és mindenhol jelen van. Az amerikai kultúrában egy gyűjtögető házában, padlásán, kertjében is hasonlóan jelennek meg a tárgyhalmazok, mint Magyarországon, Angliában vagy Japánban. Viszont mivel mások az emberek és a történeteik, végeredményben ez adja valamennyire a különbözőségüket is, ezért az összegyűjtött tárgyak milyenségében lehetnek eltérések. Ez az, ami kultúrától, országtól függően változó lehet. Vidék-város, régió szerinti különbségek is megjelenhetnek, a szociális helyzet is leolvasható, viszont a „halomba rendezésük” mechanizmusa megegyezik, ezt „A gyűjtögetés nemzetközisége” című szakaszban ismertettem. (A tematika kitérítését a magánútjaim tapasztalatai is formálták: India 2019. június-július; Egyiptom 2020. március). Különböző okok miatt jöhet létre, de az bizonyos, hogy a fogyasztói társadalom nagy hatással van a kialakulására.

Három nagyobb tanulmányutat csináltam a DLA időszakában: Hajdú-Bihar megyei településeken (2019. február, március), Erdélyben (2019. április) és Londonban (2019. október). Ezeket képes beszámolóval mutattam be egy-egy helyszínen és az azokból készült munkáim dokumentációjával, azonkívül a kutatáshoz tartozó, számomra leginkább meghatározó kapcsolódási pontokkal. A képzőművészeti munkásságom során körülbelül 2018-ig többnyire a rendetlen belső terekkel, enteriőrökkel foglalkoztam. Ezekkel az utazásokkal arra vállalkoztam, hogy kilépjek a külső terekbe, és megvizsgáljam a ház falain kívül eső, de ahhoz tartozó udvart, kertet, és a különböző melléképületeket. A témámnak megfelelően ezeken a helyeken is a gyűjtögetést, a felhalmozott tárgyakat, a belőlük kialakult rendetlenséget kutattam. A Doktori Iskola időszaka alatt egy számomra újfajta munkamódszert alakítottam ki az utazásokkal, a potenciális gyűjtögetőkkel való találkozásokkal, a dokumentálással, és a képanyag műteremben való feldolgozásával. Úgy gondolom, hogy ezt a későbbiekben is fogom alkalmazni, hiszen a témám további vizsgálatok kiindulópontja lehet, kutatási köröm kvázi „utaztatható”, adoptálható különböző helyszínekre, országokra, kultúrákra. Az összehasonlítások segítik a konklúziók levonását, így nagyobb metszetet kaphatok egy hosszú távú, akár éveken át tartó tapasztalatszerzéshez, további munkához.

A „**Kortárs művészeti párhuzamok**” című fejezetben személtettem, hogy a kutatási témám számos szálon kapcsolódik a kortárs művészeti diskurzushoz. Olyan szakirodalommal és hivatkozásokkal vezettem be, amelyek bemutatják, hogy hogyan jelenik meg, milyen hatással van a művészek munkáira a fogyasztói társadalom. Ezután olyan műveket választottam ki - a teljesség igénye nélkül -, amelyek valamilyen módon ábrázolják a tárgyak gyűjtését, a felhalmozás gesztusát, és az azokkal kapcsolatos nem mindennapi, esetleg szélsőséges

viszonyt. A válogatás szempontrendszerében főként a formai asszociációkat vettem figyelembe, a halmozás káosz jellegű megjelenítését. Az installatív művek megközelítését négy kategóriára bontottam aszerint, hogy a művész milyen attitűddel viszonyul a gyűjtögetés ábrázolásának kérdéséhez. Jellemzően külföldi, nemzetközi alkotókat mutattam be, de a festészeti összeállításban több magyar is szerepel. Munkáimat, és a dolgozatom tematikáját párhuzamba állítottam a kiemelt kortárs művészeti példákkal.

A „**Mestermunka**” című fejezetben általánosságban elemeztem az alkotásaimat, és a mestermunkába tartozó öt művet, ezen kívül említést tettem arról, hogy a doktori időszaka alatt hogyan változott a műtermi gyakorlatom. A munkáim és a disszertáció témaköre megegyeznek, a mestermunka festményeim azt a fajta káoszt, összegyűjtögetett holmik sokaságát ábrázolják, amelyeket a tanulmányútjaimon a dokumentációk alapján készítettem. Mintegy vizualizációi a leírtaknak, de nem illusztrációi, hiszen a kutatási időszak előtt, már az egyetem utolsó évében is ezzel a témával foglalkoztam. Ábrázolásmódjában realista, dokumentarista jellegű olajvásznon képek. Kompozíció és képkivágás szempontjából különbözőek; vannak ráközelített, térszelet szerűen megjelenített összeállítások, és a térből többet mutató zsúfolt enteriőrök. Megfestés módjában a gyors, dinamikus, expresszív festői nyelvezet jellemzi őket. Alkotói programomat a doktori képzés időszaka alatt meglehetősen termékenynek, és sikeresnek gondolom.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Köszönöm Radák Eszter témavezetőmnek a DLA időszaka alatt, és a disszertáció megírásában nyújtott segítségét. Köszönöm a Magyar Képzőművészeti Egyetem Doktori Iskolájának, hogy négy éven át használhattam az intézmény legnagyobb műtermét.

Köszönettel tartozom azoknak az embereknek, akik a tanulmányútjaimon részt vettek a szervezésekben, és akik beengedtek a lakóhelyeikre, amelyeket dokumentálhattam. Közülük legfőképpen Tömő Zsiga bácsinak, akinek a felhalmozott tárgygyűjteménye életre szóló élményt, és megannyi feldolgozandó témát adott.

Hálás vagyok a családom nyitottságáért és folyamatos támogatásukért. Köszönet Apukámnak Zékány Istvánnak, akinek gyűjtögetési „szokása” kiapadhatatlan forrásként szolgál a műtermi és a kutató munkámhoz egyaránt.

BIBLIOGRÁFIA

- Author, Gentle: East End Vernacular, Artists Who Painted London's East End Streets in the 20th Century, (2017), Spitalfields Life Books kiadó
- Bachelard, Gaston: A tér poétikája, (2011 [1957]), fordította: Bereczki Péter, Kijárat Kiadó
- Baudrillard, Jean: A tárgyak rendszere, (1987 [1968]), fordította: Albert Sándor, Gondolat Kiadó
- Bausinger, Hermann: Népi kultúra a technika korszakában, (1995), Osiris-Századvég Kiadó
- Belk, W. Russell: Collecting in a Consumer Society, (2001 [1995]), Routledge
- Benjamin, Walter: Kirakom a könyvtáramat, Beszéd a gyűjtés szenvedélyéről, (1994 [1931]), fordította: Schein Gábor, Enigma, 1994/4.
- Boetzeks, Amanda: Plastic Capitalism: Contemporary Art and the Drive to Waste, (2019), The MIT Press
- Bott, Karsten: One of Each, (2007), Walther König
- Bujdosó Attila, Annelys de Vet (szerk.): Magyarország szubjektív atlasza, (2011), Kitchen Budapest-HVG Könyvek
- Cooke, Jo: Understanding Hoarding, (2017), Sheldon Press
- Csíkszentmihályi Mihály - Halton, Eugene: Tárgyaink tükrében, Az vagy amit birtokolsz, (2011 [1981]), Bozai Ágota fordításában, Libri Kiadó, Budapest
- Demetrovics Zsolt, Kun Bernadette (szerk.): Az addiktológia alapjai IV., Viselkedési függőségek, (2010), ELTE Eötvös Kiadó
- Dúll Andrea: A környezetpszichológia alapkérdései, Helyek, tárgyak, viselkedés, (2009), L'Harmattan Kiadó
- Dúll Andrea: Környezet-pszichológia-egészség, (2012), in: Demetrovics Zsolt, Urbán Róbert, Rigó Adrien, Oláh Attila (szerk.): Az egészségpszichológia elmélete és alkalmazása I, Személyiség, egészség, egészségfejlesztés, (2012), ELTE Eötvös Kiadó, Budapest
- Dúll Andrea, Szokolszky Ágnes: Környezet-pszichológia, (2006), Akadémia Kiadó, Budapest
- Dúll Andrea: „Vannak vidékek legbelül”, Környezetpszichológiai szakralitás a helyhasználatban, (2010), Helikon, 56. évf. 2010/1-2., 227-238. o.
- F. Lassú Zsuzsa: Tárgyaink, mint tükrök, (1999), Szabadpart, 3/1
<http://www.szabad-part.hu/szam3/tnt/lassu.htm#1>
- Fejős Zoltán, Frazon Zsófia (szerk.): Korunk és tárgyaink - elmélet és módszer, (2004), Fordításgyűjtemény, MaDok füzetek 2, Néprajzi Múzeum, Budapest
- Fél Edit - Hofer Tamás: Arányok és méretek a paraszti gazdálkodásban, VIII, Lakás, Az élet

- térbeli rendje a házban és az udvaron, (1997), Balassi Kiadó
- Foucault, Michel: A szakvak és a dolgok, (1966), Osiris Kiadó, Budapest
  - Friedman, Avi: Town and Terraced Housing, For Affordability and Sustainability, (2012), Routledge kiadó
  - Fromm, Erich: Birtokolni vagy létezni?, Egy új társadalom alapvetése, (1994 [1976]), Akadémia Kiadó, Budapest
  - Frost, Randy - Steketee, Gail: Stuff: Compulsive Hoarding and the Meaning of Things, (2010), Houghton Mifflin Harcourt
  - Frost, Randy - Steketee, Gail - David Tolin: Buried in Treasures: Help for Compulsive Acquiring, Saving, and Hoarding, (2013), 2. kiadás, Oxford University Press
  - Frost, Randy - Steketee, Gail: The Oxford Handbook of Hoarding and Acquiring, (2014), Oxford Library of Psychology
  - Furu Árpád: Tájji tagolódás Erdély népi építészetében, (2017), Kolozsvár
  - Gecser Ottó (szerk.): Társadalmi rétegződés olvasókönyv, Digitális Tankönyvtár
  - Groys, Boris: Az utópia természetrajza, (1997), Kijárat Kiadó, Budapest
  - Gyáni Gábor: Életmód: A lakáskultúra; Kispolgárság, parasztság, in. Kövér György - Gyáni Gábor: Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig, (2006), Osiris Kiadó
  - Hall, Edward T.: Rejtett dimenziók, (1987 [1966]), Gondolat Kiadó, Harmadik kiadás
  - Haraszi László (Dr.): Kényszeres/ halmozó gyűjtögetés, in. Demetrovics Zsolt, Kun Bernadette (szerk.): Az addiktológia alapjai IV., (2010), ELTE Eötvös Kiadó, 237-250. o.
  - Haraszi László (Dr.): Gyűjtés és..., (2013), in: Bagdy Emőke, Demetrovics Zsolt, Pilling János (szerk.): Polishistória, Köszöntők és tanulmányok Buda Béla 70. születésnapja alkalmából, (2009), Akadémia Kiadó, 405-423. o.
  - Hernádi Miklós: Tárgyak a társadalomban, (1982), Kozmosz Könyvek, Budapest
  - Hofer Tamás - Fél Edit: Arányok és mértékek a paraszti gazdálkodásban, (1997), Ballasi Kiadó
  - Hollander, Martha: Structures of space and society in the seventeenth-century Dutch interior, (1990), Disszertáció, University of California, Berkeley
  - Holmes, Sophie (szerk.): The British Psychological Society, A Psychological Perspective on Hoarding, (2015), DCP Good Practice Guidelines
  - Hung, Wu (szerk.): Waste Not, Zhao Xiangyuan & Song Dong, (2009), Tokio Gallery
  - Jabr, Ferris: Step Inside the Real World of Compulsive Hoarders, (2013), Scientific American online, <https://www.scientificamerican.com/article/real-world-hoarding/>

- Jantz (Dr.), Gregory L.: The Psychology Behind Hoarding, (2014), Psychology Today
<https://www.psychologytoday.com/intl/blog/hope-relationships/201409/the-psychology-behind-hoarding>
- Kalb, Claudia: Andy Warhol Was a Hoarder: Inside the Minds of History's Great Personalities, (2016), National Geographic
- Kapitány Ágnes - Kapitány Gábor (szerk.): Tárgyak és társadalom I, Tárgykultúra és tárgykultusz, (2002), Magyar Iparművészeti Egyetem, Budapest,
- Kapitány Ágnes - Kapitány Gábor (szerk.): Tárgyak és társadalom II, Kapcsolatok: A tér, a tárgy és a képi kultúra összefüggései, (2003), Magyar Iparművészeti Egyetem, Budapest
- Kapitány Ágnes - Kapitány Gábor: Beszélő házak, (2000), Kossuth Kiadó
- Kapitány Ágnes - Kapitány Gábor: Tárgyak szimbolikája (2005), Új Mandátum Könyvkiadó
- Kerekes Anna: Mű-émlék, emlék-mű?, Balkon, 2010/3, 28-30. o.
- Klaniczay Gábor: Gondolatok a népi kultúra, a szubkultúra és az ellenkultúra viszonyáról, in: Ellenkultúra a hetvenes-nyolcvanas években, (2004), Noran Kiadó
- Klein, Naomi: No Logo, (1999), Knopf Kanada, Picador
- Kollár Zsófia Anna: „Túlélés pöcök!”, Talált tárgyak és gyűjteményszemlélet a képzőművészetben, Szakmódszertani szakdolgozat, (2017), Magyar Képzőművészeti Egyetem
- Kondo, Marie: Rend a lelke mindennek, (2014 [2010]), Kiskapu Kft.
- Kondo, Marie: Tiszta öröm, A rendteremtés művészete, (2019 [2017]), Libri Kiadó
- Kósa László - Szemerényi Ágnes: Apáról fiúra - Néprajzi kalauz, (1973), Móra Ferenc Könyvkiadó
- Kósa László: Nemesek, polgárok, parasztok: néprajzi, történeti antropológiai és művelődéstörténeti tanulmányok, 2003, Osiris Kiadó
- Kramer, Peter D.: One Man's trash..., (2010), The New York times
<https://www.nytimes.com/2010/04/25/books/review/Kramer-t.html>
- Lindner, Christoph - Meissner, Miriam (szerk.): Global Garbage: Urban Imaginaries of Waste, Excess, and Abandonment, (2015), Routledge
<https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781315732251-7/globalization-garbage-urban-environment-christoph-lindner-miriam-meissner?context=ubx>
- Lofthouse, Pamela B.: The Development of the English Semi-detached House: 1750-1950, (2012), University of York, Department of Archaeology, szakdolgozat
- Magnusson, Margareta: Végső rendrakás svéd módra (2018), Park Kiadó
- Miklósvölgyi Zsolt: A bensőségesség terei, (2011), Műút, Irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat, LV/8, 2011030, 70-72.o.

- Moravánszky Ákos, M. György Katalin: A tér, Kritikai antológia, Építészetelmélet a 20. században, (2007), Terc, Budapest
- Muthesius, Stefan: English Terraced House, (1984), Yale University Press
- Noble, Tim - Webster, Sue: British Rubbish, (2011), Skira Rizzoli kiadó
- Örkény István: Egyperces novellák, Túlélés pöcök! (2019 [1968]), Helikon, Budapest
- Packer, Bowe: Compulsive Hoarding: Understanding & Treating Compulsive Hoarding, (2014), Sunshine In My Soul Publishing
- Pellandini-Simányi Léna: „Jaj, mama, minek őrzöd ezt a sok kacatot?” A berendezési tárgyakhoz kötődő értékrezsimiek változásai, (2009), Replika 63., 197-226. o.
- Pohárnok Mihály (szerk.): Örökség: Tárgy- és környezetkultúra Magyarországon, (1985), Kiállításkatalógus, Múcsarnok-Design Center, in: Takács R. Anna (szerkesztette): Losonczy Ágnes Műhelyéből, Tanulmányok 1960-2017, (2020), Gondolat Kiadó, Budapest
- Polcz Alaine: A rend és rendetlenség, (1996), Pont Kiadó, Harmadik kiadás, Budapest
- Ravetz, Alison - Turkington, Richard: The place of home, English domestic environments, 1914-2000, (1995), Routledge kiadó
- Sallay Viola: Környezeti-érzelmi önszabályozási folyamatok a családi otthon terében, (2014), Doktori disszertáció, ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar
- Sallai Viola: Környezeti-érzelmi önszabályozási folyamatok a családi otthon terében, (2014), Doktori (PhD) disszertáció tézisei, ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar
- Sármány-Parsons Ilona: A szoba mint hangulat, (2006), Ars Hungarica, 34. évf. 1. szám
- Singh, Dayanita: File Room, (2013), Thames & Hudson
- Singh, Dayanita: Museum Bhavan, (2017), Steidl kiadó
- S. Nagy Katalin: A paraszti kultúra tárgyainak továbbélése, (1981), Folklór és mindennapi élet: válogatott tanulmányok
- S. Nagy Katalin: Fogyasztás és lakáskultúra Magyarországon a hetvenes években, (1997), in Replika folyóirat, 47-53.o.
- S. Nagy Katalin: Lakáskultúránk két alapmodellje: a paraszti és a polgári lakberendezési mód, in: Hoppál Mihály, Szecskő Tamás (szerk.): Életmód: modellek és minták, (1984)
- S. Nagy Katalin: Lakberendezési szokások, (1987), Magvető Kiadó, Budapest
- Soós Eszter: Tárgyak és térstruktúrák a modernizálódó falu lakótereiben, (2006), Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencia, EMTE, MHTK, kommunikáció és közkapcsolatok szak
- Soós Eszter: Tárgyak és térstruktúrák a modernizálódó falu lakótereiben, Reprerentációs technikák, (2006), Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencia dolgozat
- Szabó László: A paraszti munkaeszközök esztétikája, (1989), in: Jászok, 26. évf. 1-2., in:

Szabó László, Tóth László (szerk.): Néprajzi tanulmányok, (1989), Szolnok Megyei Múzeumok Közleményei 46, Szolnok, 275-283. o.

- Szokol Réka: Kispolgárok, Fogalomtörténeti vázlat (2011), Múltunk - Politikátörténeti folyóirat, 56/2, 104-128 o., 107. o.

- T. Bereczki Ibolya - Sári Zsolt: A népi építészet, a lakáskultúra és az életmód változásai a 19-20. században, Tanulmányok a Dél-Dunántúlról és Észak-Magyarországról, (2005), Szentendre, Szabadtéri Néprajzi Múzeum

- Tillmann József: A kényszeres új kultúráját követően - avagy a telítettségéből eredő ürességen túl, (2003), Kritika, 32. évf. 6. szám, 9-11. o.,

<http://www.c3.hu/~tillmann/irasok/muveszet/teli.html>

- Tolin, David F. - Frost, Randy O. - Steketee, Gail: Buried in Treasures: Help for Compulsive Acquiring, Saving, and Hoarding, (2007), Oxford University Press, U.S.A.

- Tóth Andi: Dobd ki a szemetest!, Hulladékcsökkentés lépésről lépésre, (2018), Lelkesedés-Tanulás-Szabadság Kiadó

- Trentmann, Frank: Crossing Divides: Consumption and globalization in history, Journal of Consumer Culture, (2009), 9:187

https://www.researchgate.net/publication/291828820_Crossing_Divides_Consumption_and_globalization_in_history

- Varga Márta: Az orthorexia nervosa korrelátumai, különös tekintettel az evészavarokra és a kényszeres tünetekre, (2014), Doktori értekezés, Semmelweis Egyetem

- Willants Eric A.: Streets with a Story, The book of Islington, (1987), Islington Local History Education Trusta

Internetes források

Minden hivatkozás ellenőrizve: 2022. 09. 20.

- F. Lassú Zsuzsa: Tárgyaink, mint tükrök, Szabadpart, 3/1, 1999, <http://www.szabadpart.hu/szam3/tnt/lassu.htm#1>

- Baudrillard-ról: a szerző ismeretlen: A tárgyak rendszere, 2010.08.04, Hocinesze blog https://hocinesze.blog.hu/2010/08/04/a_targyak_rendszere_onretro

- Greta Thunberg-ről: Daniel Kraemer: Greta Thunberg: Who is the climate campaigner and what are her aims?, 2021.11.05, BBC News, <https://www.bbc.com/news/world-europe-49918719>

- Sallay Viola és Martos Tamás interjú: hvg.hu: Térbalett a hálóban, mitől lesz feszült egy

párkapcsolat?, 2015.12.10,

https://hvg.hu/plazs/20151210_Sallay_Viola_Martos_Tamas_interju

- Pellandini-Simányi Léna: „Jaj, mama, minek őrzöd ezt a sok kacatot?“, A berendezési tárgyakkhoz kötődő értékrezsimek változásai, Replika, 2008.11, 63. szám, 197.o.

<https://docplayer.hu/118533054-Replika-tarsadalomtudomanyi-folyoirat-november-63-szam.html>

- Szabó László: A paraszti munkaeszközök esztétikája, Jászok, 26/1-2

http://www.epa.hu/03000/03002/00086/pdf/EPA03002_jaszok_198003_260102_089-094.pdf

- Székely Sarolta: Hivatalos: egyre jobban mélyül a szegénység Magyarországon, 2021.05.12, privatbankar.hu

<https://privatbankar.hu/cikkek/makro/hivatalos-egyre-jobban-melyul-a-szegenyseg-magyarorszagon-.html>

- Gyűjteményekről: Gabriel H, Sanchez: 19 Totally Insane Collections Of Things Around The World, 2017.09.19, BuzzFeed News

- Hoarders sorozat, Flora, Before & After: Cockroaches Wiped Out of Flora's Home, 11. évad, 6. rész, 2020, A&E

https://www.youtube.com/watch?v=X29_UP1FWVQ

- Hulej Emese, Rist Lilla: Mindannyian gyűjtők vagyunk..., 2008.11.26, Nlc

https://nlc.hu/ezvan/20081126/mindannyian_gyujtok_vagyunk/

- Dr. Haraszi László: Gyűjtés és... című írásáról: Vérti Zsuzsa (szerk.): Vége nincs folyamat, 2013.01.12, Ring Magazin, <https://ringmagazin.hu/2013/01/12/gyjtes-es/>

- Legát Tibor: Kényszeres gyűjtögetés - Ne szabadíts meg!, 2010.05.13, Magyar Narancs https://magyarnarancs.hu/lokal/kenyszeres_gyujtogetes_-_ne_szabadits_meg-73748

- Kassai Tini: Szemét a mennyezettől a padlóig, 2011.06.20, Life.hu

<https://www.life.hu/egeszseg/20110620-szemet-a-mennyezettol-a-plafonig-a-koros-gyujtogetes-psichologiaja>

- Index: Új betegség lett a kényszeres gyűjtögetés, Tudomány rovat, 2013.05.23, Index, <https://index.hu/tudomany/2013/05/23/hoarding/>

- Gyulai Bence: Rendtelenségpornó: Ilyen a lakása a férfinak aki sose dob ki semmit, Velvet rovat, 2017.10.20, Index

https://velvet.hu/elet/2017/10/20/rendtelensegporno_ez_a_ferfi_ose_dob_ki_semmit_galeria/

- A gyűjtögetésről: Kaya Laterman: Helping Those Who Hoard, 2017.07.30, The New York Times online, <https://www.nytimes.com/2017/06/30/realestate/helping-those-who-ward.html>

- A gyűjtögetés alapfogalmai: Carolyn Rodriguez, Randy O. Frost: What is Hoarding Disorder, 2021.08, American Psychiatric Association
<https://www.psychiatry.org/patients-families/hoarding-disorder/what-is-hoarding-disorder>
- Obszesszív-kompulzív zavar fogalommagyarázat, Wikipédia
https://hu.wikipedia.org/wiki/Obszessz%C3%ADv-kompulz%C3%ADv_zavar
- Dr. Gregory L. Jantz: The Psychology Behind Hoarding, 2014.09.05, Psychology Today
<https://www.psychologytoday.com/intl/blog/hope-relationships/201409/the-psychology-behind-hoarding>
- Nemzeti Népegészségügyi Központ, egészségvonal.gov.hu: A kényszeres gyűjtögetés, 2021.08.14, <https://egeszsegvonal.gov.hu/k/790-kenyszeres-gyujtogetes.html>
- A kényszeres gyűjtögetésről: Ferris Jabr: Step Inside the Real World of Compulsive Hoarders, 2013.02.25, Scientific American, <https://www.scientificamerican.com/article/real-world-hoarding/>
- Mannhardt András, Betegség-e a gyűjtögetés?, 2015, Mindennapi pszichológia
<https://www.mipszi.hu/cikk/100801-betegseg-e-gyujtogetes>
- Hoarders/Gyűjtögetők sorozat trailer: <https://www.imdb.com/title/tt1497563/>
- Cheree Franco: Comfort in clutter? A hoarder knows she needs help - but when she is ready, 2015.09.28, Arkansas Democrat
<https://www.arkansasonline.com/news/2015/sep/28/comfort-in-clutter-20150928/>
- Kassai Etelka, Elevenen eltemetve - a kényszeres gyűjtögetés okai, 2014.03.08, Life.hu
<https://www.life.hu/egeszseg/20140303-a-patologikus-gyujtogetes-pszichiatricai-megbetegedes-a-benne-szenvedok-megertesre-es-segitsegre.html>
- Kisfilm a Collyer Brothers-ről: Fredrik Knudsen: The Collyer Brothers - Down the Rabbit Hole, <https://www.youtube.com/watch?v=81jV9D8FiFA>
- A Collyer Brothers története képanyaggal: Gabe Paoletti: The Collyer Brothers: The Original Hoarders Of The 1930s, 2017.07.18, all that's interesting
<https://allthatsinteresting.com/collyer-brothers#16>
- Podcast a Collyer Brothers-ről: Podcast Episode 193: The Collyer Brothers, 2018.03.19, Futility closet, <https://www.futilitycloset.com/2018/03/19/podcast-episode-193-the-collyer-brothers/>
- A Collyer Brothers története: Kerry McQueeney: The ultimate hoarders: Extraordinary story of the two reclusive brothers found dead side by side under tons of junk in New York mansion in 1947, 2012.10.15, Mail online
<https://www.dailymail.co.uk/news/article-2217953/Homer-Langleys-Collyer-Hoarder->

brothers-killed-clutter-New-York-mansion.html

- Hoarder sorozat, Wikipédia, [https://en.wikipedia.org/wiki/Hoarders_\(TV_series\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Hoarders_(TV_series))

- Hoarder sorozat részek listája: Hoarding: Buried Alive, Wikipédia

https://en.wikipedia.org/wiki/Hoarding:_Buried_Alive

- Britain's Biggest Hoarders sorozat, BBC one, <https://www.bbc.co.uk/programmes/b01sfyvj>

- Britain's Biggest Hoarders sorozat egyik része: I Don't Hoard, I Keep Stuff That Will Be Used Again, Biggest Hoarders, Only Human, <https://www.youtube.com/watch?v=LCzPCq-1MrI>

- Filth YouTube csatorna a gyűjtögetők lakásairól, extrém takarításokról:

https://www.youtube.com/channel/UCqdfD1yE_U5fcoR9_V46c1A

- Lifenetwork: Beteges gyűjtögetők, 2012, <https://www.youtube.com/watch?v=mSDZ00svcDg>

- Netflix sorozat a gyűjtögetésről: Marie Kondo: Rakjunk rendet!, 2019, Netflix

<https://www.netflix.com/hu/title/80209379>

- A disszertációhoz vonatkozó videó részlet a South Park sorozatból: South Park, Insheption, 14. évad, 10. epizód, 2010, <https://www.youtube.com/watch?v=PRVSpIUWBHk>

- Angliai gyűjtögetők közössége, tréningek, könyvek gyűjtögetőknek és hozzátartozóknak: Expert advice and practical support for people affected by hoarding

<https://hoardingdisordersuk.org/>

- Randy O. Frost könyvéről kritika: Peter D. Kramer: One Man's Trash..., 2010, The New York Times, <https://www.nytimes.com/2010/04/25/books/review/Kramer-t.html>

- A felhalmozásról, Dr. Randy O. Frost-tal interjú: Hoarding Disorder with Dr Randy Frost, 2020.10.30, https://www.youtube.com/watch?v=IcqT2vii_IA

- A Hoarders sorozatról: Brent Furdyk: The Untold Truth Of Hoarders, 2022.08.24.

<https://www.thelist.com/186250/the-untold-truth-of-hoarders/>

- A Hoarders sorozat egyik szereplőjéről, a sorozat utóéletéről: Alex Hubner: A Week After the World Saw Her House Cleaned by 'Hoarders,' The Stuff is Still There, 2012.03.05.

<https://patch.com/california/santacruz/hoarders-comes-to-santa-cruz>

- Buried in Treasures workshopok:

https://www.mutual-support.com/the_buried_in_treasures_workshop

- Beszámoló gyűjtögető házáról: Emily Crane: Would you pay \$2 MILLION for Australia's most squalid house? Notorious hoarders' home buried under mountains of rubbish goes on the market - to the delight of neighbours, 2015.10.23, Daily Mail online

- Londoni gyűjtögetőről: Ellie Cambridge: Imagine living next-door to this, 2016.09.12, The Sun, <https://www.thesun.co.uk/news/1768691/residents-fury-at-neighbour-who-stacks-his-garden-high-with-rubbish-including-rubble-corrugated-sheets-and-broken-down-machinery/>

- London régi nyomornegyedeiről: szerző ismeretlen: A bűnözésről híres nyomornegyedek voltak a viktoriánus Anglia „vadnyugata”, 2018.07.26, Múlt-kor, <https://mult-kor.hu/a-bunzesrol-hires-nyomornegyedek-voltak-a-viktorianus-anglia-vadnyugata-20180726>
- Terraced backyards, Islington: <https://londontopia.net/london-photos/photo-terraced-backyards-in-islington-in-the-1960s/>
- London régi nyomornegyedeiről: Lucy Scholes: London: Literature’s labyrinth of ‘lost souls’, 2015.06.26, BBC culture, <https://www.bbc.com/culture/article/20150626-london-literatures-labyrinth-of-lost-souls>
- London mai nyomornegyedeiről: Feargus O'Sullivan: Why Are Londoners Building Slums in Their Backyards?, 2012.11.12, Bloomberg, <https://www.citylab.com/equity/2012/11/why-are-londoners-building-slums-their-backyards/3867/>
- London mai nyomornegyedeiről: Mark Duell: Return of the East End slums: Rogue landlords create 'sheds with beds' to illegally house migrant families in one of country's poorest areas, 2013.02.12, Daily Mail online, <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2277443/Rogue-landlords-create-sheds-beds-illegally-house-migrant-families.html>
- London mai nyomornegyedeiről: Guy Adams, „Scumdog millionaire” and shanty town Britain: Shameful „beds in sheds” that make fortunes for slum landlords „housing” countless desperate migrants in squalid outbuildings, 2017.10.06, Daily Mail online, <https://www.dailymail.co.uk/news/article-4956988/Shanty-town-Britain-Shameful-beds-sheds.html>
- London mai nyomornegyedeiről: 2012.20.27, BBC news, <https://www.bbc.com/news/av/uk-17185294/sheds-with-beds-are-london-s-modern-day-slums>
- Londoni takarító cégek: Junk Removal & Rubbish Clearance Specialists <https://www.allyourjunk.co.uk/>, <https://junkwize.com/>, <http://mcdonnellskiphire.co.uk/>
- Magyar extrém takarítást végző cégek: <https://www.ilan.hu/>, <https://kaoszirtok.hu/>, <https://www.cleanerscompany.hu/extrem-helyszinek-takaritasa/>
- Lara Favaretto, Momentary Monument IV munkája a videóban: 2012, documenta 13, Kulturbahnhof Nordflügel, <https://www.youtube.com/watch?v=6bjN0wy4vMw>
- Lara Favaretto, Momentary Monument IV munkája a cikkben: Nicola Triscott: Ruins, conflict, culture and science: dOCUMENTA (13), 2012.06.11, nicolatriscott.org <https://nicolatriscott.org/2012/06/11/ruins-conflict-culture-and-science-documenta-13/>
- Szemétből művészet: Modern Art can be Rubbish MAIR39, 2019.09.10, modernartisrubbish.com, <https://modernartisrubbish.com/modern-art-can-rubbish-mair39/>
- London Picture Archive honlapja:

<https://www.londonpicturearchive.org.uk/home?WINID=1663667436717>

- Az East London Group honlapja: <https://www.eastlondongroup.co.uk/>

- East End Vernacular című könyvről: Gentle Author, Artists Who Painted London's East End Streets in the 20th Century, 2017.07.30, spitalfieldslife.com,

<https://spitalfieldslife.com/2017/07/30/dorothy-bishop-in-bethnal-green/>

- A London School-ról: www.tate.org.uk, <https://www.tate.org.uk/art/art-terms/s/school-london>

- Az East London Group tagjainak több munkáját itt találtam meg:

<https://artuk.org/discover/artworks/hampstead-backs-london-72306>

- Japán gyűjtögetők és más országok hoardereinek hasonlóságai: sok szerzős kutatás: Clinical characteristics of hoarding disorder in Japanese patients, 2020.03.06, National Library of Medicine, <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32181397/>

- A japán „mottainai”-ról: <https://www.tofugu.com/japanese/mottainai/>

- Japán „legnagyobb gyűjtögetőjéről”: Grimmea breakman:

<https://www.youtube.com/watch?v=jTg-UuoP0JE>

- Kényszeres felhalmozás japán betegeknél: sok szerzős kutatás: Clinical features and treatment characteristics of compulsive hoarding in Japanese patients with obsessive-compulsive disorder, 2010.04.15, National Library of Medicine,

<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/20414175/>

- A japán „hikikomori”-ról: Alan Robert Teo és Albert C. Gaw: Hikikomori, A Japanese Culture-Bound Syndrome of Social Withdrawal? A Proposal for DSM-V, 2010.06, National Library of Medicine, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4912003/>

- Dr. Gajdos Ágoston: Ne bántsátok a hikikomorit!, 2016.06.14, Mindennapi pszichológia

<https://mipszi.hu/cikk/210805-ne-bantsatok-hikikomorit>

- William Kremer és Claudia Hammond: Hikikomori: Why are so many Japanese men refusing to leave their rooms?, 2013.07.05, BBC News, <https://www.bbc.com/news/magazine-23182523>

- Szerző ismeretlen: Mi lesz veled Japán?, feltöltés időpontja ismeretlen,

[corviusonline.blog.hu, https://corviusonline.blog.hu/2013/05/24/mi_lesz_veled_japan_395](https://corviusonline.blog.hu/2013/05/24/mi_lesz_veled_japan_395)

- A hikikomori-ról: Szerző ismeretlen: Hikikomori - The people who choose to live in extreme isolation, feltöltés időpontja ismeretlen, japaninsides.com

<https://japaninsides.com/hikikomori-the-people-who-choose-to-live-in-extreme-isolation/>

- ULC londoni előadásáról: Collaborative research theme launched with UCL Institute of Advanced Studies: Waste, 2019.06.10, ULC Urban Lab, <https://www.ucl.ac.uk/urban->

lab/news/2019/jun/collaborative-research-theme-launched-ucl-institute-advanced-studies-waste

- Könyvajánló Christoph Lindner, Miriam Meissner (szerk.) könyvéről: Global Garbage: Urban Imaginaries of Waste, Excess, and Abandonment, (2015), Routledge,

www.taylorfrancis.com,

<https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781315732251-7/globalization-garbage-urban-environment-christoph-lindner-miriam-meissner?context=ubx>

- Frank Trentmann: Crossing Divides: Consumption and globalization in history, 2009.07, Researchgate, Jurnal of consumer culture

https://www.researchgate.net/publication/291828820_Crossing_Divides_Consumption_and_globalization_in_history

- Vivan Sundaram, Prospect, 2008, installációjáról leírás: Gallery Chemould,

<https://www.gallerychemould.com/artists/54-vivan-sundaram/works/1815-vivan-sundaram-prospect-2008/>

- HA Schult weboldala: <https://www.haschult.de/>

- Tim Noble és Sue Webster művészek Shadow Sculptures című munkáiról: Michiel Liec: Tim Noble and Sue Webster- Dirty White Trash, 2013.04.23, Enviromental art blog

<https://enviromentalart.wordpress.com/2013/04/23/tim-noble-and-sue-webster-dirty-white-trash/>

- Tim Noble és Sue Webster honlapja: <http://www.timnobleandsuewebster.com/>

- Amanda Boetzkes: Plastic Capitalism: Contemporary Art and the Drive to Waste, (2019) című könyvéről leírás: <https://mitpress.mit.edu/9780262039338/>

- MIT Press, Plastic Capitalism by Amanda Boetzkes Examines Contemporary Art and the Drive to Waste könyvéről kritika, 2019.03.20, Hyperallergic

<https://hyperallergic.com/489371/amanda-boetzkes-plastic-capitalism-contemporary-art-waste-mit-press/>

- Ed Ruscha művészkönyvéről: Alexandra Karg, Ed Ruscha's Innovative Approach To Artist's Books, 2020.07.26, The Collector, <https://www.thecollector.com/ed-ruscha-artist-book/>

- Claes Oldenburg Maus Museum című munkájának leírása: Leora Morinis, Dramaturgy and Gut: Inside Claes Oldenburg's Mouse Museum, 2013.05.24, Moma PS1 blog

https://www.moma.org/explore/inside_out/2013/05/24/dramaturgy-and-gut-inside-claes-oldenburgs-mouse-museum/

- Szemét, mint művészet: facebook oldal, If I saw that in a gallery I would say this is art:

<https://www.facebook.com/ifsawthatinagallery/>

- Karsten Bott munkáiról: Macharlotte Marion blogja: Karsten Bott-One of each, 2015.12.17, <https://macharlottemarion.wordpress.com/2015/12/17/karsten-bott-one-of-each/>
- Karsten Bott munkáiról videó: Karsten Bott - “Gleiche Vielfache” 2015, 2015.05.20 https://vimeo.com/135026233?embedded=true&source=video_title&owner=42402919
- Karsten Bott weboldala: <http://www.karstenbott.de/en/Index.html>
- The Andy Warhol múzeum, Warhol Time Capsules című munkájáról: <https://www.warhol.org/timecapsule/time-capsules/>
- Warhol Time Capsules munkájáról: Simon Elmes: The secrets of Andy Warhol's time capsules, 2014.09.10, BBC News, <https://www.bbc.com/news/magazine-29125003>
- Warhol parókáiról: <https://www.infringe.com/fright-wigs/>
- Warhol Time Capsules munkájáról: ANDY WARHOL’S TIME CAPSULES, National Gallery of Victoria, 2005.03.16, <https://www.ngv.vic.gov.au/exhibition/andy-warhols-time-capsules/>
- Warhol Time Capsules munkájáról: Andrew Lasane: Andy Warhol’s Assistant Benjamin Liu Reflects on Packing and Sealing “Time Capsules”, 2014.06.02, Complex <https://www.complex.com/style/2014/06/andy-warhols-assistant-benjamin-liu-reflects-on-time-capsules>
- Song Dong Waste Not című installációjáról: The Guardian, 2012.02.15, <https://www.theguardian.com/artanddesign/gallery/2012/feb/14/song-dong-waste-not-in-pictures>
- Song Dong’s Waste Not című installációjáról szöveg, képek, interjú: ismeretlen szerző 2022.07.08, <https://publicdelivery.org/song-dong-waste-not/>
- Kudász Gábor Airon Memorabilia című munkájáról leírás: <https://www.galeriafaur.hu/kiallitas/kudasz-gabor-arion-kudasz-emese-memorabilia>
- Portia Munson Pink Project: Table című munkájáról leírás: Naomi Rea: Portia Munson Talks Color and Empowerment at Frieze, 2016.10.07, Artnet News <https://news.artnet.com/art-world/portia-munson-frieze-pink-table-690620>
- Portia Munson weboldala: <http://www.portiamunson.com/installations/pink-project.php>
- Portia Munson Pink Project: Bedroom című munkájáról leírás: 2018.09.30, Juxtapoz <https://www.juxtapoz.com/news/installation/her-room-her-world-portia-munson-studies-mass-consumerism-bedford-gallery/>
- Portia Munson-ról: Priscilla Frank: Step Into A Feminist Artist's Overgrown Garden Of Girly Delights, 2017.01.26, Huffpost, https://www.huffpost.com/entry/portia-munson-feminist-art_n_5888e51ce4b0737fd5cae98d

- Gabriel Orozco kiállításáról kritika: Kyle Chayka, Gabriel Orozco Brings Beach Collecting to the Guggenheim, I-Spy Style, 2012.11.12, Hyperallergic, <https://hyperallergic.com/60196/gabriel-orozco-guggenheim/>
- Gabriel Orozco kiállításról: Guggenheim Gallery, Gabriel Orozco-Standstars, 2012.03.01, <https://www.guggenheim.org/artwork/30591>
- Mark Dion Tate Thames Dig című munkájáról: Tina Fiske és Giorgia Bottinelli: Mark Dion-Tate Thames Dig, 2002.02, Tate Gallery, <https://www.tate.org.uk/art/artworks/dion-tate-thames-dig-t07669>
- Raewyn Harrison: Great to finally see Mark Dion's Tate Thames Dig, 2018.03.16, Twitter https://twitter.com/raewyn_harrison/status/974715907137331200
- Clark Goldsberry: Mark Dion: Collections, 2014.10.10, Clark Goldsberry blog <https://www.clarkgoldsberry.com/teaching--scraps--notes/collections>
- Mark Dion munkájáról: Yigruzeltil: Mark Dion: Concrete Jungle (The Birds), 2014.04.05, WikiArt, <https://www.wikiart.org/en/mark-dion/concrete-jungle-the-birds-1992>
- Thomas Hirschhorn: Too too-much much, 2010.10.03, Thomas Hirschhorn blog, <http://www.thomashirschhorn.com/too-too-much-much/>
- Romain Lopez: Thomas Hirschhorn: Too too-much much, 2010. 10. 03, AtrWorks for Change <https://www.artworksforchange.org/portfolio/thomas-hirschhorn/>
- Daniel Knorr munkájáról: Vernissage TV: Daniel Knorr: Materialization/ Documenta 14 Athens, 2017.04.10, YouTube, <https://www.youtube.com/watch?v=9UoOgbRke9g>
- Daniel Knorr munkájáról: Nairy Baghramian: AO ON-SITE: ATHENS, GREECE AND KASSEL, GERMANY – DOCUMENTA 14: “LEARNING FROM ATHENS”, ON VIEW THROUGH SEPTEMBER 17TH, 2017, 2017. 09.17, Artobserved <http://artobserved.com/2017/06/ao-on-site-athens-greece-and-kassel-germany-documenta-14-learning-from-athens-on-view-through-september-17th-2017/>
- Daniel Knorr munkájáról: Ismeretlen szerző: Daniel Knorr: Materialization / Documenta 14 Athens, 2017.09.17, Dailymotion, <https://www.dailymotion.com/video/x5jqm6h>
- A. Wilkinson: NEW YORK-THOMAS HIRSCHHORN'S “CONCORDIA, CONCORDIA” AT GLADSTONE GALLERY THROUGH OCTOBER 20TH, 2012, 2012.10.20, Artobserved <http://artobserved.com/2012/10/new-york-thomas-hirschhorn%E2%80%99s-%E2%80%9Cconcordia-concordia%E2%80%9D-at-gladstone-gallery-through-october-20th-2012/>
- Thomas Hirschhorn Concordia, Concordia című installációjáról: ismeretlen szerző: Thomas Hirschhorn, 2012.09.14, Gladstone Gallery

- <https://www.gladstonegallery.com/exhibition/82/concordia-concordia/installation-views>
- Christine Bednarz: Thomas Hirschhorn: Concordia, Concordia, 2012. 10. 03, MutualArt
<https://www.mutualart.com/Article/Thomas-Hirschhorn--Concordia--Concordia/E3302D7BB82BCD3F>
  - Thomas Hirschhorn: „Concordia, Concordia”, 2012, Thomas Hirschhorn blog
<http://www.thomashirschhorn.com/concordia-concordia/>
  - Michael Landy Breaking Down című munkájáról videó documentary, 2015.11.10,
https://www.youtube.com/watch?v=IAJg7rH_EMI
  - Michael Landy Breaking Down című munkájáról: Louise Benson: Landy Is Subverted in the Digital Age, 2018.12.09, Elephant Art, <https://elephant.art/break-michael-landy-subverted-digital-age/>
  - Michael Landy-ről: Alastair Sooke: The man who destroyed all his belongings, 2016.06.14, BBC, <https://www.bbc.com/culture/article/20160713-michael-landy-the-man-who-destroyed-all-his-belongings>
  - Michael Landy videó interjú, 2011, <https://www.youtube.com/watch?v=6hYUnkW4sNA>
  - Michelangelo Pistoletto Scaffali című munkájáról: Simon Lee Gallery, 2018.02.23,
<https://www.simonleegallery.com/exhibitions/127/>
  - Michelangelo Pistoletto Scaffali című munkájáról: Luhring Augustine Gallery, 2017.11.04,
<https://www.luhringaugustine.com/exhibitions/michelangelo-pistoletto4>
  - Jamie Edmundson: Michelangelo Pistoletto, 2018.02.22, Frieze
<https://www.frieze.com/video/michelangelo-pistoletto>
  - Michelangelo Pistoletto munkájáról: ismeretlen szerző: Michelangelo Pistoletto at Ravizza Brownfield Gallery, Honolulu, 2017.10.05, Mousse Magazine,
<https://www.moussemagazine.it/magazine/michelangelo-pistoletto-ravizza-brownfield-gallery-honolulu-2017/>
  - Anna Mackenzie: Like father, like son: Michelangelo Pistoletto reflects on familial ties in this introspective exhibition, 2019.04.25, Sleek, <https://www.sleek-mag.com/article/michelangelo-pistoletto/>
  - Laura Cumming: Christian Boltanski: Personnes, 2010.01.17, The Guardian,
<https://www.theguardian.com/artanddesign/2010/jan/17/christian-boltanski-personnes-paris-review>
  - Boltanski Personnes című munkájáról: José Juan Barba, "PERSONNES". MONUMENTA 2010, 2010.12.15, <https://www.metalocus.es/en/news/personnes-monumenta-2010>
  - Boltanski Personnes című munkájáról: Fiona DB: christian boltanski: personnes for

monumenta 2010, 2010.01.20, Designboom,
<https://www.designboom.com/art/christian-boltanski-personnes-monumenta-2010/>

- Peter Fischli és David Weiss munkáiról: Sprüth Magers Gallery: Eine Ansammlung von Gegenständen, 2014. 04.02, <https://spruethmagers.com/exhibitions/peter-fischli-david-weiss-eine-ansammlung-von-gegenstanden-berlin/>
- Peter Fischli és David Weiss kiállításáról: 2011, Glenstone Gallery, <https://www.glenstone.org/art/exhibition/peter-fischli-david-weiss/>
- Soltész Noémi Tulajdon című munkájáról: Lukács Andrea: „Hárman haltak meg a buszon a fülem hallatára” szubjektív térképészek, 2011.08.17, HVG, https://hvg.hu/kultura/20110817_magyarország_szubjektiv_atlasza
- Eberhard Havekost-ról: https://en.wikipedia.org/wiki/Eberhard_Havekost
- Hong Kyoung Tack Library című sorozatáról: <https://www.christies.com/lot/lot-hong-kyoung-tack-5078578/>
- Erik Mattijssen weboldala: <http://www.erikmattijssen.nl/content.htm>
- Mathieu Cherkit munkáiról: Galerie Jean Broly, <http://www.jeanbroly.com/artiste/mathieu-cherkit/>
- Interjú Willem Weismann-nal: 200 percent, “I paint as I draw.”, időpontja ismeretlen, <https://200-percent.com/willem-weismann-interview/>
- Jovián György munkáiról (kiállításmegnyitó szöveg): Deák Csillag: Ingo Glass és Jovián György Konstruktív destruktív című kiállítása, 2017.04.06, <http://barkaonline.hu/kepzemveszet/5767-ingo-glass-es-jovian-gyorgy-konstruktiv-destruktiv-cim--kiallitasarol>
- Jovián György munkáiról: Faur Zsófi galéria weboldala, <https://www.galeriafaur.hu/muveszek/jovian-gyorgy>
- Konok Tamás munkáiról: N. Mészáros Júlia: Konstruálódó idő, időpontja ismeretlen, <https://konok.hu/konok-tamas/konstrualodo-ido/>
- Lakner László munkáiról: Magyar Nemzeti Galéria, Politechnikai szekrény, 1962-64, időpontja ismeretlen, <https://mng.hu/lakner-laszlo-politechnikai-szekreny-1962-64/>
- Lakner László munkáiról: Hornyik Sándor: Tanulmány, időpontja ismeretlen, https://www.kieselbach.hu/alkotas/limlomok_4563
- Munkáimról: Zemlényi-Kovács Barnabás: Entropikus Materializmus. Zékány Dia festészetéről, Artportal online, 2018/4, <https://artportal.hu/magazin/entropikus-materializmus-zekany-dia-festeszeterol/>

ÖNÉLETRAJZ

Web: diazekany.com, zekanydia.blogspot.com

Instagram: @diazekany

Email: zediana@gmail.com

Mobil: +3670 652 3040

Születési idő, hely: 1987, Debrecen

Tanulmányok

- 2017-2022 Magyar Képzőművészeti Egyetem, Doktori Iskola, DLA
(Témavezető: Dr. habil. Radák Eszter DLA)
- 2012-2013 Magyar Képzőművészeti Egyetem, Képzőművész-tanár mesterképzési szak
- 2010-2013 Magyar Képzőművészeti Egyetem, Festőművész szak
(Révész László László osztály)
- 2012 Royal Academy of Art, Hága, Hollandia
- 2007-2010 Pécsi Tudományegyetem, Művészeti Kar, Festőművész szak
(Ernszt András osztály, Losonczy István osztály)

Önálló kiállítások

- 2022 Az én szívemben boldogok a tárgyak, Q Contemporary, Budapest
- 2021 Rendezőelv, STRABAG székház, Budapest
- 2020 Helyidentitás, Kahan Art Space, Budapest
- 2018 Új zsáner, b24 Galéria, Debrecen
Tárgyeset, Ateliers Pro Arts/A.P.A. Galéria, Budapest
- 2017 Ráközelítés, Labor galéria, Budapest
- 2016 Viewpoint, Art+Text Budapest galéria, Budapest
- 2015 Túlterhelt interiőr, Müszi, Budapest
- 2012 Metaphor of the vicious world, Galerija Tenzor, Ptuj, Szlovénia

Csoportos kiállítások

- 2022 68. Vásárhelyi Őszi Tárlat, Alföldi Galéria, Hódmezővásárhely
- 2021 Breathturn, Ostrale Biennale, Robotron-Kantine, Drezda, Germany
FKSE Patron, Q Contemporary, Budapest

- 2019 Phase shift, Artus Kortárs Művészeti Stúdió, Budapest
- 2018 Optimista kiállítás (Erdély Miklós és a Magyar Képzőművészeti Egyetem), Barcsay terem, Budapest
Stúdió'18, SZALON/A jövőt végképp eltörölni, Barcsay terem, Budapest
Szuszpenziók, Tesla, Budapest
- 2017 Expelled, Kepesita Collection, Eleven Blokk, Budapest
Old School, m21 Galéria, Pécs
Szobrászok 1956 no2, 2B Galéria, Budapest
- 2016 The Space Between Us, Pop/off /art gallery, Moszkva, Oroszország
More about LESS, Art9 Galéria, Budapest
A képzőművész vajon mi?, Fiatal Képzőművészek Stúdiója, Budapest
Connections, Az FKSE új tagjainak bemutatkozó kiállítása, Labor, Budapest
- 2015 Imago Mundi, Fondazione Giorgio Cini, Velence, Olaszország
Shelter, Kepesita Collection, cARTc Project Space, Budapest
- 2014 NE Fest 2, Points of View, Szófia, Bulgária
The second explodes, Kunsthalle, Eurocenter, Lana, Olaszország
Ungern in Ungarn?, Hellerau, European Center for the Arts Dresden, Németország
- 2013 Essl Art Award Cee 2013, Transcending Cultures, Essl Museum, Bécs, Ausztria
Esterházy Művészeti Díj 2013, Szépművészeti Múzeum, Budapest
Best of Diploma 2013, Barcsay terem, Budapest
UniCredit Tehetségprogram Alkotói Pályázat 2013, B22 Galéria, Budapest
Essl Art Award Cee 2013, Magyar Fotográfusok Háza, Budapest
Salon in progress, Müszi, Budapest
Amadeus pályázat, Barcsay terem, Budapest
Műcsarnok és egyéb parák, Super8, Budapest
- 2012 New port, New Media Gallery, Szlovákia, Kassa
Családtematika, Super8, Budapest
10th Art Stays, Festival of Contemporary Art, Ptuj, Szlovénia
UniCredit Tehetségprogram Alkotói Pályázat 2012, Dorottya Galéria, Budapest
I'll Show You Mine If You Show Me Yours, Groningen, Hollandia
Gender ecset II, Paksi Képtár, Paks
Magyar Képzőművészeti Egyetem hallgatói, Ary Kupsus Gallery, Budapest
Gender ecset, Barcsay terem, Budapest
- 2011 A család, FUGA Budapesti Építészeti Központ, Budapest

9th Art Stays, Festival of Contemporary Art, Ptuj, Szlovénia
WorldFace, Hattyúház, Pécs
Amadeus pályázat, Barcsay terem, Budapest

Díjak

- 2019 Új Nemzeti Kiválóság Program ösztöndíj
2018 Új Nemzeti Kiválóság Program ösztöndíj
2016 K&H Bank egyszeri műtárgyvásárlási program
2014 K&H Bank egyszeri műtárgyvásárlási program
2013 Essl Art Award 2013
UniCredit Tehetségprogram Ösztöndíj 2013, III. helyezett
VI. Országos Művészeti Diákköri Konferencia, Festészet tagozat, II. helyezett
2012 UniCredit Tehetségprogram 2012, Kisalkotói ösztöndíj
Erasmus ösztöndíj, Hollandia, Hága, Royal Academy of Art

Tagság

- 2015 Fiatal Képzőművészek Stúdiója Egyesület (FKSE)

Művek közgyűjteményekben

- Déri Múzeum, Debrecen
- Museum Angerlehner, Thalheim, Austria
- K&H Bank, Budapest
- UniCredit Bank, Budapest

Workshopok

- 2018 Workshop Thobias Zielony német fotóművésszel, MKE-DLA, Budapest
pARTyent, együttműködés holland képzőművészekkel, Janus Pannonius Múzeum,
Pécs
- 2014 Együttműködés a MONITOR programmal, Budapest
- 2013 MÉLYVÍZ!, A túlélés művészete, Tóparti különkiadás, Bánkító fesztivál
A túlélés művészete vitapiknik, a Delta csoporttal, Budapest
Társadalmilag elkötelezett művészet napjainkban, Thomas Kilpper-rel, Budapest
- 2011 Művésztelep, Ptuj, Szlovénia

Bibliográfia

- Závada Péter: A minden oldalról eltorlaszolt tér - Zékány Dia képeiről, A mű online, 2022. 04. 22.
<https://amu.hvg.hu/2022/04/22/a-minden-oldalrol-eltorlaszolt-ter-zekany-dia-kepeiro/>
- Ostrale Biennale catalog, Breathturn, 2021
- Artist in Residence (AiR) Pécsbagota 2007-2020, 2021-es magyar kiadás
- Kahan Art Space évkönyv, 2020
- Inside express, Balkon, 2020 7/8, 60-61. o.
- Új Művészet, Ajánló, 2020/11 november, 3. o.
- Szoboszlai Lilla: Új zsáner, Zékány Dia kiállítása, Új Művészet, 2018/11 december, 57. o.
- Hamu és Gyémánt, Képzőművészeti különszám, 2018/01, 122-123. o.
- Zemlényi-Kovács Barnabás: Entropikus Materializmus. Zékány Dia festészetéről, Artportal online, 2018/4
<https://artportal.hu/magazin/entropikus-materializmus-zekany-dia-festeszeterol/>
- Sibrik Attila: A „rendjeink” különböznek - Beszélgetés Zékány Diával, Új Művészet online, 2018/04
<http://www.ujmuveszet.hu/2018/04/a-rendjeink-kulonboznek-beszelgetes-zekany-diaval/>
- Inside express, Balkon, 2016/2, 39-40. o.
- Somosi Rita: Indiszkrét, barack, asztronauta, vagy amit akartok, Új Művészet, 2013/3, Rajtvonal - Diploma, 2013, 24-25. o.
- Kovács Réka: Essl díjátadó, Besorolás alatt, Flash Art, II. évf., 2013/3, 87. o.
- Ébly Gábor: Fialat (fotó) művészeti pozíciók az Essl Award kiállításán, Fotóművészet, LVI. évf., 2013/3, 32-33. o.
- Index link: Szükségállapot, összefogás, akció, túlélés, 2013. június
- Essl Art Award CEE 2013, kiállítási katalógus, Essl Múzeum
- VI. Országos Művészeti Diákköri Konferencia kiállítási katalógusa
- UniCredit Tehetségprogram Alkotói ösztöndíj 2012-2013, kiállítási katalógus
- http://nol.hu/kult/esterhazy-dij__az_első_fordulo_eredmenye?ref=sso
- <http://labor.c3.hu/2013/04/a-negyedik-modell/>
- <http://www.kultura.hu/kopacz-kund-zekany-dia>

Szakirányú munkatapasztalat

2018-19 Oktatási gyakorlat angol nyelven, Magyar Képzőművészeti Egyetem
2015 Múzeumpedagógus, Kassák Lajos Múzeum, Budapest